Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/classicsofintern0000jame_x2h7

Publications of the
Carnegie Endowment for International Peace
Division of International Law
Washington

THE CLASSICS OF INTERNATIONAL LAW

EDITED BY

JAMES BROWN SCOTT

Member of the Institute of International Law
President of the American Institute of International Law

DE LEGATIONIBUS LIBRI TRES

BY ALBERICO GENTILI

VOL. I. A Photographic Reproduction of the Edition of 1594, with an Introduction by Ernest Nys, and a List of Errata.

VOL. II. A Translation of the Text by Gordon J. Laing, with a Translation (by E. H. Zeydel) of the Introduction by Ernest Nys, and an Index of Authors Cited by Herbert F. Wright.

This volume with Vol. II constitutes No. 12 of "The Classics of International Law." A list of the numbers already published is given at the end of this volume.

PREFACE

The republication of the classic works connected with the history and development of international law was undertaken by the Carnegie Institution of Washington in 1906, at the suggestion of the undersigned, then Solicitor for the Department of State, under whose supervision as General Editor the series has since been published. On January 1, 1917, the project was transferred to the Carnegie Endowment for International Peace, and the publication of the series is being continued by the Endowment's Division of International Law.

The present work, Gentili's *De Legationibus*, is edited with an introduction by the late Ernest Nys, which has been translated into English by Dr. Edwin H. Zeydel. An English translation of the text of Gentili's treatise has been made expressly for the series by the distinguished classicist, Professor Gordon J. Laing; and to show the range of Gentili's erudition, there has been added an index of authors prepared by Professor Herbert F. Wright.

The reasons for including Gentili's treatise are sufficiently set forth by Professor Nys in his Introduction, which was perhaps his last contribution in a field of international law in which he was *facile princeps*. The original text is exceedingly difficult to procure and has not hitherto been translated into English. The photographic reproduction, made from a copy in the possession of the Law Library of Columbia University, places the work within the hands of any and all countries, and Professor Laing's faithful translation of a text which abounds in difficulties makes its mastery an easy matter to the English-speaking world.

One reason for republishing the classics of International Law is the difficulty of procuring the texts in convenient form for scientific study; the libraries in the United States have been searched with the result that few of the earlier works were to be found. Another reason is that some of the works selected for republication have never been translated into English. The American publicist is therefore at a disadvantage in consulting works of admitted authority, and when found they are, as it were, sealed books to all but trained Latinists. The specialist is thus forced to rely upon summary statements and references to them to be found in treatises on International Law, or is driven to examine them in European libraries, often a difficult

task, while the general reader is practically barred from the stores of knowledge locked up in the earlier works on the Law of Nations. The same difficulty exists in Latin America, Japan, and in a lesser degree in many European countries.

Eminent publicists, European and American, who have been consulted as to the usefulness of the plan to republish the Classics, have indorsed the project and have pledged their personal cooperation. The works to be included in the series have not only been approved but suggested by them, so that the undertaking is international in scope, in selection, and in execution.

The underlying principle of selection has been to reissue those works which can be said to have contributed either to the origin or to the growth of International Law and the term classic has been used in the broad rather than in the narrow sense, so that no work will be omitted which can be said to have contributed to the origin or growth of the Law of Nations. The masterpieces of Grotius will naturally be the central point in the series, but the works of his leading predecessors and successors will likewise be included. The text of each author will be reproduced photographically, so as to lay the source before the reader without the mistakes which creep into a newly printed text. In the case of the early authors the photographed text will be accompanied by a revised text whenever that course shall seem desirable. An Introduction will be prefixed to each work, giving the necessary biographical details and stating the importance of the text and its place in International Law; tables of errata in the original will be added, and notes deemed necessary to clear up doubts and ambiguities or to correct mistakes in the text will be supplied. Variations in successive editions of the text published in the author's lifetime will be noted, but little or nothing in the nature of historical commentary will be furnished.

Each work will be accompanied by an English version made expressly for the series by a competent translator.

It is hoped that the series will enable specialists as well as general readers to trace International Law from its faint and unconscious beginnings to its present ample proportions and to forecast with some degree of certainty its future development into that law which Mirabeau tells us will one day rule the world.

JAMES BROWN SCOTT,
General Editor.

WASHINGTON,
July 1, 1924.

DE LEGATIONIBVS LIBRI TRES

BY

ALBERICO GENTILI

VOLUME ONE

THE PHOTOGRAPHIC REPRODUCTION
OF THE EDITION OF 1594

WITH AN INTRODUCTION BY

ERNEST NYS

Honorary Doctor, Edinburgh, Glasgow, and Oxford
Member of the Institute of International Law
Member of the International Court of Arbitration at The Hague

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

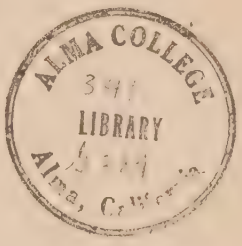

NEW YORK
OXFORD UNIVERSITY PRESS
AMERICAN BRANCH: 35 WEST 32ND ST.
LONDON, TORONTO, MELBOURNE, AND BOMBAY
1924

16567

COPYRIGHT 1924

BY THE

CARNEGIE ENDOWMENT FOR INTERNATIONAL PEACE

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA
BY GIBSON BROS., INC., PRINTERS, WASHINGTON

CONTENTS

Volume I

	PAGES
Introduction by Ernest Nys	11*a*–37*a*
Photographic Reproduction of the 1594 Edition of De Legationibus Libri Tres	i-xvi, 1–231
Errata in the Edition of 1594	233

Volume II

Translation (by E. H. Zeydel) of the Introduction by Ernest Nys	9*a*–37*a*
Translation of the 1594 Edition of De Legationibus Libri Tres, by Gordon J. Laing	1-x, 1–201
Index of Authors Cited by Gentili, by Herbert F. Wright . .	203–208

INTRODUCTION

Par Ernest Nys

INTRODUCTION

Dans la Cité de Londres, non loin des grandes voies de communication, est, sise au fond d'un ancien cimetière planté de quelques arbustes, une vieille construction, l'Eglise de Sainte Hélène. L'édifice se compose en réalité d'une église paroissiale et de la chapelle d'un couvent de soeurs de l'ordre des bénédictines, toutes deux réunies sous le vocable de la mère de Constantin le Grand; à l'église paroissiale les religieuses avaient adossé leur oratoire. On était aux premières années du XIIIème siècle; il est probable qu'à cette époque l'église paroissiale fut rebâtie et que la chapelle ne tarda pas à être annexée à la construction déjà existante; les édifices juxtaposés formèrent l'église telle à peu près qu'elle a été conservée.

Du caractère historique de l'Eglise de Sainte Hélène nous n'avons point l'intention de faire ressortir l'importance; il nous suffit de dire que de beaux monuments funéraires l'ornent et en font pour l'amateur d'art comme un lieu de pèlerinage. En 1877, une table commémorative vint ajouter à l'intérêt d'un lieu désigné à l'attention; à la suite d'une savante lecture par laquelle le professeur Thomas Erskine Holland, aujourd'hui Sir Thomas Erskine Holland, ouvrit, à l'Université d'Oxford, le cours de droit international et de diplomatie qui lui avait été confié, un mouvement se produisit pour honorer la mémoire d'Albéric Gentili, un maître illustre assurément de la science du droit des gens. De marbre noir, le monument reproduit, avec quelques lignes d'explication concernant l'exécution, l'épitaphe transmise par George Matthias Koenig dans la *Bibliotheca vetus et nova* qu'il publia en 1678; aux angles, se détachent en marbre blanc veiné de gris, un écusson et des armoiries.

I

Albéric Gentili naquit le 14 janvier 1552, a Castello di San Ginesio dans la Marche d'Ancône. Son père Matteo Gentili était un homme distingué et résolu; il était enclin aux idées nouvelles; de bonne heure d'ailleurs il s'était trouvé en rapport avec d'audacieux penseurs. On ne peut perdre de vue que dans les écoles et les universités italiennes, l'esprit de liberté avait ses adeptes, en dehors même du mouvement religieux. Matteo Gentili avait subi à Pise l'influence intellectuelle

de Simon Porta qui avait été le disciple de Pierre Pomponace, esprit audacieux, s'il en fût. Simon Porta enseigna la philosophie en plusieurs villes d'Italie et mourut à Naples en 1554, à l'âge de cinquante-sept ans. Pierre Pomponace, professeur à Padoue mourut vers 1526. Il était un négateur de l'immortalité de l'âme.

Matteo Gentili appartenait à une famille que compta de nombreux membres adonnés à l'étude du droit ou de la médecine. Il choisit la profession de médecin et fit preuve, sans doute aucun, de talent et de mérite, car, quand il s'exila de son pays natal et qu'il s'établit dans la Carniole, il y fut nommé premier médecin du duché.

Albéric était l'aîné des sept enfants issus du mariage de Matteo Gentili et de Lucrezia Petrelli. Il fit ses premières études à San Ginesio et fut envoyé, à l'âge de quinze ans, à l'Université de Pérouse pour s'y former à la science juridique.

Pérouse, chef lieu de l'Ombrie, avait été l'une des puissantes villes étrusques aux premiers temps de l'histoire; maintes fois détruite, toujours se relevant de ses ruines, elle fut, aux XIVème siècle de notre ère fort importante et se mêla activement aux événements politiques qui se déroulèrent dans les pays italiens agités et fiévreux. La cité pérousine était essentiellement guelfe; aux papes elle se montrait fidèle et les pontifes romains s'y réfugiaient et mettaient à profit la situation sûre qu'elle offrait dans les montagnes quand la révolte les menaçait dans Rome.

L'Université de Pérouse fut célèbre; parmi ses professeurs en droit figurèrent Cino de Pistoie, Bartole et Balde. L'enseignement était libre assurément, car Cino figura parmi les plus ardents protagonistes de l'Empire lors des violentes querelles du premier tiers du quatorzième siècle. Bartole enseigna encore en d'autres universités; ses jours furent courts; il mourut à Bologne en 1357, à l'âge de quarante-trois ans et demi, et la ville, qui l'avait adopté et qui voulut témoigner sa reconnaissance pour les multiples services qui lui avaient été rendus par le savant maître, fit élever dans l'église de Saint-François un magnifique tombeau avec cette inscription: *Ossa Bartoli.* Balde de Ubaldis mourut en 1400.

Albéric Gentili obtint le bonnet de docteur en droit, le 22 septembre 1572. L'université avait été établie en 1276; la bulle d'érection ne datait toutefois que de 1307. Les deux grands centres d'enseignement, Bologne et Pérouse étaient sous la juridiction pontificale. De la gloire de Bologne il est superflu de parler; mais grand aussi fut le renom de Pérouse. Parlant de "la mère nourricière" qui lui avait permis de pénétrer dans la réconfortante voie de l'étude et de la

recherche, Gentili en fait un vif éloge; il atteste notamment que l'honneur de la faculté de droit s'est maintenu depuis le temps des grands enseigneurs que nous venons de mentionner. A cette époque soixante-dix docteurs en droit résident à Pérouse et vingt-cinq d'entre eux donnent des leçons. Gentili cite ses propres maîtres; Rinaldo Rodolfini, Nonius, Lancellotto, Severo, Eugenio, Galiffe.

Le 6 novembre 1572, le jeune juriste fut élu juge à Ascoli; mais il ne tarda pas à renoncer à ces fonctions; il rentra dans sa ville natale, Castello di San Ginesio où il fut appelé en 1575 à remplir la charge d'avocat de la cité. En 1579, l'orage s'abattit sur Matteo Gentili et sur son fils aîné. Tous deux furent poursuivis comme hérétiques par le tribunal de l'Inquisition; plusieurs membres de la famille furent impliqués dans le procès; l'affaire se termina à Rome, le 2 février 1581, par la condamnation des accusés à la prison perpétuelle et à la confiscation des biens.

Matteo était parvenu à s'échapper en compagnie de son fils Albéric; il avait réussi à se faire rejoindre par son fils cadet Scipion. Ceci s'était passé en 1579. L'exilé se fixa d'abord à Laybach, où sans doute s'étendit sur lui l'influence protectrice de son beau-frère Nicolo Petrelli, qui commandait à Trieste. Toutefois il fallut bientôt songer à un nouvel asile. La persécution religieuse se développa dans la petite ville de la Carniole; Matteo envoya Scipion à l'Université de Tubingue; Albéric partit pour l'Angleterre; à son tour Matteo se rendit dans ce dernier pays où il demeura vingt-deux années et où il mourut en 1602.

Dès les premiers jours de la Réforme, la doctrine luthérienne acquit en Italie des adeptes fidèles. En 1519, des écrits du maître commencèrent à être répandus; des ouvrages de Mélanchthon, de Zwingli, de Bucer furent traduits. La guerre, qui éclata en 1526, aida à répandre les idées nouvelles. L'autorité ecclésiastique était affaiblie et dans l'armée qui conquit Rome et séjourna longtemps à Naples servaient de nombreux protestants. En 1530, parut à Venise la traduction italienne du Nouveau Testament; la Bible entière était imprimée en 1532.

Un foyer de propagande se constitua à Ferrare où, en 1527, Renée de France, fille de Louis XII et femme d'Hercule d'Este, avait apporté de sa patrie les opinions novatrices et formé une Eglise dans laquelle des dissidents célèbres, comme Jean Calvin et Clément Marot, furent accueillis et qui exerça de l'influence jusqu'en 1550.

Il faut toutefois se garder d'exagérer; sans doute, de Ferrare le protestantisme se répandit vers Modène; déjà en 1542, on disait que cette ville était une *citta Lutherana*; à partir de 1528, des adeptes du mouvement émancipateur s'étaient groupés à Venise; vers la même

époque, Vicence et Trévise, villes dépendant de la République, avait vu se former de petites congrégations. Cependant il n'y eut ni véritable puissance dans le mouvement ni irrésistible poussée. "L'Italie épuissée par ses efforts antérieurs, écrit Elisée Reclus, se trouvait en plein période de réaction, le sol en friche et comme brûlé, ne pouvant plus alimenter de moissons nouvelles. Même ce qui avait été l'exubérante Florence n'était plus qu'une morne cité sans vie morale at sans espérance. Devenus les maîtres absolus de ce qui avait été la république des hommes libres, les Medicis avaient pris soin de rejeter dans la torpeur les citoyens si mobiles et si ingénieux de la noble ville; pour en faire des sujets fidèles et les soustraire à la propagande hérétique, ils avaient interdit les voyages à ces fils de voyageurs 'incompressibles' que l'on avait comparés au 'cinquième élément.' Ils réussirent à parquer les Florentines, à les embastiller pour ainsi dire, et ceux-ci, cessant de connaître le monde extérieur, furent également inconnus de lui. A part quelques familles de Toscans exilés, de Ferrarais fugitifs et de montagnards vaudois, héritiers de l'ancienne 'noble Leyczon,' l'histoire de la Réforme signale à peine quelques noms italiens."

L'esprit de persécution se réveilla dans les rangs des dirigeants de l'Eglise catholique. En 1555, Jean-Pierre Caraffa fut élu pape sous le nom de Paul IV; il réorganisa la juridiction ecclésiastique et établit partout des inquisiteurs chargés de venir en aide à la foi; il se servit fréquemment de séculiers, parce que beaucoup de prêtres et d'évêques lui inspiraient de la méfiance au sujet de la pureté de leurs opinions. Jean-Ange de Medicis acquit la tiare, en 1559, sous le nom de Pie IV. Au début de 1566, Michel Ghisleri, qui prit le nom de Pie V, succéda à Pie IV; durant un pontificat de six années, il agit avec un vigueur redoutable contre l'hérésie.

II

Albéric Gentili reçut dans la patrie nouvelle qu'il s'était choisie un accueil bienveillant. Jeune savant il avait été frappé pour ses convictions religieuses par les juges ecclésiastiques d'un pouvoir ennemi acharné de la reine Elisabeth. Pie V n'avait-il pas lancé l'excommunication contre la souveraine, ne l'avait-il pas déposé de son trône? Dans le domaine universitaire le moyen âge aimait les déplacements des maîtres et des étudiants et une circonstance favorisait cette vie pleine de mouvement et d'action, c'est qu'une langue était commune au monde civilisé, le latin. Très haut d'ailleurs remontaient les rapports entre l'Italie et l'Angleterre en ce qui concernait l'enseignement. Faut-il rappeler le nom de Vacarius? Théobald d'Elampes occupa le

siège archiépiscopal de Canterbury de 1139 à 1161; il eut comme secrétaire Jean de Salisbury et il fut le protecteur de Thomas à Becket qui devint à son tour archevêque de Canterbury et fut égorgé dans sa cathédrale sur les manches de l'autel le 29 décembre 1170. Théobald avait encouragé la pratique de l'appel aux tribunaux de Rome et il avait dû lui-même mener des négociations avec la cour papale. Becket, qui avait étudié le droit à Bologne, fut chargé, semble-t-il, de ramener d'Italie un *causidicus*, un plaideur, un conseiller, versé dans la science juridique. Toujours est-il que Vacarius vint en Angleterre. "Il était sans doute de l'Ecole de Bologne, écrit sir T. Erskine Holland, mais il est difficile d'admettre qu'il fut de la génération qui suivit les cours d'Irnerius. Les renseignements que nous possédons à son sujet nous le montrent donnant à Oxford, en 1149, des leçons de droit romain à un auditoire d'élèves riches et d'élèves pauvres." Au XIIIème siècle déjà, de nombreux étudiants anglais se rendaient en Italie pour s'y former à la science juridique. Le droit civil les appelait à Bologne. Le droit canonique les attirait en la même ville et à Pavie. Les jeunes ecclésiastiques aimaient à se préparer à la carrière avantageuse d'archidiacre où se combinait l'exercice d'un réal pouvoir avec la jouissance de plantureux traitements. Déjà au siècle précédent Jean de Salisbury avait posé la question de savoir si l'archidiacre peut sauver son âme (*an possit archidiaconus salvus esse*), faisant allusion aux dangers qui courrait leur moralité.

Des Anglais conquéraient le grade de docteur en droit, notamment à Bologne où fut promu en 1502, John Clerk qui devint plus tard évêque de Bath et Wells et maître des rôles. Des Italiens furent assez fréquemment au service des rois d'Angleterre. On cite Thomas Hannibal qui fut maître des rôles, de 1523 à 1527 sous le règne de Henri VIII. Ce monarque eut comme secrétaire Andrea Ammonio et Pietro Vanues. Les médecins italiens étaient fort estimés à Londres et plusieurs furent attachés à la personne des monarques.

La persécution religieuse qui sévit dans presque tous les pays amena au XVIème siècle cette situation que des groupes de coreligionnaires se formèrent où tout naturellement assistance était prêtée à ceux qui partageaient la foi. En ce qui concerne l'Angleterre, on observe que de nombreux savants chassés par le fanatisme y cherchèrent asile. Que les Italiens y aient exercé de l'action, le fait est apparent. "Avec le goût des études élégantes, dit Charles de Rémusat, ils apportaient pour le plupart l'esprit d'examen et une certaine liberté de pensée." Des noms doivent être cités. Déjà sous le règne d'Edouard VI vinrent en Angleterre Bernardin Ochino et Pierre Martyre Vermigli. C'était

en 1547; le premier avait appartenu à l'ordre des capucins; le second avait été chanoine regulier de St. Augustin. Tous deux embrassèrent la réformation. Cranmer, archevêque de Canterbury, avait fait appel à leur zèle et à leur science; Pierre Martyre s'était vu confier une chaire de théologie à Oxford. En 1553, la mort d'Edouard VI et l'avènement de Marie Tudor entrainèrent un changement radical dans l'ordre politique at religieux; les deux hérétiques durent chercher refuge sur le continent.

Sous Elisabeth, relativement considérable fut l'affluence des réformateurs italiens; elle était leur protectrice; elle aimait leur civilisation; elle écrivait et parlait leur langue.

Des noms sont célèbres. Giacomo Conzio, Acontius, né à Trente, au commencement du XVIème siècle, fut renommé comme philosophe, jurisconsulte et théologien. Il se fit protestant et se retira en Angleterre, où la Reine Elisabeth le traita avec faveur. En 1565, il publia, à Bâle, son livre *De stratagematibus Satanae in religionis negotio* ("les stratagèmes de Satan en matière de religion"). "Il réduisait à un petit nombre les points nécessaires au salut et il demandait la tolérance pour les opinions qui combattait les autres articles." Tel est le résumé que donne Pierre Bayle. Aconce mourut peu après 1565.

Il fut donné à Albéric Gentili de connaître le génie étrange qui s'appelait Giordano Bruno. Celui-ci proclama la nécessité et la beauté de la tolérance; il affirma que celle-ci, loi naturelle gravée dans tous les coeurs biens nés, fruit de la raison cultivée, est une exigence irrésistible de la logique, aussi bien qu'un précepte de morale et de religion. Giordano Bruno séjourna en Angleterre pendant deux années; il la quitta en 1585.

Le nom de Sir Thomas Erskine Holland est inséparable de celui d'Albéric Gentili. Nous invoquons sa leçon d'ouverture prononcée, le 7 novembre 1874. Sans doute les écrivains du droit des gens connaissaient l'existence de l'auteur de *De jure belli* et d'autres ouvrages importants pour la science; ils citaient les titres de ses livres, mais leur connaissance était superficielle, leurs notions étaient vagues. A Sir Thomas Erskine Holland revient le mérite d'avoir mis en lumière la figure historique de l'exilé italien que l'Université d'Oxford accueillit avec tant de bienveillance et qui répondit si noblement à la confiance de sa protectrice. La leçon prit même une importance inattendue, un joli monument fut placé devant l'Eglise de Sainte Hélène à Londres, des comités se formèrent en Italie; en 1908, fut inaugurée la statue d'Albéric Gentili dans sa ville natale.

La leçon d'ouverture contient des détails que nous pouvons reproduire relativement aux premiers temps du séjour du jeune exilé en Angleterre. Il arriva, semble-t-il, au mois d'août 1580, muni de lettres de recommandation pour la petite congrégation de protestants italiens qui s'était formée dans la capitale. Il trouva de l'appui auprès de Battista Castiglioni, qui était le maître d'italien de la reine Elisabeth, et auprès de Tobie Matthew, qui avait occupé, en 1579, les fonctions de vice-chancelier d'Oxford et qui devint successivement évêque de Durham et archevêque d'York. On suppose que grâce à eux, il obtint la protection de Robert Dudley, comte de Leicester, qui était, depuis 1564, chancelier de l'Université d'Oxford. Le comte de Leicester était fils du duc de Northumberland qui fut condamné à mort et exécuté, en 1553, pour avoir soutenu la cause de Jane Grey. Il fut le grand favori de la reine Elisabeth. En 1585, il se vit chargé par sa souveraine ddéfende re les intérêts considérables que celle-ci avait dans les Provinces-Unies. Le 10 août 1585, Elisabeth promit d'assister la jeune république et de lui envoyer quatre mille fantassins et quatre cents cavaliers; quelque temps après elle augmenta cette force de sept mille fantassins et de six cents cavaliers. Le comte de Leicester fut appelé au commandement. En 1588, il mourut en Angleterre où il avait été nommé lieutenant général de l'armée. Le comte de Leicester était l'oncle de sir Philip Sidney, le soldat poète, l'auteur d'*Arcadia* et de *Defence of Poesie*, qui mourut, en 1586, à l'âge de trente-six ans, à la suite d'une blessure reçue lors d'une rencontre avec les Espagnols près de Zutphen.

Le comte de Leicester recommanda Albéric Gentili aux autorités académiques; il le décrivit comme obligé de quitter son pays natal pour cause de religion, désireux d'être incorporé dans l'université et de consacrer quelques temps à enseigner et à se livrer à tout autre exercice de sa profession. La lettre est du 24 novembre 1580. Son effet fut on ne peut plus utile: deux missives de la main de Gentili sont au Record Office de Londres; elles portent les dates du 28 décembre 1580 et 27 janvier 1581; à Arthur Atey, secrétaire du comte, le protégé fait connaître combien l'accueil qui lui a été fait est aimable. De fait il fut admis à New-Inn Hall; il obtint de modestes bourses au collège de Merton et en d'autres collèges; il reçut un subside de la caisse de l'université. Un de ses ouvrages nous apprend qu'il donna sa première leçon au collège de Saint-Jean. Il fut "incorporé" le 6 mars 1581.

"L'incorporation" était l'admission d'un jeune savant avec le grade qu'il avait obtenu dans une université étrangère. Des exemples ne sont pas dépourvu d'intérêt historique. En 1552, Valentin Dale voit

reconnaître à Oxford le grade qu'il a conquis dans une université française, probablement à Orléans. En 1573, Pierre Pithou, élève de Cujas et licencié en droit de l'Université de Bourges, est "incorporé" comme bachelier en droit civil; on sait qu'il s'illustra en droit public et en droit civil et qu'il fut historien et philologue aussi bien que juriste. En 1581, eurent lieu l'incorporation de Jean Hotman, docteur en droit de l'Université de Valence et celle d'Albéric Gentili, docteur en droit de l'Université de Pérouse.

Fils aîné de François Hotman, Jean Hotman, plus tard sieur de Villiers Saint-Paul, était né à Lausanne en 1552. Turbulent et violent, profondément savant, François Hotman a enseigné avec grand succès en plusieurs universités; il embrassa le protestantisme et se lança avec fougue dans les luttes religieuses. On songea à l'appeler à Oxford; la série des centres universitaires où il occupa un chaire de droit romain est longue d'ailleurs: Paris, Lausanne, Strasbourg, Valence, Bourges, Genève, Bâle. "Dans sa vie si errante, écrit Alphonse Rivier, Hotman a énormément agi, mal et bien, travaillé constamment, produit beaucoup, et de l'excellent tant par le fond que par la forme. Nullement spécialiste, son intérêt se portait sur les domaines les plus variés, sur la politique et la théologie non moins que sur le droit, et sur le droit féodal comme sur le droit romain. Ses recherches, qui vont dans le plus fin détail, attestent une érudition surprenante, son style latin est d'un philologue consommé, son style français est original et vigoureux; tous les genres lui sont familiers, sans excepter le burlesque."

Jean Hotman étudia à Paris, puis à Valence. Comme ses opinions devraient l'empêcher de fournir une carrière en France, il songea à émigrer. Il accompagna à Oxford pour surveiller ses études le fils de Sir Amyas Paulet, ambassadeur à Paris. Tout en dirigeant les travaux de son élève, il continua ses propres études. En 1581, il était au collège de Christ Church et, le 6 mars 1581, il fut "incorporé." Le même jour, comme nous venons de le voir, Albéric Gentili fut admis parmi les docteurs en droit civil d'Oxford en vertu de son titre académique italien.

Jean Hotman entra au service du comte de Leicester en qualité de secrétaire. C'est ainsi qu'il fut reçu à la cour où il se créa de précieuses relations. Il devint l'ami de sir Philip Sidney qu'il avait connu à Oxford; on note aussi parmi ceux qui le tenaient en estime Sir Thomas Bodley et William Camden.

En 1583, Jean Hotman enseigna le droit à l'Université de Caen, mais il reprit bientôt son emploi de secrétaire auprès de Leicester et

il accompagna celui-ci quand Elisabeth l'envoya en mission aux Provinces-Unies.

En 1582, Albéric Gentili publia ses six dialogues sur les interprètes du droit (*De juris interpretibus dialogi sex*), qu'il dédia au comte de Leicester. En termes heureux, il exprima dans sa préface toute la reconnaissance qu'il devait à son noble protecteur et à l'université qui l'avait accueilli avec tant de bonté; il célébra aussi le charme de la cité, ses beau édifices, ses écoles, ses étudiants, ses maîtres renommés.

"Le siècle de l'an mil cinq cent, écrit Etienne Pasquier dans ses *Recherches sur la France*, nous apporta une nouvelle estude de lois qui fut de faire un mariage de l'estude du droit avec les lettres humaines par un langage latin net et poli; et trouva trois premières entreprises de ce nouveau mesnage: Guillaume Budé, français, André Alciat, italien milanais, Udaric Zase, Allemand, né en la ville de Constance." Ainsi était rendu hommage aux initiateurs de la seconde renaissance du droit romain, Guillaume Budé, juriste, philologue, érudit, André Alciat, doué des plus brillantes qualités, Ulrich Zasius, docte et habile. "Toutes les sciences, écrivait en 1520 Zasius à Alciat, ont dépouillé leurs vilains vêtements; seule la jurisprudence conserve ses haillons." Le mot d'ordre fut donné, l'effort fut tenté: il s'agit d'abord de l'étude des sources au point de vue juridique; toutefois le programme s'élargit beaucoup quand vint la glorieuse époque des grands jurisconsultes français, François Douaren, François Bauduin, François Hotman, Jacques Cujas, Hugues Doneau, Barnabé Brisson. Il est toujours difficile de classer d'après un ordre de mérite les maîtres d'un science. Au XVIème siècle la tâche fut de revenir au droit romain véritable et faire disparaître les erreurs nombreuses introduites par la pratique. Entre tous se distingua Jacques Cujas qu'Alphonse Rivier n'hésite pas à appeler le plus grand jurisconsulte des temps modernes; peut-être bien Hugues Doneau se place-t-il immédiatement après le célèbre enseigneur dont il possède les principales qualités, auxquelles il ajoute son talent d'artiste et de poète.

Dans ses *De juris interpretibus dialogi sex*, Albéric Gentili se monta unconciliable envers toute innovation. "Il était, écrit Sir Thomas Erskine Holland, un civiliste de l'ancienne école et il prit une part active dans la controverse violente qui s'était élevée entre les Bartolistes et des hommes comme Jacques Cujas et François Hotman. Il fut même, peut-on dire, l'ennemi implacable de Cujas qui renonçait aux textes, avait abandonné l'enseignement des glossateurs et des commentateurs; il était resté Bartoliste, suivant en cela l'example de nombreux

civilistes de son temps; il défendait Accurse et Bartole contre Alciat; il refusait à ce dernier et à Cujas le titre de jurisconsultes."

Dans le premier en date de ses ouvrages Albéric Gentili ne recule point devant les gros mots pour affirmer les sentiments qui l'animait: il se prononce contre l'élégance et l'humanisme, il soutient que le juriste peut mépriser le grec et ne point se préoccuper de la forme; il reproche précisément à Alciat et à Cujas d'être trop avides de culture générale et, tout en reconnaissant que leurs livres méritent d'être consultés, il conseille aux étudiants de ne faire aux modernes que des visites et de réserver leur commerce assidu aux anciens; il confesse, d'ailleurs, n'avoir pas beaucoup lu les écrits des auteurs récents et être trop occupé par ses élèves qui, sous la direction de Griffin Lloyd, sont plus désireux d'acquérir une solide connaissance du droit que de se familiariser avec le style de la littérature nouvelle. A cette époque, l'injure se mouvait aisément et Albéric Gentili reçut une ample part d'épithètes grossières pour avoir critiqué, comme il l'avait fait, les chefs et les disciples qui s'attachaient à amener le triomphe de l'Ecole élégante. Sous le règne d'Elisabeth, des questions de droit public et de droit des gens furent traitées par des jurisconsultes éminents.

En 1572, se présenta le cas de John Leslie, évêque de Ross. Celui-ci s'était dévoué à la cause de la reine Marie-Stuart. Né en 1527, John Leslie fit ses études à Aberdeen et suivit ensuite des cours à Paris, à Poitiers et à Toulouse. Il obtint à Paris le grade de docteur en droit. En 1554, il entra dans les ordres et fut appelé aux fonctions de vicaire général d'Aberdeen. En 1568, il se vit désigné par Marie-Stuart comme membre de la commission qu'Elisabeth d'Angleterre avait chargée d'examiner le différend surgi entre la reine d'Ecosse et ses sujets: à ce moment, Marie-Stuart avait cherché un refuge en Angleterre. Vers la même époque, il fut nommé ambassadeur de la reine d'Ecosse auprès de la reine d'Angleterre. Il fit preuve de zèle et de dévouement et bientôt l'accusation lui fut lancée d'exciter à la rébellion contre la souveraine auprès de laquelle il était accrédité, pour sauver d'une perte qui paraissait certaine l'infortunée Marie-Stuart. Il invoqua les privilèges de sa charge; il fit valoir qu'il s'était borné à essayer de procurer la liberté à une princesse malheureuse. Le problème juridique se posait. Le gouvernement anglais soumit l'affaire à une commission de jurisconsultes versés en droit romain et membres de la fameuse association qui s'était formée à Londres, en 1511, et qui subsista jusqu'en 1858. Du collège faisaient partie les docteurs en droit siégeant dans les cours ecclésiastiques et la cour de l'amirauté ou pratiquant devant ces cours. Leslie fut mis à la Tuor de Londres.

Libéré en 1573 et banni d'Angleterre, il se retira sur le continent. Il mourut à Bruxelles, en 1596.

En 1584 un cas célèbre dans l'histoire du droit des gens s'était présenté en Angleterre. Abraham de Wicquefort fait l'exposé en quelques lignes: "Don Bernardin de Mendoza, ambassadeur du ros d'Espagne auprès de la reine d'Angleterre, écrit-il, faisait des cabalei continuelles contre sa personne et contre son Etat. Il avait eu part à la conspiration que Throckmorton avait faite contre la vie de la reine et il avait eu la principale direction de plusieurs autres intrigues très dangéreuses. Le conseil l'ayant fait venir, lui fit des reproches fort aigres de sa conduite et lui dit qu'il avait à sortir du royaume au plus tôt et d'autant qu'il ne se hâtait pas beaucoup, on le fit embarquer dans le vaisseau du capitaine Hawkins, qui le transporta à Calais."

Jean Hotman s'occupa de l'affaire. "Au fait de l'ambassadeur d'Espagne, écrit-il, en 1616, dans la quatrième édition de son livre *De la charge et dignité de l'ambassadeur*, dont la première édition était de 1603, la feue reine d'Angleterre n'usa pas de mainmise, mais lui donna quinzaine pour sortir hors de son royaume. Ce ne fut pas sans consulter s'il y avait droit de le retenir et châtier, disant qu'en vain se jette dans la franchise des gens celui qui viole le droit des gens et y en avoit assez d'exemples: ou du moins si on le feroit garder tant qu'on eu averti et demandé raison à son maître. Me trouvant pour lors à la cour d'Angleterre, quelques seigneurs du conseil et des plus grands me firent l'honneur comme pareillement au feu docteur Albéric Gentili d'en vouloir entendre notre avis; bien que ce royaume ne manque pas de personnes d'expérience et d'érudition: nous leur dîmes conformément que le plus expédient et ordinaire moyen et le plus salutaire à l'Etat était d'avertir son maître et attendre l'aveu ou le désaveu; mais le gentilhomme qu'ils envoyèrent ne fut ni vu ni ouï du feu roi d'Espagne qui se faisait excuser sur son indisposition, afin de n'avoir à répondre sur l'aveu ou le désaveu. L'on leur fit aussi considérer que le délit était simplement projeté, non exécuté, non commencé, comme disent les logistes." Faisant allusion à la demande de consultation qui lui fut faite et à laquelle il accéda, Albéric Gentili dit qu'il discuta la difficile question avec les comtes de Leicester et de Pembroke et avec d'autres hommes nobles et savants.

En 1585, Albéric Gentili publia à Londres son ouvrage sur le droit d'ambassadeur (*De legationibus libri tres*), qu'il dédia à Philip Sidney. Le traité a été l'objet d'appréciations diverses: aux éloges exagérés se sont opposées de vives critiques; on ne saurait voir en ce volume de cent quarante-six pages un exposé complet de la matière, mais il serait

injuste de lui dénier toute valeur et un mérite doit lui être reconnu, c'est de former le premier travail systématique en ce domaine spécial du droit des gens.

Nous avons déjà mentionné l'ouvrage de Hotman concernant le charge de l'ambassadeur. Il suscita une violente polémique. En effet, l'auteur fut accusé d'avoir plagié le *Legatus* de Charles Paschal, qui avait paru à Rome en 1598. Hotman l'expliqua. "Au reste, écrivit-il, tant s'en faut que je rougisse d'avoir butiné dans les autres vieux et nouveaux, que même j'avoue que la grande part est ou de mes lectures ou du rapport de mes amis; ôté par aventure une trentaine d'exemples qui sont de mon expérience. De siecle en siècle, de main en main, nous apprenons les uns des autres. Peu d'écrivains en ont fait autrement, surtout en discours sérieux et affaire d'importance. Un tel ouvrage sans aide et sans avis serait et trop manque et trop stérile. Même qui lira les écrits des modernes en ce sujet—de Brunus, Magius, Gentilis, le Vayer, Paschal, Kirchner et autres que j'ai vus—il semble qu'ils ont tous emprunté les uns des autres, quoique tous y aient directement travaillé. Du moins, suis-je le premier, je crois, qui ai parlé du devoir de l'ambassadeur en votre langue."

L'ouvrage eut plusieurs éditions et, en 1646, il fut traduit en néerlandais.

Le procès de Marie-Stuart suscita de nombreux mémoires; partisans de l'accusée, jurisconsultes du gouvernement anglais luttèrent d'habileté, invoquant les textes et les précédents.

C'est en vertu d'un statut porté en 1585, que l'infortunée princesse fut déférée, le 5 octobre 1586, à une haute cour de justice composée de quarante-six membres. Le statut permettait de poursuivre et de faire condamner à la peine capitale quiconque avait revendiqué la couronne d'Angleterre ou cherché à l'enlever à la reine Elisabeth par une invasion étrangère ou par un complot contre sa personne.

Marie-Stuart était prisonnière depuis dix-neuf ans. C'est à Fotheringay Castle, dans le comté de Northampton, que se fit le procès; la commission se réunit le 11 octobre 1586; le lendemain deux de ses membres et un notaire remirent à Marie d'Ecosse la lettre d'Elisabeth; elle protesta; la reine d'Angleterre prétendait lui ordonner comme à une sujette de comparaître en jugement; elle dit qu'elle même était reine. Elle comparut devant la commission, le 14 et le 15 octobre; l'accusation était d'avoir trempé dans le complot d'Anthony Babington contre l'Etat et la couronne. Elle déclara qu'elle ne reconnaissait pas les pouvoirs de la commission et que, princesse libre et reine ointe, elle

ne relevait que de Dieu, elle protesta, en son nom personnel, au nom de son fils et de ses successeurs, aux noms de tous les rois absolus.

Les points délicats du problème furent mis en lumière: les partisans de la reine d'Ecosse soutinrent qu'en Angleterre même elle était soumise au droit des gens et non à la juridiction du pays; ils invoquèrent la maxime que l'égal n'a pas de pouvoir sur son égal (*par in parem non habet potestatem*). Les juristes anglais firent valoir que ses propres sujets l'avaient déposée; qu'elle n'était plus souveraine; que le fût-elle, elle était la vassale d'Elisabeth. Ils ajoutèrent que le prince en quittant son territoire renonce à son inviolabilité, que soutenir le contraire serait lui faire une condition meilleure que celle du prince légitime. Ils affirmèrent que toute personne se rendant coupable d'un crime pouvait être jugée dans la contrée où elle l'avait commise; que Marie-Stuart n'était pas uniquement soumise au droit des gens puisque tous les étrangers étaient soumis au droit positif du pays. Ils émirent l'opinion qu'en matière de trahison il n'y a pas de différence de personne: un roi traversant le territoire d'un autre roi ou y résidant, disaient-ils, n'est pas plus qu'un particulier et comme un particulier, il peut être convaincu du crime de haute trahison.

L'issue du drame judiciaire est connue; l'oeuvre d'iniquité fut consommée. Les commissaires continuèrent l'instruction à Westminster, hors de la présence de l'accusée; le 25 octobre, ils prononcèrent la condamnation. Quelques jours plus tard, le Parliament sanctionna la sentence de mort. Le 18 février 1587, au château de Fotheringay, la tête de la malheureuse tomba sous la hache du bourreau.

Une particularité du système de défense semble avoir échappé à l'attention des juristes et des historiens. Les partisans de la malheureuse reine s'insistaient sur ce qu'elle dépendait uniquement du droit des gens et sur ce qu'elle n'était point soumise à la loi du pays. La distinction n'était ni une argutie ni une cavillation de controversiste; elle fournissait au dernier analyse une solide base de défense.

L'explication s'en trouve dans le livre de Jean Hotman. Fournie au sujet des droits de l'ambassadeur, elle jette de la lumière sur l'argumentation dont nous parlons. Pour le cas de l'ambassadeur d'Espagne, Bernardin de Mendoza, qui ne cessait de conspirer contre Elisabeth, Jean Hotman examina l'argument tiré de la prédominance du droit des gens. Son exposé permet de juger de toute la signification du système adopté par les partisans de Marie-Stuart: c'était la constation que les faits, fussent-ils vrais, n'étaient pas punissables. "L'on distinguait autrefois, écrit Hotman, s'il n'y avait qu'un simple conseil donné ou une conjuration faite sans exécution, ou bien si l'effet en

était ensuivi: car le droit des gens par lequel doivent être jugés les ambassadeurs n'égale pas, comme fait le droit civil et municipal en plusieurs pays, le délit commis au délit projeté, et ne punit pas la simple pensée comme les crimes de lèse-majesté perpétrés par les sujets; aussi la lèse-majesté ne s'entend que du sujet à son souverain." Il est vrai que sur le point de savoir si le droit des gens ne punit que le crime commis, il y avait divergence. En 1616, Dominique van Arum enseignait que le droit des gens punit la tentative précisément parce que les institutions et les moeurs des peuples la punissent.

Un opuscle latin parut à Oxford, en 1587, sous le titre, *De legato et absoluto principe perduellionis reo.* Il étudie la question de savoir si l'ambassadeur et le prince absolue lui-même doivent être punis de mort quand, dans le territoire d'un autre prince, ils ourdissent une conjuration contre la vie du prince ou contre le salut de la communauté politique. L'auteur se prononce pour la solution affirmative. Sir T. Erskine Holland pense que le travail est dû à l'un des récipiendaires au grade de docteur en droit et que les arguments furent fournis par Albéric Gentili.

III

Lors de la dispersion de la famille, Scipion Gentili fut envoyé par son père fugitif pour cause de religion à l'Université de Tubingue, où il suivit les cours de Martin Kraus, au nom latinisé de Crusius, professeur de belles-lettres, helléniste distingué. Scipion était poète. Les études de droit l'attirèrent et il acquit une grande célébrité comme juris-consulte. Il fréquenta les Universités de Wittemberg, de Leyde at de Bâle. En 1589, il devint docteur en droit en cette dernière ville et il fut, en 1590, professeur à Altdorf, où en 1576, la ville de Nuremberg avait crée une académie qui, en 1623, devint une université laquelle fut réunie, en 1809, à l'Université d'Erlangen. A Leyde, il avait eu comme maîtres Hugues Doneau et Juste Lipse. A Altdorf, il devint le collègue de Hugues Doneau dont il revisa plus tard une édition des *Commentariorum juris civilis libri viginti octo.*

C'est au mois de janvier 1581, qu'Albéric avait obtenu l'autorisation d'enseigner le droit romain à Oxford; sur son activité nous avons des indications tirées de ses ouvrages et surtout des dédicaces de ces ouvrages. Le cas de l'ambassadeur Bernardin Mendoza fut le sujet d'une dissertation publique, en 1584, et la dissertation élargie devint, quelques mois plus tard, l'ouvrage *De legationibus libri tres*, dont nous avons parlé. De 1583 à 1587, parurent les *Lectionum et epistolarum quae ad jus civile pertinent libri I-IV.* En 1586 fut composé le travail,

Legalium comitiorum oxoniensium actio, que l'auteur dédia à Griffin Lloyd, le Professeur Royal de Droit Civil, dont il parle plus d'une fois dans ses ouvrages en exprimant son respect.

En 1586, Albéric Gentili accompagna en Allemagne Horatio Pallavicino que la reine avait chargé d'une mission auprès de l'électeur de Saxe. On le voit à Wittemberg où il assiste à une leçon solennelle de Scipion. Giordano Bruno séjournait alors en la petite ville universitaire. Albéric Gentili parvint à le faire nommer professeur. De Wittemberg sont datés deux opuscles d'Albéric Gentili dédiés, l'un aux ducs de Brunswick et Lunebourg, l'autre à Hartmann ab Erffa.

Le 8 juin 1587, Albéric Gentili fut nommé professeur royal de droit romain. Il succédait à Griffin Lloyd qui était décédé le 26 novembre 1586. Lloyd était principal du collège de Jésus et chancelier du diocèse d'Oxford.

Des mentions peuvent être faites concernant l'enseignement du droit, au cours du XVIe siècle dans les universités anglaises d'Oxford et de Cambridge.

En 1535, Henri VIII ordonna la suppression des leçons de droit "canonique ou pontifical" et il défendit de conférer désormais la grade de docteur en cette discipline juridique. Il est vrai que, sous le règne de Marie Tudor, l'enseignement du droit canonique fut rétabli; mais dès qu'Elisabeth arriva au trône, elle remit en vigueur les instructions de son père. Henri VIII, qui déjà en 1535 avait favorisé l'enseignement du droit romain dans les collèges d'Oxford, créa, en 1540, dans les deux universités des chaires "royales" de théologie, de droit civil, de médecine, d'hébreu et de grec. Le monarque confirma les fondations en 1546. A chacun des professeurs fut assigné un traitement annuel de quarante livres sterling.

A Cambridge, le premier titulaire du cours de droit civil fut Thomas Smith auquel succéda, en 1551, Walter Hadden. A Oxford, la série des professeurs royaux de droit civil commence avec John Story.

Thomas Smith, qui devint doyen de Carlisle, ambassadeur près la cour de France et secrétaire d'Etat de la reine Elisabeth, composa, en 1565, l'intéressant livre, *De republica Anglorum, A Discourse on the Commonwealth of England*. Au moment de sa nomination à la chaire nouvellement créée de droit romain, il enseignait le grec; pour se préparer à la mission qui venait de lui être confié, il se rendit à l'Université de Padoue, centre fameux où vingt professeurs enseignaient le droit civil; il obtint le grade de docteur en droit, à la fin de l'année 1541. Voulant compléter son instruction, il visita, dans son voyage de retour, plusieurs universités françaises.

Tragique fut la fin de John Story, qui avait été appelé, en 1546, à la chaire royale de droit civil à Oxford. Depuis 1535, il enseignait cette discipline; en 1539, il avait été admis au collège des avocats à Londres. Il devint chancelier de l'évêque de Londres. Sous le règne de Marie Tudor, il se fit le persécuteur des protestants. Quand Elisabeth monta sur le trône, il se réfugia dans les Pays-Bas méridionaux, où, dit-on, il entra au service du gouvernement de Philippe V et conseilla des entreprises contre la sécurité de la reine en laquelle il ne voyait que l'ennemi de l'Eglise romaine. On le guettait et on réussit à l'enlever traîtreusement. Emmené en Angleterre, il fut condamné à mort pour cause de trahison. Il subit la peine de la potence après avoir souffert d'horribles tortures. C'était en 1571; en 1886, il fut béatifié par le pape Léon XIII.

IV

C'était l'usage, à Oxford, de soumettre à la discussion en séance solennelle des promotions l'une ou l'autre thèse. Quand en 1584, Robert Dudley, comte de Leicester, chancelier de l'université et sir Philip Sidney, son neveu, firent l'inspection des collèges, le cas tout récent de l'ambassadeur d'Espagne instiguant des complots contre la souveraine auprès de laquelle il était accrédité, avait fourni à Albéric Gentili le sujet d'une semblable leçon et sa rédaction première avait conduit à la publication du traité, *De legationibus*. En 1588, le professeur nouvellement nommé choisit comme question juridique dans cérémonie universitaire le droit de la guerre. De là vient une première étude, *De jure belli commentatio prima*, qui fut imprimée à Londres la même année. En 1589, furent prononcées deux autres leçons sur le même sujet; elles furent également imprimées sous le titre de *Commentatio secunda* et *Commentatio tertia*. Les trois travaux furent remaniés par l'auteur et formaient les *De jure belli commentationes tres* qui, en des éditions subséquentes, s'intitulèrent *De jure belli libri tres*.

Une liste assez longue de brochures prouve que le professeur d'Oxford ne se borne pas à enseigner du haut de la chaire, mais que, par son activité littéraire, il tentait de répandre ses idées et cherchait des disciples en dehors de son auditoire.

Que l'influence de Gentili sur l'étude du droit romain en Angleterre ait été bienfaisante, des faits et des témoignages de contemporains le démontrent.

De 1587 à 1608, durée du professorat d'Albéric Gentili, l'université créa soixante bacheliers en droit et vingt-quatre docteurs en droit. De ceux qui suivirent les leçons du maître, plusieurs devinrent des person-

nages distingués et occupèrent des fonctions importantes. William Fulbecke, né à Lincoln en 1560, avait étudié à Oxford et fut avocat à Londres. En 1602, il composa les Pandectes du droit des gens (*The Pandects of the Law of Nations*), livre dans lequel à plus d'une reprise il cite Albéric Gentili avec éloge. En 1618, il publia le travail, *A Parallel or Conference of the Civil Law, the Canon Law and the Common Law of this Realm.* En 1620, il fit paraître un autre travail intitulé, *Direction or Preparation to the Study of the Law.* Dans cette dernière publication il rend hommage au mérite du célèbre professeur d'Oxford. "Par sa grande habileté, dit-il, il ranima le corps mort du droit civil rédigé par d'anciens civilistes et dans ses savants écrits il exprima le jugement d'un grand Etat avec la sûreté d'un profond philosophe et le talent d'un solide juriste."

Pour l'accomplissement de ses fonctions universitaires Albéric Gentili eut des suppléants; ce furent Francis James et John Budden; ce dernier lui succéda, d'ailleurs.

On s'est demandé pourquoi le célèbre savant n'a point fait partie du collège des docteurs en droit de Londres. La réponse est donnée par la composition même de l'association et par son mode de recrutement; pour devenir agrégé il fallut être avocat près la cour des arches, c'est-à-dire de la cour de l'archevêque de Canterbury. Albéric Gentili ne remplissait point cette condition. Il pratiquait, du reste, le droit à Londres, et, le 14 août 1600, il fut admis dans la compagnie d'avocats de Gray's Inn. Ses ouvrages lui avaient créé une haute situation et on le consultait fréquemment. Lorsque la paix fut conclue entre l'Angleterre et l'Espagne, il se fit que, la guerre continuant entre l'Espagne et les Provinces-Unies, les tribunaux anglais furent fréquemment saisis de questions relatives aux navires capturés par les corsaires hollandais. En 1605, l'ambassadeur d'Espagne, don Pedro de Zúñiga, nomma, de l'agrément du roi Jacques Ier, Albéric Gentili avocat de l'ambassade. Notons à ce sujet que, devant la cour de l'Amirauté, souvent les procès se faisaient entre les ministres publics des puissances auxquelles appartenaient le capteur et les capturés.

Dans l'importante collection de manuscrits de sir Julius Caesar, maître des rôles sous Jacques Ier, qui est conservée au British Museum, sont des exposés juridiques rédigés par Albéric Gentili. Avocat de l'ambassade d'Espagne pendant trois annés, celui-ci s'occupa ainsi des procès où les principaux points du droit maritime en temps de guerre étaient discutés. Il nous reste de cette période de sa vie un ouvrage intitulé: *Hispanicae advocationis libri duo*, qui fut publié, en 1613, à Hanau, par les soins de Scipion Gentili et dédié à l'ambassadeur

d'Espagne près le roi Jacques Ier, don Balthasar de Zúñiga. Dans la préface Scipion Gentili caractérise l'oeuvre en disant qu'elle traite des controverses surgies en Angleterre entre des Espagnols et des sujets d'autres pays, notamment des Hollandais. Par son testament, Albéric Gentili avait ordonné que tous ses ouvrages manuscrits fussent brûlés, à l'exception de l'*Advocatio*. "All my bookes written wth my hand my said brother shall cause to be burnte bycause they are to much imperfecte, onely the Spanish bookes *ad Vocationis* whiche yf they be not verye perfecte, he my said brother maye withowte necessary trouble mende them"; tel est le texte: les livres qui traitent de ce qu'il a fait comme avocat de l'ambas saded'Espagne sont suffisamment achevés pour pouvoir être publiés sans exiger trop de corrections; il charge son frère de la publication. Ces lignes sont emprunté au registre de la cour des testaments où figure la traduction anglaise du testament d'Albéric Gentili en date du 14 juin 1608, qui avait été rédigé en italien.

Le premier livre de l'*Advocatio hispanica* s'occupe spécialement des questions maritimes. Les cas qui y sont discutés se sont réellement présentés: Albéric Gentili était l'avocat d'une des parties, il a rédigé à ce sujet des mémoires; il a fait triompher parfois son opinion; parfois il a échoué. Ce sont ces mémoires que sir Julius Caesar a conservés en même temps qu'il a conservé les répliques des adversaires et qu'il fait parfois connaître la décision de la cour de justice.

Au British Museum figure aussi la consultation d'Albéric Gentili, qui a servi pour les chapitres VI et suivants du premier livre de l'*Advocatio hispanica*. Il s'agit d'une réclamation concernant un navire portugais capturé par un corsaire hollandais. Une phrase est caractéristique et montre Albéric Gentili devançant son siècle. En effet, il attaque avec vigueur l'odieux droit des lettres de marque. En son style dur, rugueux, haché, il dénonce cet usage barbare:

> Dico enim esse odiosissimum hoc jus literarum markae, quod merito divinissimus noster rex abominatur: per quo geritur latrocinium verius quam bellum: contra inermes et innoxios mercatores et acies ab aciebus longe positos.

L'exposé juridique d'Albéric Gentili dans l'affaire du navire portugais capturé par le corsaire hollandais triompha devant la commission de cinq jurisconsultes chargée de l'examen. Il est un autre procès important dans lequel Albéric Gentili fut conseiller et qui a été résumé dans l'*Advocatio hispanica*. Au British Museum est le mémoire du professeur de Padoue, Marc Antoine Pellegrino, mémoire qu'ont approuvé trois de ses collègues. Il s'agit d'un navire vénitien capturé

dans la Méditerranée par un pirate anglais qui avait transporté sa prise à Tunis.

Un certain nombre d'écrits d'Albéric Gentili traitent de questions diverses et touchent à des textes du droit romain, à des passages de l'Ecriture sainte, à des principes de droit politique comme le pouvoir absolu des rois et l'union des royaumes d'Angleterre et d'Ecosse. Une énumération complète et une analyse de ces travaux sont superflues: nous aurons l'occasion d'en indiquer la tendance en ce qui concerne la liberté des sujets; qu'il nous suffise ici de constater que si ces productions sont quelquesfois hâtives, elles attestent une grande force d'étude et une activité digne d'éloge. Le savant publiciste mourut à l'âge de cinquante-huit ans. Il fut enterré dans le cimetière de l'Eglise de Sainte-Hélène à quelques pas de l'endroit où reposait son père.

V

Des ouvrages d'Albéric Gentili le principal est le traité, *De jure belli libri tres*. Grotius le mentionne dans son traité du droit de la guerre et de la paix; il parle dans son discours préliminaire de deux écrivains qui avant lui ont étudié le sujet, invoquant l'histoire et reportant de plus à quelques définitions et à quelques maximes générales les exemples qu'ils recueilliront. Il nomme "Balthazar Ayala, l'auteur du traité, *De jure et officiis bellicis et disciplina militari*, et Albéric Gentili." "Surtout le dernier, ajout-t-il, du travail de qui j'avoue que j'ai tiré quelques secours, comme je crois que d'autres pourront en profiter. Du reste, je laisse aux lecteurs à examiner ce que l'on peut trouver à redire dans cet auteur et pour le style, et pour la méthode, et pour la manière de distinguer les questions et les diverses sortes de droit. Je me contente de remarquer que, quand il décide quelque point controversé, il se règle souvent ou sur un petit nombre d'exemples, qui ne sont pas toujours à imiter, ou même sur l'opinion des jurisconsultes modernes, tirée de leurs consultations, dont plusieurs ont été accommodés à l'intérêt des consultants plutôt que formées sur les règles invariables de le justice et de l'équité. Ayala n'a rien dit des raisons pourquoi une guerre est appelée juste ou injuste. Gentili a distingué certain chefs généraux, qu'il a traités en gros comme il lui a plu; mais il n'a point touché plusieurs questions belles et curieuses et qui roulent sur des cas très communs. Pour moi, j'ai tâché de ne rien omettre de semblable; et en indiquant les sources de mes décisions, j'ai donné des principes dont il sera facile de se servir pour décider les questions que je puis avoir oubliées."

Il semble établi que Grotius travaillait déjà, au mois de novembre 1622, au grand ouvrage dont l'impression fut achevée au mois de mars 1625. Les questions de droit des gens l'avaient préoccupé depuis longtemps. A la fin de 1604 et aux premiers mois de 1605, il avait composé le *De jure praedae commentarius*, consacré à des problèmes de la guerre maritime. En 1609, il détache du manuscrit de cet ouvrage un chapitre dont il fit le *Mare liberum*. Depuis, il fut mêlé à des négociations relatives aux pêcheries et on peut dire qu'un nombre de questions diplomatiques le préoccupirent. Une de ses lettres nous apprend que, dans son prison de Laevéstein, il lisait le traité d'Albéric Gentili, *De jure belli* et le livre du même auteur, *Advocatio hispanica*. Il avait mis a profit le premier de ces ouvrages pour la composition de son *De jure praedae commentarius*.

Albéric Gentili aime à invoquer des faits historiques; dans son *De jure belli* il cite maint exemple qui s'est présenté dans le domaine de la politique contemporaine ou récente. Avec raison Sclopis de Salerano appelle l'ouvrage d'Albéric Gentili un commentaire juridique des événements du XVIème siècle et dit que tous les grands débats entre Charles V et François Ier, entre les Pays-Bas et l'Espagne, entre l'Italie et ses oppresseurs y sont appréciés au point de vue du droit public.

VI

Le séjour d'Albéric Gentili en Angleterre coincida avec une période féconde en événements: la grandeur et la gloire étaient proches; la force intellectuelle et morale de la nation s'affirmait; un rôle colonisateur s'annonçait que devait être le plus considérable que jamais peuple accomplit dans l'histoire.

En 1580, la population totale du royaume s'élevait à quatre millions six cent mille habitants. La population de l'Europe à la même époque peut s'évaluer à soixante millions. En 1605, il fut donné à Albéric Gentili de prononcer un discours sur l'union de l'Angleterre et de l'Ecosse (*De unione Angliae et Scotiae discursus*). Bientôt l'abaissement des barrières entre les deux pays fut un fait accompli: ce n'était point l'absorption de l'un des contractants par l'autre, qu'on le note bien; toutefois la formation de la Grande-Bretagne n'était pas sans importance.

Sur le continent européen l'Angleterre de la fin du XVIème siècle et du commencement du XVIIème siècle put agir avec décision. Elle aida puissamment à affablir la monarchie espagnole qui semblait sur le point d'assurer le triomphe du despotisme et du fanatisme.

Faut-il rappeler que sous le règne d'Elisabeth commença l'oeuvre de l'expansion de la mère-patrie au délà de l'Océan? On a pu reprocher à la reine d'avoir négligé d'assister dans leurs efforts les marins hardis comme les Hawkins, les Frobisher, les Drake; mais on ne saurait oublier qu'aux dernières années du XVIème siècle s'opérèrent de sérieuses entreprises coloniales dans l'Amérique du Nord. En 1584, un lieutenant de sir Walter Raleigh découvrit Wingandacoa qui reçut le nom de Virginia de la reine elle-même. Il est vrai que le premier établissement destiné à quelque durée ne se fit en Virginie que sous le règne du roi Jacques Ier. En 1607, une centaine d'hommes se fixèrent sur le rivage d'une île située dans l'estuaire de la rivière James; la ville s'appella Jamestown.

L'octroi de la charte autorisant la formation de deux colonies qui devaient devenir la Virginie et la Nouvelle Angleterre était du 10 avril 1606. Alors se place le début du règne du droit anglais dans le Nouveau Monde: les traditions constitutionnelles de la mère-patrie sont acceptées; une première assemblée générale se tient à Jamestown en 1619 pour la Virginie.

Un des grands actes du règne d'Elisabeth est assurément l'incorporation de la Compagnie des Indes Orientales. En 1599, les *Merchant Adventurers* de Londres sollicitèrent l'octroi d'une charte; ils avaient fait rédiger, à l'appui de leur demande, un mémoire qui rencontrait l'objection tirée des droits des Portugais et des Espagnols, donnait la liste des possessions de ceux-ci en Orient et la texte si longue des riches royaumes soustraits à leur souveraineté et à la souveraineté de tout autre peuple, royaumes qui ne demandaient qu' à accueillir les commerçants. La charte fut accordée, le 31 décembre 1600.

Que dire de l'ordre littéraire et intellectuel et des grands hommes qu' Albéric Gentili eut l'occasion de connaître et d'honorer: Edmund Spenser, que l'on compare à Ludovico Arioste et sir Philip Sidney que nous avons déjà nommé. Alors vivait le plus puissant poète dramatique des temps modernes, William Shakespeare. Qu'éblouissante est cette époque. "Le génie anglais, dit Elisée Reclus, s'ouvrait largement aux influences classiques de la Renaissance et des littératures nouvelles qui s'étaient épanouies dans les autres contrées d'Europe, surtout en Italie et en Espagne; en même temps, il participait à l'esprit général d'adventure pour se livrer aux élans d'une imagination qui ne fut jamais dépassée en ampleur ni en audace."

Né en 1561, Francis Bacon mourut en 1626. La majeure partie de sa vie se passa à Londres dans le monde juridique et, on peut le dire, dans la sphère d'action où travaillait Albéric Gentili.

Dans la science en général Francis Bacon est le protagoniste de l'induction et le partisan résolu de l'expérience. Dans la science du droit, il note que les auteurs qui ont écrit sur ce sujet l'ont traité en philosophes ou en jurisconsultes: aux philosophes il reproche de mettre en avant des choses trop éloignées de la pratique; aux jurisconsultes assujettis au texte il reproche de n'avoir pas suffisamment usé de la liberté de leur jugement et sembler parler du fond d'une prison. La connaissance des lois appartient aux hommes d'état qui doivent décider d'après les principes et les préceptes de l'équité naturelle ou de la politique. Il prône la recherche des *leges legum*, des lois qui seules permettent de décider ce qui, dans les dispositions législatives particulières est bon ou mauvais.

En 1575, Francis Bacon fut envoyé à l'Université de Cambridge. Quatre années plus tard, il fut attaché à la personne de sir Amyas Paulet, ambassadeur d'Angleterre à Paris. Jean Hotman, nous l'avons vu, devint le précepteur du fils de ce diplomate.

Nicolas Bacon, le père de Francis Bacon, mourut en 1579; son fils rentra à Londres et devint avocat à Gray's Inn.

Les premiers écrits politiques et juridiques de Francis Bacon sont de 1595. La profession d'avocat absorba d'ailleurs une partie de son activité. Au surplus, il fit partie de la Chambre des Communes. C'est en 1608 qu'il entra dans la carrière judiciaire. Les hommes vinrent; il se vit nommé lord grand chancelier et reçut, en 1618, le titre de baron de Verulam et, en 1621, vicomte de Saint-Alban.

Le malheur le frappa: accusé de corruption et de prévarication il fut condamné, en 1624, à une amende de quarante mille livres sterling, à l'emprisonnement à la Tour de Londres, tant qu'il plairait au roi, à la déchéance des fonctions publiques. Le roi Jacques finit par lui faire grâce de ces pénalités. Pendant près de cinq années le grand homme se livra à la rédaction d'ouvrages d'importance capitale et, le 9 avril 1626, il mourut dans les bras de sir Julius Caesar qui avait épousé sa nièce et auprès duquel il avait passé les dernières années de sa vie.

La chute de l'illustre penseur a fait l'objet de commentaires nombreux. Des reproches amers ont été faits, des efforts ont été tentés pour la défense. Des faveurs avaient été vendues par les gens du chancelier, lui-même avait accepté des présents. On a fait valoir que ses arrêts n'avaient pas été attaqués. "Ses favoris acceptèrent des présents, écrit John Aubrey, mais toujours il donna jugement selons l'équité et le bien."

Peut-on ne pas faire ressortir le regrettable phénomène, la persécution cruelle sévissant aux temps dont nous parlons? Les torts furent grands, aussi bien du côté de l'Eglise romaine que du côté des gouvernements protestants. Que d'actes de violence, que de trames secrètes, que de complots qui, partout devaient avoir comme conséquence une recrudescence dans les mesures de répression. Dans l'Angleterre qui montrait tant de signes heureux de progrès, des lois cruelles frappaient les catholiques et les dissidents. Le serment d'allégeance fut imposé. Il proclamait Jacques Ier roi legitime; il condamnait les prétentions papales; il donna le signal d'un régime oppressif, sous lequel, même dans les livres et dans les ouvrages de pure théorie se développèrent des sentiments de haine et de colère. A ce point de vue, il y a de l'intérêt à indiquer quelques propositions soutenues par Albéric Gentili dans ses écrits.

Dans la notion même du droit des gens il se prononce pour la thèse élargie; il y comprend les communautés politiques autonomes, sans exclure "les hérétiques et les infidèles."

Il admet que la guerre soit un mode légitime pour décider des conflits entre gouvernements. On connaît sa définition qui repousse la guerre privée et exige la conformité au droit, *publicorum armorum justa contentio.*

Le premier livre de *De jure belli*, c'est-à-dire, près du quart de l'ouvrage est consacré à l'étude des causes de la guerre qui sont ou humaines ou naturelles ou divisées. Les causes humaines se présentent quand le droit est violé: les cas sont multiples. "En ce qui concerne les causes naturelles, dit l'auteur, il n'existe pas de guerre commandées par la nature; seulement il en est que l'on fait en suivant pour ainsi dire la nature, en la prenant comme guide, et il en est d'autres que l'on entreprend parce que l'adversaire conteste et dénie l'usage d'une chose qui est attribuée par sa nature. Les premières causes naturelles sont la défense nécessaire, la défense utile, la défense recommandable. La défense nécessaire n'a pas besoin d'être commenté; il y a défense utile quand on croit d'être soi-même attaqué; la défense recommandable se fait pour défendre et protéger les autres. Les deuxièmes causes naturelles se présentent quand la guerre s'entreprend pour obtenir ce qui la nature accorde, tandis que les hommes le désirent: ainsi le passage innocent, la navigation, le commerce." Albéric Gentili n'admet point que la religion soit une cause de guerre: "La religion, écrit-il, n'est pas à proprement parler un droit des hommes envers Dieu. La religion s'adresse à Dieu. Elle est un droit divin, c'est-à-dire un droit entre Dieu et l'homme; elle n'est pas un

droit humain, c'est-à-dire un droit entre homme et homme." Il est vrai qu'en d'autres passages, il admet qu'il y ait entre chrétiens et turcs une guerre irréconciliable. A la rigueur, on peut voir dans son langage la constatation d'un fait plutôt que l'exposition d'un système: les chrétiens font une guerre juste aux Turcs parce que ceux-ci se conduisent en ennemis, menacent sans cesse et prennent perfidement ce qui est à autrui; seulement il ne saurait s'agir de se livrer à des hostilités contre ceux qui observent la paix. Il se demande d'ailleurs s'il est permis de conclure des traités avec des personnes de religion différente. "La question, dit-il, est en partie du domaine de la théologie; or, au point de vue de celle-ci, le commerce entre Etats chrétiens et Etats infidèles est licite: ce qui est défendu c'est l'alliance entre fidèles et infidèles dans le but de faire la guerre aux infidèles et à plus forte raison l'alliance dans le but de faire la guerre aux chrétiens." Albéric Gentili invoque un argument pour justifier la guerre contre les Turcs; il les place sur la même ligne que les Espagnols. Il accuse les deux peuples de poursuivre la domination universelle.

Dans le traité, *De legationibus*, l'auteur demande si les excommuniés ont le droit de légation. Le cas s'était présenté par les Vénitiens excommuniés par le pape Jules II. Ceux-ci n'en avaient pas moins continué leurs relations diplomatiques avec les gouvernements chrétiens. D'autres exemples pourraient être mentionnées en faveur d'une solution affirmative; des princes catholiques ne conservaient-ils pas des rapports avec des princes protestants? Albéric Gentili enseigne qu'il est permis d'entretenir des relations avec les Turcs. "La religion, dit-il, est affaire entre Dieu et les hommes, non entre les hommes; il ne faut point faire des guerres pour cause de religion; d'autres l'ont prouvé et je considère la proposition comme démontrée." Il conclut en proclamant que le droit d'ambassade demeure debout malgré tous les différends religieux.

Albéric Gentili est partisan du pouvoir absolu des rois; il n'admet même pas que ceux-ci se soumettent en matière de religion à une autorité quelconque et il demande si le roi de France et le roi d'Espagne sont véritablement princes suprêmes, puisqu'ils reconnaissent la puissance du pape. Rien n'étonne dans le sentiment que nourrissait à égard du droit canonique le savant maître d'Oxford. Il en parlait avec colère, il le traitait de produit des âges non-éclairés et d'oeuvre de l'antechrist; il le vouait aux flammes. Un passage de son livre *De nuptiis* est significatif: "*Flammis*, s'écrie-t-il, *flammis libros spurcissimos barbarorum, non solum impiissimos antechristi. Flammis, omnes*

flammis! (Au feu les livres méprisables des barbares, au feu les livres impieux de l'antechrist!)"

Pierre Bayle observe que dans quelques uns de ses ouvrages Albéric Gentili "ne donne pas tout à fait dans les hypothèses des protestants; il mentionne le dissentiment touchant le caractère canonique du premier livre des Macchabées; il cite l'opinion sur l'indissolubilité du mariage, l'adultère pouvant être une juste raison de se séparer d'une femme mais ne donnant pas le droit de marier à une autre; il rappelle le débat sur le latin de la Vulgate. Albéric Gentili déplut d'ailleurs aux protestants fanatiques et on alla jusqu'à lui lancer l'épithète d'*Italus atheus*, "Italien athée."

Nous croyons superflu d'insister encore sur l'importance du rôle rempli par Albéric Gentili dans l'histoire littéraire du droit des gens. En règle générale, les auteurs ont rendu hommage au vieux jurisconsulte; ses ouvrages ont été lus et modifiés; en 1878, Thomas Erskine Holland a publié une magnifique édition des *De jure belli libri tres*. La Dotation Carnegie a décidé de faire paraître dans sa collection des Classiques du droit international le *De legationibus libri tres* et les *Hispanicae advocationis libri duo*: c'est la preuve qu'Albéric Gentili n'a point cessé encore d'être pour ceux qui aiment le droit des gens un sujet d'étude.

A ces pages consacrées au grand professeur de droit civil de l'université d'Oxford, au maître des disciplines juridiques du droit de la guerre, du droit d'ambassade et du droit maritime en temps de guerre, ajoutons quelques renseignements sur deux personnages que nous avons eu l'occasion de citer.

Scipion Gentili, le plus jeune frère d'Albéric, fut nommé, comme nous l'avons vu, professeur à l'académie d'Altdorf. C'était en 1590. Il occupa sa chaire pendant vingt-six ans et mourut en 1616. Il a beaucoup écrit; il ne se contenta pas de composer d'excellents ouvrages juridiques; les questions théologiques faisaient l'objet de ses études et il était doué d'un talent littéraire remarquable. Il fut appelé aux fonctions de conseiller de la ville de Nuremberg. Bayle a d'élogieuses paroles. "Sa méthode, écrit-il, d'enseigner clairement et brièvement tout ensemble, et de mêler avec les épines du droit les fleurs des belles-lettres (car il était grand humaniste) cette méthode, dis-je, ayant été reconnue tant par ses leçons que par les livres qu'il publia, le fit demander par plusieurs académies célèbres; mais il préféra le poste qu'il avait dans l'académie d'Altdorf à toutes les conditions qu'on lui proposait. On lui offert un professorat en France, à Heidelberg et à Leyde; et ce qui est bien plus remarquable par la rareté du fait le pape

Clément VIII, pour lui faire accepter une chaire de professeur à Bologne, lui promit la liberté de conscience."

Jean Hotman, sieur de Villiers Saint-Paul, après avoir rempli les fonctions de secrétaire du comte de Leicester servit les intérêts du roi de Navarre qui devait devenir, en 1593, Henri IV, roi de France. Il fut maître des requêtes et se vit employer en de nombreuses négociations, notamment avec les princes protestants d'Allemagne. Il séjourna à Dusseldorf et à Wesel. En 1614, cette dernière ville fut prise par les Espagnols; Hotman raconte que dans la catastrophe il perdit "ses meubles, hardes et papiers." Plus tard, il habita Paris tout en continuant à être au service diplomatique de la France pour les négociations diplomatiques avec les princes protestants d'Allemagne. Comme Grotius, il caressait le rêve d'un rapprochement des Eglises chrétiennes. Il connut fort bien l'illustre Néerlandais, avec lequel il se lia assez étroitement dans la capitale de la France. Jean Hotman mourut le 26 janvier 1636.

Ernest Nys.

Du 21 juillet au 9 août 1920.

ALBERICI
GENTILIS IC.
CLARISSIMI,

De Legationibus,
LIBRI TRES.

Omnibus omnium ordinum ſtudioſis, præcipue vero. Iuris ciuilis lectu vtiles, ac maxime neceſſarii.

HANOVIÆ
Apud Guilielmum Antonium,
cIↃ IↃ xcIIII.

ILLVSTRISSIMO

PHILIPPO SYDNEIO ALBERICVS GENTILIS S. P. D.

MAGNVM, Sydnei, *desiderium fuit, quo summã erga te animi mei propensionem, summamque obseruantiam facere testatissimam, & illustrem desideraui. Quidquid enim hoc toto Anglicano quinquennio potui in rem istam excogitare, mihi illud omne exile semper, & tanta voluntate longe inferius visum est. Sic scilicet vsu venit, vt in quæ studio quodam ferimur singulari, in his numquam satis nobismet ipsis facere valeamus. Ego cum in Angliam appulissem primo, & nihil sane pro ea, quæ me tenet condicio, cogitarem minus, quam nobilibus viris operam dare, aut in ipsorum oculis apparere: insignis fscut, frequens, & constans virtutum tuarum prædicatio, vt ipse quoque caput attollere, & ad eam;*

quam forte æquo etiam plus refug', lucem vltro de-
currere, adeoque ad te properare voluerim. Et tu
vero cum litteris, tum sæpissime coram ita me-
cum egisti, vt nunc rem nullam auribus vnquam
meis accidisse opportuniorem ipso hoc putem, quo
factum est, vt in tuam notitiam, & familiarita-
tem desiderarim, proque tua humanitate potue-
rim peruenire. Nam quid eius quæso viri beneuo-
lentia gratius, qui auita nobilitate, præsenti viro-
rum illustrissimorum necessitudine, suis virtuti-
bus ita splendet, vt quodquod est præstantissi-
mum in multis, id tamquam in vnam arborem
plura genera, sic in eum vnum multorum insitum,
atque illuminatum conspiciatur? Illustrissimus
merito sit, & habeatur parens Henricus, *Prore-*
gis Hiberniæ munere, Præfectura VValliæ, sum-
mo Garteriæ ordine, excellentissima Consiliarii di-
gnitate, honoribus reliquis: te tamen quod talem,
tantumque filium habet, ipse & ab aliis, & a me
longe nobilissimus existimabitur. Illustrissimum,
& religiosissimum VValsingamum, *alterum pa-*
rentem, socerum tuum, an credimus vel supremi
illo Secretarii gradu, vel insigni alia administra-
tione se beatiorem censere, quam quod filiam vni-
cam, eamque lectissimam tibi ex omnibus nobili-
bus delecto in matrimonium, & in spem domus
collocarit? Dicam de fratribus? Ecce ipsi egre-
gium nacti gloriæ cursum, illum, te præeunte, ac
præluente felicissime tenent. Quid illustrissimum
Pembrochiæ *Comitem appellem, nobilissimæ so-*
rori

coris tuæ nobilissimum virum? Iste adsinitate Sydneiorum maxime delectatus, te in ore, te in oculis pectoris semper incredibili cum iucunditate habet. Sed Comites illustrissimi VVaruicensis, & Leicestrensis, *auunculi te vnum sic intuentur, vt reliquorum, quibus honorati, beatique supra omnes existunt, bonorum obliti, & in te vno esse ipsis omnia, credere, videantur. Quid attinet singula prosequi? VVaruicensis dignitates amplissimas, & summos exercituum narrare ducatus? Leicestrii decora omnia explicare? His propter sapientiam singularem, egregiam charitatem in patriam, admirabilem erga principem fidem, religionem in Deum excellentissimam suspicitur bonis omnibus, diligitur, colitur, veneratur. Is ille est, qui magnarum virtutum suarum documenta toto hoc tempore quo* SERENISSIMÆ REGINÆ *adsedit talia ac tanta dedit, vt nisi penitus & nos occupet malus genius, de ipsius laudibus conticescere non possimus. Sit enim, vt est, maximum, ac prope diuinum* ELIZABETHÆ *ingenium, consiliumque: deque ipsa cani illud verissime possit;*

Vos etenim reges animũ geritis muliebrẽ,
Hæc REGINA viri:

Nullus tamen cum vmquam fuerit princeps, nec esse quidem possit qui sine administris regat imperium suum; his certe rectionis non minimum est deferendum. Itaque, si quid hodie boni Anglia habet, (habet vero pacem, religionem, reliqua-

gue, quæ illus sequuntur bona. quibus nec vllum est sanctæ administrationis certius argumentum.) id tanta ex parte, quanta maxima ipsius est administratio, consilius huius auunculi tui, necesse est, referamus acceptum. Et saue nec possumus sine grandi alio piaculo non fauſtis omnibus acclamationibus excellentissimo viro fauere: quem ELIZABETHA (ELIZABETHAM *quum dicimus, pietatem dicimus, & virtutem ipsam) a consilius sibi esse voluit, & longissima experientia comprobauit. Nemo profecto, nemo, qui de* PRINCIPE OPTIMA *sentiat bene,* Leicestrio *non applaudet, & votis maximis non fauebit. Nam sunt ita rationes consiliariorum iunctæ rationibus principis, vt Romani illi Imperatores partem corporis sui consiliarios esse profiteantur, & se violatos, consiliariis læsis, adfirment. Quæ si profligatissimæ mentis homines quidam sentirent, vel famosæ vocis turpitudinem, omnium temporum legislatoribus scilicet, & sanctissimus viris detestatam, intuerentur; latratus nefarios contra virum fortissimum nec commouissent, nec os fœdissimum aperuissent. Verum & vecordes isti virtutibus* Leicestrensis *testimonium (sint alias lege inteſtabiles) non minus adferunt, quam faciant boni omnes, qui virum meritissimum nec nominare quidem sine honoris præfatione, aut insigni laudatione solent. vt enim a probis laudari laudatissimum est, ita ab improbis audire conuicia, non nisi summa in laude ducimus*

repo-

reponendum. quoniam & turpis hominis laudatio turpis laudato eſt, labemque turpem aſpergit: & vt honeſtorum commendatio hominum arctiſſimam cum illis coniunctionem, ſic iſtorum criminatio nobis cum iſtis diſſimilitudinem, latamque diſiunctionem eſſe demonſtrat. Macte animo ingenti, Comes excellentiſſime: cuius videlicet nomen cum cæteræ virtutes tuæ, tum merita in patriam, obſequia in principem, pietas in Deum, voces bonorum, ipſique improborum, furores glorioſum teſtantur, & laudatiſsimum in omne ævum tranſmittent: cui inimici eſſe non poſſumus, (Anglum me pro charitate facio, qua in dies Angliæ magis, atque magis deuincior) quam patriæ prius, quæ ſecundum Deum, PRINCIPEMque, *conſiliariorum, adeoque tua* Leiceſtri, *opera multa floret; prius* PRINCIPI, *qua nihil vidit Sol ipſe in terris vmquam excelſius, quæque optimum de te viro nobiliſſimo iudicium tulit, religioni prius ſanctiſſime a vobis conſtitutæ bellum intuliſſe nefarium iudicemur. Cæterum de* Leiceſtrio *& alias, & longe plurima. Ad te nunc, Sydnei, reuertor. Hunc tu tantum tuorum ſplendorem, quem alii vix capere aut ferre poſſent, non modo excipis, ſed & maiore multo excellentibus virtutibus tuis reddis, & magis, magisque illuſtrem facis. De his tamen, ne quid culpa ingenii deterreatur, ſilendum eſt mihi: qui etiam, quod in ea ſcriptione valui, exprimere toto hoc opere conatus ſum: vbi ſcilicet, vt de te imaginem perfecti legati, hoc eſt viri excellentiſſimi, exprimere,*

ſedula, & viribus cunctis incubui. Me beatum, ſi huius voti aliqua ex parte ſum factus compos. Vt enim non fuerit pictor, tertius artifex, qui ad viuum pleneque, vtatur quamvis penicillo doctiſſimo, opus vllum artificis cuiuſque primi retulerit: ita nec ego is ſum, qui tua ornamenta (quo ſtylo?) ſic a me explicata credam, vt multa non prætermiſſa, plurima vix adumbrata, & infra omnium dignitatem expreſſa omnia non agnoſcam. Probe mihi tenuitatis meæ conſcius ſum. Et hæc conſcientia (vt iam complectar quod a principio proponebam) longum me iſtud tempus detinuit, ne mearum lucubrationum, quibus quidem poteram ſolis meæ illi cupiditati ſatisfacere, quidquam ad te deferrem! Poſtquam enim primitias in nomine ſummi viri, auunculi tui emiſi; cui tamquam tutelari numini debebãtur: nihil ſane ad manus fuit, quod te dignum exiſtimarem. Volebam enim aliquid non ex meis ſtudiis agreſtioribus, ſed, quod nobiliorem & magis ingenuam ſaperet eruditionem, obtuliſſe. Quod quam difficile fuerit, & pene impoßibile, vt ego conſequerer; vel tu bonus mihi teſtis apud te eris, qui hominem ſcio, nullis deditum aliis litteris cognouiſti, quam his, quibus Bartoli, ac Baldi conſperſi ſunt, & alios ipſi ſtudioſos ſuos conſpergunt, penituſque, ac penitus imbuere ſolent. Nec vero meum illud deſiderium expleſſem vnquam, niſi Oxoniam Illuſtriſſimi Leiceſtrenſis aduentus huic rei anſam aliquam præbuiſſet. Dum namque me illic, non doctiſſimos

Anglos tantum, audire (quod tu, qui aderas bene tenes) voluisset: ea in corona ordinarias quæstiones missas facere, atq; ipsa vel inuita Minerua tractare aliquid oportuit; quod illam occasionem deceret. Tractaui itaq; de Legato quæstionem, & (vt scis) eam, in quam despiciendam tu me olim deduxeras, atq; explicandam penitus Socratico omni artificio adiuuaras. An .n. ego simile quidquam meditari, aut disputare potuissem, præsertim cum dicendum mihi (vt nosti) ex tempore incubuerit? Ea tractatio, quod placere visa fuit, resumpta mihi in manus, & doctissimo Doctore Ioanne Iames *hortante, ac impellente locupletata, expolitaq; me tandem argumeti huius admonuit, quod aptum esset, in quo plene explicando versarer, & in explicato veterem illam meam voluntatem perficere possem. Erat id quidem arduum mihi ab iis omnibus adiumentis inopi, quæ res tanta requirebat: quaq; vt compararem, ratio studiorum meorum, me diutius ab ipsis diuagari non sinens, summopere impediebat. Vicit tamen animi ardor hæc omnia. Repetii ex pristinis studiis ad rem quantum fauere memoria valuit, operis, nescio an succisiuis, sed certe de lectione consueta detractis, alia perlustraui. Sic festinaui, vt minutulo (vix enim sex intercedere menses agnoscis) hoc temporis spatio opus præsens confecerim. Id nunc eius, quam dixi, obseruantiæ in te meæ, ac nomini tuo adfero, faciog; sacrũ: Atq; tu excipere quidem sic debes, vel si illud non prorsus dignum*

existimes, quod tot inter alia tibi nuncupata re-
ponas. tibi enim desideratum, meditatum, elabo-
ratum, affectum; deq; te, qua rudis potuit faber,
effictũ præferre aliud nomen non potest. At tu, tu-
us ille Sophus Lalius, Eduardus Dierius *vel co-*
natum meum iuuabitis: & is cum apud alios,
tũ apud vos, quibus probari maxime cupio,
aliquem locũ obtinebit. Vale. Oxoniæ.
XII. *Kal. Augusti.*

I N

IN ALBERICI GENTILIS De Legationibus libros III,

INDEX CAPITVM.

CAP. PAG.

1, Legati nomine qui nuncupentur 1

2, Multiplex eius legati nomen, de quo nos ſumus dicturi; & definitio 3

3, De ſacra legatione 7

4, Diuiſiones legationum a perſonis mittentium, iisque ad quos mittuntur. 9

5, De variis legationum generibus ſecundū mandata 12

6, De legato bellico 15

7, De officioſis legationibus 17

8, De libera legatione 20

9, Quorum eſſet apud Romanos cura mittendi, & excipiendi legatos 22

10, Diſceptatū de loco Taciti, an ſorte ducerentur, qui legationes obirent 25

11, De legationum ſolennibus 28

12, De fetiali & patrepatrato 30

13, De ſagminibus & ſilicibus 32

14, Explicatum principium l. 7, D. de ſupell. leg. 37

15, De loco, temporeq; excipiendarum legationum 40

16, De muneribus aliisq; hoſpitalibus, quæ Romani legatis Romam aduenientibus præſtabant 43

17, Mos Græcorũ in legationibus qualis 46
18, De caduceo, & velamentis, & reliquis ſolennibus 49
19, Racematio 54
20, De legationum cauſſa & antiquitate 56.

LIBRI II,

CAP. PAG.
1, De iure legationum 59
2, De mentita legatione 62
3, An tuti legati ſint etiam cum iis, ad quos miſſi non ſunt 65
4, De legato ſpeculatore, & perfido 68
5, De interdicta legatione 73
6, Qui alterius læſit legatos ſuis non ſperet ſtare ius legationis 77
7, An ſit cum rebellibus ius legationis 82
8, Ius legationis cum prædonibus non eſt 85
9, Vtrum in ciuilibus diſſenſionibus maneat ius legationum 88.
10, Nec a ſubditis, nec ad ſubditos recte mittuntur legati 91
11, De legationibus criminoſorum 96
12, De iure liberæ legationis, officioſæ & temporariæ 102
13, De iure admiſſæ legationis 103
14, Si

CAPITVM.

CAP. PAG.

14 Si ius legationis contemnitur 109

15, De comitibus & reliquis legatorum acceſſionibus 112

16, De contractibus legatorum 115

17, De iudice legatorum 117

18, Si legatus in principem coniurauerit, apud quem legatus eſt 120

19, Si quid legatus deliquerit, princeps illius non eſt conſulendus 124

20, Si legatus Principi maledixerit, & de dicendi libertate 128

21, De ceteris delictis & pœnis legatorum 135

22, De iure legatorum cum ſuis 139

23, De iure morum erga ſuos legatos 142

LIBRI III,

CAP. PAG.

1, Quam multa in legato conuenire debeat, vt officium ſuum præſtare poſſit 146

2, Exteriora quæ in legato volumus conuenire 194

3, Naturæ bonis carere legatum non poſſe 152

INDEX CAPITVM.

CAP. PAG.

4, Quod fortunæ bona conuenire in legato debent 154

5, Præstantem ingenio legatum esse oportere 157

6, Legatus vt sit orator 160

7, Sermonem teneat legatus eius, apud quē agit 163

8, Magna in legato historiarum cognitio requiritur 167

9, Quatenus Philosophia legatum deceat 171

10, De litteratis legatis 175

11, De fide legatorum 180

12, De fortitudine legatorum 182

13, De temperantia legatorum 185

14 De prudentia legatorum 189

15, De prudentia legatorum, & fide 195

16, Vtrum legatus, si e re esse credit, fallere debeat principem 197

17, De liberi mandati vi 201

18, De prudentia legatorum & fortitudine 206

19, De asserenda legationis dignitate 211

20, De prudentia legatorum & temperantia 214

21, De prudentis legati rationibus 218

22, De perfecto legato 226.

FINIS.

AD

AD ALBERICVM GENTILEM RICHARDVS EEDES.

QValem Oratorem Cicero, Stagirita beatum,
Communem Plato finxit in vrbe statum;
Qualem Helenam Zeuxis, Venerem depinxit Apelles
Qualem Pandoram turba dedere Deûm:
Talem legatum cum vis describere, in vnum
Cur non e multis quæ meliora legis?
Scilicet ille tibi describitur optimus vnus;
Optima qui clarus singula solus habet.

AD EVNDEM SCIPIO F

VT quondam rudis, atq; indocta falce dolatus
Silenus mutis stabat hians calamis:
Quum vero arcanam reseraret faginus aluum,
Mira oculis hominum signa videnda dabat.
Sic tu, cuius opes, ac dædala mentis imago
Sub duro legum cortice clausa fuit:
Mirandas animis hominum nunc pandis aperto,
Ingenii formas, diuitiasq; sinu.

ALBERICI GENTILIS IC.
CLARISSIMI,

DE LEGATIONIBVS LIBER I.

Legati nomine qui nuncupentur, CAP. I.

LEGATVS aut is dici (Varrone, Cicerone, aliis teſtibus) ſolet, qui alicuius poteſtatis, magiſtratusve perſonam, munusve ſuſtinet: aut is, qui mittitur aliquid explicaturus, quod illi libeat, a quo mittitur. Priores ſunt, qui bellica legatione (ſic Cicero nominat pro Balbo) apud Imperatores, ducesque exercituum funguntur. Sunt qui magiſtratibus ſimilem fiduciariam (vt Cæſar loquitur) operam in officio adminiſtrando preſtant, legati Proconſulum; alii, quorum & hiſtoriæ & libri iuris ciuilis frequentiſſime meminerunt. Sed & multi ſunt magiſtratus iſtius nominis, propria munera exercentes; vt Pontificius ille legatus, quem in exercitibus bella

lib. 4. de ling. Lat. *Cic. Verr. 4.*

Libr. 2 de bell. ciuili.

pro Papa Romano tractare, notat lib. 14 Guicciardinus. Ac quidē ex eodē foro sunt illi a latere, illi constituti, illi nati, de quibus scriptū in iure Pontificio nō vno est loco. Fuit magistratus olim, quē dixere *Legatum Cæsaris*, siue, *Imperatoris*: & is prouinciæ Præses erat, vt traditū est a Venuleio IC. in l. 12, D. de accus. Hoc scil. nomine præsides, qui ab Imperatorib. in adsumptas sibi prouincias mittebatur, a præsidibus distinguebant, quos in prouincias suas mittebat populus. Quod Dio libro 53 scribit. Fuit huius generis *Legatus ad census accipiendū*. De quo libro Epitomarum 1 Hermogenianus loquebatur; & loquitur lib. 1 Annal. Tacitꝰ. Sunt tandem & hi, qui re bene gesta, dispensandæ, cōhonestandæq; victoriæ ad Imperatores designabantur. Tales ad maiorem Africanū superatis Carthaginensibus; ad Quinctiū, superato Philippo; ad L. Scipionē, victo Antiocho; ad Æmilium, victo & capto Perseo; ad Aniciū, Gentio in potestatem redacto: alii ex his caussis ad alios missi fuere, quos dicere nec operæpretiū est, nec præsentis nostri instituti; quod alterū Legatū, qui magistratus nullo modo est; spectat. Hęc vero satis sunt, quę de Legato magistratu, aut magistratus vicē gerēte indicauimus; ne deinceps ambiguitate nominis capti hæsitemꝰ alicubi, vbi minime fuerit, hęsitādū.

Cod. 1. de off. leg. C. 2. eo. in 6. C. 1. de app. & 7. q. 1 placuit. L. pen. D. de off. præs. l. 1. D. de mun. & hon.

Liu. lib. 30 33, 37, 45

Multiplex eius Legati nomen, de quo nos sumus dicturi, & definitio, CAP. 2.

Legatus

LEgatus, de quo inſtitutus nobis eſt ſermo, & *Orator* quandoq;, & *Interpres*, & *Nuncius*, vocabulis ſcilicet latioribus, nuncupatur. Atq; ad Oratorem quod attinet, loci illud plures confirmant. Inquit Virgilius: *Lib.2.*

Tum ſatus Anchiſa delectos ordine ab omni
Centum oratores auguſta ad mœnia regis
Ire iubet.-- & lib. 11:
Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina.

Sed & Liuius vſus hoc nomine eſt frequentiſſime: & vtitur Plautus in Prologo Amphitr. ac vulgata res eſt. Alterum nec videri obſcurum poteſt, quod diximus, Oratoris nomẽ latiº. nomine Legati patere. Illud. n. eius eſt, qui de reb. omnibus poſſit varie, copioſeq; differere: iſtud vero ad hos tantũ refertur, qui negotia publica tractant. Aſt & in eo differunt, quod oratoris, quâ is eſt orator, artis propriæ appellatio eſt: Legati ſignificatio ad miniſterium alienũ refertur. Quare vt ſit orator, etſi iam cauſſas non oret, orare tamen poſſit, non tamẽ dicitur Legatus, niſi is, qui legatione fungitur. Addite, quod *legare* eſt mittere, & legatus *miſſus*: orare eſt loqui, vel agere; orator vel loquutor, vel actor. Sic & alienas & ſuas cauſſas orator agit; & apud alios, & apud ciues; Legatus rei ſuæ, niſi vnº, nõ eſt, nec eſt ad ciues. Latior eſt ergo appellatio oratoris. Immo arctior iã ex cõmuni vſu videri aliquando poteſt: ſiquidem legatos quoſda deprehendemus, qui penitus nihil, aut *Liu.2,5,6, 24,25.* *Cic.lib.1. De orat.*

ſolum in acceſſionem operis peragẽdi aliquid loquũtur. Et iſtos ex recepta dicendi cõſuetudine nominare oratores vix poſſumus. Et ſcribit Plato, oratoriã earũ eſſe artium, quæ oratione perficiuntur, & opere aut nullo indigent, aut perexiguo. Itaq; ſuperet illã Legatio; quoniã hæc & opere ſolo perfici poteſt, & opere verbisq;. Quibus trib. differẽtiis artes omnes diſcriminantur. Quod autem Gul. Budæus oratoris vocabulo eos Legatos proprie ſignificari cenſet, qui deprecabundi veniunt, id mihi perſuaſum nõ eſt. Repugnat enim nominis origo: quoniã *orare* ab antiquis dictũ pro *agere*, docent Grammatici: & inde oratores nuncupatos hos Legatos, quod reip. mãdatas partes agebant. Quid præterea, eandẽ ſignificationẽ omnis nõ ſuſciperet orator? At dicitur orator noſtris modo, cuius oratio precibus cõſtat, verũ & alius quilibet, qui vituperet, accuſet, minitetur. Non etiam in Budæi partes dederim vſum autorũ. Ceterũ de re iſthac ſatis, & ſatis de oratore. *Interpretem* quoque nominati Legatum ſcimus. Nam de nuncio deorum Mercurio Virgilius Æneid. 4.

In Gorg.

In tit. de vi pub.

Feſt. Adorare. Orare.

Interpres Diuũm fert horrida iuſſa per auras.

Et eius nominis, itemq; Iridis ad rẽ belle explicat rationẽ Plato in Cratylo, quã exſcribere nolo. Sed & Cicero interpretes dicit, qui ferũt, referũtq; mandata, quos *Legatos* appellamus probe. Et ſane tali ratione ſtat Lucretii illud libr. 6:

Manut. in ep. 9. ad Brut.

At-

Atq; animi interpres manabat lingua.

Et quod in Timæo Plato, orationẽ eſſe interpretẽ ſcribit. Differunt porro iſti. Quoniã & ſcriptorum interpres dicitur, non Legatus. Et pro preſente etiã ille eſt, quẽ loquentẽ non intelligimus: legatus ſolum pro abſente agit. *Nuncium* tandem nuncupati legatum & ex eo Virgilii liqueat:

Nuncius hæc Idmõ Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refer.--

Et qd qua forma interpretis vocabulũ a Ciceroне vſurpatũ, & Lucretio modo retulimus, eadẽ Ciceronẽ ſcripſiſſe, quinque hos noſtros ſenſus eſſe nuncios animi noſtri, cognouimus. Dixit & Plato venas ſaporũ nuncias, quæ a lingua ad cordis ſedem tenduntur. Orationẽ etiã nunciam dixit. Notá dein Fetialis illa ſunt: *Rex, facisne me tu regium nuntiũ populi Romani Quiritium?* Atque nuncios, interpretesq; nominat legatos Cicero in Vatiniana: & libro 21 Liuius, quos dixerat *oratores*, eos mox *nuncios* appellat. Homerus etiam, & alii illum Deũm interpretem Mercurium pariter nuncium vocant. Diſcrimen vero inter nunciũ, legatumq; eſſe indicat Cicero ep. 1. lib. 15. fam. & Liuius perſpicue, dũ de Æquorũ aduẽtu ſic ſcribit: *Cuius ſi falſo famã vulgatã, vanaq; nõ nũcios ſolũ, ſed Tuſculanorũ etiã legatos attuliſſe putent.* Et ilico: *Sin fides & nũciis & legatis habeatur* &c. Atq; alibi de Carthaginenſib. *Aſdrubalem ſubinde ac*

Lib. 1. Tuſc.

In. Timæo.

Hym. in Merc.

Lib. 3.

Lib. 29.

Syphacẽ per litteras, nuntiosq;, postremo etiam per legatos accersunt Quod ergo illud discrimẽ est? illud certe nõ est, quod publice missi legati dicantur, priuatim nuncii. Nuncios. n. & publice missos non apud relatos modo Liuii locos, sed & alibi apud eundẽ, & apud Ciceronẽ, Sallustium, alios nominari videmus. Itaq; hinc præsentem definitionẽ sumere nõ oportet. Sumimus ex mittẽdi ratione. Vt legatus is sit qui nõ modo publice, sed publico etiã nomine, & publica indutꝰ persona missus est. *Senatus* (inquit de legato quodam in 8 Philippica M. Tullius) *faciem secum attulerat, auctoritate rei p.* Et scribit lib. De offic. 1, haud absimili ratione, quod ciuitatis personam magistratus gerat. His modo omnibus adsumptis, multiplicibusq, legationum (mox de istis exponemus) generibus, legatũ in proposito definirem. vt esset, qui publico, aut sacratiori nomine ad rẽmp. personãve aliam sacratiorẽ ob rẽ publicã, aut sacratiorem missus sine imperio est rei dicendæ, agendæ caussa. Quid explicem? Nuntios, qui inter priuatos sunt, (vt dixi) etiã inter personas publicas, primis statim verbis excludo. Nã legati non sunt: nisi in Verrina 4 credimus proprie Ciceronem locutũ, qui Letilium, nescio quẽ tabelliariũ, mox *legatum* appellat. Excluſi sunt illis verbis, *ob rem publicam, aut sacratiorem*, etiam *adlecti*. Hi, secundum Grammaticos erũt, qui ad priuata negotia dimittuntur. Hancetenim

Lib. 3, 41, 42, &c. *Cic. ep. 2. lib. 15. fa.* *Sall. de bel. Jug.*

nim ſtatuunt iſti magiſtri differentiã inter *legãdi & adlegãdi* verbũ: vt publica illud; hoc, priuata negotia reſpiciat. Et verum videtur, regis etiã ſi ſint negotia iſta. Nã ita Liuius libro 36: *Rex amore captus virginis, cũ patrẽ, primo adlegãdo, deinde corã ipſe rogãdo, fatigaſſet*, &c. Atq; horum adlectorum (vt ego quidem exiſtimo) illud eſt, qd ſcribitur in lib. 10. C. de exc. mun. *Legatis, atq; adlectis ſumptus poſſeſſio*, &c. Scripſi in definitione, *ſine imperio*: quia legatos illos, quos nominauimus capite 1, nolumus iſta diſputatione contineri. Et ſunt illi cum imperio omnes, proprio, aut alieno. Quod recte oſtẽdit in Verr. 3 Manutius, contra quã Lãbinus & Hotomanus exiſtimarunt. Noſter autem legatus nullam habet iurisdictionẽ. Nec.n. ſi quid in ſuam familiã cenſebimus legatũ poſſe, id propterea eſt homini, quã legationem fungenti, adſerere iurisdictionẽ. Reliqua definitionis reſpiciunt omne genus legationũ, quarum hic tractatus eſt: neq; vllum incontentũ reliquunt. Quod ipſa legationum explicatio demonſtrabit.

Verr. 3. & ep. vlt. lib. 12 fam.

De ſacra legatione, CAP. 3.

QVI ſacratiori, quam publicum eſt, nomine, aut ad perſonam ſacratiorẽ, & ob rem ſacratiorem proficiſcitur, is eſt, quẽ aut a Deo miſſum, aut ad Deum, remve diuinam appellabo. Apoſtoli, Angeli, atque huiuſmodi alii a Deo miſſi ſunt; & ii, quos Deorum nuncios

finxit Gentilitas sibi Iris, Opis, Mercurius. Sed & Dæmones, & aues, & Somnia huc vel Xenophon, Platoq; trahunt. Plato etiam libro 4 De rep. oraculum Delphicũ ea ratione interpretem mortalibus omnibus vocat, quod deorum consilia hominibus referebat. Atque is propterea Philosophus in sua rep. legationem hanc sacram retinet. Ait enim lib. 12 De legib. *Ad Pythium Apollinem, ad Iouem Olympicum, Nemeam quoq; Isthmum mittendi sunt nonnulli, per quos sacrificia, ludosq; his Dis ciuitas nostra communiter conferat.* Hi siquidem sacri legati ad templa deorum, rem diuinam vt agerent, oracula cõsulerent, munera portarent, legabantur. Et non rara eorum historia est. Habet vero de ipsis plura libr. 2, & 3 Heliodorus, & Plutarchus aliquid in Demetrio. Cæterum sacræ huius legationis meminit etiam Philo in libro De legatione ad Caium, & illam dicit, qua Hierosolymam ad sacrificia peragenda, primitias, donumve aliud ferendum in templum ibatur. At illud est perbelle a Plutarcho relatũ, quod Senatus Rom. deos consultum quandoq; miserit, quidnã ciuitati portenderet, quod mulier caussam (& hæc tamen propria fuit) in foro dixisset. Retulerint vero non pauci in hanc legationũ catalogũ eas, quæ a Romano pontifice, vel ad eum sunt. Nã diuinitatis huic multu adfigitur. Et Hispani a legato Papæ, quo cu bellũ gerebant, non aliter abstinuere annis abhinc centum,

Xenoph. in cõnu. Pl. in cõnu. & in Epino.

Liu. lib. 5, 22, 29. 45.

In eb, Ly. & Nu.

Guicc. lib. 12.

centũ, atq; piratæ Liparenſes ab illis abſtinuerint qui Delphos ab Roma proficiſcebãtur ſacram illam legationẽ peragentes. Hoc ſcil. tenet præ cæteris ſacra legatio, quod inuiolata eſſe apud eos etiam valet, ad quos miſſa nõ eſt. Nec enim vel ad Hiſpanos pontificius proficiſcebatur, ſed ab illis hoſtibus interceptus, religionis ergò dimiſſus eſt. Alit non dimitterent, ſcio: nec Heluetii illo eodem tempore tãtum honorem vel ad ipſos miſſos detulere. Sed de ſacra legatione abunde. De alia enim nobis, non de ipſa, dicendum adſumpſimus. *Guicc. lib. 14.*

Diuiſiones legationum a perſonis mittentium, iisque, ad quos mittuntur, CAP. 4.

ALia legatio inter hominesmet eſt. Et cum cæteras, tum illam ſuſcipit diuiſionem; vt quædam a libera repub. principe vel libero ad ſimilem perſonam ſit: quædam a rep. nõ libera, non libero principe ad ſimilem remp. principemve ſimilem: quædam vero ex his mixta. Qui illi ſint nobiliores legati primæ ſpeciei, notũ videtur. Eſt Anglus ad Gallum legatus, & ad Anglum Gallus, aliique eiuſdem rationis. Quamquã regem Galliarum non vſquequaq; ſupremi principis nomen ferre, quis dixerit: quoniã in re diuina Romanũ ſibi ſuperiorem Pontificẽ tenet. Idẽ. quod de Gallo, aſſeuerari & de Hiſpano poteſt, aliisque; qui in hac vna cauſſa religionis ſubiecti viuũt Pontifici; cum in reliquis omnib. maximẽ liberrimæq; pote-

ſtatis exſiſtant. Cæterũ hoc argumento, non eſſe hos ſummos principes, nolo. Videmus .n. legationib. inde nullum fieri impedimentum, quę vltro, citroq; cõmeant. Quod ſi *temporariã* quam appellabimus, legationem ab Regina Angliæ, eiuſdẽve religionis alio quouis principe Hiſpanus, aliusve talis apud ſe non ferat: id ſummi principis iuri nihil detrahit. Siquidẽ hæc legatio huiusmodi eſt, vt vbiq;, quod explanabimus, tolli queat. Qua re non efficiat ſublata principẽ minus pręſtantẽ. Sic ſi velinre alia ſubiectus ſit principi princeps, quæ tamen legationes non attingat, ego illũ, iuxta propoſitũ argumentũ, ſupremi adhuc dignarim nomine principis. Ecce, Genuenſis reſp. regi Hiſpaniarũ in quibuſdam, vt audio, paret: & claſſem eius excipere vel ad vrbẽ tenetur, & alia quędã facere, patiq;, quæ ſummi prorſus principis nullo mọdo ſunt: Genuẽſem tamẽ remp. de gradu illo excellẽtiſſimo minime in re prę-
ſenti moueo: quoniã ad legationes iſtuc non
L. 7, D. de capt. pertinet. Minus autẽ nocet, quod maieſtatem alterius alter (vt inquit Proculus) comiter cõſeruare obſtrictus ſit: hoc etenim non eſt, vt intelligatur, principẽ hũc liberũ non eſſe, ſed vt intelligatur, illũ ſuperiorẽ eſſe, vtriusq; inuicẽ dignitate collata: non etiã q̃ aliqua alterius in alterũ poteſtas ſit. De feudatariis poteſt controuerti. Sed inſpecto tenore inueſtiturę, res facile componetur. Hæc porro diſquiſitio

vtilis

vtilis eſt, ac neceſſaria: quoniã lata ſit iuris differentia inter legatos iſtos ſupremi ordinis, & eos, qui inter ſubiectos habẽtur. Iſta fuerat ſecunda ſpecies. Quę qualis ſit, ex iãdictis liquet. Nam ſimul atq; liberos nouimus principes, & qui liberi non ſint, intelleximus. Definitione autẽ legati noſtra cõcludo etiã illos, qui ab iſtis principib. ciuitatibusq; maiori parẽtibus imperio mittuntur: quia & legati paſſim nominãtur, & multis, qua legati, priuilegiis fruuntur: poſſuntq; publici, quo in definiendo vſus vocabulo ſum, appellatione optime contineri. Tertia ſpecies mixtarũ fuit. Et ea quoq; reddita pſpicua eſt. Nã aut a nõ libera rep. vel principe non libero ad liberã remp. principẽve liberũ legati proficiſcũtur: aut cõtra. Illud verũ eſt, qđ hęc legatio vel inter ſubiectos & principẽ ipſorũ eſt; vel principẽ aliũ. Exempla (nę quid cuiquã deſideretur) appono. Primi generis erant prouincialiũ legationes ad Senatum, ſiue imperatorẽ Romanũ. Erant & quæ a magiſtratibus, aliisq;, qui cum imperio extra vrbẽ agebant, in vrbem mittebantur. Quarum frequens libris noſtris, Liuio, & aliis mentio eſt. Sunt hodie, quæ ab Hibernia, ab qua alia prouincia, ciuitateve ſubiecta ad Angliæ reginam cõmeant. Atq; hæ ipſæ ad regẽ Scotiæ (Nũ id fieri liceat, alia erit quęſtio) miſſę ſubiectorũ ad principem non ſuum ſunt. Hæc vero conuertãtur, & exẽpla ſecundi generis conſtabũt.

L. 16. D de verb. ſig

Mittet princeps ad ſubditum ſuum legatos, ſi quid ſit, ſibi magnæ curæ, & id ſubditum ſentire velit. Retuli capite ſecundo de Carthaginenſibus ſic Syphacem & Aſdrubalem accerſentibus. Alius eſt Liuii pręclarus locus, voi de Flaminio conſule Romam retrahendo loquitur. Ait: *In eam legationem (legatos enim mitti placuit) Q. Terentius, & M. Antiſtius profecti.* Et vero illud fiebat, quod faciem reip. iſti ſecũ deferentes, & auctoritatem, non ſignificabant modo principis voluntatem ei, ad quem ibãt, ſed & imperare poterant, & imperabant. Aſt neq; omittendum hic eſt, quod ſubditorũ legationes aut ex munere patriæ ſunt, aut volentibus demandatæ. Item quod ſunt quædã gratuitæ; quædam, quibus legatiuũ præſtatur. Et latius libro proximo. Nunc alias diuiſiones proſequamur.

Lib. 22.

Liu. lib. 9, 29, 30.

De variis legationum generibus ſecundum mandata, CAP. 5.

CONfertur publicum legationis nomen & publicæ rei, & rei priuatæ cauſſa: priorque legatio vel in nomine manet generis ſui, vel publica etiam appellatur. Poſterior libera nuncupatur. Eſt vero illa aut negotii, aut officii, aut temporis. Altera, quia libera eſt, nulli certæ rei adſtringetur. Dicemus de ipſa capite integro. Legatio ad negotium vel ad pacis eſt, vel ad bélli. Pacis negotia nominamus quæq; illa ſint. Nam & ad coëmenda frumenta legatos

tos missos esse, nobis narratum est. Quidquid igitur mandatum sit, quod bellicam actionem non sapiat, id pacis negotiũ nuncupauerimus. Et illi profecto ad pacis negotium sunt, qui ad pacem ipsam ineundam mittuntur. Hi fuerũt, quos ad pacem dandam Verminæ filio Syphacis in Africam Senatus Romanus misit, & qui, cum in magna Græcia seditiones aliquando ingentes essent, vndique ad eas componendas confluxisse, memorantur. Legato belli suum dabitur caput. Item in officium legato. *Legatos temporis*, siue *temporarios* eos dico, qui ad nõ definitum, certumque negotium, sed ad tempus siue certum, siue incertum ita mittuntur, vt dum in legatione degunt, omnia tractent, faciantque, quæ e re mittentis toto illo tempore esse contingant. Nam alii in certam aliquam occasionem legantur; redire iussi simul atque quod habent in mandatis confecerint. Sed sunt isti tẽporarii satis cogniti. Sunt enim quos *Residentes* vulgari sermone nominare solemus. Est præterea legationũ diuisio alia, Nã sunt quidam legati, qui nullam rem dicere, sed aliquam agere habent. Qui munera, qui litteras, qui rem aliam ferunt, qui veniunt præsentiam tantum in re aliqua exhibituri, aliudve quid facturi: ii, si ex potiori parte, si ex forma nomina rerum sunt, factorum legati dicentur. Age, exempla passim obueniunt eorum, qui dona ferunt. Cui literæ tantum commissæ vi-

Liu. lib. 4, 42.

Dionys. 7.

Liu. lib. 22.

Liu. li. 45. deri possunt, C. Popilius est; quem aduenientē cum rex Antiochus salutasset, & dextrā petere-ret, tabellas ei Romanus scriptū habentes tradit: atque omnium primum id legere iubet. Quibus perlectis, cum se consideraturū adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, rex dixisset: Popilius virga regem circumscripsit, iussitque responsum reddere prius quā ex eo circulo excessisset. Paruit rex. Cōfecta legatio est. Si igitur litteras primo quoq; tempore is legisset, & paruisset Senatui, exhibitione tabellarū absoluta omnis erat legatio: & facti hæc erat.

In Melpō. Memorat Herodotus, a rege Scytharum legatum missum ad Darium cum aue, sorice, rana, sagittis; monitumque ista solum deferre, & agere præterea nihil. Ipse quid frequētissimas nostrorum temporum memorem legationes, quæ in id solum sunt, vt præsentia ipsarum illustre magis reddatur, quod agitur? Cape antiquorum temporū historiā ex ludis, quos Amphipoli celebratos ab Æmilio post victoriam de Perseo partam, & hisce legationibus cohonestatos, Liuius scribit. & eiusdē Persei, & regis Prusiæ celebratas nuptias gratulatione, donisque innumerabilium legationum, & velut

Lib. 45.

auspicibus populis nobilissimis, eodē scriptore. Legationes hæ in eo, quod post gratulationem habent, huius sunt proculdubio classis, quā hīc instituī. Illa non est huius classis, quā Budæus *pronubam legationem* appellat libro 1

Lib. 42.

De

De asse: quæque ab eo peragi dicitur, qui matrimonium pro absente cõtrahit principe. Nã verbis tota hæc res peragitur. *Factitiam* (cedo aptius nomen?) *legationem* confingere etiam possumus inuerso & Superbi Tarquinii, & Thrasybuli facto notissimo. Nã vt illi de sectione eminẽtium papauerũ, spicarumq;, nullo verbo nũciis respõderunt; ita nũcios hæc nos introducamus agentes. Cæterum & belli legatus aliquis huiusmodi ostẽdetur ex his, quæ proximo capite scribemus; & in alio, quod erit de Caduceatore. Nũc plene declarata legati definitio est. Posuimus enim exempla ad verba illa: *rei dicendæ, agendæ caussa*. Iam de bellico legato exponam, quod habeo.

Liu. lib. 1. Drog. in vit. Perian. Arist. lib. 3. Politic.

De legato bellico, CAP. 6.

BELLICVM legatum ego dico non ex Ciceronis sensu, sed qui missus citra imperium est publico, aut principali nomine bellum indicere, aliudve hostile significare. Eum puta, qui in duellum vocare alterum mitti solet. Et is ille Idmon fuit a Turno missus ad Æneam; & quem Pyrrhus ad Antigonum, Antonius ad Augustum, Carolus Imperator ista ætate ad Franciscum regem Galliæ transmisit. Hocce cur legatos belli non nominem, sane non video. Nam quæ ad pacem cõponẽdam legatio est, eam *pacificatoriam* dixerit M. Tullius Philipp. 11, quiq; in Vatiniana cũ belli, tum pacis nuncios nominat. & si legati

Plutarch. Guicc.

cuiuſque munus eſt mandata peragere; qui vero bellum denunciare iuſſus eſt, bellum denũciat, qui non appellabitur belli legatus? Nam quod belligerãtis principis, ipſiusq; belli pax ſit finis; huius tamen legati bellum denuntiãtis is finis non eſt: aut bellici cuiuſque inſtrumẽti etiam erit: miles erit vir pacis: immo bellum pax erit. Si res non ex eo, quod ſunt, ſed ex fine, ad quem ſunt, cenſemus, & nominamus; & media cum finibus commiſcere licet. Certe id non ferret Plato, qui paſtoris munus pecorũ ſagination finit: & refellit Thraſymachũ, qui ad vtilitatem vſque paſtoris, & domini rẽ deducebat. Nec inde quoque conſequitur, legatos belli non eſſe; quoniam vetitum legatis eſt, arma tractare. Siquidem bella etiam voce mouemus, tractamuſque. Et præco ille apud Æſopum, belli fe miniſtrum non extitiſſe, hac ratione, quod arma non ſtrinxerit, nequiit adprobare. Infirma hæc ratio eſt: *Non ferit legatus: Ergo non eſt legatio belli.* Etenim eo argumẽto nec bellica ſunt hoſtica verba. Et nos facimus iſtum legatum, qui (vt de Athenienſib. Liuius dicit) verbis, quibus ſolis vti poteſt, bellũ gerat. Non igitur viro diuino aſſentior Torquato Taſſo, qui alios eſſe paciſ legatos, alios belli nõ fert, ſed omnem legatum pacis virum eſſe contendit. Atque huius ſunt rationes iſtæ, quas reiecimus. Adducit vero & imaginẽ (ea eſt ex Siſypho Platonis, aut cuius eſt ille dialogus)

Libro 1. de rep.

Lib. 31.

gus) de Sagittario, quod vanissimus vt hic esset, si in scopu nullũ collinearet, sed elegans vt pareret, iacularetur: ita & legatus fuerit inanissimus, qui in belli finem non intendit, eoq; suã non dirigit legationem. Ast hoc argumẽtum quanti? Mandatũ legato scopus est, quo collineet. Quod si mandatũ liberũ datũ sit, tum aliqua poterit ratione dici, hos etiam, qui bellum denunciãt, pacis esse legatos. Et ita forte accipiendus erit Xenophõ, qui alicubi ex Socrate scribit, legati officium esse, amicum ex hoste eu reddere, ad quem proficiscitur. Certe in mandato definito, & bellum indicere iubente, vera Tassi sententia esse non potest. An pacis legationem appellauero factitiam, si hastam hæc ferat? Videbimus quid istud siet. Et si legatio hęc est bellica: qui eadem fungitur, an non est legatus bellicus? Hanc disceptationẽ & veritatis caussa habere volui, & ne quid sibi licentiæ legatus in re commissa adsumat, quasi cogitare debeat aliquid præter mãdatum. Id, quod ducta hinc origine, Tassus permittit: & nos suo loco refutabimus.

Lib. 4. de fact. & dict. Soc.

De officiosis Legationibus, CAP. 7.

IAM de officiosis legationibus dispiciamus. Ad prosequendum Scipionem officii caussa vndiq; ex tota Sicilia legationes conuenerat, inquit Liuius. Et temporaria legatio plurimũ officii habet. Nam quid summi principes apud minores quosdam non habent, nisi quia

Lib. 29.

illi his genus istud quasi obsequii non debent?
Cic. p Flac. Videtur officiosa legatio & quæ a prouincialibus mittebatur ad hominem laudandum, qui magistratum apud eos gessisset: quamque vetitam Tacitus libro 15 scribit. Mittuntur officii ergô, qui gratulari, dolere, atque id generis reliqua peragere debent. Missa (inquit
Lib. 2. hist. & lib. 14 ann. Tacitus) legatio, quæ gaudio fungeretur. & legationibus testatá lætitiam, alibi dixit. Commemorat aliquas Herodianus libro 2, & aliam occiso Maximino solennem valde ad nouos Imperatores libro 8. Scribit lib. 1. de bell. Pers. Procopius, Cosrhoem misisse talem legatio-
Lib. 3, 7, 26 27, 37, 42, 44, 45. nem ad Iustinianum. Sunt apud Liuium plurimæ. qui libro 45 & candidam his vestem designat. Orosius, Diodorus Siculus; ille, capite 20 libri tertii; hic, libro 12, ad Alexandrum quandoq; tales ex vniuerso terrarũ orbe profectas legationes recensent. Et de hoc legatorum gratulatorum genere aliquid etiam IC.
L. 35, D. ex qui. ca. ma. Paulus adnotauit. Similia aliorũ exempla nec difficile est inuenire, sed passim occurrũt. Missi ad Germanicum legati, qui eum mœstum
Tac. lib. 1 Ann. Augusti morte solarentur. Missi ab Ilio ad Tyberium, qui idem officium in morte filiorum ei præstarent. Legati Syracusani nuntiarunt cædem Flaminii consulis, exercitusq; adeo ægre tulisse regem Hieronem, vt nulla sui propria, regniq; sui clade moueri magis potuerit, vt est a Liuio lib. 22 relatum. Legationem, qua

gratiæ

gratiæ aguntur, an huc non referemus? Misit quandoque legatos Dauid, qui id pro Saulis agerent sepultura. Missam ab omnibus pagis Heluetiorum legationem, quæ Papæ gratias ageret, a quo titulus, & insignia defensorum Ecclesiæ tributa ipsis fuissent, libro 11 narrat Guicciardinus. Verum ista congerere (& habeo plura ex Liuio) nolo: quamquam in tractatione historica, quæ hæc est huius primi libri, quid similis opera improbetur? Sed nec aliàs vana est, cum vsitatam rem ostendere, vanum non sit: firmamus enim talium legationum ius, dum hoc agimus. Illud tamen nouisse, potius est, quod etsi legatio ista officii appelletur, habeat tamen aliquam necessitatem. Nam a Prusia obiectum Byzantiis tradit Polybius, quod isti legatum ad se nullum in gratulationibus Deorum transmiserint. Et Papa, si Deo placet, indignabatur quandoq; regi Hispaniarũ, quoniã ad se non miserit legatos rex, qui creato Pontifici adorationẽ pro more exhibuisset. Deputo ego officio id, quod huiusmodi principes præstãt pontifici. Cæterũ viderint ipsi. Quod dicere habeo, h. e. iure sequi offensionẽ his prętermissis legationib. quoniam omni officio præterito id fiat: & contemptus videtur is, in quem finimus officia nostra desiderari. Finẽ facio, si prius dico, legationes has non modo eorũ esse, qui aliena bona gratulantur, dolentve mala; sed & ipsorũ, quibus

Sam. 2, c. 2.

Lib. 28, 32, 45.

Lib. 4.

Guic. lib. 7.

hæc obtigerunt: dum ſcilicet hi ſuos amicos participes eius, quidquid ſibi acciderit, factos eſſe exoptant. Sunt apud Liuium exempla, & apud Procopium in fine lib. 3. de bel. Goth.

Lib. 31.

De libera legatione, CAP. 8.

VNA reſtat legationis ſpecies, Libera, de qua aliquid exponamus. Libera legatio eſt eius, qui publico legati nomine commendatus, ornatusque, re ipſa ob priuatam exiit occaſionem. Simili ſcilicet hic eſt procuratori, quem dicunt *in rem ſuam* iuriſconſulti. Hæ porro legationes ornamenti tantum cauſſa impetrari ſolebant, quo gratioſiores ad ſua hi eſſent negotia, qui impetrant: aut honeſtius ſe ſaltem haberent, vbi degerent, otioue cum dignitate fruerentur. Sic & voti cauſa ſoluendi, hereditatis adeundæ, debitorum exigendorum cauſſa concedebantur. Sic Scipioni Naſicæ hanc decretam legationem Plutarchus in Gracchorum vita commemorat, vt tutius, honorificētiusq; in Aſia eſſet, quo proficiſcebatur, plebis ob necem Gracchi infenſę furorem, ſi Romæ ſubſtitiſſet, reformidās. Et Tyberius, dum Rhodi manet, ad velandam, neſcio quã ignominiam, conſecutus fertur, vt quaſi legatus ab Auguſto abeſſet. Ideq; prętor deſignatus liberam obtinuiſſe hanc legationē ſcribitur: ſimilem, ni male nemini ob cauſſam, propter quam & Rhodum ſeceſſit. Cicero etiam, quo magis a curis quibusq; vacuus dare com-

Cic. in ora. con. Rull.

Suet. in Tib.

commmentationib. operã valeret, voce Attici in libro 1 De legib. legationẽ iſtã, ceſſationẽq; liberam, & otioſam ſibi exoptat. Habuit vero (quod dixit in 1 Philippica) hoc ipſum ius legationis liberum: ſed dum arma fugit Antonii. Quæ ad rem hiſtoricam ſatis ſunt. Poſſum etenim de Lentulo, de Othone, de aliis dicere, qui libera legatione abfuerũt. Nomen porro liberę legationis inde (vt Manutius ſcribit) ortum videtur, quod introire in vrbem, & rurſus exire liberam legationem habentib. liceret. Nam cæteri honores, qui extra vrbem gererentur, ingredientibus in vrbem deponebantur. Cuiacius inde dictam docet, quod nullo ſit finita tempore, ſed redire, & abire ei, qui impetrauerit, quandocũq; liceat. Id quod mihi perperã ſcriptum videtur. Nã lege a Cicerone lata annuũ tempus hiſce legationibus præſtitutum fuiſſe, certo certius eſt. Et doctiſſimus (vt ipſe Cuiacius appellare hominem ſolet) Turnebus lege Iulia datũ quinquenniũ tradit. Dixiſſet itaq; Cuiacius, quod nullo fuerit finita tempore; quod redire, & abire quandocũq; licuerit ei, qui liberã legationẽ impetraſſet, ſic nominatã fuiſſe, & ſcripſiſſet bene. Quamquã quid dico, Scripſiſſet? exſcripſiſſet: Budæus enim ſcripſit. Inquit iſte ſic dictã legationem hanc, quod nullo tempore, vel loco circumſcripta, nullis rationibus reddendis obnoxia ſit. Adde tu, quod impetrata, an vti

Val. lib. 5. c. 3. Suet. lib. 8. Cic. lib. 12. fam.

lib. 9 Obſ. c. 29.

lib. 3. De legib. vbi Turneb.

imperator voluerit, suæ potestatis esset. Altera enim quæ ob caussam publicam iniuncta erat, necessaria dici merebatur, quam non obire haud licebat. Alexander ab Alexandro, qui scribit, dictam illorum quoq; liberam legationem qui difficillima queq; explicaturi in prouinciis a Senatu nomine legatorū mittebantur, illam rationē addit, quod soli sine cōsule, aut prætore legati munere fugerentur. Cæterum fateor incognitum mihi, vbi ista legatio isto nomine nuncupetur. Auctorē itaq; (vt dicitur) pre pono. Duos vero lictores obeuntibus liberas legationes dari solitū, in Oratione pro Quinctio, notatum est ab interprete. Qui quoq; docet, Senatoribus necessario aliquam huiusmodi remissionē impetrandam fuisse: quoniam Roma abesse aliter non concedebatur. Et in libro de Senatu, ad finem Senatus consulto & de re isthac priuata deliberatum, scribit elegantissime.

Libr. 6. Gen. c. 3.

Excep. Catulus lib. 12. fam.

Manut. in ep. 1. lib. 11. Fam.

Quorum esset apud Romanos cura mittendi, & excipiendi legatos, CAP. 9.

EXplicatis omnibus legationum generibus, sequitur, vt reliquam tractemus historiam, atq; nouo huic operi principiū illud tribuam? qui Romæ istā partē cum mittendę, tum excipiendę legationis curarent. Siue enim sit Romana historia omniū nobilissima, & cognitu dignissima, siue ea mihi ignota est min?; de ipsa certe explicatius, quàm de aliis, dicendum videtur.

Pro-

Propoſitam autem quæſtionem diſſoluit Polybius, qui in Senatum perſpicue curam hanc totam reiecit. Ait enim libro 6, quod a Romanis ſi legatio aliqua mittenda fuiſſet, quæ vel aliquos conciliaret, vel hortaretur, vel bellum denuntiaret, aliudve quid ageret, Senatui id muneris incubuiſſet. Et ſane ita ſe rem habere vniuerſa Liuii hiſtoria conteſtatur. Vbi legationes a Senatu miſſas & ſemper, & multas admodum legimus. Nec vero huic ſententiæ repugnat Varro, qui Senatus, populique nomine legatos miſſos adleuerat. Nihil enim communi nomine miſſos, & lectos tamen a Senatu fuiſſe, vetat. Cicero id voluit populo communicare illo legum ſuarum verſiculo: *Imperia, poteſtates, legationes, cum Senatus creuerit, populusve iuſſit, ex vrbe exeunto.* Et non tantum ipſe per ſe Senatus deligebat legatos, ſed & per Conſulem aliquando idem expediebat. *Conſuli* (inquit Liuius meus) *a patribus permiſſum, vt quem videretur ex iis, qui extra Senatum eſſent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum.* Et alibi: *Conſules decem legatos, quos iis videretur, ex Senatu legere, quos cum prætore mitterent*, &c. A Senatu etiam, qui Romam veniebant, exceptos legatos, docet Polybius Liuiusque: & in Senatū a Conſule introductos, aut hoc abſente, a prætore, ſiue vrbano, ſiue peregrino, quem id agere Senatus

lib. 4. De ling. Lat.

lib. 3. De legi.

Lib. 31.

Lib. 29.

Liu. lib. 10, 33, 37, 39, 40, 45.

iussisset. Sed & a Dictatore, equitumve magi-
Ioseph. lib. 14. antiq. c. 16. stro, vt alii indicarunt. Immo & ab his scio le-
gationes in Senatum deductas, qui missi ipsi
fuerant ad aliquem imperatorem re bene ge-
Liu. lib. 39 sta, & redierant. Sed & illud fecit prætor: Pa-
Liu. lib. 23 30. 37. tres de legationibus consulebat, monebatq;,
vt si quis quid voluisset legatos interrogare, id
Liu. lib. 8, 37, &c. ageret. Quare Senatorum frequentes huius-
modi interrogationes videmus. Item respon-
Liu. lib. 39 40, 43. debat legationib. & prætor: sed id tamẽ, quod
Senatus iubebat; cuius scilicet hæc erat pote-
stas respondendi, quod videbatur. Quiq; non
magistratibus tantu aut potuit, aut voluit ne-
Liu. lib. 34 gotium hoc demandare, verum & vni manda-
uit Senatori. Eius moris, cuius libro 56 memi-
nit Dio, quod Senatores tres legationibus re-
sponderent, ego aliud nullum testimoniũ ha-
beo. Et fieri potest, vt hic mos fuerit recens in-
Suet. in Claud. & Liu. lib. 1. ductus. Quando tamen mox nullis cum arca-
nis dominatio exercebatur, ipsos imperatores
respondisse in Senatu legationibus noui; & re-
gum temporib. reges. De repub. sunt, quę dixi-
mus. In qua nec Consules sine iussu Senatus id
sibi adsumere valuerũt; nec vel illud facere, vt
Liu. lib. 5. populus etiam legationem audiret. Quod ex
Liu. 5, 7, 9, 37. Publicola Plutarchi liquet, & ex Liuii nõ vno
loco percipimus. Et de reip. temporibus quæ-
rendum sane fuit propter mixtam illam trium
rerump. formã, & admirabilem nexum. Hoc
ergo ostendimus in præsentia, totam Senatus,

libe-

liberamq; fuisse curã mittendi, excipiendi legatos, & qualiter agi cum iisdem deberet. Quę & ex aliis mox firmabuntur. Illud notissimum puto: ab ducib. magistratibusq;, qui extra vrbem erant, legatos mitti consuesse, excipiq; ad se venientes: & id quidem modo præsente cõcilio factum, modo arbitris omnibus remotis, vt vt libuit imperatori, magistratuive. Sed non omitto dicere, quod sub Augustis magister epistolarum legationes ciuitatum tractabat; & quod sub magistro Officiorum agentiũ in rebus (aliunde petatur horum munerum explicatio) interpretes omniũ gentium erant. Magistratum vero horum interpretum extitisse, indicat Procopius satis libro 2 de bello Persico. Nunc videamus de legandi modo.

Liu. lib. 37 42.

Plut. in Scip.

Not. imp. Rom.

Disceptatum de loco Taciti, an sorte ducerentur, qui legationes obirent, CAP. 10.

LEgatos, temporibus reip. flagitantibus, mitti solitos, & alii scribunt, & probe nobis compertum est. Illud ego non intelligo, quod libro 4 historiarum Tacitus ponit; magnam agitatam in Senatu controuersiam, si electione, an sortitione sumi legati debuissent, qui Vespasiano occurrerent: & quod pars vicerit, quæ sortiri legatos secundum vetera exempla voluit. De his mihi exemplis non constat. Et mirum est, nullum nec expressum, nec eius rei vestigium aliud in toto Liuio extare, ipsove Tacito, aliisque, quos legere contigit,

Tur. ad lib. 3. Cicer. de leg. Liu. lib. 42.

rerum Romanarum ſcriptoribus. Magiſtratus ſortitos prouincias, templorum dedicationes, ius dicendi dictatorem: milites etiam ſorte, non delectu, quandoque vocatos legimus, & id generis reliqua. Sorte euenire iurisdictionem, rem illam illi, & euenire absque ſortis mentione ſcriptum videmus. Nullum deprehendimus huiuſmodi verbum in hoc, cuius tamen mentio eſt frequentiſſima, negotio legatorum. Quid? Maiores natu viros miſſos lego, nobiliſſimos, decretos, lectos, aptos præ cæteris rei gerendæ. Quid Ciceronem, Seruium, alios tanta cum diſquiſitione electos, legatos memorem? Veriſimile profecto mihi non fit, vt ſorte ducerẽtur, qui legationes obirent. Etſi hoc dicat Tacitus. Nihil hic diſputo de eo, quod fieri debet; nam eligi legatos oportere, non ſorte duci, Ariſtoteles lib. 4 Politicorum probat. Et Socratica collatio quam idem alibi ponit, oppido quam facit ad rẽ preſentem. Sorte ſcilicet legatos creare non aliud eſſe, quam & athletas ſorte eligere, & nautas, quaſi non ex viribus, & ex peritia, ſed caſu & nauigatio, & lucta peragatur. Etiam ſapientiſſimus Neſtor Plutarcho reprehenditur, quod eligere de quibuſdam heroibus præſtantiſſimũ cum deberet, rem fortunæ & ſorti cõmiſit. Cæterũ defendi Pylius poteſt. In noſtro argumento eorum apud Tacitum oratio, qui ſortem obtrudentibus aduerſabantur, partem hanc

App. de be. Hiſp.

Liu. lib. 2, 3, 21, 29, 31, 42. Phil. 9. 12.

Lib. 2. Rhet.

hanc ſatis cõfirmat: & noſtra libri 3 cuncta diſputatio rem exploratiſſimam faciet. De re igitur geſta hic ſermo eſt. Quid ergo? An de ea legatione loquitur Tacitus, quæ ab vnoquoq; confici valuit? Magiſtratus quidem, qui peritia non indigent, & arte, minimos etiã tribui ſorte poſſe, ac ſolere, tum ex Ariſtotelis non vno loco, & Platone, tum noſtra etiam ratione cognoſcimus. Num ſtatuimus ius hoc ſortionis ordinarium in quæſtione noſtra, & extra ordinarios caſus, quos retuli? Non probo. An igitur ſequutum Tacitum opinabimur illius diſceptationis rumorem, nec quidquam intuitũ rei veritatem? Si nota hiſtorico nõ aſpergitur, ſenatuique vniuerſo. Non definio. Vtrum ergo placet magis, ſortem hic adhibitam dicere eo modo, quo in aliis relatis ſpeciebus ſcimus adhibitã? & lectos, qui poſſent legatione fungi, ſorte ductos, qui fungerentur? Quid ſi nec illa lectione opus fuiſſe in Senatu Romano exiſtimamus? Etſi ſub Imperatoribus Senatus ille nec regum, nec deorum, vt olim, perſonis cõſtabat, at longe deterioribus: quod ipſe Tacitus notat Annalium 1. Nihil extrico. Doctiſſimi interpretes nec attingunt. Ego & illud ſcio, quod alias delegi ex omni ordine, non ex Senatu tantum, legati ſolebant: atq; eò reſpiciunt Virgiliana;

Tum ſatus Anchiſa delectos ordine ab omni
Centum oratores, &c. Aſt hinc manum tollo, vbi nil niſi vmbras delineamus.

Ariſt. lib. 6 Polit. Lib. 1. R. S. & in Rhet. ad Alex. Pla. libr. 6. De legib.

Liu. lib. 9, 9, 4, 5.

Seru. ibi 4. 9.

De legationum ſolennibus, CAP. II.

CEremoniam porro aliquam in mittenda legatione ſolitam adhiberi, monet nos Cicero in oratione, quæ eſt pro Roſcio Amerino. Vbi tamen de omni legatione ab oratore id dictum inuidioſe, interpretes tradunt: & in iis legationibus ſolum verum fuiſſe, quæ ad fœdera facienda, aut leges pacis dicendas, bella indicenda mittebantur. Sed quæ hæc ceremonia fuit? Libet rem totam exſcribere ex Liuio. *Fœdera* (inquit ille libro 1) *alia aliis legibus, cæterum eodem modo omnia fiunt*. Fetialis regem ita rogabat: *Iubesne me, Rex, cum tali fœdus ferire?* Nominabat eum, quo cum fœdus fuerat feriendum. Iubente rege: *Sagmina*, inquiebat, *te, Rex, poſco*. Rex dicebat: *Puram tollito*: Fetialis ex arce graminis herbam puram afferebat: poſtea regem ita rogabat: *Rex, facisne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? Vaſa, comitesque meos?* Rex reſpondebat: *Quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio*. Fetialis aliquem patrem patratum faciebat, qui ad iuſiurandum patrandum, id eſt, ſanciendum fiebat, & verbena caput, capillosque tangens fœdus multis verbis longo effatis carmine peragebat. Legibus deinde recitatis: *Audi* (inquiebat) *Iupiter, & tu audi* (appellabat illum, quo cum fœdus percutiebat) *vt illa palam prima, poſtrema ex illis tabulis*

Hotom. Freigius.

tabulis, cerave recitata sunt, sine dolo malo, vtique ea hic hodie rectissime intellecta sunt: illis legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defexit publico consilio, dolo malo, tu illo die Iupiter populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoq; magis ferito, quanto magis potes, polles q;. Id vbi dixerat, porcũ saxo silice percutiebat. Hæc ex Liuio. Et eadem in pacis conuentione seruata, idem in fine 30 libri ostendit. Ipso autem libro belli indicendi ritus sic descripsit: Legatus, vbi ad fines eorum venit, quibus indicendum est bellum, capite velato: *Audi, Iupiter:* inquit: *audite fines:* (cuiuscumq; gentis sunt nominat) *audiat fas. Ego sum publicus nuncius populi Romani, iuste, pieq; legatus venio: verbisq; meis fides sit.* Peragit deinde postulata, propter quæ, ni fierent, bellum mox erat indicẽdum. Inde Iouem testem facit: si ego iniuste, impieque exposco ista, tum patriæ compotem me numquam sinas esse. Hæc cum fines suprascandit, hæc, quicumque ei primus vir obuius fuerit, hæc, portam ingressus, hæc, forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendique iurisiurandi mutatis, peragit. Si postulata non fiunt diebus trib. & triginta (tot solennes sunt) peractis, bellum ita indicit: *Audi Iupiter, & tu Iuno: Quirine, diiq; omnes cælestes, vosq; terrestres, vosq; inferni audite: Ego vos testor, populum hunc iniustum esse, neq; ius persoluere.* Sed de his rebus in patria maiores nati

Vide & Gell. lib. 16. cap. 4.

cõsulemus, quo pacto ius nostrũ adipiscamur. Cum his Romã ad consulendum redit. Cõfestim rex patres consulebat. Decreto bello, fetialis hastam ferratam, aut sanguineam prẽustã ad fines eorũ ferebat, & non minus tribus puberibus præsentibus dicebat: *Quod hic populus aduersus populum Romanũ Quiritium fecit, deliquit, quod populus Romanus Quiritiũ bellũ cũ hoc populo* (nominabat populum semper) *iussit esse, senatusq; populi Rom. Quiritium censuit, consensit, conscinit, vt bellum cum hoc populo fieret: ob eam rem ego, populusq; Romanus huic populo, hisq; hominib. bellũ indico, facioq;.* Id vbi dixisset, hastã in fines eorum emittebat. Hæc de solemnibus: quæ (vt arbitror) non frustra descripsi. Declaranda vero in ipsis quædam sunt.

De Fetiali, & Patrepatrato. CAP. 12.

FETIALIVM fuisse Romæ collegium, libro 2 Dionysius scribit, & id Romanoru inuentum. Qua in re sibi adstipulantem habet Plutarchum, qui acceptum institutũ hoc Numæ refert. Fuisse tamen & Samnitibus fetiales indicat in fine libri 8 Liuius. Et morem illum hastæ emittendæ etiam Persarum commemorat Ammianus. Sed hæc stare simul possunt. Illud videndum est, quod habet Liuius, qui cum supradictis conueniat auctorib. Illi & alia, & rationem indicendi belli fetialib. a Numa expositam tradunt. Liuius Numæ instituta persequi-

Lib. 19.

quitur diligentissime; nec tamen rem tantam illi regi adscribit, immo adscribit diserte Anco. Vt tamen (ait de isto) quoniam Numa in pace religiones instituisset, a se bellicæ ceremoniæ proderentur: nec gererentur solum, sed etiam indicerentur bella aliquo ritu, ius ab antiqua gente Æquicolis, quod nunc Fetiales habent, descripsit. Mirum mihi præterea est, quod in tanta inopia gestorum Numæ Liuius de nullo fetialium instituto scribat: & illud magis, quod nec alibi vel verbum scribat. Verum aliis, qui scribunt, in re ista stemus, & Numæ institutum credamus: nam meminit & Liuius fetialium mox sub Tullo. In priori est difficultas; nec video, quid dicamus aliud, quam quód & de Hercule, & de ipso hoc Numa, & de primis rerum inuentoribus dici solet: Quæ vnius heroica illa facinora Herculis memorantur, vnius non fuere: sed collata in vnum sunt vel præstantiorem, vel quẽ talem reddere auctores voluerunt. Sic instituta religiosa ad Numam referantur omnis religionis fontem, atque parẽtem: quo ille insignior ostẽdatur. Id quod accidere primis rerum auctoribus solet, vt ipsis & ea dentur, quę ab aliis postea inuenta sunt. Atque Numę tantum contigisse, maxime si de alio auctore non liquebat, me legisse, scio. Cætera de fetialium & nomine, & munere non libet exscribere. Qui isthec cupit, Dionysium, Plutarchum, Nonium adeat. Ego quæ sunt legati ppria, absolue-

Legati nomen fetialis tenet cum ad fœdus feriendum, aut indicendum bellũ proficiſcebatur, ad res repetendas, ad iubendum alicunde aliquem decedere, ad aliquem dedendum: vt Liuium liquet verſantibus. In quo illud obſeruatione dignũ eſt, quod ſine duobus fetialibus factũ fœdus inutile prorſus exiſtimabatur; bellum indici per alios etiam rite potuerit. Item quod per fetiales tum res repetebantur, cum per alias legationes abſolui nihil potuiſſet. Quod colligo ex 4 Liuii, & ex eo, quod miſſio fetialium erat præambulum quaſi ad bellum. Porro, fetiales quatuor ad res repetendas proficiſci ſolitos, Nonius ſcribit. Sed multa de fetiali. De Patrepatrato vnum. Creari iſte non poterat niſi & patrem haberet, & filios. Quod mihi ex Plutarchi Problematibus retulit Alciatus, dum illud Catullianum,

Lib. 9, 10, 38.

Lib. 31, 36.

Lib. 11. Parer. cap. 9.

Quæ tuis careat ſacris,
Non queat dare præſides
Terra finibus, &c.

in nomine *præſidis*, de patrepatrato accipit; qui fetialibus præfuerit.

De Sagminibus & Silicibus, CAP. 13.

FETIALIBVS herbas traditas vidimus, easque ſagmina, gramen & verbenas eſſe nominatas. Quæ igitur iſtæ herbæ? Vna, an plures erant, vt nomina? Nominat Galenus Pamphilum quendam, qui herbas, quas vidiſſet nũquam, ex libris depingeret; & præconem indi-

Lib. 6. de Simp. me. fac.

cia

cia prouocãtem, ait, sæpe oculis obuersantẽ rẽ non cognoscere, quam minutissime aliis designat: & eum Pamphilum herbas non agnouisse, si sibi quisquam ostendisset, quas depinxerat. Vereor autem, ne & ego aliquis huiusmodi sim in tractatu isto. Sed, si quod possum, id & cõmunico aliis; &, quale ipsum sit fateor: cedo, vbi est vitiũ? Plinius nõ obscure herbam vnam opinatus est trib. illis nominibus significari, & quarto adhuc, quod est *Verbenaca*. Sed istã cũ a verbena peritissimus Dioscorides lõge diuersam, maxime foliorum colore constituat, quî Plinio adsentiemur? Verbena numquam singulari ramo, radiceque vnica (quod sæpe verbenacæ euenire Dioscorides tradit) inuenta est, sed pluribus semper. Magnitudo ite, & facultates diuersissimę sunt Dioscoridi Pliniusv trique tribuit easdem vires. Non est igitur verbenaca in rem præsentem ducenda. Errandi autem caussam Latino fuisse crediderim, quod & verbenacæ, & sacræ (hæc verbena est) herbæ idem *peristereon* nomen a Dioscoride tribuatur. De gramine & verbena maius negotium; Liuius enim videtur eandem facere: & tamen differentia longe maior verbenæ cum gramine est, quam cum verbenaca. Opinari no possumus, graminis nomine vti Liuium pro herba: inquit enim: *Ex arce graminis herbam afferebat*. Sed & gramen, & verbenam reor adhibita ex illis Virgilii;

Lib. 22. c. 1;
Lib. 4. ca. 56; & 57.
Dios. lib. 4; cap. 28:

Lib.12. *--Rutulique viri, Teucrique parabant*
In medio q3 focos, & Dis communibus aras
Gramineas: alii fontem q3, ignem q3 ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.

Scal.lib.4. poet.cap.5. Sagminum nomen & herbę proprium: verbenæque sic dicebantur antiquitus, quod in loco sancto secarentur, vt ait Festus. Vel, quod ad fœdera sancienda adhiberentur. Aut quia (id

L.8, D. de re.diu. voluisse Marcianus I C. videtur) *Sanctos*, id est, defenlos, atque munitos facerent eos, qui ipsas portabāt. Nam cum sua terra solitas euelli, non secari, Plinius tradit. Hæc de ipsa herba. Sequitur illud: Cur ea Romani hic vterentur.

Lucr.lib.1: Virg.lib.8: Horat. od. 19, lib.1. An quia Æneadæ Romani, & Æneadum genitrix Venus, & Veneri verbenas adolebant, & Venus conciliatrix quædam discordiarum est? Certe altera Veneris arbore myrto in re ista vsi sunt antea: Si Alexandro ab Alexandro stamus, qui id ponit libro 5, c.3 Genialiū. Standū vero est: quia habet illud Plinius lib.15, c.29.

Acciat. emblem.26. atque is hanc nostrā rationē confirmat. Et gramen, altera herba, Marti alteri parenti sacrum fuit. Illam sententiā iuuat, quod in fœdere iciēdo, & pace ineunda, nō in bellis indicēdis fuerat verbenarum vsus. Vt ego ex eo Liuii loco, quem de ritu belli indicendi recitaui, collectū verius credo, quam quod Plinius, Festusq; cōtrarium notāt. Lanæ filo bellicos hos legatos facit velatos Liuius. Attamen, si nostra nō placet opinio; adsit Plinius, qui ad legatorum auctori-

ctoritatem augendam, nõ quidẽ verbenas nominat, sed herbas datas dicit: quasi vt perhiberetur auctoritas tanta, quãta surdis etiã herbis mutisq; indicari queat. Mihi placet ratio propior. Et ea firmatur, quod verbena (vt ipse testatur Plinius) priuilegiis plurib. donata est. Plinio tamen concinere videtur I C. dicẽs: Sanctũ est, quod ab iniuria hominũ defensum, atq; munitum est. Sanctum autẽ dictum est a sagminib. Sunt autem sagmina quædã herbæ, quas legati populi Romani ferre solent, ne quis eos violaret. Quidquid vero est, habes iã eccur herba, ista herba, & in quẽ finẽ vterẽtur legati. Nec de ipsa sunt plura. Cum silicib. longã moram non facio. In quem vsum portarentur, patet ex Liuii non vno loco. Porcus feriendo fœdere feriebatur. Dixit & Virgilius libro 8: *Lib. 25. 9.* *Lib. 1, 9.*

--& cæsa iungebant fœdera porca.

Credo autem soni vastioris vitandi gratia diuinum poetam vitasse masculinum genus: non quod sacra voluerit præstãtiora designare, quæ victimis fœmininis adsumptis talia sunt. Quãquam si fœminam volumus interuenisse, laudo Ciceronem, qui eo in genere victimæ huius, bis meminit, lib. 2 De inuent. Porcum autem cur cæderent Romani, opinor ex Coruini libello De Romana historia posse explicari. Instituti mei non est, vlterius progredi. Ab Annibale agnum in solenni quodam promisso

mactatũ,legi.Reſtat,vt,quid priui nomine intelligi putẽ,paucis perſtringã.Nã inquit Liuius: *Fetiales cũ in Africã ad fœdus feriendũ ire iuberẽtur,ipſis poſtulantib.Senatus conſultũ in hæc verba factũ eſt:Vt priuos lapides ſilices,priuaſq; verbenas ſecũ ferrẽt.*&c.Ego priuos lapides puros,& priuas verbenas puras interpretor.Dicebat enim Rex:*Purã tollito.* Ait Liuius:*Purã attulit.*Et cõuenit interpretatio cũ Grãmaticorum opinione, qui priuũ eſſe *propriũ* docuere,& inde priuilegii nomẽ conſtare,quod ppria alicuius lex eſt, non communis. Et iſti quoque lapides, & iſtæ herbæ nõ communes, ſed proprie priuatimq; ad rem præſentẽ exciſi,euulſæ fuerint.Nãquid eidem auctori noſtro ſunt alibi priuæ tunicæ? Puras,nouas ego exiſtimo.Vt *vaſa pura* in Captiuis Plauto omnino ſunt,quæ in alio vſu non fuerũt. Voluerint ſc. Romani ſic & religionẽ plene colere.Quare&ex loco ſacro omnia iſta accipiebãt.Lapides(auctore Feſto) ex templo Iouis Feretrii. Vnum porro legatorũ verbenã portaſſe Plinius ſcribit.Vnde &*Verbenarii* nomẽ illi.Tandẽ moneo ex Feſto,Conſulẽ mox, Prætorẽve hæc legatis in libera rep.tradidiſſe, quod olim reges fecerunt. Et Feſtũ Liuius cõprobat.Itaq; in tota illa, quam capite 11 deſcripſimus, ſolenni legationis deſignatione, cum in rep.ſumus,expungẽdum regis nomen erit, & Conſulis,vel Prætoris introducendum.

Lib.30.

Gell.lib.10, cap.20.

Liu.lib.7.

Lib.30.

Ex-

Explicatum principium L. 7. D. de sup. leg. CAP. 14.

DIXIMVS de iis legationibus, in quib. adhiberi ceremoniæ solebãt, & de his ceremonus non pauca. Iam vnum, quod commune est omnium legationum videamus. Scribit Celsus I C. originem fuisse supellectilis, quod olim his, qui in legationem proficiscerentur, locari solerent; quæ sub pellib. vsui forent. Ego, vt recte omnia capiã; nec Rhodigino assentiar, qui pro *in legationem*, reponit *in legionem*: in eo tamen, quod de locatione scriptum est, subsisto paulũ. Docet lib 30 Liuius, tabernacula, & militarem supellectilem Consuli præberi, morẽ fuisse. Et lib. 42; *Omnes magistratus*, inquit, *mulis, tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. Priuata hospitia habebant; ea benigne, comiterq; colebant: domusq; eorum Romæ hospitib. patebant, apud quos ipsis diuerti mos esset. Legati, qui repẽte aliquo mitterentur, singula iumenta per oppida, iter quâ faciundum erat, imperabant. Aliam impensam socii in magistratus Romanos nõ faciebãt.* Hactenus Liuius. & in eandem sententiã Cicero Verrina 6. Atq; quod hinc volo, dari eam supellectilem solitũ proficiscentib. in legationẽ; id liquido, & ex ea formula patet: *Facis me regium nuntiũ, vasa, comitesq; meos?* Militare. n. verbũ *vasa*, &, *vasa colligere*; quo militaris supellex significatur. Et ita euanidum est, quod

Lect. ant. li. 27. c. 14.

Rhodiginus ſubſtituit. Si enim eadem ratio, quæ firmat etymologiam, legendo *in legionem*, firmat etiam lectionem receptam: quid hanc immutamus? quid in deterius mutamus? Cedo, an vſitata phraſis, *in legionem proficiſci*. Proficiſcentibus ergo cum poteſtate, aut legatione iſthæc dabantur. Dabãtur autem (vt ſcribit Liuius) ne quid oneris ſociis apportaretur; aut (quod docet Cicero) occaſio auare agẽdi præbita magiſtratibus eſſet, ſi emere in prouinciis ea ipſi debuiſſent. Nos, ad legatos quod attinet, commentari aliam probabilem cauſſam poſſumus: quod ſcilicet proficiſci legati viderentur, quaſi nullus eos eſſet hoſpitio excepturus. Nam aut ad hoſtes ibant; & ab his quid hoſpitalitatis officia expectaſſent? Ipſi Romani nihil comiter, nihil hoſpitaliter hoſtium legatis, aliorumve, in quos fuiſſent infenſi, præſtare conſueuerunt. Aut ad amicos ibant: quibus vel oneri eſſe noluerint; vel ab illis pendere non placuerit, vt ſub dio degere legatio, inve ſordido diuerſorio perindecore debuiſſet, ſi amici aliter non proſpexiſſent. Idem noſter hiſtoricus quandoque narrat, Senatori Romano quid factum Præneſte ſit. Audimus Ciceronis querelas ex Verrina ſexta. Habet in Selectis de legationibus Polybius duriora, quæ C. Fannius legatus paſſus in Illyrio eſt. Frigida amicorum ſtudia ignoramus? Quid quoque (ſit alia ratio) ſi cogitarunt Romani le-

Liu. lib. 45.

Liu. lib. 42.

ni legationem, quam possent, maxime a ciuilibus commerciis continere; cum sit legatio iurisgentium? Hæc vero illuc spectant omnia, vt cognitam mihi (quod dixi) ostendam totam Celsi sententiam, & ipsam esse veriorem in lectione recepta. Nec enim istę rationes ad Cœlianam quadrant. Quod ergo vnum de locando scribitur, illud me remoratur. An enim facerent sumptuum quoque iacturam legati? Opinari licet verbum *locandi*, pro *commodandi* verbo vsurpatum. Et est adfinitas vtriusque maxima; cum vtroque vtenda res concedatur. Atque sic vsum Liuium existimo libro 43: *Munera*, inquit, *binum millium aris legatis missa, & vehicula Miccioni* (is vnus legatorum erat pedibus captus) *publice locata, quæ eum Brundusium commode perueherent.* Et libro præcedenti: *Ea regis legatio grata Senatui fuit. Decreuerunt, vt Cn. Sicinius pr. ædes instructas locaret, vbi filius regis comitesq; eius habitare posset.* Potes etiã apud IC. accipere verbũ *locãdi*, pro altero *conducendi*. Quod frequẽs fit. nec nõ faciũt loci Liuiani. Atq; ita nihil esset, quod nos moraretur: nã ab aliis, prætore, quæstore, non ab ipsis legatis conduci illã supellectilẽ diceremus. Potes & nihil deflectendo a proprietate verbi, locatam legatis supellectilem credere: quoniam & legatiuum ipsis daretur. Si scilicet Romani sic agebant cum suis, vt cum suis age- *Liu. li. 43*

bant prouinciales, & Athenienſes cum ſuis. Prima expoſitio magis placet. Et ſane in verbo obiter vſurpato, ſuperſtitioſos eſſe non decet.

De loco, temporeque excipiendarum legationum, CAP. 15.

CVM Senatus hanc curã eſſe dixerimus excipiendi legatos, qui Romam mittebãtur: videtur, exceptos vbique fuiſſe loco apto habendo Senatui. Quod & verum, & notiſſimũ eſt. Aptus autem locus qui fuerit, mei propoſiti non eſt declarare: & facit plene in libro De Senatu Manutius. In Comitio video quoſdam ſtetiſſe exſpectãtes, vt in Senatum introducerentur. Erat autem fori pars Comitium ante curiam. Erat vero & Græcoſtaſium, vbi ſedere ſolitos legatos, ex Varrone notant. Inde intra curiã, vbi erat Senatus, vocabãtur. Et hęc ſi oppidũ legatos intrare volebant. Oppidũ ea Romæ pars dicta fuit, quæ intra mœnia erat: & ab vrbe differebat. Etſi noſtris iuriſconſultis aliter viſum ſit, & aliis, ipſique Liuio hæ appellationes confunduntur. Excipere autem in oppidum legatos hoſtium moris non fuit; nec aliquarum gentium externarum admittere quãdoque placebat. Hos extra vrbem excipiebant, vel in ædę Bellonæ, ſenaculove iuxta poſito, vel in Apollinis, forte & in templo Herculis, alteriusve peregrini Dei, quod eſſet poſitum extra vrbem. In quibus templis & ciui-

Liu. lib. 45.

Egn. in Pi. Cap.

L. 2, de verb. ſig.

Liu. libr. 3, 4, 37, 39, 41, 42, &c. Feſt.

ciuibus his Senatus dabatur, qui, cũ in imperio essent, ingredi vrbem legibus vetabantur. Forte tamen & istis erat in vrbem aditus: si placuisset Senatui. Atq; sat scimus, Cyneam Pyrrhi legatum ingressum. Facit etiam quod de legatis Persei, Cotysq; scriptum a Liuio est libro 42, & 45. Certe attendebãt Romani multum huic consuetudini, iuriq;. Et Numãtinorum legatos non admiserunt, ne fœdus, quod nolebant, confirmare eo facto viderẽtur. Cur vero legati hostium in oppidum non admitterentur, ratio manifesta esse potest: nempe, quia & priuatos inimicos nec recipimus in priuatas ædes, nec recipiebant ex antiqua formula, Iidem legati hostium, si in castra veniissent, in Quæstorio excipiebantur: vt ex manuscripto Hygino alii nobis renunciarũt. Hactenus de loco. De tempore illud. Mense Februario & prouincialium, & externorum auditi solitas legationes. Istud multi adnotarunt. Quale tamen sit, per eos haud intelligo. Nihil de prouincialibus loquor: his enim, cum essent sub imperio, statui dies poterat, in quem venirent. Sed si amicus rex, aut etiam externus legationem misisset pridie Kalendarum Martias, an manendum legatis annum fuisset? Video etiã auditas omni tẽpore legationes. Quid igitur? Datum illud tempus (& id legi alicubi) Senatoribus crederem, quo ab aliis negotiis sub eo prætextu otium esset. Nihil enim agi

Flor. lib. 1.

Dio in Select.

Lipſ. ad lib. 1. ann. Tac.

Alex. lib. 4. Genial. c. 10.

Manut. Verr. 3.

aliud potuisse videtur. Obseruo tamen, vt ini-
Liu. lib. 28, 39, 40, 44. tis statim magistratibus huic vni curæ audien-
darum legationum circa illa tempora vacare-
tur. &, vt tum temporis multæ admodum le-
gationes Romæ esse solerent. Atq; hæc ita vi-
dentur. Gressu autem paulum retroacto, & il-
lud notemus, quod si incognita aliqua legatio
Alex. lib. 2 Gen. Romam aduentabat, ei obuiam & alii explo-
ratores, & maiores magistratus procedebant,
quo & de personis legatorum, & de ipsa legati-
one fierent certiores, atque ita deliberari Ro-
mæ posset de tota ratione, quæ seruari debuis-
set in ea legatione excipienda. Quæstorem,
qui sumptu publico duceret, deduceretque in
aliquam viæ partem, a Romanis missum legi-
mus non vno loco. Sed & in Selectis Polybii
obseruaui, itum his obuiam legatis, qui gratu-
landi caussa Romam adueniebant. Speculato-
res apponi legationibus solitos arbitror, si ti-
mebatur, ne quis per eas corrumperetur. Nã
De bell. Mithr. huiusmodi cautionem commemorat alicubi
Appianus. Sic volunt alii; datum legatis ho-
spitium publicum, ne quid intra priuatas ædes
machinarentur. Et iidem ex Demosthene nar-
rant, a Philippo eos punitos, qui legatos pri-
uato hospitio excepissent. Quod hic recensui,
etsi non sit Romanæ historiæ: quia ad hanc
facit.

De muneribus aliisq; hospitalibus, quæ Romani legatis Romã aduenientibus præstabãt, CAP. 16.

Legatis

LEgatis Romam venientibus munera dari ſolitum, aliaque hoſpitalia comiter a Romanis præſtita docet libro 42 Liuius: ſed ſociis tamen & amicis; vt alibi oſtendit. Verum & hoſtibus dediſſe hoſpitium in villa publica notat lib. 30, atq, 33: imo etiam lautia. Quamquam non tam hoſtium hi erant legati, quibus hæc præbita dicuntur, quam deuictorum, ſupplicumque, & tantum non ſe dedentium. Eorum, qui etiamnum hoſtes ſtarent, datum nihil legatis videtur. Etenim de Cyneа ſolum, & legatis Numantinorum quibuſdam diuerſum legi. Cum aliis, etſi hi viſi eſſent indigniſſimi, beneuole eo vsque actum lego libro 44, vt munera etiam illis mitterentur. At quæ illa erant amicis dari conſueta? *Locus*, *Lautia*, *Munera*. Loci nomine ædes liberas accipio, libera loca. quod & Liuius ait. Et liberi appellationem ego ad ius magis retulerim; & proximo libro explicabo. Lautia quæ ſint, Plutarchus docet. *Vocantur*, inquit, *lautia legatis miſſa xenia*. Sunt ſumptus. Ex 42 Liuii. Quos omnes ſub ſalis & lignorum ſpecie aliquando Horatius intellexit, Porphyrio enatratore. Atq; apud hunc ſcriptū eſt, parochos, qui iſthæc legatis regū, populorumque parabant, dictos Latine *copiarios*: quod omnium rerum neceſſariarum cōpiam ſupradictis præberent. Sic verbum *copia* alicubi apud IC. pro cōmeatu; & alibi caſtrenſe verbū

Liu. 42.

App. & Dio in Select.

Liu. lib. 23 30, 35, 42.

in Probl. Rom. Satyr. 5. lib. 1.

copiari: quæ Duarenus docuit lib. 1. Disp. c. 26. Pro lautiis antiqui *dautia* dixere; vt Festus tradit. Et eodem auctore lautia dicta nos opinabimur a magnificentia prębitionis. De muneribus quid scribam? Et legatis, & aliquando comitibus ipsorum dabantur. Singulis vero supra centum coronatos datos, legere me non memini. plerumque 20 dabantur. nisi scilicet persona aliqua insignis aduenisset; aut qua alia causa singularis intercedere visa esset. Nam filio Masinissæ munera data ex centum pondo argenti sunt: quæ mille coronatorum esse dicuntur; atque regis Antiochi legato totidem, hoc est, centum millium æris missi sunt. Quod commode facere potuerunt Romani, quando hic donũ attulit vasa aurea quingentũm pondo, sex scilicet & 50 millia coronatorum. Attalo etiam regis Eumenis fratri, optimeque merito de re Romana, munera data, equi duo, bina equestria arma & vasa argentea centum pondo, & aurea viginti pondo. Et quidem quod parciores fuissent in re isthac Romani, quam e dignitate tanti imperii videri potuerit; vel eo referatur, quod se datores respici voluissent, quam rem datam: vel quod in tanta legationum frequentia, nec consultius fuisset, existere liberaliores. Ac narrat Plutarchus, solitum primo, vt legati Quæstoribus nomina darent, quæ in publicas tabulas referebantur. & mitti a Quæstoribus munera: & ægrotos publico

Liu. lib. 28 *30.*

Liu. lib. 42 *45.*

Liu. lib. 35

In quæst. Rom.

publico ſumptu curatos; & funeratos mortuos. Poſtea, cum nimia, vt dixi, frequentia legatorum eſſet, deſitum dari munera, dari ſumptus: retentum ſolum morem nomina deſcribendi. Quod verum eſt. Et Modeſtinus IC. vel ad ærarium in Saturni (vt ait Plutarchus) æde nomina edi legatorum, vel in principis commentarium referri ſolita, ſcribit. Quod & ad prouinciales, & ad ſuos Romanorum, Principisve pertinere poteſt. Illud referre pudet, quod habet Vlpianus, vt ex pannicularijs muneralegatis barbarorum a magiſtratibus prouinciarum cogerentur. Datur eodem iure noſtro legatis vtendi curſus publici facultas. Remittitur aliquid de vectigalibus. Conceditur aliquid commercii, quod aliis interdictum eſt. Et olim Romani Gallicis transalpinis legatis permiſerunt aliquot equos ex Italia ducere. Proſecuti vero ſunt diſcedentes & litteris cõmendatitijs ad reges, ciuitatesque, qua remeandum fuit; vt legi apud Ioſephum lib. 13 Antiquit. cap. 8. Et apud eundem, quod pene erã oblitus, in publicis ſpectaculis, loco nobiliſſimo in Orcheſtra datum conſidendi locum legatis, ſcriptum eſt libro 14, cap. 17. quod & Suetonius in Auguſto, & in Claudio habet. Legatis ſuis quæ præſtabant & Romani & alii, inducam proximo libro. Hic finem eſſe volo Romanæ hiſtoriæ.

L. 32. D. ex qui. cauſ. man.

L. 6. D. de bon. dam.

L. 16, & l. pen. C. de cur. publ. l. 8. de vect.

l. 4. de cõmerc.

Liu. lib. 43

Mos Græcorum in legationib. qualis, CAP. 17

Sig. lib. 4, c. 7. de rep. Ath.

HAbeo autem quædam in hiſtoria Græca, quę omittere non placet. Athenis curam mittendi legatos populo incubuiſſe volunt: quod ab Æſchinis oratione de falſa legatione confirmatur. Vnde & alterum cognoſcimus, quod tamen ad Senatum legationes veniebãt: quas præco vocaret in curiam: de quibusque ducẽdis ad populum Senatus deliberaret, quę ex Alcibiade Plutarchi recte adferuntur. Et id poſtremum cum re Romana conuenit: ſi tamen Senatus Athenienſis hic tantam poteſtatem obtinebat, quantam Romanus. Quã autem ſeruarent in legatis mittendis Athenienſes rationem, Sigonius explicat: dicitque, merito, non ſorte, ad huius faſtigium muneris homines adſcendiſſe. Et Plato ſatis oſtendit, dum Pyrilampem, neſcio quem, probitate & dignitate hoc argumento extollit,

In Charmi de.

quod varius, ac frequentibus legationibus ad magnum fuerit Perſarum regem defunctus. Res ad rem nihil, ſi ſorte demandatæ fuiſſent legationes. Obſeruandum vero id eſt. Nam in magiſtratib. creandis Athenienſes ſorti omnia permittebant. Vt *ſortilegam* eam rempub. quidã merito cenſeãt appellandam. &*ſtolidos* Socrates etiam appellauit Athenienſes eadẽ ratione. quod Xenophon libro 1 de factis Socratis commemorauit. Ego tamen, multos maximosq; magiſtratus aliter delatos, ſcio. Sed ea

Bod. Meth hiſtor. pag. 294.

Ex Menon. Plat.

dis-

disquisitio ab re est. Legatis suis Athenienses magnum exhibuisse viaticum, Demosthenes aperit nobis in ea oratione, quã scripsit (incertu enim ait Plutarchus, si fuerit vmquã dicta) de falsa legatione aduersus Æschinem. Et idẽ Plutarchus, pactũ Demadem quinque talentorum mercedem legatione functum ad Alexandrum, recenset, quam refugit Demosthenes. In publica vero monumenta, & ibi solitũ fuisse, nomina legatorum referri, Æschines tradit. Aliorum legatis datũ scimus, vt ad cœnam, si digni visi fuissent, inuitarentur in curiam, & laudibus ornarentur. quod idem orator habet. In publicis quoq; spectaculis certũ locum legatos, vbi sederent, Athenis tenuisse, Cicero in Catone ostendit. Publicũm & datum hospitium iisdem censemus: quia id exprobretur Athenensibus aliquando, quod pręconi cuidam hospitium non tribuissent. Illud certum videtur, quod poterant illic legati & apud priuatos hospites esse. In theatris porro, curiis, foris Græciã excepisse legatos cognoscimus & ab aliis; & ab libro 9 Herodoti. Atq; is libro 7 narrat, honorem hunc in legationes proficiscendi vni apud Spartanos familiæ Talthibiadarum datum: factiq; explicat ratione. Fuisse scilicet regis Agamemnonis Talthibium quendam prænonẽ; cui & templum positum Spartæ: atque propter eum conlatam in posteros istam prærogatiuã. Ita est de

Xenoph. lib. 6 rer. Græc.

Idem. lib. 5.

Ilia.3,4,7. Talthibio. Celeberrimus Homero est. Hęc tamen narratio non est nisi de præconibus accipienda. Nam & reges, & alios missos in legationes Lacædemone memorat Aristoteles libro secundo Polit. & Xenophon in laudatione Agesilai. Atq; hanc distinctionem Eustathius probat. Sed qui illic sustinebant istã pro-

Ilia.1. uinciam mittendi legatos? Credo Ephoris, regibusq; eam curam incubuisse: quoniam illa

Lib.6. resp. non dissimilis fuit Romanæ, si licet Polybium audire. Quamquam & variatam illic reip. formam non uno ex Platonis loco adno-

Lib.3,4. tare licet. Habet tamen Xenophon in libro,

De leg. quem de ea rep. scripsit, quod ratio hæc legationis commissa regis diligentiæ fuerit. Ad reges etiam, sed & ad Ephoros, venisse legationes, & productas istas ab iisdem in concionẽ,

In Agesil. idem auctor est libro 2 & 4 rerum Græcarum. Legationibus reges respondisse, colligimus ex Plutarcho. Apud Achæos sane prætorem, ex

Liu.11. gentis tamen decreto, solitum legatis responsa dare, ostendit libro 32 Liuius. Quod cum re Romana conuenit. Vt etiam illud Græcorum omnium, quod (sed in Græcia per præconem) a magistratib. potestas fiebat: si quis quid vellet de legatione audita differere. Quid de rep.

Ex lib. 12. Platonis dicam, cõmenter? Ea non est respu-

De legib. blica, sed votum: quidquid ille philosophus

Lib. 5,6. hoc nõ ferat. Cum tamen lib. 9, verbis solum

De rep. exsistere eam in terris, ingenue fateatur. Populi

puli primores apud Mantinenſes excipiebant legatos: atq; an ad populum eſſent producendi, deliberabant. Ecce quomodo a Græcis inſtitutis fluxerint inſtituta Romana.

De caduceo, & velamentis, & reliquis ſolennibus, CAP. 18.

VT vero Romani ſagmina, ita Græcorum legati ferebant ea, quæ vocantur *Cerycia*, vt inquit IC. Cerycia autem caducei ſunt. Etenim ſic Euſtathius libro Iliados 2: *Jupiter ſceptrum (ſupplicia* dicunt Latini) *Mercurio dedit tamquam Cerycium.* Eſtque, eodem auctore, Cerycium baculus, qui ſymbolum ſit caduceatorem eum eſſe, qui baculum portat. Et baculus eſt, vt ſcribit Suda, lignum habens ab vtraque parte duos ſerpentes inuicē implicatos, & ſe mutuo reſpicientes. Eſt autem lignum rectum, ſymbolum recti ſermonis. Illaque anguium inuicem ſe contuentium ſpecies caſtris oppoſita caſtra ſignificat. Et quidem ita ſe res habet, vt in bellis tantum, & armorum ſtrepitu, & ardore prœliorum, certe inter hoſtes tantū caduceatores interuenirēt. Hoſtes dico vel natura. Atq; ideo op⁹ caduceatore, aliove huiuſmodi homine barbaris fuit in Græciā proficiſcentibus, ſi a Græcis mali aliquid pati nolebant: & Græcis cōtra euntib. in barbaras regiones. Nam cum barbaris æternium natura bellum omnibus Græcis eſſe exiſtimabatur. Liquet vero id, quod de vſu ca-

L. 8, D. de re. diu.

duceatorum dico ex Alcibiade Plutarchi, & pluribus locis Thucydidis, meique Liuii. Vt tamen in bello tantum fuerit horum legatorum vſus: bellicum tamen, hoſtile nihil ab ipſis audiebatur. Pacem caduceatores orabant, offerebantve: inducias petebãt: corpora repetebant ad ſepulturam: poteſtatẽ dari redimendorũ, permutandorumq; captiuorum rogabant: ſimile aliquid agebant, dicebant: quæ a ratione belli omnia diſſita ſunt. *Caduceatores*, inquit Feſtus, *legati pacem petentes*. Quare reprehendẽdi illi forſitan videntur interpretes, qui apud Thucydidẽ, apud Plutarchum cum poſſent præconis nomine vti in eo legato deſignando, qui bellum indicit, inque pugnam prouocat, maluerunt verbo Græco inſiſtere, & *caduceatorem* referre. Quod multo magis in Appiani interprete vitioſum eſt, qui cohortatores in pugna Romanorum eoſdem hos facit. Verum hîc ego ſutor ſupra crepidam longe. Sed ſic accepi. Placet autem, niſi aliqua interpretatione res aliter componatur, quia prouerbio etiam vſurpatum tradit Polybius, haſtam & caduceum vt dicerent pro bello ac pace. Vt liceat recte iudicare, caducei nomen pacis ſignificationem habere. Quod & proximus Sudæ locus oſtendit: & Gellius, dicens *belli, pacisque ſigna haſtam, caduceumque*. Et quod Ammianus ſcribit, nuncupatum Iulianũ quaſi caduceum mundanũ leniẽtem

Thucyd. lib. 1. *Plut. in Pyr.* *Lib. 2. bell. ciu.* *Lib. 4.* *Lib. 10, c. 27.* *Amm. lib. 25.*

rem. Addo Plinium, qui libro 29, cap. 3, & alia, & hæc ad rem præsentem extulit: *Hic tamen complexus anguium, & efferatorum concordia, causſa videtur esſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esſe in caduceo; mos est*, &c. Sed quid est, quod de exteris gentibus Plinius scribit, & nos cum ipso idem affirmamus? Attende quomodo quæstiones nectantur. Narrat Gellius, a Q. Fabio Imperatore Rom. epistolam ad Carthaginēses scriptam, qua iisdem significabatur, Roma hastā ad ipsos missam, & caduceum, belli, pacisque signa: vel, vt volebat Varro, tesserulas missas duas, in quarum altera caducei; in altera, hastæ simulacrum incisum fuerit. Et hic quidem in tesseris adstipulatorem habet Pomponium IC. Ergo & Romani caduceo vtebantur. Cæterum neque Polybius, neque Liuius vel tesseratum meminerunt, qui late hanc historiam tangunt. Et non in hoc vno IC. a Polybio, & Liuio differt, verum & in eo, quod illi bellum a legato datum Carthaginensibus volunt: hic (qua in re discrepat etiam a Varrone & Gellio) a Carthaginensibus duas illas tesseras positas scribit, dato arbitrio oratori Romano, referendi Romam, vtram mallet, & eum vtramq; sustulisse: dixisseq;, Carthaginenses petere debere, vtrā mallet accipere. Rursus aliud huius legati nomē memorat IC.

L. 2. §. 1. D. de orig. iur.

Pol. lib. 3. Liu. lib. 21.

Liuius aliud. Quid itaq; a consensu summorũ scriptorum, & auctoritate Plinii discedemus, vt minoribus (quamquam & IC. in præsenti quæstione non est contrarius) scriptoribus auscultemus? Teneo, Romanos caduceo vsos non esse. Priuernates tamen vsos, populum propinquum, indico ex 8 Liuii. His iam addo, quod fuit & munus caduceatorum certaminibus interesse singularibus, atque illis sic præesse, vt pugnam regerent: certisq; terminis, vt visum ipsis esset, circumscriberent. Ita ex Platonis Protagora noto. Estque quod Tassus vsurpat in certamine Tancredis, & Argantis: atque Homerus in pugna Hectoris, Aiacisque, Iliad. 7. Sed & si rixa aliqua incidisset, caduceo (sceptrum dicitur) interposito eam sedabant, Iliad. 23. Hæcque habui de caduceo. Nisi & illud scribendum est, quod caduceatores a Ceryco Mercurii filio ortos Eustathius tradit. Cetyces dicuntur caduceatores. Et stare cũ reliquis antedictis id potest. Sed an horum (omitti hoc non oportet) legatorum proprium erat, an omnium commune, qui vltro, citroq; belli tempore commeabant, quod Alexander ab Alexandro scribit? *Apud Græcos*, inquit, *nisi præconibus adhibitis, legatis minime hostium fines ingredi licuit: neq; legationis munere fungi quisquam potuit, nisi prius, infusa aqua ab iisdem, manus abluisset, Iouiq; coronatis poculis propinasset.* Credo non fuisse id vl-

Lib. 6. Gen. c. 3.

lo mo-

lo modo caduceatoribus neceſſe, per ea, quæ libro proximo exponemus. Itaq; hec ſolennitas aliorum fuerit. Et quia in ſolēnium tractatu nunc degimus, hîc iſta poſui. Eſt & quod dicitur de velamentis huius loci. Supplicū vero morē hunc velamentorū fuiſſe, locis Liuii admodū multis conſtat: & Græcorū morē. Rami oleæ (*icheteria* dicebantur) vittis cōpti, ſiue lana obuoluti erant. Ipſi & ſupplices oratores, qui veniā petebant, vel auxiliū; vittis redimiti procedebant. Quæ conſtant & ex 7, atq; 8 Æneidos, & ex Plauti Amphitruone, in prologo. Argiui coronatos præcones mittere cōſueuere. Quid de reliquo veſtitu? Fetiales Romanos veſte auguſtiori, & verendis inſignibus vſos in legationem euntes, Dionyſius ſcribit. Sacram ſtolam, veſtem inuiolabilem legatis huius generis, & eam coloris ad purpureum accedentis tribuit Appianus. Virgilius etiam præconi veſtem facit illius coloris libro 6: atque legatis aliis Plutarchus ad rem Græcam in vitis alicubi, ni falſus memoria ſum. Credo, datos Romæ & anulos legatis aureos: & opus dationē fuiſſe: quoniam cum ex omni ordine mitterentur, multos eo ornamento carere alias oportebat. Credo & quod iter facientes ita velati, ornati incederent, non ſolum quum peruenirent illuc, vbi peragere legationem debebant. Nam inquit IC. *Sunt ſagmina herba, quas legati populi Romani ferre ſolent, ne quis*

Lib. 24, 25, 30, 35, 36, 37, 44, 45.

Xenoph. lib. 4 rer. Græc.

Lib. 2.

in Select.

Plī. lib. 3. c. 1.

eos violaret. Et Xenophon libro 6 de Cyri expeditione, in hæc verba: *Equites cum præcurrerent, legatos quosdam offenderunt: incertum quo iter haberent.*

Racematio, CAP. 19.

COlligamus iã quidquid nobis ex huiusmodi obseruationibus supereſt, nec inutile fuerit reliquis adiungere. Veteres Hebræi ad portas vrbium, vt reor, legatos audiebant. Ibi enim conuentus agere consueuerunt. Audiri autem a gentis principe, primatumque consilio, certo scimus. Mihi de eo tempore sermo est, quo sub regibus non viuebatur. Carthaginenses idem, quod fuit Romæ, institum tenuisse, vt Senatus ista hæc curaret, persuasum habeo: vt audiret, venientes: vt in templis, curiisque audiret. Vt Suffetes (illic is velut Consul Romæ) partes Consulis, prætorisve Romani ageret. vt de legatis mittendis, Senatus censeret. cum reliquis, quæ diximus ad Romanos. Gallos in armatorum conuentu audisse legationes, Liuius tradit. Illud barbarum erat, quod legatos audirent reges Indi dum caput sibi, barbamque pecterent, vt est a Curtio relatum libro 8. Igitur & Curius notam subibit, qui, cum Dictator esset, legatos Samnitum audisse dicitur, dum cibum vilissimum manu sua in foro versaret. Magnus Alexander in legationibus audiendis certum traditur seruasse ordinem. Audiebat primum, qui

Deut. 17. Ios. 19.

Liu. lib. 21, 30, 41.

Lib. 21.

Sene. de const. ad Cl. lib. c. 10.

Diod. Sic. lib. 12.

qui rerum ſacrarum cauſſa veniſſent: ſecundo, qui munera attuliſſent: tertio agentes de obſidibus: quarto, qui priuata ad ipſum haberent negotia: tum, qui de reſtituendis exulibus actum veniſſent. Iam videamus ſolennia. Nergobriges populi Hiſpaniæ (quod Appianus notat) pro caduceo pellem præferebant lupinam. A barbaris, inquit Suidas, coronæ, & folia geruntur, tamquam caduceus: quo Græcis ſignificēt, ſe adeſſe: & nolle quidquam nec facere, nec pati mali. Hodie, qui bellum denunciare proficiſcuntur, *Araldos* dicimus. Hi veſte velantur diſtincta, ſignataque illius principis inſignibus, a quo mittuntur. Eam autem neſcio ſi antea induere ſoleant, quam eo peruenerint, vbi exponere legationem debent. Sed hiſtoriam preſentium temporum nō moror. Legati Perſarum deditionem poſtulantis formula eiusmodi verborum vtebantur, qua ſignificabant, regē ſuum petere aquam ſibi, & terram dari. Cuius non ſcriptores modo Græci meminerunt, ſed & apud Liuium de ea re agitur libro 35. quaque comprehenduntur omnia, quæ longiori apud Romanos carmine explicabantur: aqua enim & terra tenentur omnia, quæ dedi poſſunt. Reſtat de muneribus. Legatis Romanis dona a Gallis data, Liuius refert. Quæ reges Perſæ præſtabant, Ælianus lib. 1 exſcribit. & magna fuiſſe, credendum eſt: nam Epicrates

Bud. in l. 7. D. de re. di.

Guic. lib. 7.

Liu. lib. 1.

Lib. 39.

decretum ferri Athenis vrgebat, vt ad eum regem pauperes homines legati mitterentur, quo ditescerent. Hæc, & si quæ alia colligeremus, cui bono? Vt extitisse apud gentes omnes nomen legationis ostendam, & curam, & ius, & dignitatem.

De legationum caussa & antiquitate, CAP. 20.

VNA superest quæstio historicæ tractationis, de legationum origine & vetustate. Et Belo hoc institutum quidam adscribunt. Belus Nini pater fuit. Iosephus ad Deum refert, qui Angelos propterea fecerit, qui isto munere fungerentur. Ego sic statuo, vt discretis gentibus, regnis conditis dominiis distinctis, commerciis institutis, legationis extitisse nomen opiner. Quoniam in tanta illa naturæ ruditate, quantam carmine incomparabili depingit Lucretius, homines nec commune bonum poterant spectare, neq; vllis moribus inter se sciebant, neq; legibus vti. Postea & amicitiã cœperunt iungere habentes finitima inter se, nec lædere, nec violare. Quæ expressa ex Platonis Protagora sunt. Si vero inter eos, inter quos est aliqua iuris communio, vt inter gẽtes est, respub, reges, necesse fuit officia, negotiaq; intercedere: & istæ personæ vel conuenire nolunt, vel sæpe etiam nõ possunt, certe ipsæ numquam ciuitates queunt: per necessarium profecto (vt de procuratore scribit in simili quæstione Vlpianus) & illud fuerit, vt alii con-

Lib. 15, c. 8.

Lib. 5.

Cic. lib. 1. De inuent.

L. 1. de pp- cur.

lũ cõstituerentur, qui, eas personas referẽdo, agere possint, quod incumbat. Hos autẽ esse tales oportuit, quales legatos videmus, non illi subditos, ad quẽ mittuntur: aut ea imperiorũ distinctio inuiolata non retinetur. Nã in persona, quæ principẽ refert, ipsẽ princeps subditur, si ea subditur. Ac a Mose quidem legatos non semel missos, omnium librorũ antiquissimus memorat. Nec dubito, quin fuerint legatũ etiam ante. Sed familiarum historias scripsit priorum temporũ Moses. Legatio autem res priuata non est: quare legatorũ meminisse nequiuit prius quã ex familia, de qua sibi dicendũ fuerat, respubl. cõsurrexisset. Quod si scriptorum consensum non aspernamur, ab illis sane non discedemus in principio legationis cõstituendo, quid Belo ferunt acceptum, nam primam regum originẽ sub Nino scriptores tradunt. & regia dominatio antiquior aliis passim narratur. Fetiales, caduceatoresq; : item legatio libera ortum adeo vetustum procul dubio non habent. De solennibus loquor. Belli enim indictionẽ suspicor ab omni æuo vsurpatam: immo vsurpatam magis vetustis seculis, quam Punico (vt Liuius diceret) isto, Greculoq; Bella autem, quis non credit, mox facta illa gentiũ discretione fuisse? Et de muneribus certe, quę obit caduceator, minus dubito. Legationẽ liberam non tam longe repeto. Originem vero eius ex epistolis commẽdatitiis facilẽ quis de-

Num. 20, 21. Deut. 2.

Justin. Tornan. alii.

Polyb. lib. 13. Liu. lib. 42. Plutar. Publ.

ducet. Et pro re priuata cum ſit, in ipſa ſupradicta non obtinent rationes. Romanorũ porro peculiaris fuiſſe non videtur: nam Phrynonis cuiusdam meminit Æſchines, qui Athenienſes orauerit, vt ipſum mitterent legatum ad Philippum, ſi ſic pecuniam quandam ſuam recuperare valuiſſet. Et certum argumentum in rem iſtã eſt illud, quod retulimus capite proximo de his apud Alexandrũ legatis, qui priuata ad eum negotia deferebant. Hi namq; alii omnino non ſunt, quam qui libera legatione fungũtur. De ſacris legatis, quod cultu diuino vetuſtius, & receptius nihil ſit, idem cenſeo, vt vetuſtiſſimi & ipſi fuerint. Mutam legationem non ſtatuo relatis exemplis antiquiorẽ. Nam priſcæ ætatis homines, vix eſt, vt myſteria illa ſcierint excogitare. Niſi quid ex Ægyptiis huc adferamus. ſed libet ſolennia iſta non reponere cum iis, quæ neceſſitas vſurpauit. In temporaria hæreo. Scio legatos Athenienſes annos duos Demetrio adheſiſſe: at legatos temporarios non fuiſſe, adfirmare licet. De Leone etiam quod cum Timagora (referente Demoſthene) quadriennium in legatione fuerit, aliquis dicet: ſed nec inde firmum ad rem argumentum. Tandem a legationibus prouincialium, gentiumq; fœderatarũ (quas tales manſiſſe Romæ ſæpe exiſtimo) morem hunc & ad nos peruenſſe puto: auctum ſcilicet inſtitutis Pontificum Romanorũ; qui cum legatos illos ſuos

De cultu diuino locus egregius apud Plutar. adu. Colo.

Plutar.

Liu. lib 25 27, 28, 39, 40, 44.

ſuos habere vbique ipſi voluerint, id imitati & alii omnes principes ſint. Et in iſtam cõiecturam me induxit quâ doctrina, quâ nobilitate vir in pauciſſimis Anglorum præſtantiſſimus, D. *Philippus Sydneius*. Bona occaſio fuit, quod inter principes frequentiora intercedunt negotia, quam vt commodum ſit iugiter legatos mittere, & non hos potius alterum apud alterum habere ſemper. Alii turpiter faciant ipſos eſſe ſpeculatores; & exploratores, & ad iſtud haberi: ego non facio.

ALBERICI GENTILIS IC. CLARISSIMI, DE LEGATIONIBVS LIBER II.

De iure legationum, CAP. I.

SVPERIORE volumine, quod in legationum generibus explicandis, & in antiquitatibus, Romanis maxime enarrãdis poſuimus, & videri poſſumus, & ita ſane eſt,

manum nos ad alienam messem, quod dicitur, admouisse. Verum illa parte mihi præsens carere opus non posse videtur, nec certe primis multis capitibus potest, in quibus tot legationu genera exposuimus, quot simul quisquis indagare; simul etiam nouisse oportet, ad reliquam omnem disputationem recte instituendam, & de iure, & de officio legatorum. Nam variari definitiones in vtroq; argumento, necesse est pro alio atque alio genere legationis. Ast nec operam, vt existimo, in reliquis lusimus: quoniam præter eam, quam potuimus, historiam, alia quoq; docuimus, quę non in solo labore consistunt. Historia etiam ipsa vtilis fuit: nulla enim historia inutilis est: ac dum curam, dum diligentiam, dum solennia, dum sumptus, dum honores tributa legationibus, & earum causam, originemque narraui, id certe ostensum est, & magnum esse legationum ius, & a legato expectari, vt officium ipse suum cumulatissime præstet: Si scilicet ita actũ cum ipso est, vt nihil, quod ornare, quod susceptam personam munire valet, non abundantissime indultũ dicere queat. Et vero eorũ multa, quæ scripsimus, non antiquorũ solum, sed & nostrorũ sunt, & omnũ temporũ erũt. Reliqua etiam non tam sublata, quã cõmutata cognoscemus, si & præsentem historiã indagare, & conferre cum relatis ex antiquitate libebit. Placuit autẽ mihi vetera potius exponere,

quoniam

quoniã ipſa, quæ nunc obtinent, vulgaria ſunt, inque omnium oculis collocata: & ex his præterea tanta neutiquam auctoritas legationibus conciliata fuiſſet, quantam & nos eſſe adfirmamus, & vetuſtas rebus omnibus adiungere facile ſolet. Si ergo (vt ad iura legationum examnãda recta pergamus) omnis antiquitas, Græcia, Roma tot modis, tam ſancte, tam ſolenniter conteſtatur, apud ſe dignationis maximæ legationes fuiſſe, hæ quid & apud nos, & apud omnes, nunc, ſemper non erunt? Ius legationum, dicit Cicero, humano, diuinoque vallatum præſidio eſt. & Ciceroni Cæſar, alii concinunt. Hoc vero eſt, ſicuti ego ſentio diuina quadam prouidentia immutabile ius, & omnibus conſtitutum, gentibus etiam barbaris exceptum & manifeſtum. quod quoque libro 1 de bello Gothico Procopius ex Totilæ oratione confirmat. Sanctum ius legationis conſueuiſſe apud gẽtes eſſe omnes, Probus in Pelopida conteſtatur. Sacrum, ait Tacitus libro 5 hiſtor. Sanctos & inuiolabiles exiſtere legatos, Pomponius I C. lib. 37 ad Q. Mutium notat. Dionyſius lib. 5 corpora legatorum ſacroſancta appellat. Et Cicero (vt his congerendis teſtimonijs, cumque illo, a quo incœpimus, finem faciamus) ait, nomen legati eiuſmodi eſſe debere, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume verſetur. Atque iſta ſic explorata, ſic certa ſunt, no-

In orat. De har. reſp. Libro 3. de bel. Gall.

L. vlt. Di de legatis. Verr. 5.

taque, vt antiquissimum prouerbium fuisse dicatur: *Legatus neque cæditur, neq; violatur.* Narrat de caduceatoribus Eustathius, diuinumeos genus existimatos, certe mediũ quoddam hominesinter, & Deos: nec nisi a Lęstrygonibus, Cyclopibusque, aliisque, qui fas non norũt, de iisdẽ aliter cogitatũ. Nuncios Iouis atque hominũ eos Homerus nominat, & oratores honorandos Xenophon libro 2 De pædia Cyri: & Cato apud Festum, *Caduceatori*, inquit, *nẽmo homo nocet.* Sed & alii omnes legati hoc priuilegio muniti sunt, vt nunc narrabamus, nisi quis forte prouinciales excipiat: quibus (verũ est) nomen tantum communicatur propter ministerii similitudinem, & quod multis iuris ciuilis priuilegiis, qua legati, subornantur. At supradicta sunt de iure gentium, quod longe excellentissimum, & præstantissimum est. De quo prius quã dico, multa necessario sunt discutienda, quæ & aliis omnibus legatis adimire ius istud videntur.

C. ius gentiũ. dist. 1. & Egesip. lib. 1, c. 36. & d. l. vlt. de legat. &c.

De mentita legatione, CAP. 2.

ET prima quidẽ quæstio erit de his, qui missi legati non sunt, & legationis tamen nomen obtendunt: quam in duas partes distribuo. Nã aut nec missus quis eo titulo est; aut est quidem missus vt legatus, sed alia quæq; (& hęc scelera) in mandatis habet, quæ procuret. Aduocauerit huc aliquis & falsam illã legationẽ, quæ dicitur, quod aliquid contra quam iniunctũ fuit, ege-

egetit legatus, dixerit. Sed nos hîc dare locum legationi iſti non poſſumus, vbi de iure gentiũ legationis tractamus, quod ad alios eſt, non ad ſuos. Alibi itaque de hac. Nunc de prima exẽplum ponimus in his legatis, quos Philippus Macedoniæ rex ad Annibalem miſit: qui ſcil. in manus Romanorum incidentes, legatos ſe ad Romanos dixere miſſos. Sunt Illyrii, quorum libro 42 Liuius meminit, homines eius regionis morantes Romæ, ſuſpectique ab Iſſenſibus facti, quod ſpecie legatorum ſpeculatores eſſent. Sunt multi & illuſtres illi Carthaginenſes, qui in poteſtatem maioris Africani redacti, legatos ad eum ſeſe miſſos aperte mẽtiti ſunt, vt Valerius lib. 6 exſcripſit. Illyrios vero facile iſtis adiunxerim: quoniam & Senatus Romanus, in ea illos adſertione mentiri, cenſuit. Romæ erant: Senatum adire non poſtulabant: non magiſtratum conueniebãt, vt ex inſtituto acciperent, quæ legatis præſtari cõſueuerant. non denique, niſi vocati in Senatũ venere. Et hæc mẽdacio ipſorũ cũ obiecta forẽt, in reſponſo plane etiã hæſitarunt. Age; in prima parte & tria exempla recenſuimus: & exempla talia ſunt, quæ illam partem in alias adhuc partiatur. Mentitur legationẽ quis, qui legatus etſi ſit, non eſt tamen ad eum, ad quem ſe miſſum adfirmat. Tales Macedones. Mentitur ille, qui ad neminẽ legatus eſt. Tales Carthaginenſes. Tandem mẽtitur, qui nomẽ legatio-

Liu. lib. 23.

nis non profert tẽpore ſuo. Hi ſunt Illyrii. Hîc definitiones dicamus ad poſtremas ſpecies. Nã primæ tribui caput præcipuum oportet, & de ſecunda parte tractationis longe fuſius eſt diſceptandum. De Carthaginenſibus itaq;, & id generis aliis, nemo, opinor, dubitabit, quin nõ fuerint, ſintque iure vllo legationis excipiendi. Nam qui miſſus non eſt, is vtique legatus nõ eſt: vt Demoſthenes, vt Cicero, vt ipſe intellectus naturalis probat. Quare ſi Africanus eos dimiſit incolumes, id non iure coactus fecit, ſed pro naturæ, morumque ſuorum benignitate, magnanimitate. Atque rem ſic ſe habere, non vno loco oſtendemus. Et Valerius de eo facto ſcribit, Africanum potius voluiſſe, vt Romani imperatoris decepta fides, quam fruſtra implorata iudicaretur. Idque breuiter in iſta ſpecie. Ad Illyrios vero quod attinet, credo neceſſarium exemplum ad imitandum omnibus a Senatu Romano propoſitũ. *Ipſis*, inquit Liuius, *tamquam legatis reſponſum dari nõ placuit.* Et ratio fuerit; quia ſuo tempore adprobare ſe legatos iſti neglexerint. regreſſus vero ad ius neglectum non datur. Et nomen, quod ſpernimus profiteri, mox patrocinio nobis eſſe, cũ id volumus, ſane non debet. Eſtque rationis ſummæ, vt quod nolueris quando debebas, id cum velis, non poſſis. Quæ enunciata poſſum multis locis iuris ciuilis illuſtrare. Tamen ab iſpſo opere libens abſtineo, quoniam ſunt illa ex ſe notã

Cic. in ora. pro Flac. & in orat. pro Sextio.

L. in D. de in. codicil. l. multum, C. de re. ali. hſi genero,

se nota satis, superque. Et hæc ergo definitio est apud me certa. Sed an ipsam sic accipimus, etsi mandato, litterisque perspicuis se mox legatum iste ostendat? Id rationes probant. Sed an rationes accipimus, vt si is legatus quidquã admiserit, quod pœnã mereatur, puniri tamquam nec legatus possit? Quid ni? Si Illyrii puniti non fuerunt: nec erat caussa cur punirentur. Nec enim speculatores propterea deprehensi sunt, quod legati habiti non sunt: & licebat illis etiam citra ius legationis Romæ esse. Itaq; quod cum iure legationis irrito facto morarentur, nocere eis non potuit. Et hanc quoque rationem loci multi iuris nostri confirmant, quos Baldus, adque Baldum alii notant in l. potuit, C. de iur. delib. Romani, quod potuerunt, id fecere. Nomen detraxerunt, quod mentiebantur Illyrii, aut certe perdiderant.

C. de iu. dot. &c.

L. 10. C. de fid. instr. & C. in princ. de re vx. act.

An tuti legati sint etiam cum iis, ad quos missi non sunt, CAP. 3.

HIc de ea legatione scribendum est, quam alio missam aliqui fortasse velint, & apud alios, quibus missa non est, iura legationis obtinere. Atque vt recipiat quæstio inspectiones duas: & si ea iura tribuantur, cum missa legatio ad hominem non est, apud quem tuti esse legati volunt, & hi se non missos fatentur; & cum missos se immo contendunt: ego vltima hanc partem absoluo prius, quoniam rectã

præcedentibus iungitur. Exemplum proximo capitulo allatum de Macedonibus fuit. *Ii*, vt narrat Liuius, *felici primum euasere mendacio: mox vero cogniti, capti sunt, Romamq; deducti.* Recte. Legati enim ad Romanos non erant, sed ad hostes. Itaque hostilia molientes, si passi paria sunt, non habent, quod iuste doleant: non magis quam miles quispiam, qui parci sibi ab hostibus velit, quod ipse non pro se, sed pugnet pro principe suo. Nunc alteram partẽ expono. Legati ex ipso nomine ad alios no sunt, nisi ad quos legantur. Cum aliis ergo iura legationis non obtinent. Quorsum aliâs induciis inter Lacedæmones, & Athenienses cautum fuisset, caduceatori atque legatis, comitibusve quotcumque dissoluendi belli gratia, & controuersiarum in Peloponnesum, Athenasve euntibus, ac redeuntibus, vt terra, marique fœdera essent? Adde, interceptos ab Athenienſibus regi Persæ legatum ad Lacedæmones. Spartanorum proficiscentes ad Persam captos a Sitalce, & Athenienſibus traditos: qui & interfecerunt. Interfecerunt Illyrii legatum Essiorum ad Romanos, & legatum istorum ad Essios. Xenophon nec abstinuit, quin captos alio proficiscentes legatos adseruandos iuberet. Possum alia, & recentiora facta narrare istius generis: quæ scilicet nec improbata, nec improbanda opinor. Sed hic nos rationes magis sectamur.

Thucyd. lib. 4.

Thucyd. lib. 2.

App. de bell. Illyr.

Lib. 6. de exp. Cyr.

ctamur. Primum igitur positæ rationi altera adiungatur, quod si ius legationis ei non est; qui non publicam cum principe causſam agit: vt dicemus ad liberam legationem: longe erit minus cum isto, qui omnino nullam agit cum eo, ad quem missus nec est. Et hęc de stricto, vt aiunt, iure certissima sunt. Nam legatis etiã ad se nõ venientibus multa ómne prę-stare principem debere, notum magis est, quã vt a me cõfirmetur. Alexander & his pepercit legatis Carthaginensibus, qui ad Tyrios in eum animandos venerant. Similes Lacedæmoniorum legati indigni erant, quibus parcere debuisset. & perfidi enim isti in Alexandrum. Aliâs pro illa æquitate facit, quod legati homines pacis (sic & cum omnibus agent ipsi pacifice) sunt. principis, aut reipublicæ personam gerunt: rem curant publicam. delecti vt sacri, sancti mox sient, & hostibus quoq; inuiolabiles. Pateant itaque legatis viæ: quibus vt obstruantur, nulla causſa est. Et scimus quantam vel suspicio labem asperſit Carolo V. cæsorum regis Galliæ legatorum ad Turcam proficiscentium. Ipso enim mandate, aut a suis facinus scelestissimum patratum, crediderunt eius ætatis homines. Audiuimus, quod secutum deinceps bellum fuit. Etiam ob tabellarium interfectum, etiam priuato quorumdam militum consilio, Tigurini arma in Callos mouerunt. De legatis diuino-

Curt. lib. 4.

Guicc. lib 10.

rum plane ſic ſtatuendum exiſtimo, vt vbique ii ſancti ſint. Diuina enim, Deusq; omniū ſunt. Indicauimus quid piratæ Liparenſes egerint cum iis Romanis legatis, qui Delphos proficiſcebantur. Scribit & de Delio templo Liuius, *Lib. 44.* quod permixti ibi Romaniq;, Macedonesque manebant, ſanctitate templi, inſulæq; præſtãte omnes inuiolatos, induciasq; religione loci præbente. Ac ſi ſacer locus id facit hominibus, quid ſacer ipſe vir ſibi non faciet? Quid *Liu. lib. 5.* Fabium illum memorẽ, qui per media Gallorum agmina ſacrificatũ proceſſit, obſtringẽte religione Gallos, tutusque in Capitolium a ſacrificio rediit? Hodie ſacri legati eſſent, qui religionis cauſſa ad aliquem conuentum Eccleſiaſticum proficiſcerentur. Iam de iis videamus, quibus quidem legati nomen conſtat: ſed miſſi tamen ſunt ob aliam cauſſam verius.

De legato ſpeculatore, & perfido, CAP. 4.

Plura exempla habet App. de bell. Syr. Liu. lib. 30

SVNT quidam legati, qui ſpeculandi cauſſa vere mittuntur. Atque id vt faciant tutius, nomine illo ſanctiſſimo muniuntur. Sed an tuti ſunt? Puto ego, primum Africanum, qui ſpeculatores nec legati nomine ornatos dimiſit incolumes: immo & perluſtrare omnia voluit: ius nobis, qui ius indagamus, non magna nima facinora haud quaquam ſtatuere. Ceterum cum legato ſpeculatore non arbitror agi durius poſſe, quam vt non admittatur,

vel expellatur admiſſus. Antiochus certe legatum huiuſmodi ad ſe Roma miſſum regaliter & perhumaniter tractauit. Vt ex Selectis Polybii de legationibus relatum eſt mihi. Et legatos quoſdam Volſcos agnitos, & conuictos ſpeculatores Poſthumius dictator Romanus ſeruauit: quia (ſic Dionyſius) legationis nomini, quod præ ſe ferebant, plus dandum cenſuerit, quam facinori certo rependendum. Eſt autem & ſimile regis Æthiopum exemplum: quod Herodotus in Thalia recenſet, Ac dicere idem nos poſſumus de eo, quem Pompeio miſſum a Mithridate Cicero narrat in oratione pro lege Manilia, & legatum Pompeius, alii ſpeculatorem iudicarunt. nam & ego cum iſtis ſum. quorſum enim in Hiſpaniam legatos miſiſſet Rex? An, vt cum Sertorio egiſſe dicitur, ita & cum Pompeio fœdus iniret contra rempublicam? Satis vel vno argumento conſtat, ſpeculatorem illum fuiſſe, quod Cicero nec conatur adprobare legatum. Sunt autem hæc exempla in dictam definitionem ſatis: quoniam probabile illud eſt, quod probis, peritis rerum, pluribusq; viſum eſt. Et eo magis probabilis noſtra definitio eſt: quia improbis alioqui lata penderetur ianua in legatos omnes deſæuiendi, ſi ſit ius, nomine legati quempiam ſpoliare, ſubditumq; ſibi reddere: quod eum ipſe iudicet exploratorem, non adueniſſe legatũ. Nũ Ariouiſtus nequiſſet

Lib. 6.

Ariſt. lib. 3. Top.

facinus immane ſuum excuſare, cuius meminit Cæſar belli Gallici comment. libro 1? Nũ & ſuum adprobare Iulius papa, quod recitatur patraſſe cum legato Ducis Sabaudiæ? Nũ quod regem Ammonitarum cum legatis egiſſe Dauidis memorat pagina ſacra, velamento iſthoc tegi non valet? Male legati illi omnes excepti: quod exploratores ab Ariouiſto, Papa, Ammonita habiti ſunt, non legati. Superſunt & alia exẽpla. Et iſta cũ tamen de legatis veris, nec ſpeculatorib. ſint, a me producuntur, vt oſtendã, quod ſi aliud in præſenti quæſtione ius conſtituitur, facilis aperietur improbis via ad circumueniendũ ius & nomen legationis. Sed firmius adhuc diſputo. Qui miſſus ſpeculator probabitur, ſi certũ eſt nomẽ legationis? Quod deprehenditur omnia exploratoris more agere? At hinc minime infertur, eũ nõ eſſe legatũ: vt vt inferamus, malũ eſſe legatũ. Eſt vero hæc alia quæſtio de improbo legato a noſtra, in qua, ſi omnino legatus nõ eſt, quidquid nomẽ præferatur, diſpicimus. Diſputamus, ſi, nequidquam obſtante nomine, cũ iſto, tamquã cum non legato agemus. Agendũ tamquã cũ legato, dicimus, quia vanũ legati nomen non poteſt probari. Nã quomodo, ſi non hominẽ mittẽs, prodat, aut ipſe ſe? Nec. n. credendũ eſt Volſcos illos, aliosve conuictos aut ſua, aut ſuorũ voce fuiſſe. inſipida. n. Poitnumii ſapientia, aliorumq; : qui nomini peperceriut, quod ipſi

Guicc. lib.

Sam. 2. c. 10.

App. de bel. Illy.

pro-

prodidiſſent hoſtes. Itaq; ſi conſtaret, exploratorem veniſſe: ego, quin inane, & ementitum legati nomen nihili eſſet, potius arbitrarer. vana namq; nomina reiecta paſſim. Sed illud dico, conſtare de re iſta nõ poſſe. Ergo, vt ſoquitur Paulus IC. *hic non ius deficit, ſed probatio.* Aliam a confeſſione mittentis, ipſiusque legati probationem non excipio: quia nulla eſſe alia poteſt. At huius generis aliam quæſtionem videamus. Quid ſi legatus mittatur in hoc ſolum, vt moretur, fruſtretur, ludat eum, cui miſſus eſt? id ſolet ſæpe valde contingere: vt ſæpe etiam, quod de ſpeculatore protulimus. Nam quem dices caduceatorem Alcibiadis ad Selibrianos? Habet Plutarchus hiſtoriam. Quos, Fritigerni legatos ad Valentem imperatorem? Narrat libro 31 Ammianus. Quid ego iſtos, qui admodum ſunt multi, recenſeo? Quæro, quid iuris. Exſtat Cæſaris exemplum, qui detinuit. & cõtrarium Gallo-græcorum, qui dimiſere. inquit lib. 44 Liuius de Perſei nũcio huiuſmodi ad eos legato: *Inuiolato fallaci nuncio (quod vix ſperauerat Perſeus poſſe contingere)* &c. Fallacem nunciu dicit, quod illuſerit Gallis no ſemel. Age vero ex opinione Perſei, an non ſtat definitio præſentis quæſtionis? Deſperatio enim ſignificat cognitum Perſeo ius, ne inuiolatus dimitteretur. Et rem certe improbabilẽ ab his legatis agitari, quis neget? Martius legatus Romanus vituperatus eſt ab illis Romanis

L. 30. D. de teſt. tut.

Lib. 4. de bell. Gall.

vehementer, quod huiuſmodi artes in legatione & ipſe exercuit; ab illis Romanis, qui ius, & honeſtum iniuriæ, commodoque anteſtare volebant. Hi iſtas appellarunt Græcas, Punicas artes: calliditatem Græcam, verſutiam Punicam, inquit Liuius. Ceterum non eſt hoc ſatis, vt animaduerti in legatum grauius debeat, quã vt dimittatur. Cur enim hic ius diuerſum ab eo, quod ſpeculatoribus ſcripſimus? Adderet aliquis, quod vt illuditur legatis non raro, ita & legati illudere aliis poſſe debent. at ego iniuſtum dico, vt illudatur legatis. Ridiculũ autem eſt quod quidam mihi in propoſito obiiciebat. Quid (dicebat) opus prudẽti legato eſt, ſi non timetur, ne homini quisquam illudat, Hoc enim eſt, atq; ſi quæreretur, cur armis induimur, ſi parricidium eſt, hominem interficere? cur arcas, domum, tabernã claudimus, ſi furtum facit, qui quid nobis inuitis cõtrectat? &id generis reliqua. Vt vero capiti huic finem faciam, dico, probare me Gallos, Cæſarẽ maxime improbare. & hic proculdubio facinus illud patrauit, quod tutum, commodumq; videbat, tã multos, tã nobiles in poteſtate Germanos habere. Quamquam ſi iſtam definitionem tenemus, alteramq; ſuperiorẽ, vereor, ne certa ſecuritas delictis ꝓpoſita ſit. Si enim ſpeculator puniri non poteſt, ſed tantum dimitti, quid id eſt, niſi compotem voti facere ſpeculatorem? &is enim diſcedere mox omnia ſpecu-

Lib. 42.

latus

latus volebat, & missus in hoc erat. Qui etiam legatus iam illusit principi, quid ipse aliud voluisset, quã ad principem suum, re bene gesta, reuerti? Forte igitur distinguendum est, vt, qui iam speculatus sit, frustratus sit, is dimitti non debeat; atque iuste adeo timuerit suo nuncio Persea: nam ille, vt dixi, fallax. At si in ipso legatorum aduentu versemur; vt in specie Cæsariana est: quid non dimittantur, nõ video, aut nõ reiiciantur potius. Etenim iure gentium non puniri propositum, certum est; nisiq; facta respici, & res facti. Semper ergo Cæsar vituperandus? Si scilicet sic se res habuit, vt non alia caussa interfuisset; quæ factũ eius maxime cõprobaret. Verũ caussa interceſſit iustissima. nã ius gentiũ violarũt Germani violatis induciis, neq; hoc solum, quod satis futurũ non fuisse alibi dicam, admissum ab illis est; sed & ludificatum per easdem legationes Cæsari fuit. Easdẽ dico, etsi aliæ atq; aliæ fuerint legatorũ personæ; quoniam eadem caussa, iidem litigantes. Hæc nostra opinio est, quidquid apud Appianum Cato decreuerit in Cæsarem durius.

In Select. de legat.

De interdicta legatione, CAP. 5.

NVnc videamus, si ius adsit legationis illi, qui nomine, req; legatus aduenit: sed interdictũ cum esset legationibus ab eo, ad quẽ itur. Etenim hoc frequẽtissime cõtingit, vt videre apud Liuium est bene sæpe: & apud Dionysium, Ammianum, Herodotum, Thucy-

Liu. lib. 22, 23, 41, 42. Dionys. 8. Amm. lib. 29. Herod. 9.

Thucyd. 3. didem. Denunciatum Ætolis, habitos eos iri pro hostibus, si legati venirent. Legatis Persei dictum, non venturos tuto. Curiolanus interminatus est, pro exploratoribus se ducturos, qui adfuerint. Et apud Heliodorum libro 1, in simili casu tutis legatis abire mortis pœnam dictam, cognoscimus. Athenienses igitur, Achæi, Romani, viri sanctissimi Curiolanus & Theodosius ius hoc legationibus interdicendi, omnes vsurpatunt. Ius est igitur. Et quidem ni prohibere liceret, ne legationes ad se mittantur: hoc vno satis iura gentium perturbarentur, quæ rerum dominium distinctum, inuiolatum esse volunt, iubentque. Homo enim (legatus is est) in alieno solo alienus inuito domino sisteretur, necessitasque a principe principi iniungeretur, hominem sibi nõ subditũ in subdita sibi terra habere. Verum de re perspicua nõ est diutius disputandũ. Videre tamen oportet, vt aliqua ex caussa fiat hęc prohibitio. alioqui iura gentiũ immutabilia mutari, tollique a nemine possunt. Quare Annibalem, quod legatos Romanos non admiserit, recte, & ita apud Carthaginenses suos

Liu. lib. 21 incusat Hanno: *Legatos ab sociis pro sociis venientes bonus imperator vester in castra nõ admisit: ius gentiũ sustulit.* Et quod legati Romani fuga vix ab impetu Syracusanorũ euaserint; ait Liuius,

Lib. 24. eo facto non modo pacis, sed ne belli quidem iura relicta esse. Sed quænam ista hæc caussa sit, propter quam non admittere legationes con-

ceſſum eſt, vnius non eſt definitionis. Improbam prætexuit Annibal, quod ſibi in tãto belli apparatu degenti otium non eſſet legationes audire; neq; haſtutas præſtare poſſe tot inter, barbarasque nationes. An enim barbaris incognitum ius legationum? An legationes non auditas in longe maioribus occupationibus? Achæi fortaſſe non male decreuerunt, ne legatos, ne nuncios admitterent regum, quoniã ſic ſollicitari ſe poſſe aduerterunt. & Senatus Rom. legato Pyrrhi nunciãdum regi iuſſit, ne legationẽ cum donis poſtea mitteret. Carthaginenſibus reiectis dixit, ex more Romano nõ eſſe, vt dum hoſtis degeret in Italia, tractarent Romani de pace. propter quam (ſcilicet illi legati Carthaginenſes venere, & Annibal adhuc in Italia erat. Habet vero lib. 2 Thucyd. plane ſimile Athenienſiũ factum. Impio homini interdici poſſe legationẽ opinor: atq; ἄθεον Theodórũ, cum Lyſimachus illi interdiceret, ne iterum ad ſe veniret, non bene reſpondiſſe dicentem: *Non reuertar, niſi me Ptolomæus iterum mittat.* Quam in vita Ariſtippi Diogenes hiſtoriã tradit. Si mora fiat reb. agendis; ſi dignitati labes aſpergitur; ſi qd periculũ creetur ex hac facultate mittẽdi legatos: hę, & ſimiles, pfecto ſunt ſatis iuſtæ cauſſæ prohibitionis: & id indicata ſuperius exempla confirmant. Iam vero ſi licet hoc prohibere: qui alterum non conſequitur, vt miſſis iura legatorum nõ maneant? Si licitum eſt, vetare, ne legati accedant: illicitũ

Liu. lib. 41
App. in Select. Dion. Select.

est mittere: illicitis autem ius non adsistit. Sic itaq; ad Coriolanum cum proficiscĕi mox post illam interminationem legatæ mulieres debuissent: & timeretur valde, ne eas Coriolanus retineret: non satis fuit, iura legationum obtendere, inq; istis spem facere, sed ius quoq; supplicum in medium prolatũ est. Et hos quidem supplices recte dicemus, qui accedunt prohibiti. nec alio sunt, vt arbitror, iure tuti, quam quod supplices Deo curæ esse, nouimus abunde, & diserte Dionysius scribit. Ille etiam Romanus contestatur, qui ad deditionem Ætolos adhortatus: *Verecundiam*, inquit, *supplices violandi imponetis Romanis*. Et ita sane accidere solet, ne violentur. Dicitur semel & iterum apud Ciceronem lib. 1. de Inuent. vt supplicum miseréatur, vulgo omnes probare: & in supplices seuire ferinum penitus esse. Sed Athenienses, quibus non supplex legatus adstitit, metu omnino manus continuisse, dicendum est. Nam, ius fuisse ipsis in legatum agendi, nos declarauimus. Quid ergo de ea Liguti ciuitate existimabimus, quæ legati Romani seruos occidit, ipsum legatum fuga vix elapsum vulnerauit, quod iussus abire negauit se id factutũ legatus? Romani bellum propterea indixerunt, captam seruam faciunt ciuitatem. At quod ex facto ius oritur, nos qui omnes facti rationes non nouimus, nec respondere aliquid possumus. In ambigno contra legatum dice-

Liu. lib. 36.

Polyb. in Select.

dicerem; quia cauſſam Liguribus fuiſſe, cur reſpuerent legationem, adfirmare decet, & propterea vi irrumpentem licuiſſe vi repellere. Cauſſam ſtetiſſe vel hinc dicitur, quod eã Romano legato narrare, neceſſum non fuerat. itaque cauſſam adſerentibus hoc ſolo proſpectum de cauſſa eſt. Satiſque habẽt hi, ſi mox ad amouendam violati iuris ſuſpicionem, & belli forſitan aduentantis calamitatem, cauſſam iſtam exponant.

Qui alterius laſit legatos, ſuis non ſperet ſtare ius legationis, CAP. 6.

SED quid, ſi interdictum non eſt legationi, is tamen qui nunc mittit, cauſſam aliquã præbuerit aliquando, quæ faciat, ne & ſuis legatis ius legationis præſtetur? Dicamus, ab hoc violatos legatos alterius, ad quem nunc mittit ipſe. Eſt maioris Africani exemplum, vt nihilominus iura legationis adſeruentur legatis ſuis. nam ille intactos dimiſit Romã redeũtes Carthaginenſium legatos, & in caſtra Scipionis tempeſtate depulſos, hoſtes iudicatos a ſenatu, patratoq; in legatos Romanos nefario a Carthaginenſibus facinore. *Rogatus*, inquit Appianus, *Scipio, quid fieri illis legatis deberet? Nihil tale*, reſpondit, *quale Carthaginenſes.* Variat autem ab hoc auctore Liuius in quibuſdam: ſed & ipſe idem a Scipione factum adſeuerat. Scipio (ait) etſi non induciarũ modo fides a Car- *De bel. Pũ. Lib. 3ã.*

thaginẽſibus, ſed etiã ius gentiũ in legatis ſuis violatũ eſſet, tamen ſe nihil, nec inſtitutis P.R. nec ſuis morib. indignũ facturũ dixit, & legatos dimiſit. Et ratio adhuc poteſt in hãc definitionem adduci, quod ſi ob ſui principis crimina legatus plecti valeret, nulla omnino ſupereſſe poſſe in bellis legatio videtur: in quib. & hinc & inde maximæ, multæq; offenſiones ſemper exſiſtunt, & mala importãtur ingẽtia. An verò pluris eſt momenti in legato vno, & verbo forſitan, nõ aliter, violato; vt violatoris legatus violari etiam poſſit, quam in tot illis malis, quæ P. Cornelius Lentulus a Carthaginenſib. illata Romanis, commemorat? Icta pluries fœdera violarunt, & iuramenta pluria. Vnus Annibal quadringenta deleuit oppida Romanorũ, vaſtitatem toti intulit Italiæ, nullum non crudelitatis ſummæ, perfidiæq; genus omiſit, trecenta millia hominum Romanæ militiæ occidit. & quid non? Ius tamen poſt hæc omnia fuit Carthaginẽſibus, Annibalique, legatos ad Romanos mittere: & legatis ius ſuum datum eſt! An dari non debuiſſet, ſi digito tantum attigiſſet Romanum legatum? Quæ prętera ratio eſt, vt in homine innocente ſons puniatur? Verum nec me mouet Scipionis exemplum, nec proximæ rationes, quominus credam, ius legationis ei non ſtare, qui miſſus a principe ſit eius iuris violatore. Iura etenim violanti ſi ius non præſtatur, ei non violari, ſed ius reddi, creditum

App. de bel. Pun. in fin.

ditum est. Et Franciscus I. rex Galliarum cum a Carolo Imperatore suum legatũ detineri audisset, ipse Imperatoris legatum quoque detinuit. Detinuit & Belisarius legatos Gothorum donec dimitteret Gothᵒ legatos Iustiniani domini sui. Neq; hũiᵒ generis alia exepta desunt. Sed quid alia recitem, si Scipionis recitatũ exẽplum in istas partes cõcedit? Romanorum instituta, suosque proponit mores Africanus, ne sit in eos legatos desęuiendum. & illa, & isti penitus ad clementiam, ad magnanimitatẽ erant. Audiamus vero & Polybium eiusdem scriptorem historiæ: ait, a Scipione pro salute legatorum responsum, nõ quid æquum esset Carthaginenses pati, illud agere oportere, sed qũid facere Romanos deceret. Quo responso, quid iustum fuerit, declaratũ est. & de iusto nos quęrimus. Adde, hoc expresse confirmantem Xenophontẽ lib. 5. de exp. Cyr. *Quis*, inquit, *ad illos audeat cum caduceo venire, quorum caduceatores occiderit?* Satis, ait, tutũ nõ est. Ratiuncule, quæ attexebantur, non valẽt. Bellum enim iuris gentium est, vt ipso, belliciscque facinoribus ius gentium non lædatur. Quare vt tot illa sustinuerit populus Romanus a Carthaginensibus mala: quia iure belli sustinuit, ius in iis gẽtium violatum dicere nequiisset: & propterea nec ipse debuit violare. quod feciisset, si ob illa violasset legatos ad se postea missos. Insons vero qui iste dicetur, qui nocentissimi personam

Guicc. lib. 18.

Procop. lib. 2. bell. Goth.

Lib. 15.

induit? Sed ſic nũmquã in ſubditos agere principis liceret ob offenſam á principe prę-ſtitam; & nullum bellum eſſet. Maiorem ſpeciem habet illic, quod de iuramentis, fœderibusq; violatis dictum eſt. Horum enim temeratoribus nulla fides, ait ille, reliqua eſt apud amicos, ac inimicos. Sed nec propterea vel infirmari ius legatorum debet, qui in id ſunt inſtituti, vt ratio cuiuſque mali componendi ſupereſſet. Et ſane quidquid geſtum eſt, videmus in hiſtoriis paſſim, remedium hoc retentum ad mala quęque. At ſi quis contra alium eo ſpreuerit, non eſt, cur ipſe pro ſe illum vti velit, cupiatque: ſed hoſtiles expectet potius inimicitias, quibus ſe omnia iura belli, omniſq; penitus tollatur cõmunio. Vt etiam decreuerunt aliquando Athenis contra Megarenſes, quorum culpa Atheniẽſem interiiſſe legatum, ferebatur. Et huiuſmodi bellum, in quo nec tutus quidẽ eſt vel caduceatoribus acceſſus, tum aliàs, tũ noſtro hoc ſæculo a Rhætis cum Maximiliano geſtum Imperatore huius nominis primo, reciuimus. Ceterum hoc non fuit argumenti propoſiti. Statuo igitur, legatos ab huiuſmodi principe ad alterum tuto non ire, cuiuſcunque legationis violata iunt. aliàs legatos violari non oportere: nec hi alia gentium iura violata forẽt: nullum enim maieſtate, firmitate cum hoc cõferendum eſt. Et ideo ni alia patrallent Germani, de quibus diximus cap. 4. mala; iuſte Catonem

App. lib. 5. de bell. ciu.

Plutar. in Peric.

Alc. libr. 8. Parerg. c. 18.

nem censuisse censerem, qui Cæsarem illis ob detentos legatos dedendum suaserit: etsi inducias violassent. Superflue quoq; (si tamẽ in re certiori facienda quid sit superflue) Gothos inter & Romanos conuentum, vt si quid datum iniuriarum esset inducias stantibus, legati tamẽ tuto irẽt: qđ recensẽt Procopius lib. 2 De bell. Goth. Et hic vero illud repeto, quod superiore capitulo scripsimus, supplicib. adhuc suum ius esse, vel si eorum princeps violarit legatos alterius, ad quẽ supplices proficiscuntur. Atq; in hac rẽ libenter profero, quod de seniore Africano Appianus scribit, præstasse eũ Carthaginensib. iterũ ad se venientib. supplicatũ omnẽ securitatem. Adhibuerũt autẽ legati hi supplices & sanctissimũ caducei signum, quod vel Achilles reueritus fingitur, vt vt diuersa minitatus quoque fuisset. Ac sane non mirum, si caduceatorib. idem ius attribuitur, quod supplicib. nam vtrique sunt sub diuina tutela. Sic vbi periculu legatis est. Caduceatores missos, qui illis tutum accessum impetrarent, legimus nõ infrequenter. Sed de supplicib. legatis nõ violatis, etsi hi forent ab eis, qui pessime iura hæc temerauerint, exẽplum & apud Agathiam est lib. 4. Habet vero & illam præclaram sententiã Plato: *Omniũ tum in ciues, tum in peregrinos maximum est peccatum, quum peccatur in supplices. Deus enim afflictæ supplicis custos eximus.* Iam ad alia:

De bell. Pun.

Eust. ilia. 1.

Liu. lib. 34. 45. 37.

Libr. 5 De legib.

An sit cum rebellib. ius legationis, CAP. 7.

VT vero is, qui iura despexit legationis, indignus iudicatus a nobis est, cui eadẽ iura seruẽtur: sed suo se delicto illis priuasse, creditur. ita, ne delinquẽdo iura hęc quisquã assequatur, lõge certiꝰ esse, ac videri merito debet. Qui ergo deficiunt, i. qui ab his, quorũ sub imperio sunt, desistũt, ii vllas legationes mittere ad illos nõ audeãt, a quib. defecerunt. Atq; recens est admodũ quod cũ Belgicis legatis rex egit Hi-
Plin. Dio. spanjarum. Etiam Dionysius legatos Syracusanos coniecit in carcerẽ: quũ ea ciuitas, pulso in arcem tyranno, se in libertatem adsereret. Ego hic tyrannum a rege non facile separarim: quia in eo, quod quærimus, paria esse vtriusque iura videri possunt. Vterq; dominus est. & iure forsitan vterque tenet principatum. Nam vt volentibus imperet rex, inuitis tyrannus. Haud tamen minus princeps tyrannus est: quoniam nec princeps nõ est, qui armis, & bello imperiũ quæsiit, quiq; inuitis maxime dominatur. Et libet sane Platonis similitudinem qua ille ad idẽ vtitur in Politico, huc adferre. Vt medicos scil. nihilominus appellamus eos, qui inuitis, atque qui volentib. medentur; modo recte medicinã exerceant: ita tyrannum a rege non discreuerimus in proposito: nec aliâs, nisi aliud obstet. Soleo propterea illos etiam ridere, qui & ty-
Lib. 3. Pol. c. 10, 11, 12. rannum & iniustum dominũ Turcam clamitant imperatorẽ. Et scio, Aristotelẽ pro nobis stare.

ſtare. Quæ etiam in contrarium afferri poſſunt de tyrãnidis cauſſa improbata, & infirmiſſimo ipſius iure, cum id generis aliis; ea apud me firma non vſquequaq; ſubſiſtunt. Si.n. per neceſſarium lapſum ad tyrannidem deuenitur: cur dignũ qui ſe imperio ſentit, is illuc non admittatur? prædam expoſitam cur non capiet? Itaq; Georgio Buchanano non ſubiraſci neque eo, qui duos iuſtiſſimos principes (ipſe & fatetur iuſtiſſimos) Hieronem Syracuſanum, & Coſmum Medicem latronib. duob. aſſimilat, qui prædam quidem iuſtiſſime diuidere, & adminiſtrare ſoleãt, ſed iniuſtiſſime eã confecerint, adeoque latrones ſint. Nam vt de reliquo iure magni Etruriæ Ducis ſileam: qui, quæſo, latro Coſmus, ſi ciuitatẽ ſui iuris fecit, dominiique, quæ dominum inuocabat? Scilicet vir præſtãtiſſimus domino barbaro, aut externo ſubiici ciuitatem ſuam debuit exſpectare: aut clauum aliis finere, qui ſcopulis, tẽpeſtatibuſq; nauim illam cõtinuo obieciſſent: cum ipſe vnus quaſi in portu eam habère ſcierit. Quod præterea in tyrannos dicitur, iure eos non regnare, quia iure ipſis regnum eripiatur, id profecto debile eſt. Etenim nec iure regnaret Turca, regnaſſetque populus Romanus olim, quorum eadem hæc condicio, quæ & tyranni eſt. Scimus & illa, & alia contra hanc noſtram opinionem produci poſſe, maxime vero odioſiſſimum ipſum tyranni nomen. Sed ea ſunt fortiora. Ego

In libr. de reg. Scot.

autem nec tyranno faueo. verum quę sint cum ipso iura doceo subactorũ. Et aio, iura legationis non esse: sicut nec cũ alio principe sunt. Ac proptèrea neq; vituperari Constantiũ potuisse crediderim, si in legatos animaduertisset, vt minitabatur, quos Iulianus, in consortium imperii a Gallico exercitu euectus, ad éũ miserat. defector enim & Iulianus, & exercitus. Sic alio potius respectu Theodosius Maximi tyranni legatos, item tyranni Eugenii exceperit, non iure vllo constrictus. Imperite vero Hotomanus in Illustribus quæstionibus ius immo gentium cum defectoribus esse scribit. Quod nãque Paulus I C, defectores esse hostes dicere videtur, vsque eo vt ciuitatem amittant: tãtum abest, vt probet, iure gentium eos censendos, vt probet manifeste contrarium. nam si vsque eo tantum sunt hostes, capiteve minuuntur, vt ciuitatem amittant; profecto non erunt tales, quare consultum ipsis, iusve aliquod quæsitum existimetur. Vnum porro monendi sumus, ne de aliis rebellibus, defectoribusq; hîc definitum existimemus, quam de his, quos sub dominio fuisse diximus. nã qui ab amicitia, fœdere, comi etiam obsequio defecerunt, his esse ius legationis reliquum adfirmo. Quoties. n. Volsci, Latini, Hispani, alii innumeri a Romanis rebellarunt, & eorum tamẽ legati iure hoc gentium tuti sic crediti sunt, vt frequẽtissime, citraque omnẽ periculi suspicionẽ profiscaten-

Amm. lib. 21.

Ruff. eccl. hist. lib. 10, cap. 26.

Zosim. li. 4.

Liu. lib. 5, 6, 29, &c.

App. lib. 1. de bell. ciu.

rentur? Hi retinẽt ius legationis, quoniã & habebant ante rebellionem: quod ſubditis nõ erat: & ex reliqua iniuſtitia illud non perditur. Subditi autem rebellando quærere ipſum non poſſunt, quia delictis iura non adquiruntur.

Ius legationis cum prædonibus non eſt,

CAP. 8.

SED neque prædones eo iure gentium fruũtur, aut piratæ: quoniam ipſi humanã a ſe omnem ſocietatem penitus repulere, trahũtq; (quantum in ipſis eſt) orbem terræ ad priſtinã illam naturæ feritatem: quãdo ſc. homines vitam tractabãt more ferarum, quodq; obtulerat cuiq; prædę fortuna ferebat, ſponte ſua ſibi quisque valere, & viuere doctus. Quando (vt Thucydides notat) nec dedecori fuit, latrocinari, ſed honori potius. Quo etiã nomine Mercurius, aliiſq; Homero maxime cõmendantur. His, qui ab omni cõmunione ſe ſubduxerũt, ac (vt Florus lib. 3 loquitur) fœd⁹ humani generis ruperũt, ius: quod nihil niſi cõmunio, & fœdus eſt, qui manet? Auſcultandum ergo Ciceroni, qui lib. 3 De officiis, belli iura negat cũ iſtis intercedere poſſe, qui ſunt omnium communes hoſtes. *Latronib.* (alicubi Liuius ait) *verius, quã hoſtib. iuſtis*, &c. & alio in loco de prædonibus ſuppliciũ ſumptũ ſcribit: & belli ius ipſis, vt aliis, in re iſta datum non eſſe. Quæ & de fugitiuis ſcribit Florus lib. 3. Quæ cum ita ſint; quid eſt, quod Cæſar lib. 3 De bello ciuili ipſum hoc

Lucr. lib. 5.
Lib. 1.
Hymn. in Mercur.
Plat. lib. 1. de rep.
Lib. 40.
Lib. 34.

ius legationis datum immo prædonib. ait? Cũ impetrare a Libone non potuisset, vt liceret sibi legatos per ipsum mittere ad Pompeium, id quasi cum exprobratione mox voluit pronunciari: *Liceretne ciuibus ad ciues legatos mittere, quod etiã fugitiuis ab saltu Pyrenæo, prædonibusque licuisset.* Credo autem de his Celtiberis, atque Iberis sentire Cæsarẽ, quos victos a Martio, Appianus cõmemorat, & de Viriato, suisq; quorum idem meminit auctor: atque latrones nominat passim: & legationes eorundem narrat ad Romanos duces. De quib. scilicet si Cæsar sensit, ipse ostenderit, Appianus que, latrones illos fuisse: ego enim non puto. Quamquã si sunt, nec me ratio mouet, qui ius factorũ cõsidero, non facta ipsa. An a Spartaco, & similib. legationes? Traditur, ab eo inuitatum Crassum ad fœdera: & renuisse hunc ob rei indignitatẽ. ceterum nullas audio missas legationes. Quid Tacfarinas latro Afer? is ad Tyberiũ imperatorem (huc scil. vt Tacitus loquitur, arrogantiâ venerat) legatos misit. Sed excanduit Tyberius. adfirmauit contumeliam singularem factam a Tacfarinate sibi, quod prædo secũ quasi perduellis ageret, hostisve publicꝰ. Si prædoni id iuris est, quid excandescit, quid iniuriam singularẽ conqueritur princeps Romanus? quid arrogantiã accusat Tacitus? Ex eo igitur hæc sunt, quod certũ sit, prædonib. iura ista nõ esse. Ergo miror adfirmare Hotomanũ, ius gentiũ, & cum

App. de bel Mythr.

App. de bel. civ. lib. 1.

Lit. 3. Annal.

& cũ fugitiuis,& cum prædonib. esse: ius ipsum legationis ex eo, quod Cæsar vocitabat. Quasi ius contenderit Cæsar in illo facto fuisse: aut id contendere eũ oportuit; & non potius in Põpeianorum inuidiam fuit, (id quod Cæsar quęsiit) datam & his legationis securitatem, quib. danda non fuerat, cum ciuib. interim non daretur, quocumque eos tandem nomine Pompeiani cenferent. Verum Tryphonini I C. sententia idẽ probari Hotomanus asseuerat. Et ego eiusdem I C. testimonio nostram confirmo opinionem. Agitedum, videamus. Ait Tryphoninus, quod si dominus ad rem sibi ereptam repetendam non venit, is, apud quẽ deposuit illam prædo, restituere prædoni, latroni, furi eandem iure gẽtium debet. quod si dominus adsit, reddi huic magis oporteat. Quis ius hinc deducet latronib. gentium? Latro ibi non est, vbi dominus non est, qui illũ coarguat latrocinii. & nec latronem eum quidem nominat domino absente I C. Sed inquit: *Rem accipiat is qui dedit.* & mox: *Ei restituẽda sunt, quidepositum.* Hoc videlicet est, quod in principio scripsit, præsentis suę inspectionis alterã hanc partem esse, quũ ius inter eos tantum, inter quos contractum est, nullo extrinsecus adsumpto æstimamus. Quod itaque iure gentium deposita res fuerit restituẽda, id fit vt cum deponẽte non vt cum latrone. nam latroni negat idem I C. restituendam. *Scelestissimo*, inquit, *adempta*

L. 31. D. depositi.

sunt. & latronem, domini persona demum adsumpta facit. Alias latro is potius esset, qui depositũ deponenti nõ redderet. Nunc breuius. Latro vbi quis est, ibi i⁹ huic nõ datur. Est vero nõ aliter latro, quam si persona domini admoueatur. Ergo quodius illi detur nõ admoto domino, est; quoniã latro ille tũ non est. Iam domini personam in quæstione nostra recte tenuerit magistratus, publicaque alia potestas.

L. 13, D. de offic. præs.

Vtrum in ciuilibus dissensionibus maneat ius legationum. CAP. 9.

AT illud etiã paulo diligẽtius cõsideremus, quod Põpeianis exprobrabat Cæsar, si in ciuilib. dissensionib. iura legationum non maneant. Et est sane periculosissimũ has mittere. Nã legati Senatus, Vitelliique a Flauianis violati. & Vitellius ipse cum aliis idem fecit. Item missi ad legiones Germanicas (recensetur libro 1 Annal. Tacitus) vix apud Deum altaria seruati. Violati sunt ab aduersariis ii, quos misit Sylla, vt de pace agerent. & alius Marii legatus trucidatus a Syllanis. Antonius etiam flagris missum ab Augusto cæsit. Sic scilicet per summã rabiem res agitur (quod Tacito alicubi notatur) in bellis ciuilibus. Adde, quod cum vtraque pars rapiat ad se titulum ciuitatis, & aduersarios censeat patriæ hostes; hoc prætextu & ius in legatos sæuiendi sibi adsumere solet, tamquam in subditos, atque rebelles. Euẽtus enim mox iudicabit, quid fuerit. Siquidem

Tac. lib. 3. hist. & li. 1.

Liu. lib. 85. Val. l. 6. 9, cap. 8. Plut. Plu. in vit. Othonis. Dio lib. 41.

victi

victi hostium numero censeri consueuerunt. Et hæc ita se haud dubie in facto habent. Ad ius quod spectat, distinctione quadam quæstionem ipsemet componerem. quod in dissensione aut pars vtraq; totum ad se ciuitatis statum, æquamve portionem & verbo, & facto proponit pertinere: ac legationis vriq; ius inter istos fiet. & recte exprobratum a Cęsare fuerit, quod retulimus. Si vero quidam sint, qui tantum sibi nec audeãt, nec possint vindicare: his neq; iura legationis, neq; alia iura gentium tribui oportere, decernimus. An Catilina legatos habere Romæ poterit? Scribit quidem Sallustius, Manlium Catilinæ ducem legatos ad Q. Martium Imperatorem Rom. misisse, eosque reuersos ad Manlium inuiolatos. Sed necdum hostis erat Manlius: nec ego hoc libro de factis, verum de legitimis sentẽtiis disputo. nam & fugitiuis, & prædonibus, & aliis omnibus, quibus iura dempsimus legationũ, paria cum Manlianis legatis exempla esse posse, non ignoramus. & ab Apuleio missos legatos, libro 3 nobis narrat L. Florus. Recte itaq; de legato Antonii Cicero Philippica 8, portas illi vrbis patere non debuisse clamat: atq; ego nõ quod hostis Antonius fuerit, sed quod fuerit talis hostis, cui iura hæc gentium concedi non debuissent: & Ciceronis vocẽ probo, & eum legatum Romæ (si libuisset) supplicio affici potuisse contẽdo. Nã qua ratione

Oros. lib. 5, cap. 2. Fuluii adoleſcentem filium in Gracchana ſeditione a patre ad Senatum, quo cum de pace ageret, miſſum, etiã in Robore necarunt? Ait quidem Plutarchus facinus crudeliſſimũm, & Paterculus vnicum ſcelus libr. 2 appellat. Sed me iſtæ hiſtoricorum ſententiæ non mouent. *Bodin. meth. hiſt. c. 4.* Qui facerent ſapientius, ſi (quod & viris doctis probatur magis) ab iſtiusmodi iudiciis abſtinerent. Cur ſcelus? immũnem delictorum, aiunt, adoleſcentem fuiſſe. Quod falſum eſt. nã cum patre, reliquaque ſeditioſorum factione in Auentino fuit, & pro iisdem legatione fungebatur. *App. lib. 1 de bell. ciu. l. 21. D. de ipſ.* Quamquam dicit Appianus captum, & dato mortis arbitrio necatum: quod primũ venienti denunciatum fuit, ne poſtea vlla veniret legatio; & cõtempſerit adoleſcens iſtam denunciationem: ideoque tamquam non iam legatum comprehendi iuſſum. Quod pro adſertione capitis quinti eſt. Sed & hanc, & priorem determinationem ſingulis adhuc rationibus adſtruo. Priorem ſic. Si cum hoſtibus ius eſt legationis, cum quibus & in exitiũ contenditur: magis eſt cum his, cum quibus non contenditur in exitium reip. nec vice hoſtium ſunt. Tales autem illi ſunt aduerſarii, & tales *In Menex. & lib. 5, De rep.* Græcos inter ſe belligerantes nuncupat Plato. Ergo cum illis omnino erit ius legationis. Et quidem ſi ciuili gentium (vt ita cum Cicerone loquar) bellis ſoluto ius manet legationũ: cur non maneat inter ciues iure ciuitatis turbato? *Lib. 3, De fin.*

Et

Et quidem lib. 1 De bellis ciuilibus Appianus narrat legationes inter Cinnanos, & Octauianos vltro citroq; commeasse: & inter alios aduersarios. & lib. 2. inter Antonium, Lepidumq;, & Cæsaris interfectores: & lib. 3. inter alios atque alios: & reliquis pariter. Secundam sic. Subditis non est ius legationis. nam & iure ciuitatis tenentur. At isti seditiosi sunt subditi. nec enim delicto se quisquam nexibus soluit ciuilibus. Ergo istis non ius est mittere legationes. Disputemus de subditis.

Nec a subditis, nec ad subditos recte mittuntur legati, CAP. 10.

NON esse ius legationis cum suo domino subditis, hinc patet, quod potentioribus & dominis pares esse non possumus. legatus autem se vt parem gerit principi, apud quem agit legationem, & ciuilibus præceptis non adstringitur, aut vlla eiusdem principis ciuili *Lib.* & constitutione. Quod mox videbimus. Et huius rei testimonium in Liuio luculentissimum exstat. qui colonis quibusdam & denegata scribit, quæ petebant, & simul denunciatum Senatus verbis, facesserent propere ex vrbe ab ore atque oculis populi Romani, ne nihil eos legationis ius externo, non ciui, comparatum tegeret. Et libr. 29, legatos quarumdam coloniarũ retentos etiã scribit, & ex S. C. Legitur & apud Agathiã, quod Misiani oratores, *Libr. 3.* dum petulanter agũt cum prefecto Romano,

fuſtibus cæſi ſunt, & ſemineces ad ſuos remiſſi. Sceleſti dicuntur Miſiani, qui præfectũ propterea occiderunt: & nefarii, & perditi homines, & temeratores iuris gentium, quòd mox legatos Romanos necarunt. Quæ his adferunt declarationem dictis capite 4. nempe legationis iura ſuis principem legatis non tollere, qui læſit alienos, ſi lædendi ius habuit, & auctoritatem: vt ſc. præfectus Romanus in ſubditorum legatos habuit. Sed tria adhuc facta inſignia narro. Primum hoc eſt. Laurentius Medices legatum Ducis Vrbinatis eo nomine retinuit, quod Papæ ſubiectus eſſet legatus: vices vero Papæ Laurentius agebat. Num iuſte factum? Illyricum exſulem miſit certe Perſeus legatum ad regem Illyriorum Gentium. Ego Medicem non improbo: nam recuſare quis patriam, ex qua oriundus eſt, nequit. vt nec principem naturalem. Et de exſule quamquam a noſtris tractetur, ſi ciuis deſinat eſſe: illud certiſſimum eſt, eum, ſi ad interdicta loca redierit, poſſe vel ex hac contumacia plecti: nec nomen ſibi poſſe legationis opitulari. Illyricus vel non ex ſubiectis Gentii (latiſſime .n. patebat Illyrium) erat: vel quod mali nihil paſſus eſt, alio, non ad ius, factũ referatur. Et in hoc quidem legationũ argumento remitti de ſummo iure ſolitũ, certiſſimũ eſt. Quid quoq; ſi eũ exſulem Gentius legatum excepit? excepto denegare mox legationis iura non potuit.

Guicc. lib. 13.

Liu. lib. 43.

L. 6. 18. D. ad munic. l. 4. C. de' mun. & orig.

Atq;

Atque hoc est, quod contra Medicem adduci valet. nam is subditum illum Pontificis admisisse legatum visus est. Et Franciscus Sfortia Mediolani Dux exercere dominicum ius in legatum Regis Gallorum nequiit, quem legatione apud se fungi patiebatur. atq; quod illū necarit, dominii isthoc prætextu non recte excusabatur. Nec vero huic definitioni nocet, quod de Menandro quodam traditum a nostris est. quod scilicet sicut in nolentem illum, ciuem hostium factum, ciuitas sua suum ius non resumit: ita in exsulem istum nec quidquam huiusmodi resumatur. Exsul enim & proficiscendo peccat, & in alteram ciuitatem nulla principis, qui in exilium abegit, voluntate venisse, potest existimare. Secundus casus hic. Narrat Liuius, caduceatores Persei retentos a P. Æmilio, ad quem ille legarat. Hoc quid est? Victus Persea, totoq; exutus regno quid iura regum voluit vsurpare? Sic ille idem Romanus nec litteras dignatus Persei est, in quibus is se regem nominabat. ac eo propterea titulo mox abstinuit. Ad regem ergo Hispaniarum hodie pro Antonio, regno Lusitaniæ eiecto, quis iret legatus? Immo dedi hominem sibi, & res suas omnes peteret populus Romanus; aliique. vt ex Plutarchi Lucullo, Xenophontis lib. 1 rerū Græcar. & aliis videre licet. Vltimum, quod volo, est: Dedentibus se per legatos Ætolis imperat consul, sibi quosdam dedi.

L. 5. D. de capt.

Lib. 44.

Lib. 36.

Lib.36. *Tum*, recito ex Liuio, *princeps legationis: Non in ſeruitutem, ſed in fidem tuam nos tradimus: & certum habeo, e imprudentia labi, qui nobis imperes, quæ moris Græcorum non ſint. Ad hæc conſul: Nec Hercule magnopere nunc curo, quid Ætoli ſatis ex more Græcorum factum eſſe cenſeant: dum ego more Romano imperium in deditos habeam. Itaq; ni propere fit quod impero, vinciri vos iam iubeo. afferrique catenas, & circumſiſtere lictores iuſſit.* An factum probamus? In Selectis Polybii de legationibus eandem habemus hiſtoriam. Et narrat iſte, adſtantes Romanos pudore ob factum ſuffuſos: quod ſic in legatos ageretur publico concilio miſſos. Mihi etiam aſperum factum videtur: quia verbo captum legatum ſi quis retinere irretitum velit: quæ poteſt bona fides (hoc eſt, ius gentiũ, & legationis) in homine eſſe? Illud & narrat Polybius, quod cum de hac re Senatus conſultus eſſet, reſponſum ab hoc, vt Ætoli vel ſe per omnia dederent, vel pẽderent mille talenta. Ætolis autem, quid in deditione eſſet, explicare petentibus, nec id datũ: & illatũ bellum rurſus, ait. Quo facto liquet ſatis, captos verbis Ætolos: nec Romanũ Senatũ vſiſſe captioné, nec deceptos premere voluiſſe. Non enim iſthæc ſunt e principum maieſtate. Quare (vt audire memini) Dux Saxoniæ Mauritius Carolo Imperatori ſubtiles quaſdã interpretationes aduerſus Landgrauii liberationẽ proferenti:

ferenti: *At ego*, dixit, *te tamquam Imperatorem, nõ tamquam cauſidicum volo pactiones interpretari.* Et hactenus de legatis ſubditorum cum principe ſuo. Quid cum alieno? Puto autem ſic mitti poſſe, niſi ſit tamen aliquid, quod ius publicum attingit. Nam mittere tum ſubditi legatos incõſulto principe ſuo ad alium principem certe nequeunt. Alias ſi hoc non fiat, rationis eſt, quod dixi, quoniam rerum priuatarum princeps non eſt dominus. videmusq; paſſim cum alienis hominibus alios cõtrahere principes, omneq; genus priuatorum negotiorum peragere. Subditæ autẽ ciuitates loco priuatorum habẽtur. Et his legatis ego tribuẽdum ius non exiſtimo: quod eſt, ne ciuilibus conſtitutionib. ſint obſtricti. Ac rationes manẽt ex his, quæ hactenus diſputauimus. Quid vero ſi negotiũ iuris publici ageretur? Cõtrarium ſtatuẽdum eſſet, nec.n.tam eos intueremur, qui agũt, quã quod agunt, & quo nomine agũt. Agunt vero cauſſam publicã, & publica auctoritate principis ſui. Quare quod legati, pũta, Patauini nominentur, nihil refert, ſi id, cuius intereſt principis, agunt, & huius etiã auctoramento. Cum nomen ſolum retineãt Patauinorum: quod hîc & publicum eſt. non priuatum: Veneta republ. concedente. Ac de legatis, qui a ſubditis mittuntur, ſatis. Qui etiam ad ſubditos ſunt ſiue ſuos, ſiue alienos, nobile illud ius legationis non habere, verũm eſt. Nam etſi non erit ſubditorum de

L. 16, D. de ve. ſig.

legato principis ſui quidquam ſtatuere: non tamen legatus propterea quid habet maioris iuris. Etenim quod & ius imperandi dedimus ei, illud nihil aliud eſſe volumus, quam quod mittendis iuſſa concipere queat ex perſona ſua, quæ mittentem refert. Ad alienos autem ſubditos nec recte mittuntur legati: quia ſubditi, quod ipſi non habent, dare aliis minime poſſunt. Si tamen venirent, eos iſti principi ipſorum a ſubditis volo. Nam quis Conſidiũ ferret, qui miſſum a Cæſare ad ſe iuſſit interfici? Equidem feciſſe Cæſar impudenter videtur, qui legatum ad hunc miſiſſet cuius erat Scipio imperator. Barbaræ tamen audaciæ notam Conſidius non vitat. At in præſenti argumento quæro, quid ſit, quod Plutarchus in Alcibiade ſcribit, pactũ cum Pharnabazo ſatrapa, vt legatis Athenienſibus ad eius regem iter liberum eſſet. An ſubditi ius habent prohibendi, ne ad principem ſuum legati accedant? Dicimus, pactum illũd fuiſſe, vt ab eo Satrapa legati etiam deducerentur. quod tradit libro 1 rerum Græcarum Xenophon: vel quod duces exercituum limitumve præfecti, ſimilesque habeant eam poteſtatem. Sic refert lib. 8. Dionyſius; & alibi non ſemel legimus, impetratam a Romanis ducibus veniam mittendi Romam legatos. & Liuii libro 42 dicitur legatis Perſei, ne poſtea Romam venirent. Si venirent, neminẽ eorum per Italiam

Hirci. de bell. Afr.

ire

ire ſiciturum. mitterentur ad Conſulem, qui in Macedonia futurus erat. Illud iam dicimus haud dubie improbandum quod Latini (Dionyſio auctore lib. 6,) cum Volſcorum legatis egerunt. hos ad ſe miſſos ſocietatis cauſſa petendæ vinxerunt, Romamq; in manus hoſtiũ deduxerunt. Nec enim Latini erant Romanis ſubiecti, vt tantum admittere facinus debuiſſent. Notat factum libro 2 Liuius, factiq; cauſam: &, legatos violatos a Latinis, dicit. Nec ſane cuiusquam Romanorum fœderati ſimile exemplum exſtat in ſimilibus legationibus.

De legationibus criminoſorum, CAP. II.

FInis huius tractatus, quo cauſas explicamus, propter quas legatis iura non tribuuntur legationum, duas dabit mihi reſiduas queſtiones. Atque vna de excommunicatis eſt: altera de eo homine, qui in principem aliquid ante commiſit, quam ad illum legationem ſuſceperit. ſi is criminoſus ipſe vir, alterque, qui a criminoſis mittitur, tuto, ac recte in legationes proficiſcuntur. Et ad excommunicatos quod attinet, exemplum in Venetis non antiquum habemus. quorum, quod extra Eccleſiæ communionẽ poſiti a Iulio papa fuiſſent, recipere legatos multi non ſuſtinuerunt. Sed & de hæreticorum legatis, litterisque non recipiendis, Cypriani exſtare epiſtolas, & Concilium Sardicenſe, dicunt. Ac in has quidem partes illud eſt, quod Polybius libr. 4 de Cyne- *Guicc. lib. 8.*

thenſium legatis ſcriptum reliquit, pulſos vndique cum ignominia, narrat: ſic gens ſceleſtiſſima, & pollutiſſima habebatur: & Mantinienſes poſt illorum diſceſſum purgaſſe ciuitatem, & quæque circumſtantia loca expiationibus, ac ſacrificiis. Hæc facta. Quid nos iuris eſſe opinamur? Equidem ſcimus, Venetorũ legationes ab aliis Chriſtiani nominis Principibus eodem illo tempore admiſſa, & nunc a Pontificiis admitti, quæ a Proteſtãtibus proficiſcuntur: & contra. Eſt & cum Mahumetiſtis commercium legationum. Et ita ſane iudico, ne propter religionis diſſidia, debeant iura legationum conturbari. Primum, quia & nunc apud omnes ſic agitur, & olim quoq; actum eſt ſemper. Dixi de iis, qui ſe Chriſtianos profitentur. Res explorata eſt, quod habẽt ius legationis apud Turcam Perſæ, qui hæretici apud Turcam ſunt. De Iudæis, qui alios, & Iſtaelitas legationes admiſerint, quid narrẽ, quod ignorat nemo? Sic & dicere omitto, Græcis ad Latinos, contraq; patuiſſe ius iſtud, vt vt altera alterã eccleſiam ſchiſmaticã & hæreticam iudicarit: hæreticis ad catholicos, & iſtis ad eos patuiſſe. Nota hæc ſunt omnia. Secundũ argumentũ, quo ego in iſtã definitionẽ inclino, illud eſt: quia religionis ius hominib. cũ hominibus non eſt, ſed cum Deo. Cum Deo .n. cõmunio nobis religione intercedit: nam hæc eſt inter homines, & Deum ratio: quia eſt religio

Cic. lib. 1. De legib.

gio ſcientia diuini cultus, & habitus obſeruantię eius, quo habitu nos cum Deo deuincimur, & religamur. vt Plutarchus definitum a Philoſophis tradit, & ex Platone Picolomineus ſcribit, mihique probe definitum videtur. At iſtam communionẽ, & ius iſtud inter homines non eſt: niſi tu communionem, ſic accipis vt in iure naturali dicitur, quod nõ hominum modo eſt, ſed & brutorum omnium animalium. vt enim illud nõ eſt, quia ipſo inter bruta & homines iudicetur: ſed quoniam in ipſum tum homines, tum bruta mouentur: ita & ius religionis inter homines ſit, non quod homines hominibus ea obſtringat, verũ quia omnes erga Deũ religionẽ profitentur. Quid hæſitamus? Patet rem ita eſſe: nam religio ex hominibus non eſt: neque niſi ad Deos Ethnici retulerunt. Itaq; non eſt iuris gentium communio. hæc enim naturali ratione eſt. Et ſi hæc ita ſunt, qui ex religionis diſſidio iura gentium violantur? qui pereunt legationes? Tertia noſtræ definitionis ratio ex probatis ab aliis eſt. Bella religionis cauſſa mouenda non ſunt. Id alii probarunt, & ego pro probato adſumo. Ergo in quocumq; religionis diſcrimine manent iura legationum. Nexus argumenti eſt: quia ſi non poteſt ius pacis eo diſſidio tolli: minus poteſt ius legationis quod, altero ſublato, manet. Atq; (ne ſim verboſior) ego ſic cẽſeo. Itaq; viderint principes, quid agãt,

Plutar. in vita Æmil. Picol. Gr. 4. c. 35. Moral. Phil.

dum religionis prætextum in legationum argumentis vsurpant. Nam ex his, quæ pro nostra opinione induximus, scio cadere, quæ in contrarium proponebãtur. Et exemplum Cynethensium non confert eo quidquam: quia hi sceleſti in ipsos homines, gentesque. Iam in altera quæstione exempla etiam habemus. Nam legatum Athenienſium Demadem ab Antipatro interfectum Plutarchus recitat: & ab Alexandro Phæreo male similiter habitum Pelopidam, libro 8 Polybius scripserat. Inimici hi erant legati regibus, ad quos iuerunt, & conuicia in eos dixere, fecere mala. Polybius vero imprudentiæ incusat Pelopidam, quod ad inimicum accesserit. Ego, etsi imprudenter egerit iste, & imprudenter illi agãt, qui huiusmodi odiosos homines legant: actum tamẽ ab Antipatro, & Alexãdro barbare, iniusteq; existimarim. Ac ipsos satis coarguit diuersa in pari casu in filium Segestis deliberatio Germanici: de qua libro 1. Annal. Tacitus scribit. Venuleius etiam IC. nec legatum prouincialem accusandum eius, quod ante commiserit, criminis, docet. Scio, in Germanici clementiã referri illud a Tacito: & hoc Venuleii documentum non vni cauillationi expositum. Sed in vero quid est? Sed huic rationi quis respondet? Tutus & cũ hostibus debet legatus esse. Et huic, quæ certe fortis est, quis? In publica persona vlcisci priuatam non debemus. Iniuria;

In vita Phoc.

L. 12, D. de accus.

quam

quam priuatus ſuſtinueris, non eſt in magiſtratu exercenda: id enim non boni exempli eſt. Quod Liuius non ſemel dicit. Adrianus imperiū nactus quid agit in eos, quos priuatus habuit inimicos? Dixit illis: *Euaſiſtis.* ſignificans non ſpectare ad Imperatorem iſta. Quid Rex Galliarum? Dux Aurelianus cum eſſet, iniurias quaſdā ſuſtinuit: quas vt rex factus vlciſceretur, reſpondit monētibus: *Regem nō decet Galliarū inimicitias perſequi Aureliani Ducis.* Ratio eiuſcemodi eſt. Publica perſona nō vindicat priuato ſibi illata: Ergo neque in publica perſona vindicantur a priuato patrata. Meminiſſe autē debemus, potiorem perſonæ publicę rationem eſſe: quia hęc eſt dignior: & dignius quod eſt, id rapere minus dignum ad ſe, certum, notumque ducitur. Itaque priuatæ perſonæ reſpectus nullus poteſt obtēdi in legato hoc puniendo: quoniam publica ſuperemineat: & hæc eſt, quæ lædit ur: nec diſtingui poteſt, ne lædatur. Quo indiuidui caſu alii atq; alii prorſus homini indulgentur, nexus beneficio, ea, quæ indiuidue iuncto debentur ſolū. Et ſciunt iuriſconſulti, quid dico. Ita mihi ſuaſum eſt; & auſim adfirmare, non male: quoniam in quæſtione noſtra excellentioris perſonæ adiectio eſt adhuc ex alio, non ex ſe, qui talem perſonam ſuſcipit. ſi id enim eſſet, definitio videri poſſet non ſatis firma. Proſpicio obiectiones: quas qui cogitare valent, ii & quod

lib. 39, 42.

L. 10, D. qui ſine man. Iaſ. in l. ſi emancipati, C. de coll.

nos volumus, recte percipiunt, & responsum obiectionibus sentient. Pro reliquis quid sim longior? Quod de Verulano Episcopo Pontificiorum ad Heluetios legato Guicciardinus scribit, diuersæ ipse definitionis non faceret: & non iuste retentum credo. Iustius hi criminosi repelluntur.

Lib. 14.

De iure liberæ legationis, officiosæ, & temporariæ.

CAP. 12.

CAussas hactenus prosecuti sumus, ob quas iura legationum vacillare censentur. Sed & de personis exposuimus, quæ nec legatos mittere, nec excipere, quæque ipsæ tuto in legationes proficisci non valent. Restat vero, vt de ipsis, si quas esse credimus, legationibus, videamus, quas Princeps, non causæ vllius ve personæ, respectu, sed ipsas vetare potest ad se venire. Puto autem liberas legationes, officiosas, temporarias tales esse. Nam qui libera legatione abesse cupit, is re vera (ipso nomine contrarium videtur: vnde & hanc legationem definitione cõclusimus.) non publicum commodum cogitat, sed suum, vt Vlpianus, & Alphenus scribunt. Atque ratio non est, vt liceat principi in alienas ditiones hos homines mittere, exemptos a ciuilibus eorum locorum statutis, cum interim nullo bono hæc res eisdem locis publice fit. Quoniam quoq; omnium ista legatio non videtur: eitque solita vituperari ratione vs & multis, & magnis: ipsam

L. 1. de legat. l. 42. exqui. cau. mau.

ipſam in regnum ſuum venientem absque vlla omnino cauſſa refutare principem poſſe, mihi in animum induco. Non eſſe legationem iuris gentiũ & inde datur intelligi, quod Cicero legibus ſuis (ridiculi illi ſunt, qui duodecim tabulis hoc adſcribunt) ſublatã vult: & omnino ſuſtulit Claudius Imperator. Et inde rurſus, quod iura gentium ex humanis neceſſitatibus eſſe dicuntur: atq; in huiuſmodi legatione neceſſitas nulla eſt. Idem vero ſentio de officioſis: nam & quis ad neceſſitatem traducet legatorum admiſſionem, qui officii tantum gratia veniunt? Nec beneficium, nec ſtudium conferri in inuitum poſſe, naturaliter nouimus: alioquin beneficium iniuria fieret. *Si beneficiũ*, inquit lib. 9 De leg. Plato, *minus commode, & opportune collatum fuerit, eius auctorem iniuriam intuliſſe dicemus.* Ad temporarias, quarum eandem pono definitionem, factũ addo Henrici VII Angli. hunc enim paſſum numquam ferunt, iſtos in regno ſuo legatos morari. Et ratio, quæ omnes iſtas conficiat definitiones, illa etiam ſit: quod, his ſublatis legationibus, gentium nihilo deteriora commercia fiunt.

Cicer. 3. de legib. *Dio lib. 58.*

De iure admiſſæ legationis, CAP. 13.

EXplicito tractatu de iure mittẽdæ legationis, rectà ad ius exceptorũ legatorũ dicẽdũ pergimus: quo ſcilicet hi in legatione degẽtes cenſentur. Atq; in principio ſtatim iſtius libri fundamẽta eius reteximus, quod in præſentia

quærimus, & ſumus per ſpecies multas proſecuturi. Legati ius eſſe retulimus, vt inter hoſtium etiam tela verſetur incolumis. Hinc ſi inter duos principes bellum ſubito exardeſcit, legati eorum retinent apud vtrumque ſartam tectam libertatem omnem ſuam. quod aliis hominibus non contingit. qui ſi ita apud hoſtes principis ſui deprehendutur, ſerui eorum fiunt. Legati abire iubentur, ſi eo tempore eos in regno ſuo degere princeps nolit. Exempla profert libro 1, & 6 Guicciardinus. Nec vero principis partes ſunt tantum, curare ne a ſe, ſuove conſilio legatus lædatur; ſed & ne ab alio quouis iniuriam patiatur. Sic ſcilicet recte Alexander vi Papa Gallos legatos dimitti iuſſit, qui ab Aragonenſibus capti hoſtibus fuerant Romæ. & ſtabat pro Aragonenſibus Papa. & contra vero occurrere omni ratione rex debet ipſis legatis: ſi legati quid ſecius admittere parent. Quod præſtitum a Syphace optime fuit, qui Carthaginenſes legatos retinuiſſe, inſidias Scipioni, eiusq; comitibus molientes, narratur. Nec determinationes iſtæ certa ratione carent, ſed eam habent valdę magnam, quod traditum eſt, principis maieſtatem lædi, legatis, qui apud ipſum ſunt, læſis. Quod inde eſt, quia fidem publicam legati vſurpent, principisq; : adeoq; & publicam, & principis violet fidem, qui violat legatum. *Quod ad legatos, oratores, comitesve attinet, ſi quis*, inquit lex, *eorum*

L. 15, D. de tutel. l. 13. de teſtam. l. vlt. de legation.

L. 12, D. de capt.

Guicc. lib. 1.

App. de bell. Hiſp.

Bal. in c. 1. De off. de leg.

L. 7, D. de vi publ.

rum quem pulsasse, & siue iniuriam fecisse arguetur, lege Iulia de vi publica teneatur. & quidem quod contra ius gentium peccatum est, dedi & oportere, & consuesse hostibus delinquentem, ac domino legatorum violatorum, exploratissimi iuris est. Qui legatos Apolloniatium pulsarunt, Apolloniatibus, qui pulsarunt legatos Carthaginensium, his dediti sunt. deditus quoque a Demetrio is, qui legatum populi Romani interfecerat. quod ex Selectis Polybii scimus. Illud tamen verum est, quod delinquentis princeps & ipse pœnam constituet, si id cupiant legati. qua iniuriæ sibi illatæ vindicentur. Sic enim Saturninum, quod legatos Mithridatis grauissima iniuria affecisset, vocatum ab legatis in iudicium morti damnauit Senatus. Hoc est ius legatorum sanctissimum. Esse autem ius gentium, & dictum, & ostensum est: atque illud præterea, quod eo vno gentium iure iudicantur legati, si ipsi iudicandi sunt. ex quo mox consequitur, delicta in legato quædam non esse, quæ in aliis sunt iuri etiam ciuili subiectis; & non esse quedam rationis eiusdem. Idem vero & de cõtractibus, & de quaque re alia fiet. Ceterum contingere quoque potest, vt, vno gentium iure censeri, minus sit commodum legato, quam si ciuili etiam censeretur. Nec enim puto pro libitu suo legatum modo refutare, modo inuocare ius ciuitatis posse. Nam hoc esset contra

L. vlt. D. de legatio.

Liu. lib. 15, 18.

Et App. de bell. Syr.

Ex Select. Diod. Sic.

iuris gentium rationes, vt in ipsius arbitrio esset, ludificare iudicia. Et vero quiret egregie istud legatus efficere, si illud sibi daretur: quoniam multa, quæ vno iure non fierent, altero fieri valerent, itaque si ea optio legatis esset; hi iam possunt quid & factum reddere, & infectum. quæ foret summa ludificatio. Sed & exemplis horum omnium adlatis, ea & perspicua fient, & certiora. Delictum itaque iure ciuili admittit, qui sibi quidquam in testamento adscripserit. id non est delictum iure gentium; vt nec in legato sit. Cædem principis cogitare & moliri, horrendum est iure ciuili crimen, est crimen etiam iure gentium: sed non paris rationis. quod fusius sumus examinaturi. Multi actus sunt, qui iure ciuili plures duobus exigunt testes. Iure gentium numquam exiguntur plures. Igitur ex supradictis, si legatus conuersatur ex contractu, in quo duo tantum testes adhibiti sunt, in quo tamen per ius ciuile plures requirebantur, recte secundum suum ius gentium legatus condemnabitur: quia ex simili ipse posset cõdemnatum facere aduersarium. Alias an summa tibi iniquitas nõ videretur? Quid? Ergone in legato erit, firmũ, vel infirmum præstare, quod gestum est? Finge, eodem contractu obligatum legatum aliis, alios sibi obligasse. num ab illis conuentus imperfectum testium numerum opponet, iure ciuili, hos ipse conueniens dicet firmum, iure gentium,

L. 11. D. de fal.

L. 1. D. quod qui. iu.

gentium, instrumentum ex testibus duobus? Ast cum exemplis satis. nam pleniores disputationes, quæ sequentur, melius adhuc rem omnem probant. Hic id vnum addendum est, quod sicut diximus. legatorum violatores dedi solitos esse, ita & ipsi legati, si quid in iura gentium peccassent, deduntur: aut etiam puniuntur a suis grauissime. Sic scilicet legatos Fabios dedendos pronũciauere Fetiales, quoniam, legationem agentes, in Gallos pugnarint. & mox, cum ab Romanis met puniendi forent, morte voluntaria ipsi se iudicio subtraxerunt. Bona autem dedebantur istorum, non solum corpora. Atq; istam definitionem sapientis Deæ iudicium comprobauit, dum Tydeum amore in Thebanos pugnandi flagrantem, ad quos profectus legatus erat, ipsa & compressit, & vituperauit. Ergo nec Agesilaus, nec Clodius, nec eorum alius, de quibus libro proximo dicetur, iure egisse videntur, qui vel consiliis patrati hostilia sunt in eum, ad quem ierant oratores. quæ enim est differentia, armis aperte, an dolis nocitum sit? Sed neque hæc tantum iura esse admissæ legationis videntur: verum & illud est, ne, legatione stante, hostile quidquam admitti possit. Sic Pharnacis legatus (quod habet Polybius in Selectis) apud Eumenem dicebat, absurdum esse, adesse se, deque pace sermonem habere, & vna hostilia fieri, ac malis inui-

Liu. libr. 5. 6.

Plut. in Num.

App. in Select.

Iliad. 5. 10.

cem peti. Sic dimittuntur, vt diximus, legati temporarii, vbi inter illorum principes bellum exoritur. Ceterum videndum est, quomodo excepta legatio sit. Nam ex eo facto ius istud, quod quærimus, innotescet. Ecce enim quod temporarii dimittantur, inde est, quod isti cum in officium magis sint, bello exorto stare nullo modo possunt. Si item antequam arma moueantur, legatio, ad componenda forte dissidia, intercedat: pie tum arma non mouebuntur. & ita potest legatus Pharnacis locutus esse. viam enim communiter electam deserere, nisi communiter sine nota nequimus, aut si de nostra noua voluntate certiorem non facimus aduersarium. Immo & in ipso armorum exercitio conticescent tantisper arma, donec ea legatio maneat, quæ in eundem & missa finem, admissa erit. Quoniam eo facto quasi initæ inducie videantur. Ast tutum hoc ius non est. & male actum quibusdam scimus, qui ei confisi sunt. Quapropter de induciis expresse caueri solet; pax etiam si sit inter exercituum duces composita; & pro ratihabitione principum legationes processerint. Certe si profecta, sed nondum excepta legatio est, quin nullam iniustitiæ notam incurrat, qui bellum gerit, non dubito. Exemplum habet Curtius libro 9. Ratio perspicua facit, quia in potestate hostis non sit, tempora bello præscribere, & præfinire.

Liu. lib. 32
Xenoph. lib. 1 rer. Græc.
Liu. lib. 30 &c.

Sius

Si ius legationis contemnitur, CAP. 14.

QVOD si ius istud legationis contemnitur, mala ingentia, quibus obruti sunt conceptores, ipsa adhuc ostendunt, quæ huius iuris sanctio fiet. Gens est vniuersa Hammonitarum miserè a Dauide perdita, quoniam suos illi legatos violassent: Arabes omnes cæsos, captosve ab Herode memorat libr. 15 Iosephus. & eadem occasio fuit. Athenienses male habito Darii legato depopulari Atticam totam, & horribiliter deuastari felicissimam regionem adsexerunt. Lacedæmones quantum angustiarum passi istam ob caussam sint, ex eo cognoscitur, quod hominem nobilem ire ad Persam voluerint, in quo de legato suo vindictã rex sumeret: vt a miseriis, quibus Spartana ciuitas opprimebatur, tandem liberari valeret. Dicam Corinthum? *Legati*, inquit Cicero, *quod erant appellati superbius, Corinthum patres nostri totius Græciæ lumen extinctum esse voluerũt.* Recte autem hìc libro 3 De officiis recte minus, vbi, vtilitatis specie peccatum in ista Corinthi disturbatione, adseuerat. Quid enim si læsum est ius legationis? Dubium an & manu, certe oratione violatos legatos tradit libro 2 Florus: Verum non verbo tantum ius hoc violatum Corinthi sed grauius est. Sibilis, conuiciisque eiectos de theatro legatos, inquit Polybius: trepidos audito tumultu eripuisse se neci, scribit Dio: sordibus aspersos, tradit Strabo: pulsatos, Liuius,

Sam. 2, c. 10, 12.

Herodot. in Polymn.

In orat. pro leg. Manil.

Polyb. & Dio in Select.

Liu. lib. 35.

& Asconius narrant. Quid Phocenses, Tarentinos, Adenystas Megarenses, similes memorẽ vrbes & ipsarum infortunátas in legatos iniurias? Æschines, Polybius, Dionysi⁹, Dio, Florus, Appianus commemorant, & Pausania, Plutarchusque. Alter Romanorum rex Tatius, quod vlcisci illatas a suis iniurias Lauinienſium legatis neglexit, pestẽ vrbi importauit, & ipse fœde interfectus est. Audiamus quid Cossus dicat, agat in Tolumnium Veientium regem, a quo legati Romani fuerant interfecti: *Hiccine est*, inquit, *ruptor fœderis humani, violatorq; gentiũ iuris? iã ego hanc mactatã victimã (si modo sancti quidquã esse in terris dii volũt) legatorum manib. dabo* occidit, caput abscidit, quod spiculo gerens terrore hoc cesi regis hostes reliquos fundit. Quoties scelus exprobratum Veiẽtibus? Ii mox, cum legatis Romanis sic responderẽt, vt ni facesserẽt propere vrbe finibusque daturos se quod dedisset Tolumnius; quid nisi excidiũ vrbi opulentissimæ quæsiere? Sed longissimũ esset hęc prosequi. Dicerem de Ariouisto, Perseo, Aristodemo, Dionysio, Cluilio, Domitiano, Antonio, Hieronymo, Hippocráte, Epicide, Mithridate, Britomaro, Gẽtio, Iuliano, Cosrhoe, Magnẽtio, aliis regibus, principibusque, & Teuca regina. Hæc (si Floro magis credim⁹) legatos Romanos nõ quidem gladio, sed vt victimas securi percutere fecit. Quorũ omnium impia in legatos facta vel durissimis sunt punita mo-

Dion. li. 2. *Plutar. in Romu.*

Liu. lib. 4.

ta modis; vel sic diffamata, vt iactura hæc pluris videri reliquo omni valeat detrimento. Longã tragœdiarũ, & vituperationũ historiã in proposito præbent Æqui, Fidenates, Antiates, Põptini, Memaceni, Ligures, Carthaginenses, Syracusani. Sybaritę, Tvrii, Arcadii, Britanni, Boiogalli, Senogalli, Venetogalli, Gallograeci, Misiani, alii violatores, contẽptoresq; iuris legationũ. & historiæ traditę sunt a Polybio, Liuio Cæsare, Curtio, Appiano, Plutarcho, Dionysio, Dione, Athenæo, Zosimo, Procopio, Agathia, Nicephoro, cæteris. O magna Roma. quid enim dũ Roma fuisti, simile absq; te in infinita illa legationum frequentia factum? & si in re factum aliquid est, quid tu non emendasti? Saturninum morti damnasti. Fabios dedendos censuisti. Quodsi neutrum effectui mandatum est per gratiã plebis: tamẽ de Senatus (cuius ea iurisdictio erat) iustitia iquet: & cum Fabiis fuit res tota mox emendata nouo iudicio proposito. Quinimmo in Saturnini etiam causa est, cur populus Romanus excusari possit. Quid enim dedendum hominem iure solito potius non decreuit Senatus? Qui dedebatur, is certæ morti non dedebatur; sed spes erat liberationis, & quidem magna. En, deditus Romanis is, qui Cneum Octauium legatum per summum scelus interfecerat, liber est a Romanis dimissus. & Romani illi adolescentes, qui Carthaginensium legatos iniuria affecerunt, Carthaginensibus dediti, nec quidquam

App. debel. Syr. Polyb. in Select. & Dio.

Plutar. in Num. graue passi sunt, & dimissi sunt. Vt vt tamen est
de virtute Romana, id certum est, quod nos in
Liu. lib. 5. præsentia tradimus, iure legationis contẽpto
mala contemptoribus maxima stare. ecce illa
ipsa Roma capta, incensa est; quoniam dediti
Fabii non sunt. omnes enim huc factum refe-
Lib. 28, 30. runt. De iniurijs in legatos factis audi Satyra 6
Iuuenalem:

Magnaq; debetur violata pœna caduceo

Audi Ammianum: *Vigilat iustitiæ oculus sempiternus, vltricesq; legatorum diræ.* Item: *Legatorum iniurias sempiternus vindicat iustitiæ vigor.* Et Appianum in Selectis: *Atq; ita* (mala recensuit, quæ Senonibus ob violatos Romanorum legatos obtigerant) *Senones vlta Nemesis est.*
Lib. 4. De leg. Nemesis, quæ diuinæ iustitiæ nuncia a Platone nuncupatur. & belle hic nuncia nũtios vindicat. Maxima igitur sanctio hæc est, quæ sanctum ius istud facit.

De comitibus, & reliquis legatorum accessionibus CAP. 15.

FERE est, si de comitibus, reliquisque legatorum accessionibus ante quam longius, vlteriusq; progredimur, hic pauca dicimus. Arbitror tame & his iura data legationis. Nec. n. & cum aliis ita non agitur. Siquidem vel scho-
L. 2. de co. consil. & § illud pro. Dig. larium famulis eadem priuilegia videmus indulta, quæ ipsis scholasticis tribuũtur. Et præsidum comites, proconsulum, procuratorum Cæsaris a muneribus vacare, non secus atque hos

hos magistratus, Paulus in lege 12 scribit tituli Digestorum de vacation. & excusation. munerum. & in l. 41 de excusationibus Hermogenianus. *Eorum*, ait, *qui reip. caussa absunt, comites, qui sunt intra statutum numerum, de tutela, quæ absentibus, vel profecturis delata est, excusantur.* Et in l. 32. Modestinus tituli 6, libri quarti idem scribit, abesse reip. caussa comites legatorum: & Vlpianus (quod retulerimus) de vi publica eos teneri, qui & legatos, & ipsorum comites pulsassent, aliave iniuria affecissent. His adde, quod comitibus legatorum prospectum æque ac legatis voluere Athenienses Lacedæmoniique: vt narrauimus capite 3. & quod libr. 1 exscripsimus, quod his comitibus munera dari consueuerit, eorumque nomina ita, vt legatorum, solita fuerint adnotari. Sed suggerit argumentum & Scipionis consilium, quo legatis ad Syphacem missis comites adiunxit, qui regis castra explorarent. nam videtur omnino existimasse, eandem comitibus deberi securitatem, quæ legatis debetur. Accedat & illud: *Rex, facisne me tu regium nuncium, vasa, comitesq; meos.* Vnde non comitibus modò ius legatorū stare, sed horum quoq; rebus perspicimus. Quod & verum est: & quia libera loca darentur legationibus, magis ac magis innotescit. hoc enim facto ostenditur nihil non sanctum, non munitum priuilegio debere legatis esse. Et sane quæ potest tanta

Adde quæ scribit Marcianus l. 10. de offic. præs.

Plutarch. Liuius. Polyb.

vis esse priuilegii personæ legatorum, si priuilegium & istis accessionibus non conceditur? Eleganter itaque doctissimus, rerumque scientissimus Arturus Ateius, cum ego quædam de iure legatorum (sic Lecestrio Comite illustrissimo præcipiente) ex tempore in amplissimorum, nobiliumque virorum corona disseruissem, se, dixit, in ea esse sententia, ne bona legatorum capi, ne ædes ipsorum intrari, bona ergo pro ære alieno capiendi, possint. Verum enim est: si tamen alia quacumque ratione indemnitati creditorum consulere manus regia valet. quæ scilicet vna hic magistra est: quoniam neque actiones, neque executiones iuris gentium sunt. Alias autem (quod & tum temporis referebam) quin hæc fieri nequeant, rationis non est, vt exponam. Vna vero me tenet difficultas in isto tractatu, an omnibus legati comitibus hęc stent priuilegia, aut quos comites appellamus. Num omnes famulos, lixas, scoparios, stabularios? Quæstio nullam haberet difficilem explicationem, si illorum nomina exemplo veterum, actis publicis essent inscripta, numerusque certus statutus. Sed nunc res expedita non est. Comites dici illi videntur, qui adsistunt. itaque illam fæcem nomine isto fortasis, non diceremus. Tamen contrarium puto. Nam si dedimus priuilegia rebus omnibus, quid non & istis damus? Africanus mancipia quinque

L. 1, D. 15, de iniur. & Alc. in l. 2, C. de ex. Athen. lib. 6.

quinquẽ legatus duxit. an ius denegandum legationis fuisset istis, quod mancipia erant? Latius ergo accipere comitis nomen oportet. Et de comitibus ergo idem, quod de legatis opinor. pro sua.n. (quod dicitur) mensura quisq; accipiet. Ac in illud, quod de legato subiecto tradidi, hic appono & de comitibus exemplũ Themistoclis laudatissimũ. Is a rege Persarum missis legatis adsistentem interprete publico decreto comprehensum iussit interemi: quod Græcoru lingua ad barbarorũ nutũ & imperiũ verteretur. Pro certo habeo, interpretem fuisse subiectũ Atheniensiũ. alias enim barbarissimus ipse fuisset, & iniustus Themistocles. *Plutarch.*

De contractibus legatorum, CAP. 16.

IAM ad contractus legatorum veniamus. In quibus vnum illud ius gentium sequi nos oportere, pro constituto sit. nam dictæ sunt rationes satis multæ. De omni autem contractu, quem tempore legationis legatus iniit, subire eum iudiciũ volo. Ne, aut legatis (quod inquit Iulianus) potestas detur, res alienas domum auferendi: aut (quæ est Pauli familiaris ratio) cum hisdem nemo contrahere velit, & quodammodo commercio eis interdicatur. Et hæc quidem posterior ratio maxime perspicua est. prior quoque ex eo iure natura ducitur, quo æquum esse scribitur, neminem cũ alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem oportere. Ædium quoque no- *L. 25. D. de iudic. L. 24. De administ. ad Vellejan. l. 12. de admin.*

mine (nam istæ temporariis non præstantur) legatum damni infecti promittere debere, aut vicinum admittere in possessionem, iurisconsulti ad prouincialem quidem legatum tradũt: sed explorata ratio facit ius istud & maioribus legatis commune. Item si dies actionis exitura erit, caussa cognita, aduersus legatum iudicium dabitur: vt lis scil. contestetur; aut quid præstetur simile: quare illic, eoque tempore postea agatur, vbi, quandove agi contra eundem valebit: licet cum homine nondum legato contractum sit. nec enim superueniens publicum officium debet perpetuum alteri damnum afferre. Rursus ⁊ in legatum dabitur actio, si id actum est, vt legationis tempore solueretur. quod Africanus scribit. Extra has, eiusdemq; rationis caussas legatus de ante gesto non conuenitur. nec si in loco legationis contraxerit. nec si constituerit, quod ante legationem debebat: nisi tamen hoc cãsu etiã locum adiecerit legationis, vbi soluat. quã inducit cõcordiam Accursius inter dissidentes iurisconsultos. Item etsi ibi compromiserit, quo mox in legationem venit: cogendus arbiter non est, sententiã dicere: nec ipse legatus exercere litẽ, quã ante cõtestatus est. Sed nec in rẽ actio aduersus legatũ datur: quãuis ex præsenti possessione hæc est. Quarũ definitionu illa fuerit ratio, quod caussam, & originem negotii placuit præualere. vt ab Hermogeniano traditur:

L. 28. D. de iud.

Adde l. 16. D. de off. præs.

L. 3. D. de legat.

L. 2. §. 4. D. de iudic.

L. 8. de iudic. l. 5. de pe. co.

L. 24. D. de iudic.

L. 33. de donat.

Quæ

Quæ ratio & me in illam ſententiam duxit, vt Accurſio auſcultarem in compoſitione inita Caium inter & Iulianum. Tandem vero nec in legatum actio his datur, quibus quid delatum teſtamento eſt, etiam ſi tempore legationis adeatur a legato hereditas, isque quaſi contractus geratur. forte quia actui huic, qui totus voluntarius non eſt, & magis ſuccurrendum eſſe, exiſtimatur. Porro ad id venio, quod reſtat. Conuentos minores legatos iure etiam ciuili iudicandos eſſe, narrauimus. Precedentia, quæ de iſtis tradita ſunt, nos & ad maiores produximus. Si vero vno gentium iure cum maioribus agitur: nulla eſt in conſtitutione iniquitas. Nec enim iſti, dum contrahunt, priuilegio ſuo renunciare creduntur. nec illis ſuccurrendum eſt, qui forte incommoda ſentient, quod ciuili quoque lege legatum nequeunt conuenire. ſicut nec ſuccurritur contrahentibus cum perſona alia quahbet priuilegiaria. Qui namq; cum alio contrahit vel eſt, vel debet eſſe non ignarus cõditionis eius. Poteſt tamẽ id vt legato, ita etiam aduerſario eſſe vtilitati, vt exemplo rẽ illuſtrauimus cap. 13. Vt vero vnum dicam hic, quod latiſſime patet: *Manus regia*, quæ nuncupatur, ipſa ius faciet in omni legatorum negotio, liteque. etenim manus regia ius gentium eſt.

L. 26, 27. de iudic.

L. 19. D. de reg. iur.

L. 2. in prin. D. de orig. iur. Dionyſ. lib. 10.

De iudice legatorum, CAP. 17.

PRoſequamur iniectam definitionem de iudice legatorum. Si enim in loco legationis hominem conueniri poſſe oſtendimus: profecto & hoc dixiſſe videmur, loci iudicem eſſe & iudicem legati. Id igitur nunc diſerte adfirmo, & talibus confirmo rationibus. Iudicati extraneum quemlibet a loci iudice, vbi ille deliquerit, contraxerit, aliquid geſſerit, pro cõperto habent iurisconſulti. nam ſe ſubiicit iurisdictioni, cui alias ſubiectus non eſt. Et in ipſo legato reſcripſit hoc diuus Marcus, ſcripſere Iulianus, Papinianus, Venuleius, Paulus, conſtansq; omnium prudentum conſenſus eſt. Ac licet de minoribus legatis loquuntur; eadem tamen eſt & de maioribus ratio. nã vt illi ſubiiciuntur magiſtratui ciuili, cui ſubiecti non erant: ita iſti maiores magiſtratui iuris gentium (is princeps fuerit) ſubiicientur. Quid? illæ rationes, propter quas obligari legatum in loco legationis, diximus, non vrgent ſatis, vt loci quoq; princeps iudex legati conſtituatur? Quantum eſt, vt obligatum legatum fecerimus, niſi ſit, qui de obligatione ius dicere valet? Quantum eſt, ait Pomponius, ius in ciuitate eſſe, niſi ſint magiſtratus, qui iura regere poſſint, per quosq; rerum effecta accipiantur. Et fuit Xenophontis dictum in Oeconomico: itemq; Platonis in Epiſtola 7, ac pulcerrime in libro 6, De legibus. Sunt nõ in delictis illę rationes? At ſi in reliquis tenent: certo

L. 3. 13. D. de off. præſ.

L. 2. §. 7. D. de orig. iur.

tenent

tenẽt & in delictis. Et Petrus Iustiniani legatus Theodatum regem Gothorum, apud quem erat, iudicem insimulatus adulterii non recusabat, sed crimen amoliebatur. Legati Lacedæmonii in carcerem Athenis coniecti quasi tumultum excitassent non obtendunt fori præscriptionem; sed factum negant: & innocẽtes repetti dimittuntur. Contra Venetus legatus huius maleficii sons iudicatus, non multi anni sunt, Mediolani dicitur capite plexus. Et Mediolani etiam ille Gallicus necatus homicidii conuictus, vt quidam volunt, non quod moliretur res nouas. Atque facta hæc non iniusta censemus. Addo autem, quod & maioribus istis legatis leges, pœneq; eos violantib. scriptę sunt in iure nostro ciuili. Itaq; si legislator est princeps legato apud se degenti: omnino erit & iudex. Vin' leges illas recitemus? Indico. Est l. 4. de commer. & mercat. l. 2. quæ res export. non deb. l. 8. de vectigal. & com. In Codice omnes Imperatorũ Honorii, Theodosii, Marciani, Gratiani, Valentiniani & Theodosii senioris. Et quod quædam vectigalia legati soluere hac postrema lege iubentur, id nec est iniquũ, & factũ quoq; alibi Aristoteles docet. Libertas legationis fieri licentia ex lex non debet. Scimusq; & ea legatis interdicta, quæ cõmuniter non sunt vetita. Cautum memorat in Selectis Dio, ne quis quid mutuaret legatis quibusdã Cretensibus, a quib. corruptio timebatur. Cu-

Proc. lib. 1. de bell. Goth.

Xenoph. lib. 5. rer. Græc.

Lib. 2. de re. fam.

Proc. lib. 1. de bell. Goth.

ſtodes eos ſibi appoſitos (forte fuit mos propter huiuſmodi cauſſas) Iuſtinianeus legatus ait, ſine quibus nec aquam guſtare potuerit. Quid plura memorem? Atque ſi licet principi legem legato ponere, quæ ius non immunitatis legationis, quid non etiam liceret pœnam temeratoribus ponere? Quaſi imperfectam legem facere liceat, perfectam non liceat. Hic mouit olim quæſtionẽ mihi eruditiſſimus IC.

Vlpian. fragm. tit. 1

Griffinius Floydus, ſi & in re non aperta eandem hanc de iudice ipſe ponerem definitionem, id eſt, cum in cõtrouerſia eſt, legatus nec ne delictum patrarit, tale aliquid fecerit, propter quod ſupradictæ definitiones eum ſubmittant iurisdictioni principis, apud quẽ fungitur legatione. Eandem me omnino ponere, reſpondi. quoniam ita eſt in omni reliqua cauſa, vbi diſpicitur, ſi quis competens, an non cõpetens iudex ſiet. & in certo hoc caſu, ſi dubitetur, vtrum in ea legatus cauſſa eſt, vt conueniri nec ne poſſit, Vlpianus plane id ipſum & Scæuola decreuerunt.

L. 2, 5, de iudic. l. 5, de legatio.

Si legatus in principem coniurauerit, apud quem legatus eſt, CAP. 18.

INcidunt porro quæſtiones de legatorũ criminibus, delictisque: quæ quomodo manu illa regia tractandæ ſint, non ſic certum eſſe videtur, vt præcipuas quasdam diſputationes non oporteat eo in argumento haberi. Et quidem cum de re longe maiori circa crimina, &

pœnas

pœnas tractetur, quam circa contractus fiat: probe hic ſpecies aliquas discutiemus de legatorum delictis, criminibusque. Et illa prior erit, quæ & criminis magnitudine omnibus præit: Si legatus in principem coniurauerit, apud quem legatus eſt, quid ipſi fieri oporteat. Et ardua profecto, ac difficilis quæſtio eſt. Ego autem de ipſa diſſerui Illuſtriſſimis Comitibus Leceſtrio & Pembruchio, & doctis aliis viris, nobilibusque. Atque a recitatione legis 5 tituli Codicis *Ad legem Iuliam maieſtatis*, quæ Arcadii & Honorii imperatorum eſt, exorſus dicebam, ea legatum, credere me, non teneri: quoniam iuris huius ciuilis ratio ſit, vt in re tam atroci ipſe affectus & nocendi conſilium pro eo puniri debet, atque ſi mandata effectui fuiſſet. quæ non eſt ratio naturalis, ſed contra naturā perſpicue: cum factum iudicet, quod factum non eſt. Habet ius gentium rationes naturales, quæ inſitæ omnibus a natura; ſic notæ ſunt, vt argumento nullo indigeant, nullaq;, quibus adprobentur, arte. Ea non eſt ratio huiusmodi. Sic neq; iuris gentium ratio ducitur, quæ habet, vt qui rem tenet, qua aliæ tenentur, & has alias tenere exiſtimetur. Ac multas ſane poſſem ſimiles recenſere, quæ per ſubtilitatem iuris ciuilis inuentæ, non conueniunt cum ſimplicitate, & (vt ita dicam) rūditate iuris gētium: quo vno noſter legatus cenſendus eſt. Atq; ideo in præſenti ſpecie Roma-

Iaſ. in l. 3 D. de adq. poſſ.

ni legatos Tarquiniorum morte affici non oportere iudicarut. Ait Liuius: *Quamquam visi sunt commisisse, vt hostium loco essent, ius tamen gentium valuit.* Legimus apud Appianu in libro de bellis Punicis, Syphacis nuncio procuranti necem Masanissę non aliud mali factum quam quod sceleris reprehensus esset. Dicerē de legatis Allobrogum, quos haud alienos fuisse a coniuratione Catilinæ & Plutarchus, & Salluſtius docent: nisi illis, quod mox emendarint admissum facinus, indulsisse Romanos, reiicere valeremus. Præterea prouinciales hi erant. Certo igitur exemplo Tarquiniorū addimus egregiam illam ciuium Romanorū Lamplaci negotia agentium in non alia deliberatione orationem ad Lamplacenos. Hi ob vim a Verre virgini intentatā interficere hominem conabantur: cum ciues illi orātes ab incœpto desisti, sic admonebāt, vt grauius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati putaretur. addebantq; sese intelligere, hominem illū esse impurum, ac nefarium. sed quoniā (hanc ego sententiam profero, nec valde laboro, qualis nam fuerit is legatus) nec peiecisset, quod conatus esset: neq; futurus (& istam induco) esset Lampsaci postea: leuius eorum peccatū fore, si homini scelerato pepercissent, quam si legato non pepercissent. Nunc cum secunda sententia acceperationem inuictam. Peccatur in ius gentium grauiter, si in vi repellenda supra quam

Lib. 2.

Cic. 4. Catil.

App. lib. 2. de bell. ciu.

Cic. Ver. 3.

DD. in l. vi vim

quam oportet enitimur. Sed legatū hunc interficiendo, longe magis, quam est necesse, fæuitur: abire.n. illum princeps iubere potest. Igitur non est interficiendus. Nec mihi quisquam dicat, eam iurisconsultorū definitionē priuatis stare hominibus, non regibus. nā stat æqualiter omnibus iuris gentium ratio. & quæ ratio est priuati hominis ad priuatum, ea est proculdubio publicæ personæ ad personā publicā, & legati ad regē: quia legatus quoq; principis personā gerit. Atq; ita nos credimus. Et iustissime propterea conquestum censemus Franciscum I. si Dux Mediolanensis legatū illius non alio prætextu, quam quod res moliretur nouas, necauit. Sic iustissime actum his diebus in Anglia cum legato Hispanico, qui in vitā principis, & regnū eius coniuratus dimissus est. Dimittendū legatū existimamus optimis docti rationibus, exemplisq;. Ac ne omne genus rationis non tactum existimetur, pono & illud, quod Platonem censuisse, Diogenes in illius vita narrauit. Inquiebat Plato, bonæ opinionis rationem habendā; ideo nec violādas suspicione legationes. Quis vero suspicione violatū legatū non dicet? Meminerimus eius, quod a Vero scriptum Marco fuisse Vulcatius refert: *In caussis maiestatis*, dicebat ille, *hæc natura est, vt videantur vim pati etiam quibus probatur. Scis enim quid auus tuus dixerit Adrianus: Misera condicio imperatorum, quibus* In Cass.

de affectu tyrannidis nisi occisis credi non potest.
Liu. lib. 34 Miserat hominem Annibal Carthaginem, qui pacem Romanã sollicitaret. suspectus ea de re factus cum esset, & capi deberet: dictum est, mali rem exempli, de nihilo hospites corrupi. nec captus est. Iam si priuato homini, & iuri hospitalitatis tantum tribuitur: quid non personæ huic publicæ, hospitiq; maius in genere isto non dabitur? Et de peregrinis audi rursus Platonem lib. De legib. *Omnia in peregrinos peccata præillis, quæ aduersus ciues fiũt vltori Deo magis sunt curæ. quum enim amicis, cognatisq; orbatus sit peregrinus, maiorem & apud Deos & apud homines misericordiam meretur.* Sed nostra de legato non interficiendo opinione, vt arbitror, satis confirmata: dicere nunc argumentũ placet, quod in contrarium succurrit. Ius hoc gentiũ, quo vno legatum iudicandum existimamus, vtiq; par & legatis, & contra legatos esse debet. Sed ob iniurias vel leuissimas (quod recitauimus) legatis illatis deuentum est vsq; ad præstantissimarũ vrbium euersionẽ. Multo igitur magis ob tam insignem iniuriã interfici legatus poterit. A suscepta opinione non moueor. Argumentum non mouet. Volo & legatum (id argumento irrefragabili probatur) interfici, dedive si etiam leuissimam iniuriam intulerit principi: at iniuriam adsumpto actu. Nec n. ob consilia aduersus legatũ inita vrbes euersas, aut aliud qd simile perpetratu opinor.

Sic

Sic ſtatuo. Dimitti autem poſſe legatum hunc iudico & ratione iſta. Poteſt ſimpliciter reuocari a principe ſuo legatus. Dimitti igitur poteſt eodem modo ab altero. Magis igitur cum affectũ ſe contumelia inſigni is ſentit: aut ſummam iuris inæqualitatem iniquiſſime conſtituemus. Ita tum temporis diſſerebam. Et adieci in fine, tertiam in quæſtione iſta eſſe ſententiam, vt legati princeps de admiſſo conſuleretur. De qua nunc verba facere libet, cum licet.

Si quid legatus deliquerit, princeps illius non eſt conſulendus, CAP. 19.

QVÆ eius ſententiæ adſertores habeant argumenta, incognitum mihi eſt. Ego adferri vnum atque alterum huiuſmodi poſſe rerer. Dimiſſio eſt nota non leuis, quam aſpergi legato, principique ipſius minime deceat. Et, ſi ad principem legati ſcribitur, fiet, vt pœna iuſtior de legato ſumatur. nam traditum iri poteſtati offenſi principis legatum a domino, credendũ eſt: quia hæc eſſe videtur iuris gentium definitio, vt qui legatum violarit, is dederetur: & cõtra, dederetur legatus, qui violauerit iura gentium. Sic poſtulatum Galli a Romanis, vt Fabium dederent, qui ius gentium violauit, quod legatus ad eos miſſus contra eos pugnarit. *Ius*, inquit Liuius, *poſtulare barbari videbantur*. & Fetiales, Senatu ius agnoſcente, dedendum putauere. vt in vita Numæ Plutarchus tradit. & *Libro 8.*

nos cũ aliis id generis plurib. ſupra notauimus. Cõtra hæc, quæ ſuſpicari potui, argumẽta pugno. Prima itaque non vrget ratio. quoniã legato crimen tã grande admittenti non ſic parcendum eſt, vt velimus etiam de eius exiſtimatione eſſe ſolliciti: quam nec ipſi curæ fuiſſe, iuſte iudicamus. Suus quoq; princeps, qui culpã admiſit minime leuiſſimam, hominem iſtum mittendo, ægre ferre non debet, ſi moleſtiã ex facto ſuo ſentit exortam ſibi. Verum altero cõiuncto argumento, quæ etiam ab hac ſententia procedant incõmoda videamus. Quam tandẽ ob cauſſam certior legati princeps reddetur? Vt ipſe inter legatũ iudicet & offenſum principem? At princeps iſte ſubiici alterius iudicio non debet. At periculi res plena eſt, ſubiici ſententiæ eius, cuius perſonã altera tenet pars. At occaſio & quidem iuſta hinc naſci maiorũ turbarum poteſt, ſi reſcribat conſultus, ne quid contra legatum ſuum agatur? Quid enim fiet? Agetur? Propius nunc lædetur princeps, quam ſi ipſo inconſulto legatus ſuus dimiſſus foret. An reſpondebimus, lædi ex iniuſtitia ſua, qui noluerit ſontem puniri? Verum ſi ſæuiturus in legatum princeps erat, quidquid ad conſultationẽ ſuã reſponderetur; quid conſulet? Dicis cauſſa? Vereor, ne etiã maioris cõtumeliæ cauſſa. dũ non eſt ſibi ſatis, præter voluntatẽ principis ei⁹ in legatũ animaduertere, quod vult etiã id eo inuito, & reclamãte peragere. Quod vero re-

to reclamaturus is princeps sit; ratio facit: nam hominem suum, immo suã imaginẽ, a se inauditũ irato permittere aduersario principi, nec e dignitate, nec ex officio esse, facile cogitabit. Ipsa præterea in Fabio experientia idem confirmat. Fabius deditus Gallis non est. Quod vel in opes, vel in gratiam eius referatur, certũ documentum est, legatum non dedi. An non possumus pro explorato tenere, Catilinam ab simili deditione subtractum? Quid enim esse aliud potest hoc Ciceronis: *Te vero, Catilina, cõsulatum sperare aut cogitare non prodigium atque portentum est? a quibus enim petis? a Senatoribus, qui te auctoritate sua spoliatum ornamentis omnibus vinctum pene Africanis oratoribus tradiderunt?* Catilina deditus non est; quem, verisimile admodum est, iniurioſum in eos oratores fuisse, & dignum, qui dederetur. Saturninus deditus non est. vt narrauimus. Et si Romæ hoc factum est, quid alibi futurum sit, vbi ne millesima virtutis Romanæ pars, plus gratiæ, plus sordium reperitur, facilis est, & certa coniectura. Illud quidem ius est. sed vbi seruatum sit, & quam bene tum hæc Romana exempla, tum illa omnia docent, quæ dicta sunt capite 14. Itaque qui sapit non ex eo, quod fieri debet, sed ex eo, quod fit, magis rem æstimabit. Verum in nostra quæstione, quando nihil in legatum grauius statui posse decernimus, quid exspectare iuuat deditionẽ? *In Orat. con. cõpet.*

Atque ita ista mihi sententia non placet. Sed nec quarta quædam probatur: quæ est, vt alii consulantur principes, & iuxta eorum monita huic legato fiat. nam & hæc corruit ex iam dictis. Et in summa si accedunt rationibus exempla, quibus opinio nostra comprobetur, quid ad alias imus definitiones? Noluerunt medici Alexandri Magni medicamenta regi exhiberi, vt vt visa optima essent; quoniã experientia nõ fuerant comprobata. Cedo, quæ præter nostrã sententia vmquam vsurpata?

Cur. lib. 3.

Si legatus Principi maledixerit; & de dicendi libertate, CAP. 20.

GRAVEM supradictam quæstionem excipit altera de eo legato, qui contumeliosis, superbis ve sermonibus agit, exponitque legationẽ. Nam principi maledicere etsi læsæ maiestatis crimen non est, crimini huic tamẽ proximum valde, & ex se patet, & iuris interpretes volunt, & iuncti in Codice hi duo tituli palam faciunt. Quærimus igitur, quid huic legato fiet, qui principi maledixit. Et quid faciendum aliis sit, trium Imperatorum hæc est sanctio: *Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantiq; maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit: eum pœnæ nolumus subiugari. neq; durum aliquid, nec asperum volumus sustinere. quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratio-*

Tit. 7. 8. li. 9.

ratione dignissimus: si ab iniuria, remittendũ. Vnde integris omnibus hoc ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum acta pensemus, & vtrum prætermitti, an exsequi debeant censeamus. De conuitiis in absentem principem iactatis Augusti loquuntur. Ceterum illæ rationes, & si maledictum præsenti sit, etiam obtinẽt. Quãquam enim hoc atrocius sit; contumelias que sibi absenti dictas non pluris fecerit Aristoteles, quam si ipsum itidem absentem pulsassent: verum tamen semper est, leuitatem contemni oportere, insaniæ misereri, iusto ex accepta iniuria (sic illa interpretor) dare aliquid, & indulgere dolori. Et hæc igitur, & reliquum, quod in ea constitutione sequitur, accipio de his etiam contumeliis, quæ dictæ in præsentem principẽ sunt. Huc vero conferunt, quæ Rhodii legati pro alterius legationis caussa apud Romanos illi s illam ob legationem infensos dicunt: *Superbiam verborum iracundi oderunt, prudentes irrident, vtiq; si inferioris aduersus superiorem est. capitali pœna nemo vmquam dignam iudicauit. etiam Deos aliqui verbis ferocioribus increpant, nec ob id quemquam fulmine ictum audiuimus.* *Liu. lib. 45.*

Sic illi. Atque ipsorum conclusionem late nostris consultis probatam Crauetta suo quodam responso ostendit. Ego autem ea omnia nõ ad alios modo, sed & ad legatos accipio. Delicta enim impunita esse non debere, iura omnia, omnisque ratio volunt. Ob superba & inhu- *Dion. li. 4 Liu. 4:*

mana responsa legatis data an non bella? & legatus, qui talis in principem fuerit non punietur? Non ego dicendi libertatem legatis nego: nam Spartanorum, Athenienſium, Teucæ, Iuliani, aliorum exempla probarem, quos in legationes liberæ vocis ſæuiiſſe narrauimus, improbauimuſque. Sed contumelioſam linguam compeſci volo. Qui enim iure aliquo abutitur, is eiuſdem iuris patrocinio indignus eſt: & ipſe illo ſe indignum facit: itaque ſiue princeps iuſſerit, legatum taliter agere; indignus princeps eſt, cui ius gentium in legato adſit: quo ad communionem hominum reperto vtitur in diſſidium, atque diſcordiam, certe ad eam rem quæ iuris non eſt. Atq; ideo minus recte legatum Iuſtiniani loqui exiſtimo, dum ait: *Orator qualiacumque a principe ſe delegante acceperit, profert: quæ ſi minus proba & rectiora videntur, nõ ipſe propterea iure eſt incuſandus, ſed qui miſerit forte culpandus.* Itane vero? Siue etiam ipſe per ſe legatus quid admiſerit tale: profecto nec debet feciſſe impune, eadem ratione, alteraque, quod mandati fines ſupergreſſus, in mandato ſperare non poteſt. Nec vero iniuria principi, qui miſit, hac in parte eſt: qui ſibi imputare debet, quod iſtiuſmodi homini rem peragendã commiſerit: quem ſcilicet aut nouit, aut (quod eodem recidit) nouiſſe debet. & ſi fallitur, ad ſe potius recidere caſum, ſummæ rationis eſt. Atque ita definitio iſta confirmari valet. Sed

Proc. lib. 1. De bell. Goth.

quo-

quomodo oris libertatem distinguimus a contumeliis? Quæ necessario a legatis aguntur, dicuntur, ea ad contumelias non refero. Ista sunt mera mittentis postulata, aut causſæ, cur is aliquid faciat, fecerit. Sed nec omnia postulata admitto, aut causſas omnes. Peti nolo, quæ sunt ipsa petitione iure gentium liquido iniusta, & iniuriola. Ipsa petitione talia sunt, quę in ipsa prolatione sic sunt: neque, vt sic sint, quidquã extrinsecus solent desiderare. Causſas probo necessarias, commodas, petitioni cohærentes: cetc. as non fero. Antonius legatum Cæsaris cædi loris volúit, quod ipsum esset procaciter allocutus. Fingamus, petiisse legatum, vt se Antonius dederet, quod vir mulierosus. & perditus indignus esset, qui amplius dominationis particeps esset. Ego iure cęsum istum legatum adfirmo. nam quæ ratio? Fingamus, rationem non fuisse, sed ipsam simplicẽ denũtiationem: Aio (dixerit) te, Antoni, fatuum, scelestum, infamem. An tali legato parcendum? At quod postulatum? Videamus iam aliquot exempla contraria. Alexander Seuerus imperator sanctissimus, & summis semper stipatus iurisconsultis; Parthorum legatos ingrata a se quædam postulantes, omni cultu adempto in Phrygiam relegauit. Non probo. Laudo magis, quod cum hisdem Parthis actum Romæ sub Nerone, Tacitus lib. 15, narrat. Ait, barbarorum irrisum intellectum; qui Armeniam

Plutarch.

Herodian. lib. 6.

peterent, quam ereptam tenebant: propterea irritos dimissos; at muneratos tamen. Quod enim esset legationis institutū, nisi omnia petere liceret, quæ petenda esse, sibi quisque suadet? Lacedæmones, Athenienses que Xerxis legatū terram regi postulantem & aquam, deturbarunt in puteum, terrāq; superingesserūt; ac rursus dimisso dixere, habere ipsum apud eas ciuitates iuxta condictū terrā, aquamq;. Factū infame. Scytha rex iustior, qui (vt lib. 4 scribit Herodotus) Darii legatū eadem a se petentem barbare haud quaquam tractauit. Romani sancte, qui Latinorum legatum loquentem, vt ait Liuius, tanquam victorem Capitolii, non tamquam legatum iure gentiū tutum, illæsum ipsi dimittebant. Ingratam Antiochi malignitatē dicit Plutarchus, incusatq;, quod Xenocratem principem legationis Athenensiū libere loquentem non tulerit. Et vero ita est. Quid. n. si vox, legatoq;, libera nō est, liberū erit? Ab Emanuele Imperatore Constantinopolitano factum contra ius gentium tradunt: quoniam Dandulum legatum Venetorum paulo liberius quędam locutum orbauit oculis. Veneti ipsi religiosissimi, qui (recensente libr. 7. Guicciardino) regis Galliarum fetialem denunciantem reipubl. bellum, iniustitiamque, aliaque exprobrantem religiose dimiserunt. Verum & exemplorum, & rationum abunde. Nec tamen multa ad rem non eruntvolumine

Polyb. li. 9. *Herodo. in Polymn.*

Lib. 8.

In vi. Phoc

Volat. li. 21. Anthropol. *Fulg. lib. 9. cap. 6.*

pro

proximo, vbi de legatorũ fortitudine agemus.

De ceteris delictis & pœnis legatorum,

CAP. 21.

QVID vero si in alios legat⁹ delinquit? Si in principem quid secius adm. ferit, diximus, principis arbitrium futurum, quam illi irroget pœnã: nam dedendũ istum legatum cẽsuimus. qui cum in potestate sit læsi principis, haberi ipsum pro dedito, iuris est. In deditos vero quid agi debeat, & superiores disputationes, & nomen ipsius *dedititii* palam ostendũt, quod modo posui. In alios si peccauerit legatus: de eius pœna statuere, non facio arbitrarium. Nec. n. par ratio est, vt dedititius fiat legatus, qui priuatum offendit, quemadmodum fieri omnem dedititium volumus, qui offendit legatum. nã inter publicam, & aliam personam latũ discrimen est. Quid ergo non est iuris æqualitas, vt talia legatus patiatur in priuatum peccans, qualia peccans in legatum priuatus patitur? Non est. nec est tamen iniquitas. si ius hîc statuamus retaliationis. Atque ipse quidem statuerem: quoniam Dei iustitiã Plato dicit. ego iuris naturæ talionẽ esse facile credo; legis enim Mosaicæ est, & duodecim Tabularũ. quæ iura naturæ simplicitatem imitata, non ignoramus. Quinimmo philosophi Pythagorici simpliciter ius esse retaliationem definiuerunt: & ab Rhadamantho vsque istam sententiam deducunt, versibus expressam talibus: *Libr. 9. De leg.*

Si contra paſſus fuerit, quod fecerit, idem: Iudicium plane rectum, vindictaque ſiet.

Libro 5 Ethic. Quod etſi ſit Ariſtoteli refutatum dogma, quia nequeat retaliatio vbique eſſe: in eo tamen, in quo iuri huic locus eſſe poteſt, admitto ipſe. atque Cicero, Iuſtinianus, alii volunt, & ipſa naturalis ratio docet, ius iuſtiſſimũ eſſe, ſi in quo peccatur, in eo etiam ſumitur pœna. Illudque a natura omnibus inſculptum eſt, vt quod quiſq; ſibi fieri nolit, id ipſe alteri non faciat. cui in pœnam ſuccedit merito: vt omnes patiantur, ſibique factum velint, quod in alios ipſi egerunt, factumque eſſe voluerunt. Profecto leges noſtræ adſeuerant in huiuſmodi iure & ſummam ineſſe æquitatem, & ſine cuiuſquam indignatione iuſtam. Optima igitur hęc mihi definitio in cauſſa legatorum videtur, quos vno naturali iure iudicandos cognouimus, vt ex talione conueniantur in omnibus, in quibus obtinere talio poteſt. Poteſt autem in omnibus delictis, quæ ſponte facta ſunt, obtinere, ſi ſunt etiam cõſummata. Et ſponte facta, cum philoſophis, appello, quę nec per vim facta ſunt, nec per inſcitiã: vt ipſi copioſius declarant. Sed & quæ facta non ſunt per iracundiæ calorem, vt elegantèr eſt a Platone explicatũ De legib. lib. 9, & notatum aliquid ab Alciato lib. 1. Diſp. c. 17. Conſummata autem dixerim vel quæ eo vſque perducta ſunt, quo perduci ab hominib. poſſunt, & ſolent: vel quæ delinquendi finem ſtatuere poſ-

Libr. 3. De legib.

L. 1. D. q quiſ. tu.

Ariſt. lib. 1 Mag. mor.

Libro 1 Rhet.

Xenoph. libro 3. de pæd. Cyr.

Picol mo. phil. Ge. 2. c. 3.

possumus,& solemus. Puta, delictum consummatum erit si venenum sit propinatũ, etsi mors insecuta non sit. factum enim est, quantum in hoc facinore consummando ab homine fieri potest, soletque. Et illud rursus nomino consummatum, si, puta, vulnera inflicta sunt: nam delinquendi finem in vulnere statuere multi consueuerunt. Itaq; statuo & ipse delictum cõsummatum: licet, qui nunc vulnerat, non vulnera finem delinquendi esse voluerit. Coniuratio, ceteraque similia neutro modo consummata delicta vocabuntur: quia nec in ea totũ, nec finẽ agẽdi quisquã constituit. Quinimmo nec censeo cõsummatum delictum, si quis arma simpliciter ceperit: non insultũ fecerit: nõ metum incusserit. Et eadẽ ratio est. Quod si insultum fecerit; quia hoc tãtum plurimi volũt: vt sit naturali, non tantum ciuili ratione delictum, & nos delictum dixerimus consummatum: & pro huiusmodi in principem admisso legatum deditionis pœnã contrahere. Id, quod hic veluti excessus subiũgitur, itaq; morti addici posse adfirmamus. quia quod priuato incontinẽti permittitur; illud magistratui, & principi ex interuallo facere, concessum est: licet autem priuato interficere eum incontinenti, qui arma contra se mouet; & quidem omnimodo, si honor id exigit suus. Ergo & principi sic licebit, in legatum animaduertere. rectæque visus mihi est sentire Heliodorus, qui sacros etiã *Lib. 3.*

legatos morti adiudicat, quod virgine rapuiſſent, ſi ſcil. deprehenſi eſſent. nam ſi rapientes licebat interficere; & iam licet. Nunc ad lineas redeo. Pœnam talionis in delictis ſtatuo, quæ ſpõte admiſſa ſunt, & ſunt cõſummata. Et quidem in perſonis omnibus ſtatuo, contra Ariſtotelis ſententiam: qui cum magiſtratu negat ius retaliationis obtinere poſſe: quoniam percutiens magiſtratus repercutiẽdus nõ eſt. Qua in re philoſopho ego reſtiterim. Si. n. iure magiſtratus hic percutiat, nullum in percuſſione delictũ admittit. vt nec de retaliatione, nec de alia pœna tractandũ ſit. at ſi actum legis magiſtratus non agit; qui Ariſtoteles probat, magiſtratũ repercuti nõ oportere? Leges noſtræ eũ puniri, & quidem grauius vellẽt: quoniam qui iniuriarum eſt vltor poſitus; ipſe iniuriarũ auctor exſtiterit. Atque hæc mea ſententia eſt de perſonis. Immo nec in eo Ariſtotelem ſequor, quod talionẽ ab omni remouet, qui non ſponte peccarit. Ego enim ſi damnum datum eſt pecuniarium, quodve pecunia æſtimetur, illic etiam retaliationem exciperem. quia vbi factum ipſum ſolum emendandum eſt, par eſt volentis, & nolentis cauſſa: cum idem ſit vtrobique factum. An enim decet me, dixerit damno affectus, propter huius imprudentiam damno affici, an ipſum? Plato certe eſt huius ſententiæ auctor, qui damna hæc, præter voluntatem illata, nec numero, nec magnitudine per ſe

L. 13. §. 6. D. de iniur.

L. nemine fini. C. vnde vi.

In Rhet. ad Alex. Libr. 9. De leg.

per se minora aliis censet, & diserte sic statuit emẽdanda, vt nos statuimus. Certum nec ipsis nouum est legibus, quæ in vsu sunt, vt qui nolens peccat simili pœna teneatur. Et nolentem definio in proposito iniungendæ pœnæ argumento eum, qui, si suus esset, non egisset, quod egit. Furiosus suus non est. Infans suus non est. Coactus suus non est. Hisce retaliandum non est. Qui in culpa est, non tamen in dolo, is a me dicitur inuitus. huic retaliandũ, in præsentia scribo. Quid nunc vbi persona, aut causa locum retaliationi obtegit? obtegit persona, quæ nolens patrauit delictum minime pecuniarium. Obtegit causa, cum factum simili facto puniri nequit. Incussus metus, insultus qui punietur? Scio Gallieni commentum. sed hic tale nihil fieri potest in eo, qui sciat metum sibi, non aliud præterea machinati. Iudicis arbitrio rem hanc totam committerem, est enim talis, quæ in sola æquitate consistit. Itaque nihil (vt scripsit aliquando Scæuola) in perpetuum, vel generaliter definiri de ipsa potest. Et opinio hic recte procedit. nam iuri magis accedimus gentium, quo magistratui magis deferimus. Siquidem magistratus eo iure (magistratus dico principes) & iura & iusdicentes fuisse, nec vna ratio, nec testimonio vno constat. Et nos in argumento iurisgentiũ versamur. De veneno si quis me roget, talionem sane in ipso locum habere, o-

L. 5. Dãd leg. Aquil.

l. 12. de leg.

Treb. in Gall.

L. 13. D. de diu. & temp. præscrip.

Exod. 21 *Leuit. 24.* pinarer, nõ minus, quam in manu, pede, oculo, dente, vulnere, vstione, liuore, fractura, similibus diserte voluit Moses. Quod namq; is, cui veneno est retaliandum, mori queat: atq; adeo plus in pœna sit, quam in peccato: id & in Mosaicis omnibus verum est. Sed & Sex. Cæcilius talionem ab isto argumento defendit, Gellii lib. vlt. c. 1. Hæc iam iuris ratio si non placet: illam tenere in toto hoc negotio oportet, quam diximus de magistratus arbitrio: quamq; tenuisse Romani videri possunt in iudicio contra Bomilcarem Iugurthę comitem, iure hoc gentium sanctum constituto. Ego enim sic accipio illa Salustii: *Fit reus magis ex æquo bonoq;, quam ex iure gentium Bomilcar comes eius, qui Romam fide publica venerat.* vt sc. non expedito eo iure gentium, quo per certum promptumq; rigorem res ilico transacta fuisset, iudicaretur: sed per longius, leniusq; examen, per actiones plures, per vades ad mitiorem formam res tota inflecteretur. Restat vero vt historiam quandam, quæ totam istam tractationem absoluit, exponam, & finem huic capiti facio. Subtractus est legati ope, consilio obses. Quid legato pro tali delicto fiet? Romæ is casus cum euenisset, iussus (vt in Selectis habet Polybius) legatus est vrbe intra dies quinque excedere. Narrat de altero Liuius libro 25, qui obsides etiam subduxit. Sed quid occiderit, non explicat: vt de obsidibus non taceat:

ceat: quos reductos virgis in comitio cæsos, ac de saxo deiectos, ait. Quid nos iuris esse opinamur? Obsidum corpora eodem modo sacrosancta Dionysius facit, quo legatorum. Obsides vero necatos videmus pluries. Immo Volscorum trecentos securi percussit consul Appius, quod ea gens a fœdere desciuisset. Atque si ipsi obsides digni eo supplicio videntur, quid non legatus videbitur, qui consilium, opem facinori præbet? Alios suadendo iuuisse, sceleris instar dixit Saturninus IC. & cõsultorẽ pari pœna puniendũ cũ delinquẽte, nõ semel traditũ est. Et ego quidẽ ita existimo, vt cõtrahat hoc facto legatus capitale crimẽ: & pro dedititio fiat. graue. n. flagitiũ in remp. admissum negari non potest. Exẽplũ Romanũ sit potius ex populi illius morib. quã ex ratione iuris. Sic & obsidibus pẽperciſſe alios scimus, vtroque casu, quo necatos a Romanis narrauimus.

Lib. 5.
Liu. lib. 2.
Dionys. lib. 6.
L. 16. D. de pœn.
Liu. lib. 2.
Guicc. 2.

De iure legatorum cum suis, CAP. 22.

ABsoluimus tractatum iuris legatorum cũ externis. Nunc de eodem iure cum ciuibus dicendum est. Faciam vero hîc partes duas: vt vna ex legibus Iustinianeis composita sit, altera ex moribus populorum constet. Quæ nunc scribam, ea de minoribus legatis tradit Iustinianus. apta tamen pleraque sunt & maioribus. quod, qui attendet, percipere facilẽ potest. Primum ergo iure Romano munus ciuile personale legationem esse, traditum ab

L.a.&l.vl. Hermogeniano eſt, & eleganter a Chariſio
L.4.§.3.de explicatum in tit. Digeſtorum de muneribus.
legation. Atque ideo Marcianus ſcripſit lib. 12 Inſtitut.
L.6,7,8,13. ordine vnumquemque cogi munere legatio-
eod. l.12.de nis defungi: niſi ſcilicet iuſta excuſatio ſiet.
vacat.l.21. Quæ non vna eſt. ſed eas hic non exſcribo.
detut. & Niſi etiam & prohibitus quis eſt, legationem
curat.l.6. obire. quod cum quibusdam contingit: qui
de excuſ. in l.4. D. de legation. notantur. Id recito, quod
D.l.1,3,4. ex lege 16 eiusdem tituli habemus, eundem
C.de lega- plures legationes ſuſcipere, non prohiberi, ſi
tion. & ſumptus ſuadeat, & itineris compendium:
& , quod ex lege quarta eſt. vnius legationis
obeundæ gratia mitti plures potuiſſe, qui ta-
men tribus plures non eſſent Rationem por-
ro harum mittendarum legationum præſcri-
pſerunt & Auguſti in vltimis legibus eiusdem
L.4. D. de tituli in Codice. Dignum autem relatu eſt,
legation. quod is quandoque, cui iuncta legatio eſt,
L.11.eod. poteſt & per alium mittere legationem. *Le-*
gari (inquit IC.) *vicarios dare non alios poſſunt,*
niſi filios ſuos. Sed & ſi abſenti iuncta eſt lega-
tio, eamque gratuitam ſuſcepit, poteſt is & per
alium legationē mittere. vt alter docuit. Hæc
L.8.eod. de perſonis legatorum. Qui quam obſtricti
ſint negotiis reip. ſuæ. clare liquet ex eo, quod
L.2.10,11. interim nec alienis ſe poſſunt, nec propriis
immiſcere. Sunt tamen aliqua de quibus age-
L 24,D. re non prohibetur. quæ in titulo De legatio-
de iudic. nibus ſignātur, & in l.2. de iudiciis. Ratio autē
ipſius

ipſius definitionis eſt, ne ab officio legationis ſuſcepto legatus auocetur. Quare nec alii poſſunt legato negotiũ facere. vt dictũ eſt. Quare etiam, ſi nulla ſequeretur ex negotio auocatio, interdictũ neutrũ eſt. Immo nec leuis auocatio impedit. Hinc ſi ante legationẽ ſuſceptam mota, legato lis in patria fiet, abſens etiã defendi debet. quod in lite mota vbi legatio agitur, contra eſt. in patria. n. defendendã cauſſam cognatis, amicisq; mandare diſcedens, poteſt: & fideliter, & ſine auocatione legati ea ab his optime defendi valet. quod nõ contingit alibi, & legato præſente. Si tamẽ quid in patria pateretur, propter quod ad auxiliũ reſtitutionis in integrũ veniẽdum eſſet, competere auxiliũ legato, definitũ eſt. Legato autẽ (id ſequi videtur) tempus prodeſt, ex quo legatus creat⁹ eſt, non ex quo venit illuc, vbi fungi legationẽ debet. Sed nec finitur ex eo die, quo eſt reuerſus, at cum quodam laxamento itineris: vt perbelle libro 1 Membranarum explicauit Neratius. Reuerſum porro poſſe pro ſumptibus agere legatũ, etſi gratuita legatio fuerit, quos in publicum negotium fecit, iuris eſſe opinor: nam legatiuo tãtum carebit, ſi ſuſcepit legationem gratuitã. quod & dabitur alias. Repetet vero etiã damna, quæ cauſſa legationis ſuſtinuit, vt eſt ab iuris interpretibus traditum. quamquã in eo, qui mercenariam obit legationem, contrarium reſpondendum videtur. Eſt tandem

L. 27. de legation.
30. ad SC. Treb.
L. 16. de legation.
L. 5, 8, 26. ex quibus cauſ. man.
D. & l. 30, 86. de ad. her. l. 1. C. ex quib. cauſ. ma.
L. 5, de legation.
L. 4, de vacation.
L. 7, quod cu. vnit. nom.

L.26.§.6. D.mãdati. & illud legato indultum, vt ſi in munere legationis, antequam ad patriam reuerteretur, deceſſit: ſumptus qui proficiſcenti ſunt dati, nõ reſtituantur. Contra vero, ſi legationem deſeruerit, aliterve in ea obeunda ceſſauerit eum etiam puniri, cautum eſt. Quid his adiungere ex interpretum commentariis cupiam plura? Vereor, ne & hec, licet ſumpta a fontibus iuris ciuilis, ſordeſcant in ſplendidiori iſta, quam fecimus iuris gentium explicatione.

L.10. De legation.

L.1,2. D. eo l.2. C. eo.

De iure morum erga ſuos legatos, CAP. 25.

ALteram itaque partem videamus, quæ eſt ex moribus magis, quam ex iure: ſpectatque ipſos legatos maiores. Demoſthenes in oratione contra Æſchinem docet, a legatis rationem repetendam renunciatorum, ſuaſorũ, mandatorum; & in vniuerſum, incorruptene ea facta ſint omnia. nec enim ferendum illud hic, *Pœnas verborum non dari:* quia legatis hæc tantum tradantur verba, temporaq;. Atque in propoſito quid Plato etiam voluiſſet, malo ſuis Latinis verbis recenſere. *Si,* inquit, *legatus, aut præco ea, quæ ſibi fuerint publice demandata falſo nuntiauerit, vel falſam legationem alio quouis modo obierit, ea tacedo quæ dicenda illi fuerãt, vel aliquid a ſe fictum retulerit, quod minime exiterit, ſiue aliter in legatione præuaricari cõpertus fuerit, ſiue apud hoſtes, ſiue apud amicos res acta fuerit; aduerſus hunc agatur, æque ac eum, qui Mercurii, Iouisq[ue] rationes, & mandata impie & nefarie*

Lib. vlt. de legib.

nefarie fuerit transgressus. cui si iudicio succubuerit, penes iudicium arbitrium esto, ecquonam supplicio plectendus sit pro delicti merito. Hęc Plato. *Demosth.*
Sed falsam legationem, hoc est, non demandatam capite vindicarunt Athenienses, & falso obitam. Et ista enim falsa legatio, (Suida declarante) dicitur, qua aliquid contra atq; iniunctũ fuit, actum, dictum est; aut contrà reipublicæ vtilitatẽ. Fuit & illa Athenis lex, ne legati munera acciperent. & multi morte damnati sunt, qui acceperunt. Immo ille, qui pacem perhonorificam, probatissimamq Athenienſibus omnibus cum rege Persa confecit, quod in legatione munera accepisse visus fuerat, parum abfuit quin & ipse occideretur. in referendis certe rationib. quinquaginta talenta ab eo exegerunt. Videtur & Romæ moribus cautũ, ne legati munera, aut pecunias caperẽt. nã Fabritium a Censorib. scimus admonitũ, iussumq; reddere rationem, si quid in legatione ad Pyrrhum acta accepisset muneris, sordium contraxisset. Dux hodie Moscouitarum (referente in Icone Basilii Iouio) auferre legatis ad se redeuntib. munera omnia solet. Veneti suis interdicunt pœnis grauissimis dignitatem accipere ab eo aliquam, apud quem legatione funguntur. Quæ ego magis probo, quam quod ab interpretibus iuris ciuilis cõtendatur pro muneribus legato adseruandis. At ad istam partem fusius dicam vbi de temperantia legatorũ

Xenoph. lib. 7. rer. Græc.

Dionys. in Select.

Iou. in Icone. Herm. Barb.

Alciat. Præs. 18. reg. 1.

verba facio. Ille quidem Athenienſis, de quo erat modo ſermo, non ideo puniri non debuit, quod egregie in pace ineunda ſe geſſerit, ſi & munera aduerſus legem accepit: Nam placet Spartanorũ conſilium, qui ob idem etiam factum eundem pœna affecerunt & præmio. Adoleſcens is fuit, qui quod ſtrenue aduerſus Thebanos pugnarit, coronatus ab Ephoris eſt: & ſimul quia armis non indutus, (vt ſcribit Plutarchus) vel armis inſolitis (vt Ælianus refert) pugnarit, ætateq; nondum poſtulante quę contra leges erant, mille drachmarũ multa affecere. Notabile exemplum, ſi quis præterea ſciat, qua occaſione pugnatum ſit. Sed & Sylla ſeruum, vt is præmium promiſſi indicii haberet, manumiſit, atq; ob ſcelus proditi domini de ſaxo deiecit. Hæc laudo, quæ probata etiam Seuero, Antoninoque Auguſtis cognoſcimus: & rationi, qua bona a malis non quaſi per Satyram, ſed ex ſe ſingula cenſentur iuſtius. Ea vero nec eſt prætereunda quæſtio, quam Cicero libro 2 de Inuentione notauit: ſi viaticum datum legato non eſt, & is præſtituto propterea tempore in legationem non ierit, an ſit puniendus. Mihi (quidquid Cicero diſputet) videtur pœna nulla dignus, ſi nihil diligentiæ in eo deſiderari poteſt, dum non ſtat per ipſum, qui curauit, qui vrſerit, quominus ſibi proſpectum de legatiuo fuerit. etenim in hoc ſunt rationes exploratiſſimæ. Et de pœ-

In vit. Age ſil. lib. 6.

Liu. lib. 77. & Plutarch.

L. 1. D. de his qui. vt indig.

de pœnis hactenus: Bene actam legationem remuneratam Athenis non vno modo, cognoscimus: Sacræ oleæ corona: cœna in curia. laudatio: similes haud dubie honores probe functis legatione dabantur. Romæ ad summos honores aditus inde fuerat. Cui legatio morti erat, statuas, columnas (si ferro periissent) posuere, publicam sepulturam fato absumptis decernebant: obtinuit tamen Cicero, vt Seruio statua poneretur, etsi is ferro non periisset. Atque ista satis. nec enim historiam rursus ingredior: quando illam libro superiore explicasse voluimus: & hic iam absoluimus tractatum de ipso iure legationum. Alii & erunt forsitan copiosiores, quibus hæc morum collectio fuerit cordi magis.

Liu. libr. 3. Philipp. 9. l. 2. D. de orator. Plin. lib. 34. c. 6.

L

ALBERICI GENTILIS IC.
CLARISSIMI,

DE LEGATIONIBVS LIBER III.

Quam multa in legato conuenire debeant, vt officium ſuum præſtare poſſit, CAP. I.

EX his, quæ hactenus dicta duobus ſuperioribus libris ſunt, ad legati officium explicādum pergimus. Quod ſcilicet quanti ſit, aut ex eo vno liquet, quod Cyrus inter primos educandum & inſtruendum ſibi hunc duxit, qui fungi iſto munere deberet. Et vero legati munus quale ſit, inde fuerit primo diſpiciendum, quod mores, iuraque legationum volunt. nam prima officii pars eſt, iura illa, & illos mores ſeruare: velleq; vt ſeruent alii ſibi. Ex eo etiã, quod legatus nouerit, qui, qualisq; ſit, inſtruetur maxime de reliquo omni officio: quia alia ſit vnius, altera alterius legationis perſona. Iam igitur de officio iſto dicamus. Sed ita, ne oratorẽ; quo cũ nomine conuenit; ne philoſophũ ethicum, œconomicũ, poli-

Xenoph. lib. 8. de pæd. Cyr.

politicum, militarem, quorum non paucis instructus esse preceptis debet; ne deniq; aulicũ, cuius arte expers noster hic esse non potest, erudiisse velle videamur. Ego .n. de legato scribo. & quemadmodum M. Tullius, qui rerũ omnium exactam cognitionem in oratore requirit, earum tamen ne verbum facit: ita ipse, quę propria legati sunt, persequar, & quantum in me est, explicabo. Hoc mihi, vel ignoranti opus illud vniuersum conficere, vel recte de scribendi ratione iudicãti, consiliũ placet. nec alios, qui diuersum obseruant, adeoq; nec Aristotelẽ ipsum probare queo, qui similẽ perscripturus artẽ, longe plurima, alterius quæ sunt artificis ac præceptoris, docet. Etenim respõderi a Peripateticis nihil animaduerto, quod aut propositum Aristotelis recte defendat, aut vnũ hoc indignissime non cogatur admittere vt a libris inscriptiones sint remouendæ, si alia isti eque habent prẽter id, quod operis titulus tenet. Ergo Quintilianus, Cicero, Aristoteles, Xenophõ, & Itali illi, Castelionęus, Casa, Guatius, similesq; pro illis disciplinis consulantur, qui docẽt. Mihi etenim satis est, dixisse, carere earũ cognitione legatum non oportere: atq; verũ hoc esse, non vna ratione ostendere. Cupio autẽ & exteriora quædam in legato & fortunæ, & naturæ bona reperiri: sine quibus apposite agere iniunctũ mun° nõ potest, nec officiũ suũ recte prẽstare. Quę omnia qualia sint &

In libr. 1. Rhet.

quam multa, ſequentes diſputationes aperient. Certe, quæ ex ſuperfluo (vt cum Polybio de militis perſona diſſerente loquar) ſunt, & inaniter redundant, miſſa omnia faciam. Et nec oportere Nicephoro auſcultari cenſeo, qui in legato rerum omnium, omniumq; linguarum cognitionem, & quidem excellentem requirit. Turbida, & ridicula hæc eſt virium noſtrarũ elatio: cum ſi vel in triplum vita prorogetur, ne tum quidem nos rerum plenam poſſe cognitionem apiſci, tanta eſt ipſarũ obſcuritas; & naturali intellectu ſentimus, & viri doctiſſimi conteſtantur. Atq; illi iidem tradũt, habitum pro miraculo olim, ſi duarũ linguarum quis notitiã tenuiſſet. Quod tamen quale ſit, mox videbimus. Nam hic, vt verum de rerum ſcientiis dicam, quid cum omni medicina faciet legatus, quæro: quid cum aſtrologia: quid cum aſtronomia: quid cum phyſica. Veri ne ſint ſenſus: quæ ſit mundi forma: quæ ſit Solis magnitudo: quæſtiones procul & ab ſui oratoris officio remotas ſtatuit libro 1 de Inuentione Cicero. quid ſi remotiores innumeras ego proſequerer? Quid noſter cum eiuscemodi artibus faceret? Politices pars eſt Legatio; vt Plato indicat in maiori Hippia, & in Politico non ſemel ſcribit; Taſſus etiam diſerte ponit, nec non certiſſimũ videri vnicuiq; valet. Quæ igitur illarũ diſciplinarũ (oſtende, qui adſeris de cæleſtib. Plato) in legatione vtilitas?

Lib. 9. *Lib. 6.*

Galen. lib. 6, De ſimp. med. fac. lib. 2, 3, De puls.

In Epinom. *Lib. 7 De legib.*

litas? Sed, vt diximus, nec possibilis est comparatio. egregie enim & vere illic Cicero: *Quibus in rebus summa ingenia philosophorum plurimo cum labore consumpta intelligimus, eas sicut aliquas paruas res oratori attribuere, magna amentia est.* Sed & mediocriter doctos magnos in republica, multosq; viros commemorant, & nos scimus, fuisse tales, qualis numquã vllus huiusmodi encyclopedicus exstitit. Verum & alibi disputatum a nobis est plenius aduersus istos, qui orbem vbique crepant scientiarum. contra quos, mirum, quam multus, sæpeq; est Xenophon, & in hoc maxime nostro Politices argumento. His itaque in præsentia omissis, ad institutum progrediamur.

Lib. 1. De Inuent.

Cic. lib. 3. De legib.

Lib. 2, 8, Pæd.

Cyr. libr. 4, De fact. Socrat. & in Oecon.

Exteriora quæ in legato volumus conuenire,

CAP. 2.

QVÆ igitur exteriora illa sunt, quæ in legato volumus conuenire, vt is munere suo rectius defungatur? Duo esse videntur: opportunitas profectionis, & aptus legatorum ornatus. Scitum quippe illud Tyberii est ad Ilienses legatos. Officiosa ea legatio fuit in morte filiorum Imperatoris. at cum serius, quam par fuerit, adueniisset, scommate excepta illo est: *Et ego*, resumpsit Tyberius, *casum doleo vestrum, Hectorem quiuis fortissimum amiseritis.* Historia apud Suetonium est. *Cui, sua tempestas est*, inquit Sapiens. Et tempus Stoici definiebant actionis opportunitatẽ: qua non seruata,

Eccl. c. 3.

mutari & incontrarium officia omnia. oſtendit Cicero. Sic miſſi Roma legati ad Antiochum de rebus ſummis acturi pudentiſſime ſubſtiterunt, luctu ex morte filii ſuperueniente diſtentum regem audientes; vt apud Liuium eſt. Verum nota hæc pars. Modum, ornatumve congruum ego & ex numero metior legatorum, & ex reliqua circa ipſos pompa. Narratum enim eſt de Sultano quodam, quod ludibrio exiſtimarit haberi ſe, ſi ſine amplo comitatu, etiam & muneribus legati ipſum adiiſſent. Qua tamen in re & quid legatio habeat, & ad quem mittatur, videndum eſt. Nã, vt de numero legatorum ſcribam prius, putauit & Demetrius ille vrbium expugnator, contemptũ ſe a Lacedæmonibus eſſe, qui vnicum miſere ad ipſum. Contra etiam in multitudine peccatum eſſe, Tigranes, ſic de Luculli puſillo exercitu loquens oſtendit: *Multi, ſi legati, vt pauci, ſi hoſtes aduenerunt.* Atq; cum hæc ita ſint, vnum tamen miſſum non infrequentiſſime, nouimus, & ſine indignatione exceptum. Et e diuerſo, a populis Indiæ quibuſdã, memorat libro 9 Curtius, ad Alexandrum centum veniſſe. & centum aliquando inducit Virgilius. & quingenti ad Inſtinianũ Perſæ acceſſiſſe traduntur. ſiue hi fuerunt legati omnes, ſiue etiã comites, nihil in propoſito refert. Nam & ſemper fere vnus eſt, qui agit, dicit & legationis princeps nominatur: vt reliqui comites & ipſi

Lib. 1. De offic.

Lib. 35.

Ma. lib. 2. leg.

Plutarch.

Plutarch. App. de bell. Mithr.

lib. 30.

Procop. lib. 2. de bell. Perſ.

ipſi appellari quodam modo, cenſeriq; poſſe videãtur. Miſerat tam multos rex Coſrhoes, vt vrbẽ quandã ingreſſi occuparent. Itaq; nec admiſſi ſunt, niſi viginti: & legato conquerenti reſpõſum fuit, ex more lagatorũ eũ ſic non aduenire. Sic, legere me alibi memini, tria equitũ millia in legationem quandam profecta. Sed a principe non excipiebantur, ad quẽ ierant, intra mœnia vrbis, multitudinẽ armatorũ (nam & armati proceſſerãt) timente. In preſenti argumento definire certi aliquid nequeo. Sed nec valde de ea re laboro, quia non ad legatũ, quã ad legantẽ ipſa pertinet. Satis autẽ fuit indicaſſe: & quidẽ oportuit: quoniã aliquid momẽti in hoc legatorũ & comitũ numero eſt: vt fungi ſuo officio cõmodius legatus queat: ſi.n. recte afficitur ex his princeps, quę prima in aſpectũ incurrũt: aditus legato ad reliqua lõge facilior erit. De reliqua vero põpa hoc tantũ, quod & eſt cum ſupradictis commune: ſpectare maxime ad dignitatem vtriusque principis, cum res exigit ſcilicet, magno comitatu, magno apparatu inſtructos, & ornatos legatos incedere. nam vnius referunt perſonã, & alteri quaſi pares futuri appropinquãt. itaq; fieri citra dedecus nequit vtriusq;, ſi perſona hæc aliter ſe habuerit, quam tanti loci maieſtas exigit. Equidem ſi hiſtrionem exſibilaremus, qui regis partes agens, ſordido comitatu, nec ipſe regaliter velatus, inſcenam prodiret

quid huic fiet legato, qui non breuiſſimi temporis fabulam agit, ſed vere induit principalem perſonam. Laudandi autem hic mihi eſſent quamplurimi, qui & alias egregie, & partem iſtam excellenter executi ſunt: & ſunt mihi cogniti. tamẽ niſi vnum certi negotii, & tẽporis vnum, omnium videlicet præſtãſſimos, non memorabo. Ille illuſtriſſimus eſt *Henricus Standlyus Darbyenſis Comes*, qui proximis his menſibus Galliarũ regi inſignia ſummi equitum ordinis a noſtra Regina detulit tanto cũ ſplendore, & pompa: vt Gallia propemodum admirata magnificẽtiam eius legationis dicatur. Alter eſt perilluſtris eques *Amicius Pouletus*, qui annos quattuor apud eundem regem pro regina verſatus in legatione, & ad reliquã partem præſtantiſſime, & ad iſtam ſic eſt, vt prioribus multis, & multis poſterioribus plurimum de hac laude detraxiſſe, præripuiſſeq;, conſtanti hominum fama exiſtimetur. Non id eſt minimum in legato. atq; Germani in legationes non alios mittere conſueuerunt, quã qui virtute, & numero comitatus eminerent.

Tac. de mor. Germ.

Naturæ bonis carere legatum non poſſe, CAP. 3.

CVM exterioribus illis ſi & naturæ dona in legato conueniant, quis plurimum acceſſionis fieri neget? Pulcritudinẽ epiſtola quauis commẽdatiorem, ferunt ab Ariſtotele dictam: & eundem interrogatũ, cur quæ pulcra ſunt in amorem ſui alliceret, reſpõdiſſe, cecihomi-

Diog.

hominis iſtam eſſe interrogationem. Iſocrates certe ſupra alias res omnes extollit pulcritudinem: & quę pulcritudine carent, ea omnia contemni adfirmat. Sed ego neque pulcritudinis encomium inſtitui: neque differuero quam hominis pulcritudinem exigam, legatique. nam, vt hac in re mittam Ariſtotelis minutiorem partitionem: primo De officiis Cicero quæſtionem ſoluit, qui duas facit ſpecies pulcritudinis, virilem, & muliebrem: atque hanc in venuſtate ponit; illam, quam nos quęrimus, in dignitate. Pulcrum itaque legatum eſſe velim: maxime vero eum, qui ad barbaros proficiſcitur. nam refutata in vniuerſum eſt Stoicorum ſententia, euictumque conſtare hominem animo, corporeq; : & hominibus barbaris in corporum maieſtate venerationem ſolum etiam eſſe liquet, quod & Magnus Alexãder deſpectus a regina Amazonum traditur: quia non eam omnino pulcritudinem in maximo illo rege, & ſane pulcerrimo hæc reperiſſet, cuius ingentis rerum geſtarum famæ rumore percita ad ipſum venerat. Sic & deſpectus, & deriſus Ageſilaus Magnus (quod Plutarchus prodidit) ab Ægyptiis, vir breuioris ſtaturæ. Non id Moſchus anno ſuperiore fecit cum illuſtri equite *Hieronymo Boeſo*, qui ab Regina Angliæ legatus ad eum fuit: vir & maximis quibusq; legationib. aptiſſimus, & (quod nũc ſcribimus) nobili corporis proce-

In enco. Helen.

Lib. 1. Rhet.

Cic. De ſinib. lib 4, 5. lib. 1. De leg.

Curt. lib. 6.

ritate,&ea aſpectus præſtantia,quæ ſimul&vigorẽ, &comitatẽ(pulcritudo Ariſtoteli in viro cõmendata) hominis facie oſtendat,ſic inſignis,vt ipſe vnus in tãta Anglię pulcerrimorũ hominu copia legari præ ceteris illut meruerit. Alibi apud barbaros ſecundũ hãc ipſam pulcritudinẽ,alibi ſecundũ proceritatẽ honores deferri conſuetũ,ſcribit etiã Ariſtoteles.& faciem in illa mundi barbarie multũ valuiſſe, Lucretius libro 5 canit. Nec vero mirum eſt, ſi id cum barbaris euenit: quoniam qui hominem ex ſolo corpore, vt alii ex ſolo animo voluerunt, conſtare credent, ſi non credunt iſti, qui, vt ſentit Cicero, non re, ſed nomine tantum homines exiſtunt? Sed quid barbaros in rem præſentem produco? Stoicus Cato in legatos populi Romani, quorũ vnus, ſaxo quõdam in caput percuſſus, fœdas cicatrices præferebat, alter pedibus laborabat, iocatus ſic traditur: *Mittit populus Romanus legationem, quæ nec caput, nec pedes habet.* Hæc de pulcritudine. De reliquis corporis bonis quis dubitet, quin idem, immo magis non ſit? Atque hæc ita ſe habent. non tamen vt aliquando diuerſa conſilia non ſint meliora. Sentimus enim quã valuerit afflictũ legati Chalcidẽſis corpus in ſenatu Romano: *Chalcidenſiũ* (aiunt) *legatio ipſo introitu ob id, quod Miccion princeps eorum pedibus captus, lectica eſt introlatus, vltima neceſſitatis extemplo viſa res*, &c.

Lib. 4. Poet.

Lib. 1. de off. Plut. Liu. lib. 50. App. de bello Mithr.

Liu. lib. 43.

Quod

Quod fortunæ bona conuenire in legato debent.

CAP. 4.

NVNC de fortunæ bonis scribendum est. Hęc ego in legatis vehementer desidero: etsi sciam tantam esse quorundam principum siue stultitiam, siue peruicaciam, vt quem omnino mittant, vix cogitent, seque vnos mittentes respici debere opinantur. Sed nihil de principibus dico: agant, legẽt vilissimos quosque, siue hos vilius redimant, siue sint hac in re gratiosi: ipsi sæpe sentiunt, quid hoc sit, faciem, & personam suam ignobilibus hominibus dare. Augustus, legatis esse in Orchestra locum, vetuit, cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Accepi, quod *Suet. c. 44.* Ludouicus XI. Calliarum legato vti soleret quodam (o rem fœdam!) barbitonsore: & homini sane tantum exhibitum honorem, quanto fuerat dignus artifex vilissimus. tamen adhuc aliorum principum ego patientiam demiror, qui vel excipere hominem potuissent, & non se contemni existimarunt a Gallo. De legato ipso dico. Virum ignobilem posse nobilis, adeoque principis personam præstare, vix est verisimile. Nobilitas enim ipsa est ille stimulus, quo ad res præclaras vrgemur. & plebeiũ gen⁹, quin abiecte se, & humiliter nõ gerat, rarũ est. & vim vero fortunæ bonis cõnumero, quã secũ eo affert legat⁹, quo proficiscitur, quãq; aut a maiorib. habet, aut nata eadẽ *Arist. lib. 2. Rhet.*

sibi est ex reliqua ante acta vita, quove alio fortunæ beneficio. Ecce, quod Valerii, Menenii, Horatii, gratiosi apud plebem erant, cum hac efficere valuerunt, quod alii non sunt assecuti. *Placuit*, inquit Liuius, *oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam facundum virum, & quod inde oriundus erat, plebi carum.* Et libro tertio: *Tum Valerius, Horatiusq; missi gaudio ingenti plebis accipiuntur; quippe liberatores*, &c. Quid alios memorē? Sic ad Alexandrum, ad Antipatrum Phocio ab Atheniensibus legatus, quod regibus vir esse acceptissimus, consecutus ea ab illis est, quæ alium cōsequi impossibile fuerat. Idem histrionem (ars hæc non dedecori Græcis) nescio quem ad Philippum misere, & notum regi hominem ex arte, & gratum rem confecit. Antistites Christiani a Firmo missi tantum valuere apud Theodosium fauore proprio, quātum nē sperandum quidem aliis fuit: vt ex narrante licet cōiicere Ammiano. Infinitus sim, si istud prosequor argumentum. Ceterum Sabinarum mulierū nobilem legationē (legatio fuit teste Dionysio lib. 2) quis reticeret? inter arma, cædesq; legatione defuncte illa sunt egregie, quā alii nulli mortales potuissent. Quis in memoriam non reuocarit aliarum mulierū ad Coriolanū legationem? Hunc non amicissimi homines, non ipsi Dii, certe non Deorū sacra, & insignia frangere potuerunt: mater autem & legatio

Lib. 2.

Plut. in Phoc

Æschin.

Lib. 29.

Dionys. lib. 3.

legatio muliebris ab ipso reportauit; quod est desideratum. Magna profecto, magna vis est in persona ipsius legati. Quod in 2 Gonzaga disseruit Tassus eleganter: & auctor Rhetor. ad Alexandrum hæc confert: *Ipse quidem non potis est, qui pro vobis legatione fungatur: hic vero, qui Spartiatarum ciuitati amicus est, facilime apud eos, quæ vultis queat efficere*, &c. Indicauit vero & hoc ipsum egregie Annibal Pœnus, dum Scipionem sic allocutus traditur: *Vestri quoq;*, vt audio, *patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negauerunt pacem. Annibal peto pacem*, &c. eodem quę spectant & illa, quę itidem Liuius scribit de Carthaginẽsibus legatis, *Quorum ætatibus, dignitatibusq; cõspectis (nam longe primi ciuitatis erant) tum pro se quisque dicere, vere de pace agi*, &c. & quod de Asdrubale Hæduo: *Is pacis semper auctor, aduersus factioni Barchinæ eo tum plus illi auctoritatis fuit.* Verum, vt dixi, longiori oratione istud non prosequor. Reliqua, quæ ad legati officiũ proprie spectant, diligentius examinemus. *Liu. lib. 30.*

Præstantem ingenio legatum esse oportere,

CAPVT 5.

ET quod in omnibus hominibus solet desiderari, id in legato ego requisierim maxime: atq; illud ingenium est. Ac vero ne de singulis bonis, quæ vno ingenii nomine comprehenduntur longam orationem instituã: quantus, quæso, potest legatus esse, qui celeri animi *Cic. libr. 5. De fin.*

motu non valet? Hæc ſcilicet ingenii dexteritas eſt animi quędam vehementia concitata, vt dixit in Carmide Plato. Corinthii legati ni promptum habuiſſent reſponſum, quod Alexandro aliquando dedũlent, quantum aberãt, quin impotens regis ira eos non tractaſſet peſſime? Cruem Corinthi factum Alexandrum ei denuntiarunt. indignatus rem minimi rex. at legati, Tibi vni, ſubdiderunt, & Herculi iſtud detulimus. Quo dicto ſic placatus eſt Alexander, vt maxime etia ea ciuitate gauderet, quod par Herculi viſus, habituſque fuiſſet. Leo Byzantius Athenas miſſus, vt in componendis, quibus Athenienſes affligebantur, diſcordiis operam, quam poſſet, nauaret: obeſſus autem, & vẽtricoſus cum eſſet, riſum huic ciuitati ſtatim commouit. Quid Leo? ingenio adeo valuit vt ab hoc malo potiſſimum & deſumpſerit ſibi dicendi occaſionem, & ad concordiam traducendi Athenienſes. nã ſtatim ita: *Quid me perpinguẽ ridetis viri Athenienſes? Vxor mihi obeſior longe eſt. & vtrumq; tamen, quia concordes ſumus, lectulus vel breuis tenet*, &c. Demetrio (quod retulimus) excandeſcenti, vnum miſiſſe legatum Lacedæmones; qui aliter os legatus obſtruxit, quam quod queritanti reſponderit: Ita, rex, vnum ad vnum miſerunt. Aſdrubal Hædus dum victis Carthaginenſibus pacem in Senatu Rom. petit, rogatuſque, ſi ea daretur, per quos ipſi Deos in leges fœderum iurarent, quæ toties

Senec. lib. 1 De benef.

Plutar.

ties violassent: *Per eosdem*, dixit, *qui tam infesti sunt fœdera violantibus*. Lege lib. 30 Liuium. In hac parte excellat legatus necesse est: quoniam sunt eius actiones pleræque omnes, quæ tempus ad consultandum non præbent: quæque nisi per istos celeres animi motus recte expediri non possunt: nam hi sunt, qui momento temporis & consilia in re subita suggerunt, & ordinem, ornatumque, quo acute excogitata proferantur. vt Aristoteles, vt Cicero, vt alii docent. Sed quid ego exemplis, rationibusque rem manifestam illustrare conor? Quin dicimus potius, quomodo vis ista comparetur? Sed a natura ingenium singulis ingenitum est. Credo tamen adiuuari ab arte posse, & quodammodo etiam comparari. Nam legato non deerit quod argute & eleganter respondeat, dicat, agat, si solerti iudicio, magnaque diligentia cogitarit prius, quid sibi, suæque obiici, dici, fieri valeat legationi. parato enim quid vim quam defuit? Illud nec inuabit istos conatus mediocriter, quod & legatorum, & aliorum dicta, facta attente notauerit, quæ huius argumenti sunt. Excitamur enim similibus ad similia: & fieri etiam potest, vt idem tibi sit respondendum, quod aliis dictum, hæc obseruando, cognoueris. Sic scil. eadem dicta, factaque in ore non infrequenter legimus plurium, & a plurib. vsurpata. In summa, qui rerum siue occasionum

Arist. lib. 1 Post. et lib. 1. Rhet. Cic. lib. 1. De orat.

genera tenebit: tenebit autem qui aget, quod dictum est: is particulares, quæ teneri non possunt, occasiones morarum præcipitandarum nec formidabit, nec ab ipsis se inepte expediet: quoniam in generis notione inerit specierum semper, & individuorum sensus multus: adeo vt cum ad ista venerimus, deficere ingenio non valeamus.

Legatus vt sit orator, CAP. 6.

NVNC de reliquis, quę legatum habere volumus, & homini non adueniunt, sed ipsi a se vel maxime quæruntur, dispiciamus. Oratoris excultum virtutibus legatum desideramus, & nomen ipsum oratoris commune desiderat. Neque in adsertione adserenda est, cur tantillum trahamus moræ. Id monemus magis, quod is a me nunc legatus effingitur, qui nō vni tantum aptus est speciei legationis, sed omnium obire munus recte potest. In bellico enim legato non admodum requirimus oratoriam vim istam; non in aliis multis. An requirimus in illo, quem agere mutam diximus legationem? An in tali, qui conceptis verbis legationem exponit? Qui reddere tantum litteras habet? Sed & illud in proposito tenendum est, quod nec vmquam cupimus sic ab oratoria arte legatū instructum, vt arculas rhetorum omnes ei reuolutas velimus. Nec enim hunc virum, quem factis excellentissimis destinamus, ad verborum, linguæque anxiam flam

lam ſollicitudinem deuocare decet. Nam neque principibus, quorum perſonam legati gerunt, conuenit is dicendi character, quem vbiq; in lucubrationibus oratorum aſpicimus, ſed ſimplex, ſed nudus a coloribus, figuris, luminibus. Breuitas ſermoni conuenit legati, & ſit is illuſtris ſententiarum & rationum pondere magis, quam elaborata dictione & amplificationum digreſſibus. Etenim quod Demoſtheni accidebat cum Phocione, id, niſi ſupradicta ſequimur documenta, legato noſtro ontinget. Quæ orator ille maximus longa *Plutarch.* ſæpe dicebat oratione, Phocio ea, multum ac ſæpe dolente altero, pauculis omnino verbis diſpergebat. Vis dicam, quam orandi rationem in oratore legato cupio? quam non improbaret Tacitus, ſiue is fuit Quintilianus, *Lib. 2. De* qui dialogum *De oratore* ſcripſit. quam Cice- *ſtimb.* ro alicubi *popularem rhetoricam* appellat. qua Menelao fuiſſe, Homerus Iliados tertio tradit, no multiloquam, non vagam, ſed breuem, argutamque. ac ego quidem breuem appello ex Ciceronis, qui in propoſito meminit *Cic. in Brut.* Menelai, & Ariſtotelis, & aliorum rhetorum *Ariſt. lib.* documentis, quæ in mediocritate conſiſtat. *3. Rhet.* Eam ego locutionem legati eſſe velim, quam philoſophorum eſſe Cicero in Oratore ſcribit, caltam, verecundam, virginem incorruptam quodammodo, & ſermonem potius, quam orationem. Nollem oratorem noſtrum

oratore Scauro meliorem Catulo filio, Ser. Sulpicio, similibus. si in legatione exponenda, & sententia dicenda grauitas, si naturalis quædam auctoritas, si prudentia, si elegans quoddam & eruditum genus orationis, & in summa tantum eloquentiæ in legato est, vt munus illud tueri facile possit: vltra nihil ab ipso exigẽdum, opinor. Hęc mea opinio est: immo legati omniũ, quos ego quidem nouerim, excellentissimi certũ iudiciũ est. *Franciscũ VValsingamũ* dico. Is aliquando mihi in istã sententiã disserebat. Sed & legati illi huc concedunt, qui longas orationes missas faciẽdas, vt res paucis trãsigeretur, Belisarium aliquando monent. Hac iã dicendi ratione noster agat, oret, lenocinetur. & Tassus enim lenoni legatum, quẽadmodum oratorem quendam coquo in Gorgia diuinus Plato assimilat. & hoc ipsum Plautus alicubi intulit. nescio vero (nam id ab vltimis studiis pueritiæ memoria repeto) si etiam Iustinus scribit, dum a rege quodã missos lenones tradit, atque eosdem mox legatos appellat. Socrates certe, vno se lenocinio confidere vel maxime, apud Xenophontem in Conuiuio contestatur. ea est ars conciliandi amicitias. ea est legati ars maxima. Restat nunc vt de his verba faciamus, quæ tenenda ista in parte legato particulariter sunt, dũ legationẽ renũciat. At executº id est Aristoteles in Rhetoricis ad Alexãdrũ. igitur ab opere ipse supersedebo.

Prot. lib. 2. de bello Goth.

In Milit. glor.

Cap. 29.

Sermo-

Sermonem teneat legatus eius, apud quem agit.

CAP. 7.

LInguæ præterea illius, apud quem legatus eſt, notitiam habere noſter orator debet. hoc. n. remouet incõmoda, adfertq; cõmoda multa. Et, vt hinc faciamus initium, ſemper is barbarus eſt, qui loquitur homini, apud quem verba facit, ſi is non intelligit dicentem. *Sumus ſurdi omnes*, vt ait Cicero, *in linguis quas non intelligimus*. Quid vero ſi interpretis copia non eſt? Fieri poteſt, ne ſit. Meminerimus quid cũ interprete Themiſtoclem egiſſe, ſcripſimus libro ſuperiore. Caracalla interpretes non ſemel necauit, vt per eos non innoteſceret, quid actũ fuiſſet. quod in Selectis de legationib. ex Dione reſciuimus. Eſto autẽ, licuerit, liceatq; interprete, quem & nanciſcatur legatus, vti: fidere tamẽ vel probitati vel ingenio eius, hoc quantum eſt? An & ex perſona dicentis interpretis ita ille afficietur, qui audit, vt ſi ex legatiore digniori perciperet? Succedit vero mox & incommodũ aliud, quod qualis fuerit reſponſio orationi ſuæ data, omnino ex interprete (vt vt hic probus, prudensq, ſiet, bene reſcire legatus nequit. Mitto quod cũ Satyro hiſtrione accidiſſe Demoſtheni, Plutarchus narrat: quæ ſcilicet eadem erant, viſa diuerſa fuiſſe recitante Satyro, atque cum Demoſthenes recitaret. Demus interpretem (quod impoſſibile eſt: vel ſi ille interpres Sergius ſit, quẽ lib. 4 Agathias

Lib. 5 Tuſ.

Cap. 15.

in negotio hoc præstantissimum facit) orantem plane ac is fecit, cuius verba referuntur: illam certe vocis energiam, & latentes illas affectuum significationes inter dicẽdum aſsurgentes referre interpres nequit. Gedo, quî obſeruabit eas etiã ſignificationes affectuum; alio dicente, legatus, quas in auditorib. omnibus eſſe ſcimus, & is ſolus notare apte poteſt, qui agit, aut qui ſingula ſentit, quæ aguntur. Quid eſt, quod prudentes medici libentius ipſi vident, alloquuntur ægrotum, quam ſi, quid quid in re eſt; referatur eis ab aliis? Nẽpe quia multa ſunt, quæ recipi niſi noſtris oculis nequeunt. Et eſt ſimile, quod de teſtimoniis ad iudices quoſdam Adrianus imperator reſcripſit. Id tamen non refero. At hæc quoq; fieri poſſe concedamus: quæſo quæ certitudo manet legato, ſi ex interpretis iudicio (iudicat enim hoc locó iſte, qui quod ſenſum excedit refert) totus pendeat? Verum & quẽm ſtatueremus illum oratorem, qui per interpretẽ diceret? quem legatu ſtatuimus, ſi is eſt orator? igitur ob hæc vitanda incõmoda, definimus legatũ indigere interprete nõ debere; atque ideo cognitũ ipſi ſermonẽ eſſe oportere, quo is vtitur, quę alloquitur. Probo Tiſſapherně Perſam, qui legatum miſit Spartã linguæ Spartanæ gnarũ. Perſeũ probo, qui hominem legauit ad Gentiũ regem Illyriorũ ſermonem callentem Illyricũ. Non dubito, quin Romanorum

L. 2. D. de teſtib.

Bal. an. l. 20. §. vlt. de teſta.

Thucyd. lib. 8.

Polyb. in Select.

norum pleræq; omnes legationes ab tali non fuerint linguâ instructæ, qualis ipsis citra omnem interpretis opem satis ad munus obeundum fuisset. Etruscum enim sermonem, mox Græcum pleriq; omnes, qui ad rempublicam capessendam nutriebâtur, discébant. Sermo autem Græcus quâ non patebat? Carthagine erat bene notus, si verum est, quod interdixerint illis Romani, ne vterentur. Quis nescit de omni fere eis Euphratem Asia? Quid Saguntum, Emporium, alios in Hispania locos, & Massiliam in Gallia memorem Græcas vrbes? quid rationes conquiram, quibus, non quidem communiter notam (id enim Cæsari refragaretur) linguam Græcam & in istis Europæ partibus ostenderem, sed incognitam non fuisse? Scripsi aliquid ex Cicerone ad rem alibi. Quid quod legatos vsos interpretibus in tota Liuii historia, aut fallor, non legimus? Scio tamen & alios, & legatos interpretibus aliquando vsos. Verum quidquid facti sit, ego docui satis, sic fieri oportere, vt dixi. Et nunc quidem si legatus linguam Latinam teneret, bene prospectum ei opinor: quoniã longe hæc est hodie in vniuersa Europa notior, quam fuerit Græca. Si tamen & eas cognosceret, quæ nunc viuunt, vbi futurus legatus est, magis atque magis probarem. nam, vt alia omittam, afficere, quemadmodum volet, poterit legatus regem sane cer-

Liu. lib. 2, 6. Dionys. 4.

Lib. 4. Lect. c. 3.

Cic. in ep. ad Therm. & in ora. pro Bal. & l. 5. de capt. Sall. de bell. Iugurt.

tius, si huius ipsum patrio sermone alloquitur. Quis isto magis non afficitur, qui congenitus nostris sensibus est? Iterũ de interprete. An cũ interprete hæc consequemur? Scilicet idem plane est interpres & legatus; atque quod hic dicendo nunc vnum, nunc affectum alterum in principe audiente mouendum, promouendum censeret, idem facturus interpres fiet. At immutanda oratio non infrequenter venit ex his, quæ dicendo fieri animaduertimus. quod probe Rhetores omnes admonent, nec vero istud facere per se interpres, aut illum, vt faciat, surdus noster iubere potest, qui sentit eorum nihil, quæ fiũt. Mittamus interpretem, qui sapienti legato numquam adfuerit. Discat & viuentes alrquas legatus linguas, vel nobiliores, vel quæ vsui sibi ex commerciis gentium, vicinitate, opportunitate, alia occatione esse queũt. Onus non impono homini omnium addiscẽdarum linguarũ. quod Nicephorus facit. nullæ enim humanæ vires id ferent, siquidem lin-
Li. 5. Tusc. guæ innumerabiles sunt, vt scribit Cicero; tantum abest, vt disci etiam possint. & vir optimus Manutius, totam ætatem vel vni addiscendæ linguæ Latinæ consumere homines, non vno in loco conquestus est. Illeque in hoc fortitan poetam agit, qui vsque etiam ad eloquentiam cognitas cuidam canit linguas, Hebraicam, Græcam, Latinam, Hispanicam, Germanicam, Gallicam, Italicam, Æthiopicam. Arabicam,

bicam, Syriacam, Perſicam, Anglicam, Chaldaicam. Mithridatem, quem duarum & viginti gentium, quas ſub ditione habuit, linguas calluiſſe ſcribunt; ſcio linguas tam multas non calluiſſe: nec enim tam patebat in immenſum eius imperium; vt liquet ex Appiano optime. Fuerint itaque non linguæ, ſed idiotiſmi plerique omnes. Idem de Cleopatra reſponderim de qua ſcilicet magna etiam notata in propoſito ſunt. Meminerimus vero riſum ducis Romani, qui Dacas, Medos, Elimæos, Caduſios, alia nomina vix fando audita, Antiochi legato accenſente pro rege ſtare: *Atqui*, inquit, *hi omnes Syri ſunt*. elegans eſt apud Liuium libro 24 hiſtoria. Tres igitur cum Ennio, qui & *tricor* propterea dictus eſt, linguas teneat legatus noſter, &, ſi poteſt, vnam adhuc & alteram. Nec enim admodum difficile iudico mandatum præſens hominibus, qui rerum ſcientias minutiſſime perſequi non coguntur; & abundant affatim otio, reliquisque commoditatibus, quibus iſta comparari ſolent. Themiſtocles anni ſpatio Perſicam didicit. Sit & Themiſtocles teſtimonium in definitionem noſtram. nam didicit Perſice loqui cum Perſis futurus, acturus. Et quoniã multa hic diximus, caput cum Demoſthenis facto cõcludo. Is Græciam legatus peragrans colloquendo, & inſtigando omnes fere populos, Thebanos ad bellum reſides in Philippum

Gell. li. 17, cap. 17.

Plutar. in Anton.

Thuc. lib. 1.

Plut.

armauit. Num tanta per interpretem effecisset? Cum interprete principium & finis.

Magna in legato historiarum cognitio requiritur, CAP. 8.

HIstoriarum præterea cognitionem legato nostro commendauimus. Nam vt infinitas historiæ laudes prætermittam: hoc certe ex earũ cognitione legatus assequetur, quod quasi innumeras obierit ipse legationes, dum tot legatorum facta, dicta, euenta perlegerit, eruditus euadet facile atque peritus normam componendi actionum suarum. Neque enim aliud est nostra prudentia, quam euentorum obseruatio, rerumque præsentium ac futurarum ex præteritis tamquam ex fonte scientia deriuata. Et hoc ipsum illud est, quod apud Procopium libro 3 de bell. Goth. legati Longobardorum dicunt, & passim viri prudentes adfirmare consueuerunt, eum, qui de futuris velit dispicere, præterita intueri debere. *Nam quæ*, inquit lib. 2 Rhetoric. Aristoteles, *futura sunt, plerumq; paria, similiaq; sunt iis, quæ iam facta sunt.* & libro 1: *ex præteritis futura coniicientes iudicamus.* Quoniam scilicet res mortales omnes, omniumque temporum summa nexæ similitudine sunt. Etenim, qui omnia faciunt, homines iidem sunt, naturam eãdem, eosdemq; affectus perpetuo retinentes. quare, effecta eadem exsistere, necesse sit. Sed & rerum obseruatione patet, verum esse, quod dico,

Arist. c. 2. Rhet. ad Alex. Machianell. lib. 3. Obseru. in Liu. c. 43.

dico. quantam enim videmus morum in singulis populis vicissitudinem? Sane aut nullam, aut leuissimam. Est hoc cæli, terræque opus, vt hæ huius, illæ illius gentis sint rationes. quod Hippocrates docuit, & alii plures exscribunt, atque in persona Manlii Consulis Liuius libro 38 elegantissime tractat; & ex se libro 5 dicit, dum de Rhætis loquitur: ac rursus libro 45 de aliis alibi etiam, licet a se diuersus, tamen & illud in nostram sententiam, habet, quod nec terra mutata genus, aut mores mutat; & quod natura insita velut ingenio terræ vinci nequit. Hæc eadem de vi terræ, ac cæli Herodotus, Plato, Polybius, Cicero, Plutarchus, Curtius, alii (vt dixi) notata reliquerunt. Si itaque idem cælum, eadem perpetuo manet terra; eędem & perpetuo rationes populorum manebunt. Scio, educationi, consuetudinique deferri plurimum. Sed non vt rerum natura inuertatur: nam quod natura insitum est velut ingenio terræ, vinci nequit. Quamquam ista quid diutius prosequor? Historiarum peritus & præterita sciet, & cognoscet præsentia. Volo namq; legatũ, cum antiquis dediſſe historiis operam, num etia recentioribus. Quare ad eas, licet certissimas, coniecturas ipsi recurrendũ non fuerit; qui hodierna nequaquã ex anteactis, sed ipsa per sese nota probe & explorata habebit. Quid? Potuit Lucullus, cum esset Roma profectus rei mili-

In libr. de ac. aq. & le.

Lib. 37

Herod. lib. vlt.

Plato lib. De leg.

Polyb. lib. 6

Cic. de lege Agr.

Plutarch. in Pomp

Curt. lib. 8.

Cic. in Lucull.

taris rudis in Asiam factus Imperator veniſſe, opera ſimili, ſed paucorum dierũ adiutus, qua exſiſtere aliquem legatum poſſe, nos adfirmamus: & idipſum non fiet? Age: negari illud non poteſt, inſtructum ab hiſtoriis euaſurum in legatum optimu trihorio longe facilius, quam, deſtitut? ſi ſit ab iſto auxilio, annis multis, multisq; faceret. Ecce autẽ me ipſum do in quale quale exẽplũ, qui ex pfunctoria, breuiſſimiq; temporis lectione hiſtoriarum hęc potui (credo inutilia penitus non fore) obſeruata, præcepta explicare. Quid ergo faciet is, qui in hãc vnam curam intendet? qui propterea diligentius, qui plures hiſtorias euoluet? eũ profecto futurum legatum ſummum, & antequam attingat vllam legationẽ opinor. Nec enim nauta ex commẽtariis (vt dicere ſolebat Galenus) hic noſter erit: aut deſipere credetur, prout & deſipere & delirare Phormionem philoſophũ dixit Annibal, quod de re militari, cum numquam in militia fuiſſet, ſe coram milite, & imperatore præſtantiſſimo auſus eſſet diſputare. Nam iſte legatus, non ex falſacibus hominum ſiue coniecturis, ſiue rationibus huc accedet, ſed doctus ab certiſſimis rerum experimentis prouinciam ſibi demãdatam ingredietur, animo iam perluſtratam ſuo, totamq; cogitationibus ſuis exploratã, immo etiã oculis ſubiectam, & pedibus fere permeatã. Poſitus enim eſt quaſi in ſpecula, & ſummo quodam monte

Cic. lib. 2 De orat.

is,

is, qui cum historiis est: vnde subiectos cam-
pos, vallesq;, & quoscumq;, qui loca hæc infe-
riora perambulẽt, horumq; gressus omnes fa-
cile despicit. Ergo cum descenderit ipse, inque
aliquod se dederit iter; commoda, & incõmo-
da loca, & rectas, & obliquas vias præclare no-
scet, & in itinere instituto, iuceptoq; cum fru-
ctu ac laude versabit. Habet profecto hoc præ-
ter alias scientias historia, vt ex ea & theoricã,
& practicam simul assequamur. Atq; cum hęc
ita sint rationibus comprobata, quid Alexan-
drum ab rerum gestarum Achillis, quid maio-
rem Africanum ab Cyri facinorum nobilissi-
morũ siue historia, siue fabula eruditos cõme-
morem? Maximę vtilitatis historia legato est.

Quatenus philosophia legatum deceat,

CAP. 9.

SED ad historiarum cognitionẽ accedere &
illam philosophiæ partem, necesse est, quæ
de moribus tractat, & ciuitate. Nam ista quasi
anima est historiarũ: vt quæ omniũ caussas cõ-
tineat, explicetq; dictorũ, factorũ, euentuum:
atq; ideo historiæ notitiã non nudã, inanemq;
esse sinat, sed incertos, vtilesq; rerũ vsus perdu-
cat. Nec vero in negotio isto verebor omniũ
præstantissimũ dicere, & ad imitãdum propo-
nere Machiauellum, eiusq; plane aureas in Li-
uium Obseruationes. Quod namq; hominem
indoctissimum esse volunt, & scelestissimum;
id nihil ad me, qui prudẽtiam eius singularem

laudo, nec impietatem, aut improbitatem, si qua est, tueor. Quamquam si librum editum aduersus illum considero. si Machiauelli conditionē respicio. si propositū scribendi suum recte censeo. si etiam meliori interpretatione volo dicta ipsius adiuuare; non equidē video, cur & iis criminibus, mortui hominis fama liberari non possit. Qui in illum scripsit, illū nec intellexit, nec non in multis calumniatus est: Et talis omnino est, qualis qui miseratione dignissimus sit. Machiauellus Democratiæ laudator, & assertor acerrimus: natus, educatus, honoratus in eo reip. statu: tyrannidis summe inimicus. Itaq; tyranno no fauet: sui propositi nō est tyrannū instruere, sed arcanis eius palā factis ipsum miseris populis nudum & conspicuum exhibere. An enim tales, quales ipse describit principes, fuisse plurimos ignoramus? Eccur istiusmodi principib. molestū est, viuere hominis opera, & in luce haberi? Hoc fuit viri omnium prudētissimi consilium, vt sub specie principalis eruditionis populos erudiret: & eā speciem prætexuit, vt spes esset, cur ferretur ab his, qui rerum gubernacula tenent, quasi ipsorum educator, ac pædagogus. Ceterū hæc disceptatio vlterius haud ducitur. Si fauere scriptoribus volumus, multa & in hoc vitia emendabimus: aut illa saltem feremus in eo, quæ in Platone ferimus, & Aristotele, aliisq;, qui non dissimilia cōmisere peccata. Feremus autem, quia

Plato libr. 8 de rep.
Arist. lib. 5 Polit.

quia meliora deterioribꝫ lõge plurima & is habet. Hoc habet, quod in præsentia quærimus, vt in lectione historiarum non grammatizet, sed philosophetur. Eget profecto altera alterius scientiæ cognitione. Nam absque historia philosophus talis mihi esse videtur, qualis qui rectam quidem ingreditur viam, sed quod in tenebris ambulet, certo cognoscere nequit, vbi sit. nec ea bona colligere potest, quæ Sole exorto solum apparent. Historicus cõtra, ambulat ipse quidem in luce & splendore rerum gestarum: at quoniam eundi viam non ideo tenet, quod prospectus sibi vndique patet; temere incedere, casuque eum oportet. Si enim in re aliqua peragenda is velit cum suis, quæ multa obseruauerit, exemplis progredi, cedo quæ sequetur? Non proferet exemplum, cui exemplum contrarium desit. vt vel ex his, quæ superiore libro tractata a nobis sunt, cognosci facile licet. Philosophia ergo est, quæ de exemplis iudicabit. & iuris scientia (philosophiæ pars) fuit, quæ de iure legatorum dum disputaretur, exempla subtili trutina æstimauit. æstimabimus, si quid in nobis huius virtutis plus erit, & in reliqua omni dicendi tractatione. quoniam & Socrates dicebat, turpes absque scientia opiniones esse: & id esse, si aliena quidem facta, sententiasque producere, quid autem nos sentiamus, & rectum existimemus, fari minime valeamus. Philosophia id faciet, vt possimus:

Plat. lib. 6. de rep.

Agath. lib. 1.

Philoſophiæ iũctam hiſtoriam cum encomio illo admitto, vt haud ſecus quam domina, nec nutabunda, nec adulatrix iubeat, planeq; cõſtituat, quibus nam adhærere, quę fugere nos oporteat. Non fero alias. Philoſophum legatũ ſine multa hiſtoriarum cognitione non fero. puer enim hic a Cicerone diceretur. Nuda, tenuiaq; eiuſdem bona appellaret Plato. Docent periti, & ipſos politicos homines philoſophiæ paulo familiariores factos, ad reip. gubernationem inutiles prorſus euadere, omnique intellectu deſtitui, & communi etiam ſenſu carere, reliquis certe ineptiores ad res gerendas, experiẽtia ipſa quotidiana cõprobari. Nec his ſane, quæ in Socrate in re præſenti aliquando Callicles dicit, aut his, quæ ipſemet dicit Socrates, video ego, quomodo reſponſum ſit. Sit enim vel in vulgo vitium, quod vti philoſopho nolit, vel in eorum imbecillitate ingeniorum, qui philoſophiæ dediti pares etiam publicis rebus eſſe non poſſint, ſit in re alia: nos perſpicimus ſatis, purum putum philoſophum ineptum cutis huiuſmodi eſſe. Ridiculi igitur illi ſunt, qui Alexandri, ſimiliumque exemplo omnem philoſophiam viro in rep. verſanti diſcendam, penitiusque damandant. Et neſciunt vani homines, Lunæ eclipſin regi ignotam, fluxum, & refluxum Oceani prorſus inauditum, aliasque haud dubiè ſimiles rerum hiſtorias. nec enim de cauſſis, etiam-

In orat. in Phæd.

Plato in Gorg. & Theæteto.

Plat. lib. 6. de rep. & in Hipp. ma.

Curt. lib. 4. 9.

etiamnu philoſophos ſummos latentibus, iuuenem coarguerim, quod & me contra facerem: qui nihil iſtorum in viro politico exigi velim. Aliud in Imperatore requiri, ait Pollio, cum inter litteratos emicuiſſe Gallienum narraſſet. atque idem oratione Marii veriſſima apud Salluſtium, & alterius apud Liuium libro 9 (ne plura appellem teſtimonia) liquido confirmatur. Nominem præſtantiſſimos viros vel vlla absque literarum cognitione? Carolus V. noſtra ætate, Conſaluus Magnus, Sfortia Mediolanenſis, innumeri & bellicis, & politicis artibus clariſſimi viri exſtitere tales. Sfortia, quod nec ſcribere ſciebat, ſe, dicere conſueuit, qua manu enſem tractare dicerat, eadem calami ductiones diſcere non potuiſſe. Et politicus noſter eleganter adfirmet, licet ſe ſtudia rerum publicarū ſectatum, vacare aliis cogitationib. & contēplationibus nequiiſſe. Eſt vero eadē & de legatis ratio, quæ de politicis illis, principibusq; eſt: nā & politic' eſt legatus, & principi ſetiam perſonam tenet.

Iouius in vit. Adr. 6. in lib. 3. vit. Illuſt. in vita Sfor. c. 81.

De litteratis lēgatis, CAP. 10.

IVVAT in præſenti argumento paulum adhuc immorari. Quid tu, dicēt, huc viros bene litteratos venire non ſinis, ſi litteratiſſimi admodum multi munus legationis peregerut? Accipe ex omni fere genere philoſophātium. Theologi legatione fungūtur. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Gregorius, alii, vt ipſi-

Diog. *Appian.* *Plutar.* *Polyb.* *Zosim.* *Procop.* *Gellius.* *Xenoph.* *Plato.* *Cic.*

met,& ecclesiasticæ historiæ narrant. Philosophi, quos communi nomine appellamus, legationes gessere ex cunctis pene sectis. Archelaus, Critolaus, Menedemus, Xenocrates, Arcesilaus, Theodorus, Crates, Aristoteles, Carneades, Diogenes: & hi vltimi duo, Ciceronis testimonio, e scholis exciti, cum nullam vmquam reip. partem attigissent. Quid plures memorem? Rhetores, Sophistas, Grammaticos, Medicos, Iurisconsultos vocem? Nullum litteratorum genus fuit, quod isthæc munera non attigerit. Testimonia autem auctorum singillatim in proferre, molestum. Ita dicent, opinor, qui aduersarii esse volent sententiæ, quam nos inducimus: addentque pro colophone vulgatam illam Platonis sententiam, quæ 7 in ipsius epistola habetur, & libro 5 ac 6 De rep. Philosophantes recte in his administrationibus versaturos, non alios. Huic sententiæ & rerum experimenta adiungent: Epaminondam, reliquosque Thebæos philosophos, & remp. illã, philosophis clauum tenentibus, felicem: item Dionem, & philosophorum exercitum eius: similia exempla adgregabunt, quibus sua hi dicta confirment, nostra refellant. Ceterum neque nos longe hinc iubemus litteratos facessere, sed literaturam exquisitã non requirimus, &, si placet, etiam improbamus. Et nostræ stãt rationes. Nam horum omnium, quos appellauimus, philosophorũ legationes aut tales fuerunt,

runt, quales ab talibus (Num & mulieres functas legationibus ignoramus?) hominibus tractari etiam poterant. Nos optimum legatum cogitamus, qui omnib. est legationibus aptus. Vir in libris perpetuo abditus an est huiusmodi? Scilicet & in lucem noctua dimissa oculis non caligat. Notatus in re politica & Aristoteles est: atque erratorum eius caussa illuc refertur, quod minime in rerumpubl. rectionibus versatus fuerit. Quid aliis fiet studio litterarum penitus addictis, siue obeunda legatio est, siue id generis aliud peragendum? Sed neque ego dum philosophos a legationibus vacare iubeo, philosophos omnes intelligo. Seruium, veterem illum iurisconsultum; nostros, Bartolum, Butrium, Iasonem, Budæum, Guicciardinum, alios, qui legationes obiere, ineptos huic rei fuisse non iudico.' Non Ciceronem ineptum legatum existimassem, quem Senatus Romanus aptissimum opinabatur. Demetrium Phaleræum, Hermolaum Barbarum quis legatos optimos non cẽsuisset? De illo Tullius, de hoc testimonia recentissima adfirmant, & doctrinę studiis, & ciuitate regenda viros excellentissimos exstitisse. Istos ego a communi definitione sepono, & alios eiusdem rationis. isti enim vt qui in Sole ambulant colorãtur; sic cum litteris suis traduci animis semper in rerum cũram publicarum valẽt: maxime si litteraria studia ea sint, quæ diuersa ab cura ista non sint. Et

Bod. meth. hist. c. 4.

fuerunt Phalerei, Ciceronis, Seruii, reliquorum, quos vltimo nominabamus. Studia fuere Ethica, Politica, Legalia. & illa nos adprobauimus. hoc tantum ex consilio Neoptolemi (dissentiat, vt velit, Cicero) additum cupimus, ne omnino sit incumbendum vel istis siue cognoscendis, siue vsurpandis præcognitis. Nam quid aut in iure ciuili pene innumera velit legatus cognoscere. quæ priuati iuris sunt. quæ sunt forensis exercitii, quæ sunt administrationis certæ cuiusdam personæ? Si cognita & hæc dein velit vsurpare, an non cum Scæuola ridebitur, cuius in Gracchana seditione ineptissimum a iure ciuili sumptum consilium Valerius libro 3. capite 2 notat. Ridiculo & Iulianus Imperator fuit, quod iuri innixus ciuili cum Seuero tamquã ex interdicto cõtendere de imperio voluisset. Fori aliud ius est, aliud regni. Ius ciuile, quod vestigia etiamnum multa iuris huius publici tenet, & rationes vbique optimasq; ad vtrumq; habet ius; in his scilicet legato inseruiet. Hæc nouisse, satis: cætera inutilia, etiám & vsurpatu inepta. Disciplina Peripatetica, quam sectatus Phalereus, est, ipsa non minoris fuerit vtilitatis legato. disciplina enim est, quæ non ex inanibus speculationibus prodiit, sed ex ipsis rerum experimentis: vt rebus agendis sit aptissima. itaq; recte Cicero, ab hac claros instructos vitos rempublicam sæpe gessisse, non semel memorat. Reliquæ sectæ nihil omnino

Cic. libr. 1 Tusc. Gell. libr. 5.

Spartia. in Nigro.

In Lucull. & lib. 5 De finib.

omnino huc conferent. Non vides Musoniũ illu, qui legatus Vitellii, Senatusq; permixtus Flauianoru manipulis dum bona pacis ac belli discrimina Stoice, quorum philosophorum placita æmulabatur, differit, ludibrio, tædio fuit cum sua sapientia intempestiua. Quid Coriolanum, qui natura Stoicus fuit, quid Catonem dicam? illius duram istam sapientiam bene improbat libro octauo Dionysius: & alterius seueritatem stultam quoq; alii faciunt. Aptus an est reip. tractandæ Academicus, qui, quid agendum sit, numquam definiet? De cæteris scholis nihil est cur aut verbum fiat, iacẽt enim solo prostratæ, conculcatæ ab omnibus sapientibus. Epicurei genus hoc vitæ etiam auersabantur: sed & Stoici. Legalem itaque, Ethicum, & Politicum, at e Peripato, philosophum legatum volo; at etiam sobrie. Volo non ex vmbra earum scholarum educi, sed educatum in consiliis rerum, atque in imperiorum administratione versatum. Volo, studia litteraria huc sua omnia, semperque relata fuisse. nam & Plato ineptissimos suos illos philosophantes ducit, qui aliter egissent. Ac (vt ad alia progrediamur) tales fuisse Epaminondam, Dionem, reliquosq; istorum existimo. Ita Aristotelem accipio, qui libro secundo Rhetoricorũ ex philosophiæ studio homines ad prudentiam fieri acriores contestatur.

Tac. lib. 5 hist.

Eraſm. Mor.

Plut. adu. Colo. & in rep. Sto.

Lib. 7. de rep.

De fide legatorum, CAP. II.

EO nunc peruenimus, vbi disputandum de his virtutibus est, quas in legato præcipue (omnia enim superiora elegantias, atque vrbanitates dixerit fortasse Plato) reperiri oportere existimamus fidem, fortitudinem, temperantiam, prudentiam. Ad istas virtutes legati animus conformandus est, atque instituendus: nimirum ad fidem veluti corpus ad pulcritudinem: ad fortitudinem veluti ad robur, & vires: ad temperantiam veluti ad sanitatem: ad prudentiam vero, veluti ad sensuum subtilitatem. Harum vero virtutum primordia quidem sunt ex natura: media vero & fines ex diligentia: ac sicut illa in corpore gymnastices adiumento, & medicinæ; ita in animo ista eruditionis, & philosophiæ beneficio comparari dicũtur. Et de fide quidem ita statuimus, vt ea virtute nihil in legato illustrius, nihil magis formosum, decorumque reperiri posse existimemus. Ea virtute debet maxime abundare legatus. nã in ipsius fidem princeps se totum commisit. *Habita autem fides ipsa*, inquit vir vel barbarus, *obligat fidem*. Atque id valide cõtra Æschinem intorsit Demosthenes, dum virtutem hãc in legato non exemisse requirit, cui fides adiũcta in totum a mittentibus est. Sic efficiet, vt Sapiens laudet ipsum, dicens: *Legatus optimæ fidei medicinam facit.* iterumque: *Vt frigus niuale tempore messis legatus fidus mittentibus ipsum:*

Epist. 10.

Platõ de animo.

Liu. lib. 22.

nam

nam animam dominorum ſuorum reſtituit. Quo etiam oppoſitum virtuti vitium maius eſt, ex eo, quam minime liceat ab ipſa virtute declinare, clare perſpicitur. At proditione quid grauius, tetriuſque. Legatur Xenophon rer. Grec. libro 2, Cicero in orat. pro Sex. Roſcio, Dionyſius libro 2, & 8 Antiquit. Sed pœnas quoq; infideliter geſtæ legationis percenſere, inutile haud quaquam fuerit. nam ita oſtendetur, curæ Deo maxime hanc curam eſſe, qui non vltam, & ſeueriſſime quidem, eſſe perfidiã, haud facile patitur. Metrodorus igitur, qui a Mithridate ad Tigranem miſſus, vt regem arma Romanis inferre perſuaderet, cũ a Tigrane, quidnam hac de re ipſe ſibi conſuleret, rogatus eſſet, reſponderitque, ſe vt legatum rem expoſitam ſuadere, vt conſiliarium improbare, redactus in Mithridatis poteſtatem, ſupplicio merito affectus eſt. Alexa legatus Antonii ad Herodẽ pari delicto pares & ipſe pœnas perſoluit. Necatus ab Athenienſibus Timagoras eandem ob infidelitatis occaſionem. Sed quid ſingula exſcribam? In Logobaſo Selgenſium legato diuinæ iræ iudicium vehementer enituit. qui quod legationem prodiderit, non ipſe ſolum, ſed ſtirps eius tota crudeliſſime, inopinatoque trucidatur. Vindicatur ſcilicet ius iſtud legationis ſic ſeuere, vt & in filiis vindicetur. Accipe in diuerſa parte exemplum. Filii Antimachi nequidquam Agamemnoni ſupplicantes ne-

Prouerb. 13. & 25.

Plutar. in Lucul.

Plut.

Xenoph. li. 7. rer. Græ.

Polyb. li. 5.

Iliad. β

cantur, quod pater Menelaum ad Troiam legatum profectum interficiendum monuerit. Veriſſime igitur Sapiẽs: *Nuncius improbus incidit in malum.* Neſcio autem, ſi inter iſtos referam Attilium Regulum, qui ſuppliciis exquiſitis interfectus a Carthaginenſibus eſt: eam proculdubio ob cauſſam, quod legationem in contrarium egit, pro qua fuerat Romam dimiſſus, & quam ipſe ſe obiturum receperat. Laudetur ſane Reguli fortitudo, & hæc ipſa fides, dum reuerſus Carthaginem eſt, ſicuti promiſerat: certe in eo vituperandus videtur, quod contra ſuſcepta mandata diſſeruerit: & propterea genere peſſimo mortis enectus iuſtiſſime fuerit. Prodidit legationẽ. At patriæ caritatẽ ius omni iure potentius aliquis fortaſſe ad Reguli fidem excuſandã nobis obiiciet. verũ is recte videat, ſi excuſatio procedit. ego enim potius non ſuſcipiendam, quam vllam ob cauſſam prodendam ſuſceptam legationem exiſtimo. Nam quod ipſis hoſtibus data fides ſeruanda ſit, nec in dubium reuocatur. Cetera, quæ de fide legatorum dicenda ſuperſunt, ibi explicabimus, vbi eã a prudentia expenſam oſtendemus. Nunc enim de iſtis virtutibus ſimplicius diſputamus.

Appian. bell. Pun. Flor. lib. 2. A. Vict. alii. Cic. lib. 3. de offic.

De fortitudine legatorum, Cap. 12.

ALtera virtus, qua præditum eſſe oportere legatum diximus, fortitudo eſt. Nec vero eſt ratio, cur intrepide munus ſuum nõ obeat, tanto

tanto iure munitus, tutusque. Sed tamen fortem præstare se virum legatus debet, etiam si quid contingat secus. Nam vt potuit multis sibi propositis exemplis cogitare, fieri istud posse, ne iura legationis inuiolata sibi illic sint, quo proficiscitur: ita & aduersus omnem vim præstaturum se officium suum pollicitus existimabitur. Neque enim verum puto, quod M. Tullius quandoque protulit, sine vllo mortis metu cæteros legatos semper profectos, vno Seruio Sulpitio excepto, qui ad Antonium missus erat. Cur enim omnes non vereantur, quod sciant legatis non rarissime solitũ euenire? Sed iste supra mortales omnes immanem Antonium esse volebat. Non eam ergo confidentiam sibi legatus noster adsumat: at cogitet se vel ad regem Eleorum ire, qui quam sæuus esse in legatos consueuisset, Heraclides nobis recenset illos admodum multos cogitet, quos c. 14 retulimus proximi libri, quique non vno modo ius legationis sanctissimum violarunt. & cogitet Marcum (vt nominat libro primo Paterculus) siue (vt appellat Cicero, Liuiusque) Caium Popilium Lenatem, qui longe minus præclare se gessisset, si prius & non cogitasset, mortem sibi ex tanta asperitate obtingere potuisse, & vitam, forti facinore, reip. non deuouisset. Non hoc est Popilii, nisi ingentis fortitudinis factũ, quod lõge superat opera omnia confidentiæ. Hunc cogitet virum

Philipp. 9.

In lib. de Polit.

Cic. Philip. 8.

Lin. lib. 43

legatus; quem nouit etiam interfectum, cogitet alios: cogitet & reliqua pericula; & animũ aduersus cuncta obfirmet. Nam iuri tantum confidere, maxime periculosum est, cum quid secius contingit: quoniam turbamur a rebus non cogitatis, animis non paratis. *In eo*, ait Dio, *quod accidit prater conceptam opinionem, deficit mens, & perturbatur consilium sic, vt omnes tum temporis pessime soleamus deliberare.* Et Plutarchus: *Gignit quidem audaciam, hæc non cogitare, sed tantum ius: at aufert etiam fiduciam.* Et Socrates (vt est apud Xenoph. lib. 4) inquit: *Fiduciam negligentiam parit; & rebus improuisis turbamur*, ipsius Xenophontis testimonio in Hipparchico. Ad hæc vero agenda & legatum inuitare alia multa debent, & fortissimorum, laudatissimorumque legatorum exempla, & honores habiti legatis, qui in legatione fortiter gesta, vel mortem, vel aliam iniuriã passi sunt. Interfectus Popilius est? At, quod ait Cicero, pro breui vita diuturnam homini ciuesui memoriam, columna in Rostris erecta, reddiderunt. Errat enim Plinius (vt ad illum Barbarus scribit) factum hoc non Popilio esse, sed Octauio narrans. Octauio statua posita est. reddita (inquit Cicero) est Octauio a maioribus statua pro vita: quę multos per annos progeniem eius honestaret. De aliis alibi, & de aliis honoribus diximus, qui fortib. legatis more omniũ gentiũ tributi sunt semper. Quare eosdẽ, simi-

Lib. 42.

In eo. Per. & Fab.

Libro 34. cap. 6.

lesve

lesve exſpectare omnis merito legatus poteſt. Iuſtus enim hic honos eſt: & iuſtitiam ſperare a ſuis vir bene meritus optime valet. Age igitur, legate, pro iure tuo ſanctiſſimo, pro ea fortitudine, quã debes, pro iis honoribus, quos exſpectas, tot imitare fortiſſimos legatos, fortiter æmulare. Age, en alia tibi exẽpla commonſtro. Iphiclem memineris Epirotam legatum ad Valentinianum, Epaminondam ad Ageſilaum, Clodium ad Tigranem, Caſperium centurionem ad Parthorum regem Vologeſem, & alterum centurionem Cornelium, qui cunctãti Senatui petitum Octauiano conſulatum deferre, reiecto ſagulo, manuque ad gladii capulum admota, *Hic*, dixit, *faciet, ni vos feceritis.* Agidem reminiſcere Perſam, qui Craſſo, deſpecturum ſe Seleuciæ neſcio quid minitãti, ſublata manu mediamque palmam oſtendens; *In hac prius*, ait, *palma ſera naſcentur quam tibi Seleuciam conſpiciendi poteſtas ſiet.* Sed nec plura legatorum fortia facinora tibi legato noſtro enumero. Tu, quem peritiſſimum hiſtoriarũ ſcimus, hanc ipſemet tibi operã nauabis. Nũc ego de temperantia ſcribo.

Amm. lib. 30.
Plut. in Ageſ. in Lucull.
Tac. lib. 15.
Suet. in Aug.
Plut. App.

De temperantia legatorum, CAP. 13.

ARISTOTELES libro Nicomach. 2, & Magnorum moral. 1 temperantiam circa voluptates medium quoddam eſſe docet: nõ quidem circa omnes, ſed corporales, atq; eas maxime quæ in tactu exiſtunt; immo circa has

Lib. 1. De eff. ſolas: vt in magnis moralib. loquitur, & eorundem Nicomach. libro 3. Cicero autem paullo accipit latius pro ea virtute, quæ rebus decorum imponere modum videtur, ſiue id ſit in corporis quibusque, ſiue in animi voluptatibus moderandis, & cohibendis. Et Plato in Conuiuio: *Illud inter omnes eſſe conſtat temperantiam, voluptatibus, & cupiditatibus dominari.* quam habet & in Phædone definitionē. Sunt qui matrem, & normam cæterarum omnium virtutum eſſe contendunt. Et quæq; bonis rationibus ſtat. Itaq; liceat mihi Ciceronem ſequi, aut etiam Platonem, qui libro 3. ac 9. De republ. plane ſic accipit virtutem iſtā, vt hic ego acceptam velim: pro ea ſcil. quæ ab auaritia, nimiis cibis, venereque, aliisque oblectamentis nos retrahit, ac in ſumma, concupiſcibili multiplicis, variæque rationis parti frenum adhibet, & dominatur. Sic quod vix bene referri ad liberalitatem poſſe viſum Ariſtoteli eſt, nos huc retulimus, abſtinere, & temperare ſe a muneribus accipiendis. Temperare autem legatus debet: quoniam munera qui ſemel acceperit, & largitionibus eſt corruptus, is (vt exclamabat in *A* ſchinem alter) non iam conſtans manere iudex commodorū publicorum poteſt. immo vt vt obierit recte legationem, probat ille, nec id credi oportere, nec fieri omnino poſſe. Præceptum vero huiuſmodi perſonis illud Dei eſt: *Ne ſuſcipio*

Scal. lib. 3. Poet.

Lib. 4. Ethic.

Deut. 16.

pro munus, quia hoc oculos excæcat sapientum, & verba iustorum peruertit. Qui a quocunq; pecuniam recipit, sui ipsius dominum illum constituit. vt ex Socrate libro 1. de eius factis, dictisq; Xenophon refert. Abstineo ab aliis testimoniis conquirendis. Sic itaq; ille idem orator in Æschinis concionãtis (vt credo) morẽ acerbissime inuectus, *Non concio*, inquit, *habenda est, Æschines, manu in sinu condita, sed obeunda legatio est manu in sinu condita.* Et vero cur ita legatus non faciet? Refert Valerius, legatos quosdã Romanos munera quidẽ accepisse, sed detulisse etiã in ærariũ, & quidẽ prius quã ad senatu legationẽ referrẽt, existimantes de publico ministerio nihil vnquam præter laudẽ bene administrati officii debere priuatis accedere. Sed non ii solum sic iudicarunt. In summa, temperare se a muneribus accipiendis legatum debere, id docet maxime, quod omnium gentium legislatione cautum est. vt capite vltimo libri proximi adnotauimus: & hic Corinthios addimus, quorum ibi mẽdonem non fecimus. addimus & illud ex re Romana, quod rogationem Romæ latam Sallustius scribit in eos, qui pecunias in legationib. a Iugurtha accepissent. Tẽperandũ & a voluptatibus legato est. Quid. n. (ne quid de vitio intemperantiæ absolute dicam) si in Philippũ aliquẽ, aut in aliquẽ Bonosũ legatus inciderit? Legatos Thebanorum, quorũ tẽperantiã De-

Lib. 4. c. 3.

Plut. in Apoph.

mosthenes laudat, an putamus abstinere a muneribus potuisse, deincepsq; incorruptos manere, si inter Philippi pocula temperantes, dolente rege, non exstitissent? Bonosus ad ebrietatem legatos pellicere consueuerat, vt arcana pectoris eorum palam omnia nosceret. Sed & Persæ legati ab filio Amyntæ interfecti documento omnibus legatis sunt, vt a vino, vt ab illicitis cupidinibus sancte abstineant. Habet Herodotus historiam. Nec tamen ego adolescentis factum tum temporis improbatum, probo: sed iusta pericula ostendo. Simile quid Arabum apud Herodem legatis accidisse, Iosephus libro 16, capite 7 Antiquit. narrat. Quæ vel similia Xenocrates Athenienſiũ legatus cũ incurrere nollet, dicitur nec quidquam voluisse aut gustare prius quam legationem suam exposuisset. ea erat ad Antipatrum de redimendis captiuis. igitur ad cœnam a rege inuitatus talia protulit carmina:

Vopiscus.

In Terpsic.

Quis cupiat Circe prudens, vel sanior vmquã
Sustineat bibere, atq; cibum gustare priusquã
Soluantur socii, mihi vel reddantur ad vnum?

Refert etiam Laertius, hunc & ad Philippum cum aliis legatione fimctum & a conuiuiis, muneribusque (Philippo etiam fatente) solum Athenas incorruptum rediisse: ac ibi maximis propterea honoribus honestatum Gabinii legati Romani exstat exemplum non absimile, & Antaleidæ aliud apud Ælianum. Verum de tẽperan-

Appian. de bello Mithr.

perantia hoc loco satis. neque enim huius virtutis partes percurrere omnes decreui: neque exempla omnia recitare, quæ de temperantibus, & intemperatibus legatis tradita sunt; nec illud quidem, quod de Celtiberis ridiculum scribit libro 40 Liuius. Temperantiam sic sectari legatum volumus, vt nec facto, nec dicto vllo decoram minus aliquando reddat personam, quam sustinet. Scripserunt Cicero, Plutarchus, Castilioneus docte, pleneque de liberalibus, & illiberalibus dictis, facetiis, iocis, salibus. Illud certe flagitiosum etiam fuit, quod in Demetrium a legatis suis prolatum est apud Lysimachum. Huic cicatrices quas ex morsib. leonis, quo cum Alexandri iussu aliquando pugnarat, ostẽtanti, *Et noster quoq;*, retulere legati, *rex graues in collo gerit mörsus, quos ab Lamia* (hæc mulier Demetrio adamata) *fera accepit.* Homines in principem contumelioſi, qui iocum de eo sumptum voluerint. De prudentia sermo consequitur.

Plutar. Symp. lib. quæst. 1.

Plut.

De prudentia legatorum, CAP. 14.

DE prudentia vero quam hoc loco virtutem dico in perspicientia veri, sollertiaque versantem; sic statuo, vt ea ad legatum pertinere maxime videatur. nec enim nuncius tantum verborum legatus creditus est, sed & rerum iudex appellatur: & (quod nobilis Venetus monuit) aures, & oculi imperiorũ legati sunt. Quod aliud profecto non est, quam summæ

Cic. libr. 1. De off.
Plat. in 2. Hipp. maj.
Demosth.
Guicc. lib. 15.

prudentiæ partes legato demandatas asserere. Prudẽtis.n.est hominis acutissime videre quid in re quaque verum sit, non labi, non errare, nõ
Orus. decipi, non nescire. Et Ægyptii sic per depictã aurem intentum hominẽ significabant, & per
Prou.26. oculum vigilantiam, atque prudentiam. Adde quod Sapiens facit nuncium imprudentem tãquam si sine pedibus ire deberet. In hoc igitur genere virtutis vt excellat legatus, maxime ei fuerit enitendum. & excellet facile ni ingeniũ ad res subitas deest: & si incognita pro cognitis numquam habeat; non his temere assentiatur, sed adhibebit ad considerandum & tempus &
Liu.lib. 22 diligentiam. nam omnia (vt dicebat Fabius) non properanti clara, certaque fiunt: & festi-
Liu.lib. 31 natio improuida, ac cæca est: scientiæ nouercam dixit Plato in Politico: & ille Ætolorum prætor, Consiliis nullam rem tam inimicam, quam celeritatem, celerem enim pœnitentiam, sed eandem feram atque inutilem sequi; cum præcipitata raptim consilia neque reuocari, neque in integrum restitui possint. Vbi igitur tempus datur, illic nihil temere. Quũ.n. quid facto opus est, illud certum ac persuasum iam esse debet. vt Socratem Crito admonebat.
Epicharmus. Hi sunt sapientiæ nerui. Videndum tamen, ne cunctatio sit atque si sit nihil. Nam vt sapientis est non præcipitãter credere, ita omnino haud credere, rebus agendis (quod alter dixit) aptum
Polyb. li. 8. non est. & inepte alioqui Senator ille præstantissi-

tissimus auribus legatum comparasset; quæ & intentum hominem; & ad aliquid agendum intentum ostendebāt. Ni scilicet innuere magis volebat, legatū etiam exploratoris munere defungi oportere. Quod a verisimili non longe positū est. audimus etenim legationib. multis & hoc iniunctum, vt specularentur, explorarent res eius, ad quem ibant. Nec forte indecorum est: si Plato exploratores omninò in rep. sua iubet esse. Sensit vero ita se rem habere Henricus vii. Angliæ, quem propterea pallum numquā temporarios apud se esse legatos, narrant. Et sane quidnon palam vel profitentur legati Veneti, qui nihil non narrare a legatione reuertentes solent, quod ad rem spectet publicā, in qua fuere legati? Ceterū ipse hoc in legatis nō adprobaui. & alieni regni arcana nō scrutanda, Honorius ac Theodosius Augusti monuerunt. Ergo de prudētia, vera virtute, sermo sit noster. Atque vt prudens legatus sit, nec iuuenem eum ego velim, nec talem, qui exteras regiones numquam frequentarit, præter id, quod diximus, esse ipsum oportere iam olim in rerum negotiis publicarum versatum. Ac in eo, quod de ætate scribimus & Græca conuenit appellatio, qua idē senibus, legatisque nomē tributum renūciant, & iuuenu natura certissima, vt simplices sint, creduli, ac facile decipiātur, imperitique actionum vitæ merito iudicentur: ex quib. tamen rationes conficiūtur,

Liu. lib. 22 27, 38, 42.

Eust. Iliad. α.

Lib. 13. De legib.

L. 4. C. de comer. & merc.

Arist. lib. 2. Rhet. & li. 1. Eth.

& tota prudentia informatur. Alterum quid attinet dicere? peregrinationes esse perutiles; *Odyss.1.* ait libro 1 Rhetoric. Aristoteles, nemoque nō adfirmat: & Vlyssem cum vellet Homerus prudentissimum fingere, virum ipsum cecinit, qui multorum hominum mores, & vrbes nouisset. Quid exterarum rerum imperitissimū mittemus ad exteros? Illum autem peregrinatum dicemus, qui peregrinationis sue testimonium tale habeat, quale rerum peregrinarum peritum virum ostēdat. Nec enim quidquam mouet, si peregre fueris, & huic scientiæ operam non nauasti. Itaque nec adolescentes credidesim fructum huiusmodi referri posse: quod o-mnino scilicet sensit Plato; qui annis quadra-*Libri 2. de legib.* ginta minorē peregrinari prorsus vetat. Chalcidenses autem (Heraclide in Politiis narrante) legem habebant, ne quis annos infra quinquaginta natus legationem obiret. Ego certe vt nollem ætatem adeo prouectam exspectari: ita, quid in legatione sit, sic censeo videndū, vt ex eo iudicium de re ista hac tota fiat. Nam adolescentes ad Iugurtam legauere Romani. & duos ego pæne pueros egisse legationes præstantissime scio: *Georgium Khisl Baronē a Kaltenprun, Germanum*; & *D. Philippum Sydneum Anglum*: pares mehercule præstantibus animis, virtutibusque viros. Nam etsi cum Baro-he Khisl versatus non sic, vt cum altero, fiem: quid tamen de illo a Matthæo patre non audio;

dio, qui etiam familiarissime, dum medicus vtriusque Ducatus Carniolani fuit, & cum illustrissimo ipsius parente, totaque familia nobilissima, & annos quidem se plures habuit? quid nō fama prædicat? quid edita ingenii specimina nō ostendunt? quid & ego, tāquam leonem ex vnguibus, vno, & altero cōgressu virtuosissimū virū non agnouerim? Eius, Sydneiq; legationes in officiū fuerunt. Has cur etiam adolescentes nō agant, ratio nō est. Ad reliquas certe, quæ iudicii maturitatem quandam requirunt, etsi de Guicciardini ad regem Aragoniæ legatione, aliaue quis exciperet, nisi cum quinq; annum excesserit, aptum adfirmare nō ausim: nec hominem iuniorem censeo peregrinari recte posse. Supra illum annum ætas est, quæ Aristoteli probatur, nec improbatur Platoni: Sed non est præsens locus statutus, vbi de prudentis legati rationibus exquisite dicam. statutus est, vt ad eam virtutem legatus excitetur. In id igitur addo, quod ab legatorum imprudētia contingere mala maxima possunt, solentque: quare vel ne istud fiat eniti summopere, vt prudentissime omnia attendat, & agat, legatus debet. Num proferam enunciati historias? Sunt eæ non paucæ: Spartani legati Athenas pacis gratia ineundæ missi, consilio Alcibiadis fraudulento auscultantes per imprudentiam, bellum pro pace, quam quærebant, & iam habebant in manibus, retulere. Adi Plutarchum:

Arist. lib. 2. Rhet.
Plat. ep. 2.

In vita Alcib. & in vit. Nici. Legati quidam Carthaginenſes (idem auctor ſcribit) lapſi fœde ſunt, cum non cognoſcerent actiones eo tendere Timoleonis & Andromachi, vt illorũ reſp. reb. Siculis proſpicere ſtatim nequiret, & Timoleonis reſiſtere conatibus. Deluſi præclaram rerum Siculárũ occaſionem ſuis præciderunt: & fruſtra mox iactarunt minas; in quibus relatũ eis par eſt. Ceterum longiſſimus fuero, ſi iſtavel attingo leuiter. Imprudentia legati Romani bonam beneagendæ rei rationem præſtitit Perſis. quod recenſet Procopius. & legatorũ ab Alba imprudentia eã occaſionem regi Romano dedit, quã cupierat. vnde & cecidit Albana ciuitas. Hæc ſatis. Nunc de prudẽtia dicemus, quæ (vt apud Platonem in Critone eſt) non vna eſt virtutis ſpecies, ſed reliquarũ dux, & mater: & ad cuius præſcriptum omnes conſtituuntur. Iſtam Plato, & Cicero definierint, ſcientiã opportunitatis idoneorũ ad agendum tẽporum, & cauſſam, vt recte agantur omnia: arbitram, & normam cunctarum virtutum. Ipſa fidei modũ præſcribet, ne ad ſuperſtitionem, aut huic contrariam impietatem labatur. ipſa oſtendet tẽpora, menſuramque fortitudinis, ne temeritas, feritasve fiet. ipſa rationem temperantiæ docebit, ne in ruſticitatem, ſimileve aliquod vitium euadat. ipſa denique medium illud exhibebit, in quo omnis virtus conſiſtit: ipſa ſui moderatrix eſt, ne verſutia merito exiſtimetur.

Libro 2. de bel Perſ. Liu. libr. 1. Dionyſ. lib. 3.

Diog. in vit. Plat. Cicer. libr. 1. De off.

De

De prudentia legatorum, & fide, CAP. 15.

ET vero vt cœptam disputationem ex ordine resumamus, agitedum, quæstiones de fide examinemus ad istum lapidem. Illa autem, quæ incurrit prima, nullam habet difficultatem, Si legatus, vt fidum se domino præstet suo, a fide potest discedere, quam Deo debet. Sceleratorum nominum, mancipiorum turpissimorum, Orco deuotorum pectorum voces illæ sunt, illi animi sunt dicentium, *nutu principis suam esse in Deum fidem, suam religionem.* Itaque nec temporarius legatus audiet, si quid ipsum agere princeps velit, quod fidei Deo deuinctę vel tantillum derogare videatur: Quid enim in obligatione omni, qua quis homini obstrictus est, sic obligatio non excipitur, qua Deo tenemur, vt in fidelitate sit feudali cu rege & Imperatore? Rescribat ergo legatus principi obedire ei se per religionem suam nō posse: quam debuit & notam illi fecisse, maxime si causa sit, cur aliud, diuersumque de legati sui religione princeps potuerit cogitare. Nam vt nullam subibit legatus notam, qui notus principi est, si is quidquam mox petat, quod religioni suæ aduersetur: ita iustam non euitabit reprehensionem, si legationem suscipiet rege de ipso aliter opinante. Sed nec alius vllus legatus adeo amens fuerit, qui in diuinam fidē peccare, quam in regiam malit. Is tamen, quicumque erit, aget pessime, si certam *Feud. lib. 2 in. 7.*

ſuſcipit legationem, cui lex Dei ſui impedimento eſt, quominus illam conficiat. Alter fidem principi tantopere non violabit. Violat tamen vterque. Tamen vt violet, maior ratio facit. Et ad rem Claudius apud Dionyſium pulcre illa: *Iuramenta rei malæ ſeruare impium, non ſce. non ſo. ſeruare pium eſt: Deus enim ſe ad pulcros, iuſtoſq; Vide de conſenſus adhiberi gaudet, non ad iniuſtos, & turpes.* Quæ eleganter, ac multis vtriuſque iuris, ceterorumque teſtimoniis auctorum confirmantur. Atque hæc in tanto noſtrorum temporum religionis diſſidio inutilia nullo modo ſunt. Velim autẽ, tantum eſſe ſuperni numinis reſpectum, vt ſi vmquã, hic maxime cogitaret legatus, rationem eius diſtinctionis nõ habendam, An quid vt legatus, vel vt Fabius agat. Vanum enim documentũ & ruſtico illi vilum eſt, cuius ea quæſtio fertur, Quid Fabio fiet, legato in Tartara demiſſo. Mixta eſt in legato perſona, non duæ perſonæ ſunt: in qua ius Dei cum ſit potẽtius, trahi ab hoc alterum omnino debet. Non ignoro quid de Syro, quid de aliis noſtræ ætatis regeri queat. Sed horum facta conſenſu mox omnium reprobata facere negotiũ definitioni noſtræ non valent. Altera quæſtio eſt, ſi principi parere legatus debeat in his reb. quæ ſuam lædunt admiſſæ famã, exiſtimationem, dignitatem. Fingite, iubere principem, legatum ſuum mentiri, fidẽ fallere, ſimile quid probroſum admittere. Et ipſe hanc eadem de-

Lib. 11. §. 1. Auth. 2 Reg. 5.

fini-

finitione excipio. Quid enim si ista licerent in principis gratiam, non licerent & reliqua? furē esse? adulterum esse? patricidā esse? belluā esse? hoc est, vitiis omnib. inquinatū. Fortunas, sanguinem ipsum principi debemus. & vtrumq; effundet legatus libenter, quo se fidū domino suo probet. Sed religionem, sed virtutem non deserat. Equidem scio, quam ista sint abvsurpatis moribus dissita. Sed ego legatum fingo, nō qui esse solet, at qui esse debet. Num vero probem legatos vel millies missos speculatores? perfidos? fallaces? Sed proditores iuris gentiū isti sunt. Num Romanos laudē, qui legatos miserunt, pueri in specie regis Demetrii regni cō- *Polyb. in Select.*
stituendi, reapse vt infirmarent, Macedoniæq;, Græciæque res vt specularētur? Num Syracusanos feram, qui, vt Plato (si eius est dialogus) in Eryxia tradit, legatos in hoc vnū misere Athenas, quo istam ciuitatem fraudibus circumuenirent? Sexcenta huiusmodi sunt. non me fugit. Sed iustitia quid constans est, nec motabile prauis vllis hominum institutis. Certa hæc sunt. Modo quæstionē propono: in qua paullo magis sit desudandum.

Vtrum legatus, si ea esse credit fallere debeat principem, CAP. 16.

QVÆSTIO est, si principi imponendo, dum eiusdē commodū quæritur, male, & cōtra fidem legatus faciat. Et sanè quidquid excellētissimus distinguat Tassus, ego in ea sententia

sum, ne aliquod tale a legatis vnquam cõmitti
Liu. li. 48. debeat. Si enim quod optime etiam cessit, voluit siue Posthumius, siue Manlius, aut & hic, & ille præstantissimorum filiorum mortib. punitum, quoniam contra imperatorum patrum præcepta pugnassent; & in Fabio mox pro renouato habitum exemplum iustissimũ est: atque similem de Epaminonda quæstiõnem libro 1 de Inuentione recitat M. Tullius: quid istas laxamus nos legato habenas? Illic de re bene gesta iam non dubitabatur. hic vel si certus spondeatur euentus, non deest hæsitationi locus. vtrobique contemnitur præceptum non
Ælia. li. 6. contemnendum. Ac Athenienses quidem licentiam hanc legatis esse minime opinabatur, qui legatos in Arcadiam missos, quoniam alia via, quã imperatum erat, profecti fuerãt. multatus sunt morte: mandata etiam si perfeciissent.
Æschin. Et iidẽ quid mandatis subiiciebant: *Legati præterea quidquid bonũ possunt, agũto:* si credidissent, ex fide facturos isthæc legatos? Quod si nec de omissis cogitarũt interponere se legatũ posse, quid in quæstione nostra censuissent? Grauius profecto est, contra voluntatem, aut expressa mandata facere, quam id facere, de quo cautũ non est. Et vero quid possit legatus absq; mandatione tentare? Procurator certe, cui sic est similis legatus, vt pæne idem videatur, nihil agere huiusmodi valet. Legat⁹ interpres est; an interpres est, qui diuersa referrab eo, quod interpre-

terpretatur? Huc morem aduocemus, cuius Seruius meminit, vt a legatis superflua quoque renunciarentur: id quod omnino significat, nihil prorsus celatũ principi esse oportere. *Nuncium*, dicitur Iliad. 9. *renunciate: hoc enim munus est legatorum.* & Plato in Politico sic: *Preconum genus obsequijs addictum, vbi alienam sententiam accepit, eandem indicit.* Nec quidem, si in certo mandato versamur, dubito quin nolegatis liceat vel transuersum ab illo vnguem secedere. Et Homerum, quem Tassus notat, quod legatos eodem verborum contextu loquentes facit, quo dictata illis legatio est, ego potius adsertorem nostræ huius laudo opinionis. Nã quæ ea fuit & Virgilii religio? Quæ sua Tassi? Hi certe etsi non adeo præcise, vt Homerus, valde tamen sunt in formula retinenda & ipsi. Loci Homerici sunt Iliad. 2, 7, 8, 9, alibi. Quod si Homerus idem in hominum legationib. seruat; nec est tamen improbandus: quia in heroib. non diuersa fuerit ratione procedendum. Plato quoque omnium legationes (quod retulimus) hac in parte a Ioue facit. & de legatis Romanis Tarentum aliquando missis, sic Valerius: *Legationem quibus acceperunt verbis peregerunt.* Atque Valerio Appianus non aduersatur in re ista, etsi diuersa quædam (vt non multo post dicemus) in reliquo habet. Simile autem de Quinto Fabio tradit lib. 21 Liuius. Ait: *Et Q. Fabius nihil vltra quam vnum,*

Li. 11. Æneid.

Li. 4. Æneid.

Li. 1. Hieru.

Lib. 2. c. 2.

quod mandatum erat, percunctatus, &c. Ergo nihil nec falsi legatus renunciet, nec reticeat veri; eiusve quodquod gestum, dictumve fuerit. Non principi reticeat, apud quem legatus est: quoniam iustam capiet molestiam ille, quandocumque ista rescierit. & non aliter atque matrimonia multis vltro, citroque iactatis mendaciis cõtracta existere sæpe parũ grata, parumque concordia solent: ita proculdubio & cum negotiis sic transactis eueniet. Ferendũ id minus cum legati principe. qui, quod certam formam legationis præscripsit, certe omnem huiusmodi licentiam legato ademit. Scio, quid mihi responderi, aut obiici possit. fallendos amicos scilicet, qui errarent aliâs: adque eorum vtilitatem multiplici etiam mẽdacio, varioque errore abutendum. quæ Plato lib. 2. & 5, De rep. ac Xenophon lib. 4. de fac. Socr. aliique scribunt, cum id generis aliis. sed ea legatum non attingunt. Igitur hoc vnũ legatus sciat, officium se suum maxime agere, cum intra suum se officium continet: neque voluntatis dominicæ arbiter esse volet, ac moderator. *Obedientiam* (dixit Deus: cuius imaginem principes in terris tenent) *non sacrificium volo*: Legati officium (legatus Iustiniani ait Procop. lib. 1. de bel. Gorh. est suũ cũ fide ministerium exequi. Atq; his, quę probata satis existimo, illud adiicio: qđ nec de re alia agẽt legati, quã de ea, que vna ipsis demãdata est: Idque

Xenoph. lib. 2. de fac. & dictis Socr.

1. Sam. 15.

Lib. 7.

Idque licet nec de mandata possint, si de altera agere nolint. Exemplum prębent legati a Philippo rege ad Titum: quod in fragmentis Polybii est; & Fabius, de quo monuimus. Et si omnino nihil dicere mox iussi sint, & reuerti; hoc quoque fideliter præstare debent. vt belle sane cum Ludouico Moro actum a Florentinis legatis recitat libro 3. Guicciardinus. Non hæc egent latiori confirmatione.

De liberi mandati vi. CAP. 17

DIFFICILIVS est iudicare, quales sint legati partes, iussi agere, quod sibi videbitur. Neque enim dubium est, legationes huiusmodi solitum mitti. Romam misere Carthaginenses, Achæi. Roma missæ ad Coriolanum sunt, & ad plebẽ, quæ secesserat. Ab singulis Latii ciuitatib. venisse ad cõciliũ quoddam memorat Dionysius. Ab Athenis ad Lysandrum, Xenophon lib. 2. rer. Græc. Ab Olynthiis Spartam lib. 5. Athenas a Lacedemone lib. 7. & Plut. in Alc. Et seculo proximo missus a Duce Britannię legatus tanta cum potestate ad principes in Ludouicum xi fœderatos est, vt purum acceperit folium, cui inscribendum curaret; quod factum ipse cum principibus a suo duce voluisset. Postulat ita aliquando res, ne quid certi legato præscribatur: sed vt ei amplissima potestas tribuatur agendi, quod e re esse crediderit. Sic Athenienses apponebant: *Legati præterea, quidquid boni pos-*

Polyb. & App. in Select. Dionys. lib. 3. 6.

Commin. lib. 1.

sunt, agunto. Sic Demosthenes verba dixit, tempora que legatis tradi: hoc est, potestatem rei quib. vellent verbis, agendæ, & quo tempore vellent. quia scilicet notum hoc fuerit: multa contingere solere, de quibus præstitui nihil in mandato possit. Illa certe, in quibus præsens tractatio rerum certiora subiicere consilia valet, committi legatis prorsus oportet. In his legatis prudentia maxima requiritur. His legationibus omnes ex æquo homines fungi non possunt. His legatis habendis diligentissime incumbitur a principibus. Quæ erant Tassi rationes, vt legato liceret verba, aliaque non pauca in mandatis mutare. Nam quid hæc omnia, si legatus nihil nisi mandata, præscriptaque renunciare deberet? Et veræ rationes sunt, nisi in mandato certo versemur. iuuantur que (si inde scilicet non desumpsit Tassus) ex his, quæ in oratione pro Fonteio Cicero de officio iudicis differit elegantissime. At vero huius etsi sit tanta legati potestas, semper tamen sapientissimi Menenii exemplum meminisse eum oportet, vt si quid præter opinionem omnem accidat, auctoritati non indulgeat suæ: sicut nec Menenius, collegæque indulserunt, qui summa potestate a Senatu donati pro pace cum plebe ineunda tribunos, postulata plebis, concedere, æquũ eis visum non fuit: quoniam (vt dixere) id præter omnem opinionem petereretur. Et fortasse facit iuris nostri documentum, ne man-

Liu. lib. 45.

dato vtcunque generali vmquam id veniat, de quo mandator cogitare haud potuerit. Certe consilium Menenii contrario Cassii facto egregie comprobatur. de quo scilicet sic Dionysius scribit: *Leges fœderis cum Hernicis Cassium consulem instituere suo arbitrio, & rata esse ipsius placita, Senatus decreuit. Tamen huic non placuit factus hominis, qui accepto a Senatu honore, non vtiissim patribus honorem habuerit, vt communicaret cum eis consilium, sed, vt ipsi visum est, conditiones pertulerit.* Scio autem, & hoc præceptum, variari ex occasionibus posse, quæ moram illam a Menenio interiectam non ferrent. Sed nos diximus, quid fides, & prudentia non præceps acta reposcat. Et documentum procul dubio verissimum est, ne quisquam quantauis potestate instructus rem quamlibet peragat, insscio, nec auctore principe suo, eoque, qui rem mandauit. Nam alia sunt in eam definitionem exempla Herculis Ferrariensium Ducis, Philippi Austriæ Archiducis, Antipatri, Agrippæ, Ioabi: quorum duo primi, quod vsi sint data potestate, illaudati: secundi probati sunt, qui peractæ rei nomen dominis reseruarunt. In Guicciardino, in Curtio, in Dione, in sacris libris legat, qui cupit historias istas. ego indicaui. Dico ad fidem legatorum pertinere, vt ita agant: nam ei, qui tibi dederit totum, par est aliquid, asseruare. Quod si præcipitandæ sunt moræ, nihil est, cur legati fidem princeps

Lib. 8.

Guicc. lib 4. 6. Dio lib. 4, 9. Sam. 2. c. 12. Curt. lib.

desideret: etsi faciat ille vel aduersus ea, quæ iste cogitarit, monueriq;. quoniam mandatorum supremum fuit, vt ex arbitrio ageret legatus suo. Sicut autē hi legati abstinere se a quibusdam debent, quæ permissa ipsis sunt: ita ex aduerso agere multa possunt rectissime, de quibus ne verbum quidem factum est. Ecce in legatione P. Villii ad Antiochum regem quantum fuit, quod regi scierit (Polybio ego & Appiano potius credo) suspectū Annibalem facere? De ea re nec cogitatum a Romanis existimo: nam Villio in mandatis non datū, certissimum est. Quid egit Clodius Luculli ad Tigranem legatus, vt Mithridatem deposceret? Multos interea potentissimos principes Romanis etiam conciliauit. Legatorum Atheniensium rogatu intercepti a Sitalce illi Lacedęmones, quorum libro 2 meminimus, cap. 3. & de re ista omnino vel suspicari populus Athemensis non potuit. Legati Athenienses, Spartæ cum alia ob negotia diuersarentur, legatis Corinthiis ibidem Athenienſi populo maledicentibus egregie responderunt. & longam eorumdem Athenienſium cum Meliis disceptationem retulit & in dialogum libr. 5. Thucydides. Habet similia Liuius, & legatorum orationes ferme generis cuiusq;. Xenophon & multus est in hac Agesilai virtutę extollenda, quod legatione defungens, & alia egregia patrare solitus fuerat. Sed an hæc facere licet?

Plut. Liu. lib. 35. Polyb. libr. 3. App. de bell. Syr.

Diximus

Diximus libro ſuperiori. Nec ſane licet, ſi hoſtile quid admittatur in eum, ad quem legatio eſt. Etſi enim de eo, qui ad hoſtes mittitur, dici aliud poſſe videtur; quia inimicorũ mala procurare, hisque lætari, neque iniuſti, neque inuidi hominis ducitur: tamen quod legatio nõ ſic admittitur, vt præter ea, quę cum illo agenda ſunt, ad quem iuit, alia etiam agere poſſit (nam non eſt in aliis legatus; cum is ad quem miſſus, in aliis ſit, non ſit omnino) contra officium certe, immo & contra ius fiet, inimice ſi quid (vt dixi) fiet. Videat legatus præterea, ne dum fidem ſummam, diligentiamq; in rebus domini præſtare contendit, aut minus commodum aliquid, aut honorificum minus principi curet. Nam Quinctius (ſi his nõ credimus, qui mandatum Senatus fuiſſe dicunt) pro Romani populi maieſtate indigniſſime egit, apud Pruſiam legatus, de Annibalis nece. Et Victor quidam, Vrbiciusque libro 30 ab Ammiano, hisque verbis traducuntur: *Legatio ad Parthum miſſa, vt rex Armeniam non concupiſceret: recta quidem & libera, ni deuiaſſet in eo, quod absq; mandatis oblatas ſibi regiones in eadem Armenia ſuſcepit exiguas.* At id non contra officium modo actum ab his legatis eſt, qui fidem iſtam, & ſollicitudinem intempeſtiuam eſſe non iudicarunt: ſed in ius etiam legationis peccatum. nam hoſtilis ea ſuſceptio fuit. & in itu, redituque legatus muneris ſui meminiſſe

Plat. in Phil. Xenoph. lib. 4 de fact. Soc.

Plut. Liu. libr. 39. App. de bell. Syr.

debet. An duplex admisissent hoc facinus, si iura legationis calluissent & historias ? Clodius ille id sane noluit. amicitias si iniit quas dã: id nulla potest ratione iusta reprehendi. Hæc habui, quæ de fide prudentis legati notarem, Scio autem lucida ex ipsis dogmata stare: quare, ea vt ego explicatiora faciam, non laboro.

De prudentia Legatorum & fortitudine, CAP. 18.

SEquens tractatio est & de prudentia legatorum & fortitudine. In qua illud primo monendum venit, vt qui aduersus omnem vim, omnemq; euentum pectus imperterritum nõ gerit, is saltem cognoscat hoc, & non suscipiat
Philip. 12. legationem: imiteturq; Ciceronẽ magis quã Demosthenem. Ille ista ratione legationem ad
Plut. Antonium prudenter deprecatus est, & refugit: iste imprudenter egit, qui ad Alexandrum destinatus, & vsq; in aliquam viæ partem progressus, dum subinde regis impotentem iram reformidat, deserta legatione retrocessit. Legatione suscepta, cosideret legatus mox, quando vtẽdum fortitudine est, quando ve tempori cedendum fuerit. Fortis fuit Popilius, prudensq;, qui nullã omnino moram sibi ab Antiocho fieri passus est. nã impubes Ægypti rex, pro quo Romanus legationem agebat, nullã saluti suæ moram nõ pernicioſam poterat sus-
Sal. de bell. Iug. tinere. Recolamus quid Masanissæ nepoti acciderit, quod legati Romani iusta acerbitate cum Iugurtha nõ egerint causſam adolescẽtis,

& suam

& ſuam legationem. Itaq; Polybio adſentien- *In Select.*
dum non eſt, qui graue & ſuperbum vult hoc
Popilii factu fuiſſe. Ecqui iſti reges erant, quos
& cum imperio alloqui legatus populi Roma-
ni non poſſet? De Annibale, qui eodem mo- *Liu. lib. 21*
do, quo illi reges, Romanis parebat, dixit con-
ſul, eum & vectigalem, & ſtipendiarium, &
populi Romani ſeruum eſſe. adſtipulatur au-
tem & Cic. lib. 4. in Verr. vbi ſeruos pariter i-
ſtos appellat. Etiamne opinabimur, loquacem
& temerarium (ſic nominat Polybius) gram- *In Select.*
maticum Iſocratem recte dixiſſe, factum ſu-
perbe & per impudentem licentiam, quod a-
liī legati Romanorum ex lege fœdetum naues *App. de*
exuſſiſſent, occidiſſentq; elephantos Antio- *bell. Syr.*
cho Eupatori: & Octauium propterea prin-
cipem legationis iuſtè a latrone cæſum Laodi-
ceæ? Si iuſte agitur, ſi pro auctoritate mitten-
tis agitur, ſi agitur prudenter; an non agitur
fortiter? At iuſte, & pro auctoritate, & pru-
denter iſti Romani. Sed etſi inferiores ſunt lō-
ge, qui mittunt legationē iis, ad quos mittitur,
poterit tamen legatus forti quada elatione vti,
ſi magnanimi ſint illi, quibus exponetur lega-
tio. Ecce, cum Romani nihil moderati, æquiq;
Carthaginēſib. legatis reſpodiſſent. Hanno v- *Dio in Se-*
nus legatoru dū libere multa, & aperte in Ro- *lect.*
manos dicit, concluditq: oratione ita: Niſi pa-
cem nobis dare vultis, Sardiniam & Siciliam
reddite, quibus non ad tempus aliquod, ſed æ-

ternam a vobis emimus amicitiam: verecũdiores, & æquiores Romanos effecit. Præclare & legatus Priuernatum, cuius libro 8 Liuius meminit, in duriori adhuc patriæ conditione. Adi, lege illam historiam. Liuio adsentiri caueas, qui Priuernatis ferociam non admodum probat: nã & recte processit legatio: & de Romanis vera monuit Consul: habetque similia plane Diodorus inquit: *Romani etiam hostes a virtute magnanimos, & victoriæ cupidos diligũt.* Exẽpla in id plura nõ desunt. & ait in fine libri 1 de Inuent. Cicero: *Sæpe virtus & magnificentia, in quo grauitas, & auctoritas est, plus proficit ad misericordiã comouendã, quã humilitas & obsecratio.* Ceterũ oportet animaduertere, vt alia non repugnent. nã ferocia Ætolis obfuit legatis Romæ. Arrogantes hi, perfidiq; in populum Romanum fuere. itaque ferociter agendum victis non erat: cum altera Romanorum virtus in debellando superbos consisteret. Sic prudentius Carthaginenses more adorantiũ adeunt Scipionem. Sic imprudenter Spartani, qui a Gelone aliquando auxilia petentes agunt tamen cum tyranno insolentissime. quæ est ab Herodoto scripta historia libro 6. Cauendum, ne quid nimis. Cymbros enim legatos non sortes, sed feros & stolidos dixerim, qui cum victa ea gens esset, & in angustias redacta a Mario, huic tamen minitabantur. Nec enim probris incessere, sed orare necesse est,

In Select.

Liu. lib. 30.

&

& precibus, non criminibus placare id, quod est potentius. Quorum legatorum non ferociter agentium, sed demissime etiam supplicantium plura occurrunt exempla; & dicta a nobis sunt, quam vt vel vnũ hic præterea proferatur. At id sane reticendum non est, quod a legato Veneto nostrorum auorum memoria gestum est. Armis totius Europæ Veneti premebantur; cum pro regulo Mantuano apud istos captiuo sic verba Baiazethes Turcarum Imperator cum eo legato fecit, vt nullam omnino admitteret excusationem, quin promitteret legatus sibi, futurum prorsus, vt regulus liberaretur. nec enim legato auscultabat barbarus referenti, rẽ haud suæ potestatis esse; & se tamen spondere audere. Venetam remp. Imperatoris petitioni facile, ac libenter assensuram. Acerbitate igitur, & iniustitia hominis perculsus ipse id legatus, omisit: quod nec potuit, nec, si rẽ consideres simpliciter, spectesq; debuit polliceri. Verum alieno illo, pessimoq; rei tempore fortissimi legati fuit fortitudinẽ obliuisci totam, & cauta magis, quam elata cõsilia sequi. Idque virorum prudentissimorum testimonio probatum est. Æschines vero generaliter inquit: *Temporibus accommodare se publice & priuatim omnes necesse habent.* Hoc capite dicendum de iuniore illo legato esset, qui iussu Teucæ reginæ obtruncatus fuit: libro enim à Polybius, quod ei suorum latroci- *Guicc. lib. 9.*

nia ex regiis consuetudinibus excusanti, comprobantique legatus, Dabimus, dixerit operam, vt non longe post regias istas consuetudines emendare cogaris: magnanimum quidem responsum, sed non satis pro tempore dictum scribit. De illis Romanis videndum
Lib. 15. foret, quorũ παρρησίαν tulisse egerrime Carthaginẽses, idẽ auctor nobis recensẽt. Disceptare de aliis oporteret. Sed & alibi hãc partem executi sumus: & ex hîc dictis, prudentiam immo ne que in iuuene illo recte desiderari, liquido liquet. Magis igitur illud dicam⁹, quod a paratis precibus decurrendum aliquando ad hanc animi ferociam legato est, vt ostendit Veturia
Lib. 2. Coriolani mater: & relatum a Liuio est. Et is forte potest casus vnus esse, in quo vel a certo mandato resilire legatis liceat: quando scilicet rem aliter inuenit legatus, atque creditum fuerat, cum mitteretur: aut se sane habuerit res aliter, sed mutata sub aduentum legati sit. Nouis enim rebus noua consilia aptanda sunt. Dogmati certe alterũ quoq; adstipulatur exẽplum, quod de Luculli legatis ad Parthũ missis Plutarchus habet. & alterũ, quod habet Xenophon lib 4. rer. Græc. de Bœotiis ad Agesilaum. Atq; quod de precibus in indignationẽ vertendis diximus: idẽ & contra valet. eadem quippe est disciplina contrariorũ idẽ in omni alio immutando mandato obtinet. Si etenim nullũ esset in mora periculũ: quin legatus non possit

possit ad principem suum rescribere, eumque monere de his, quæ sibi videntur contra eius mandatum, ego non video.

De asserenda legationis dignitate, CAP. 19.

NEc vero in magnis solum, sed & in omni re magnum, dignumque gerere animum legatos volo: nec, vt tantillum de sua dignitate vllo modo imminuatur, pati. En quidam legati Germanorum aduertentes cultu externo quosdam in sedibus Senatorũ Romæ: & quinam forent rogitantes, postquam audissent, earum gentium legatis id honoris datum, quę virtute & amicitia Romana præcellerent, nullos mortalium armis, aut fide ante Germanos esse exclamant, digrediuntur que, & inter patres considunt. Et hoc quidem est, in quod valde, recteque incumbere legati solent, ne aliis supra se locum digniorem esse, si non postulet ratio, patiantur: aut quid huiusmodi fieri. nam videmus Martium noluisse transire amnem: & ratione, iocoque ad se Perseum pellexisse: *Minor*, inquit, *ad maiorem, & filius* (Persei pater Philippus, quod cognomen Martio fuerat) *ad patrem transeat.* Orobazum videmus regis Parthorum legatum necari a rege, quoniam Syllæ imperatori Romano nobiliorẽ in cõsessu sellã concesserit. Videmus Demagorã mulctatũ Athenis, quia Persarum regi more gẽtis cultũ exhibuisset: & Demade quoq; q Alexandro similes honores, Græcis auctoribus,

Tac. lib. 15.

Liu. lib. 42.

Plut.

Val. lib. 6. cap. 3.

Athen lib. 6. Sigisanhist. Musc. præstitisset. Quid agendum? Venetus legatus clauo sensit capiti affixum pileum, qui Moscho Duci id honoris nõ detulit, vt ipsi aperiret caput. ego pilei gestandi consuetudinem potius sinerem longe ante, quam, si de summo iure nihil remittendum censerem, in hæc mala me, principemve meum coniicerem. Prudenti legato consilia minime deesse possunt, quib. se ab istiusmodi omnibus expedire queat. Alter, quo Persicam adorationem nõ exhiberet, accusari tamen non valeret de non exhibita, dimisit e manibus nescio quid, quod vt reciperet se flexit, atq; ita barbaris visus est, morẽ ipsorũ tenuisse. Aliquando etiam dignitas isthæc facienda non tanti est, quin non sit curæ (id pro sua prudentia metietur legatus) recta ratio magis, qua legatio perficitur expeditius. Sic forte legatus Theodosii non male ex equo descendit regi Persę obuius factus. nam & obstupuit ad tantum honorem barbarus, & legato petita indulsit. Quod tamen alii Romani legati adsentando, & demulcendo Cosrhoem itẽ Persarum regem postulata confecerint, minime ex dignitate Romana egisse notati sunt. Illud igitur confirmat certe, quod monui, quod legatus itidem Romanus in Ætolorum concilio dicere primum Athenienſem legatum voluit, quia immania Philippi hic erat explicaturus; vnde inflammari Ætoli ad bellũ poterãt, quod volebat Romanus. Sed quid si per principem,

Proc. lib. 1 de bell. Per.

Liu. lib. 35.

cipem, apud quem est legatus, nō potest dignitatem suā retinere? Quid facto opus sit, principem consulat suū. interim se sic cōtineat, vt viter, quantum potest, omnem indignitatem. & quidem si nequibit effugere, quominus cōtumeliam aliquā tulerit; id sciat primum, grauissimam omnem iniuriam esse nullam penitus, quod attinet ad personam propriam. atq; tantum docuit Zeno, qui rogatus, contumelias quemadmodū ferret, Quomodo legatus, qui sine responso dimittitur, dixit: & leuissimū iniuriæ genus nominans, & quod legati personā omnino nihil attingeret, sed tantū legationē. Et idem in omni iniuria est. Ego ita Zenonem accipio ex suæ sectæ instituto. Pelagius tamen ad Totilā legatus aliter sentire visus est, dum ait: Iniuria legato fit, nō tantum si vapulet, sed & si re infecta dimittatur. Ceterum huius ego dicta magis deduxerim ad Zenonis sententiā: Atq; hîc illud facit, quod responsum ab altero legato est, rogatus, vtrum publice, an priuatim adesset: *Publice*, respondit, *si quod volumus adipiscimur, sin minus, priuatim*: ostendens, non ei iniuriam istam fieri, qui agit legationem, sed omnino ei, cuius nomine agitur. atq; is pie cōtumeliam in se omnem cadere voluit. Quemadmodū deinde in cōtumelia vel vindicanda, vel ferenda se gerat, arbitrii sui non est, sed sui principis. Et hinc laudatur Tarentum ab vrbe legatio missa, quæ sordibus illic respersa, nihil

Diog.

Proc. lib. 3 de bell. Goth.

Plut. in Lycurgo.

Vall. lib. 2. c. 2.

de re ista dicitur questa, at mandatum tantum expoluisse. Nam si legati iniuria non est, quid ea legatus prosequitur, aut mittit? ignarus penitus quatenus ad animum suum illā princeps cui facta est, reuocet. Ait tamen in Selectis Appianus, respersum, in theatro vrina legatum Romanum non sine plausu multitudinis, vtq; barbarū loco eiectum, magnanima hæc protulisse verba: *Accipio omen, plura enim datis, quam petimus: & vestem hanc sanguine lauetis: nunc gaudete, Tarentini, breuiter; nam longum lugebitis.* Ceterum non aduersantur ista prioribus, & definitioni nostræ. Et hanc animi præstantiam in legato ipse quoque requiro: verū illud dico, non spectare ad legatum mox, quomodo iniuriam persequatur. Ast tempus iam, vt ad temperantiæ etiam repedemus tractatū.

De prudentia legatorū & temperantia CAP. 20.

L. 3. D. de off. procos.

DE temperantia orationē resumentes, vetus hic prouerbium censeo tenendum, quod de muneribus accipiendis est. *Neque omnia, neque passim, neq; ab omnibus. nam* (vt Seuerus, & Antoninus Augusti elegantissime cōplexi sunt) *valde inhumanum est, a nemine accipere: sed passim, vilissimum est: & omnia, auarissimum.* Ego hoc loco de muneribus pleraque omnia dico, quod nihil aut occurrat frequentius, quam de corruptis munere aliquo legatis sermo, aut facilius obrepat, & officium ista in parte legatorum contaminet, quam si animus

animus ipſorum intemperans ad munera fa- *Eth. lib. 4.*
ctus eſt. Nec enim vt in reliquis voluptatibus
ſit, dici res improba poteſt donorum acce-
ptio, ſi in liberalitatis partem vocatur: & pro-
pterea decipere apta eſt maxime. Ea accipere
non debet legatus munera, quæ propterea dã-
tur, vt corrumpatur. & accipere a Pyrrho Fa-
britius noluit. non enim honoris gratia a rege
delata (quidquid atteſtetur Plutarchus) ſunt;
ſed mercandi gratia Romanam beneuolenti-
am, & ſceleris ergo, vt Liuius, Valerius, alii
rectius tradunt. Dona iſthæc doloſa prudens *Liu. lib.*
legatus facile agnouerit: agnouerunt Thebæi *13.35. Val.*
illi, aliique, quorum capite 13 fecimus menti- *lib. 4 c. 3.*
onem: temperans refutabit, iidemque refu- *Vict. de vi.*
tarunt. *Ab impuro capere munera neq; bonum* *illuſt*
virum neq; Deum decet. Quæ honoris & be-
neuolentiæ cauſſa dantur, ea aſpernãda non
ſunt, quod res ipſa docet: & probariſſima ex-
empla confirmant. Sic videlicet Pelopidas le-
gatus apud Artaxerxem dona ea tãtum, dimiſ-
ſis reliquis, accepit, quæ eiuſcemodi erant.
idem & legatus Luculli apud Tigranẽ Clodius.
Immo quedã munera ſunt, quę velle legati de-
bẽt, tantũ abeſt, vt nolle debeãt. Iſta ſunt ordi-
naria quędã. Sũt, quę legatis diſcedẽtib. daricõ-
ſueuerũt. Atq Germani (qđ habet Tacitꝰ) hęc *De mor.*
oſtẽtare etiã ſolebãt. & maxime indignabãtur, *Germ.*
ſi quãdo cõſcuti nõ fuerant. vt additũ ab Am- *Lib. 16.*
miano eſt. Nõ eſt hic a corruptione periculũ:

Lib. 16. .nam res fere debita ſoluitur, vt propter ipſam nulla legat⁹ obligatione muneratori obſtringatur. Si in commodum quoque reip. ſuæ oblata munera velit legatus ab munifico principe verti, laudabile proculdubio facinus faciet. nam id iactitat ſe feciſſe apud Philippum Demoſthenes. Aliæ etiã cauſſæ eſſe poſſunt, propter quas legati munera nõ refutent. Sed præceptis moralibus eruditus legatus noſter, & bene ab hiſtoriis inſtructus quid operam noſtram exigit longiorem? initiandus quaſi a nobis erat: quod fecimus: relinquendus mox ingenio, iudicio ſapientiæ, virtutibus ſuis eſt: & ſtatim relinquetur. Plura quoque, quam offerantur, ſi dono ſibi legatus deſumat, id poteſt aliquando elegantis hominis factum eſſe. & exemplum in Plutarcho eſt. Miſſas ad legatum Athenienſem ſtolas duas commemorat, vt vnam, quam vellet, filiæ donum acciperet: illum vero vtramq; ſumſiſſe ſub hoc elogium: *Filia eliget melius.* Hic tamen præter quam quod videndum eſt, ne pretia rerum arguant auaritiam accipientis, debet & illud inſpici, ſi gratius donatori factum continget. quod cum liberali, amico, & verecundo, ſubuerenti plura offerre, eueniet. Ac ſatis de muneribus. Aliud quid? Si ſordidus alibi legatus ſit, temperaſſe ſibi a muneribus accipiendis nõ eſt ſatis. Liberalitas, quo eſt nomine minus vir princeps laudandus, ita ſi legato viro principi abſit, in-

In Lyſand.

famem eum penitus, prorsusque reddit. non enim acquisititiũ quid id est in supremis viris, sed insititium, propriumque. atque hoc qui illorum caret, esse illorum non potest. Et hic tamen aduertere prudenter oportet, ne dum timet legatus auari ac sordidi nomen, non dico, prodigus fiat: talis enim persona fieri prodiga nequit: sed ne in legationem, & ius eius per nummorum contemptũ male aliquid admittat. Casum petis? Do ex historia exemplum luculentissimum. Missi Romam ab Ætolis legati intercipiuntur in itinere a Romanorum sociis Epirotis. Fit illis copia redimendi se, si singuli talenta exsoluissent quinque: mox & si tria: paupertatem scilicet caussantibus. hæc omnes soluerunt: atque adeo dimissi sunt, vno, qui solus ditissimus erat, & quidquam præstare renuetat, excepto. tãta (inquit Polybius) in eo vis auaritiæ inerat, vt tabe potius confici, quam tantula pecunia lui vellet. Certe si respectum pecuniarum præ se tulit: in eo sordidus: at si ius legationis inuocabat, prudenter egit. & subdit quidem Polybius, magnæ fuisse laudi hanc rem homini: quoniam litteræ allatæ mox Roma sunt, quæ legatos dimitti imperabant. & dimissus hic est: & solus functus legatione est. Cetera iam præsentis virtutis petenda a philosophis sunt. Ego ea dixi, quæ legationibus maxime accidunt. Nisi ad relatam modo historiam omittendum

In Select.

non est, quod si legationis occasio per moras conseruandi iura illius corrumperetur, ferendum potius sit, eripi ius legationis sibi, quam legationem totam perire. & id quidem exploratum est, nec necesse habet, vt argumentis probetur. Sordes alias, quæ manifesto sordes sunt, legato quid natrem, & fugiendas proponam? Quis est non prorsus sordidus homo, qui facinus sordidissimum non sentiat, quod tres, & quidem viri patricii, Florentini legati non admodum pridem egerunt? Ad Carolũ v. & Clementem VII. proficiscentes Bononiam merces secum eo aliquas deuehebant, quas a vectigalibus immunes, vt legatorum supellectilem, in vrbem inducerent. sed res scrutati publicani, & indecoram legatorum fallaciam deprehenderunt, & parefacientes, risum Imperatori; bilem Papæ Florentino ciui commouerunt. Ipsi legati inauditi dimissi sunt cum infamia. Hæc, similiaque quis non norit? quis, vt a nobis præmonstrẽtur, requirit? Claudo istum tractatum cum ea Platonis sententia, *Et dicere, & facere ea, quæ decent, ad sobriũ & prudentẽ hominem tantũ pertinet.* est in Timeo. Adid, qđ de prudẽtia restat dicẽdũ, pgo.

Ioa. ius lib. 28.

De prudentia legati rationibus. Cap. 21.

PRudentia legati (quantũ quidẽ mihi videtur) vel in cõsiliis excipiẽdis est, notãdisq; actionib. aliorũ, vel in explicãdis propriis rectequecõponẽdis versatur. Ad aliena qđ attinet, siue

siue ea consilia sint, ad se delata, siue sint actiones negotiis suis coniunctæ, duo legatus, ne fallatur, diligenter cõsiderabit, personam consulentem, agente, & quod consulitur, agitur. Auctorem enim intueri solu (quod tamen fit) leue est, & periculi plenum. ac rursus, nihil nihi rem æstimare, quid erit aliud, quam delectũ tollere personarum? & dignis æque atque indignis fidei testimonium comunicare? Auctori vni attendere, quam leue sit, Liuius ibi ostẽdit, dum Accio Tullio Volsco sic creditum a Romanis memorat, vt hi per summam contumeliam ex vrbe Volscos eiecerint. Qua ex re concitatum illud bellum fuit, quo, ni fortuna muliebris obstitisset, Romanum potuit nomen, imperiumque succumbere. Et leue igitur fuit in auctorẽ tantum oculos defixisse, & pernicioſum. Sed & quod auctoris humilitatem, & propter eũ monita quoque Deorum mox iidem sprouissent, an non captam a Gallis vrbem sensere? Si Pythius Apollo illis eisdem Romanis non accurrisset, qui leuem, nec satis fidum auctorem censuere vatem Veientem in eo, quod vnicum erat remedium expugnandi Veios, an potiti ciuitatem hanc nobilissimam vmquam fuissent? Quid pluribus opus est? Sapiẽtissima Hannonis oratio haud multos Carthagine mouit. nam (inquit Liuius) & simultas cum familia Barchina (contra Annibalem Barcham loquebatur) leuiorem auctorem faciebat.

Lib. 2.

Liu. lib. 5.

Lib. 23.

Periit Carthago. Ego in persona consulentis & vitam omnem anteactam attendendam existimo, & magis quæ ipsius in re præsenti mens esse possit, ac verisimiliter siet. Generalis enim illa prior coniectura non adeo certa est, vt hæc posterior, quæ ipsi agendæ rei cohęret. Ergo quod vir probus, innocensq; habitus is sit, cui præstamus aures: si tamen singularis subest ratio, ne in præsentia fidamus: viro huic prudens legatus nõ credet. Nam certum illud est a malis nec posse, nec solere nobis imponi, sed tantũ ab iis, quibus fidendum esse existimamus. nec vero, nisi bonæ famæ hominibus dari istud oportere, censemus, aut damus. Et vt bono viro fidem non adhibendam iudico, si eius persona nunc ipsa sibi deneget fidem: ita hominem improbum, eumve, cui alias non crederetur, si in proposita re talis sit ipsius persona, vt a narratis, suasisque non discrepet, sed conueniat cum illis potius, audiendum esse opinor. Numidarum gens fallax sæpe promissi fidem præstitit hac, quam nos dicimus, occasione. Masinissa & Numida, & hostis Romanorũ acerrimus summa fide iniit, coluit, retinuit amicitiam Romanam: nam rei qualitas vincebat hominis ingenium: & tutissime ei creditum est. Hæc sunt & legationum præsenti argumento apta. Si enim in legatione feliciter peracta verteretur etiam salus, magnumve commodum hominis, qui consilium affert: indignus certe vt hic sit alîâs omni

Xenoph. libr. 7. de exp. Cyr.

Liu. lib. 25 26.

omni fide, nunc leuis auctor haberi nõ potest. Ast in re ipsa, quæ proponitur magis multo est. *Numquamne vos res potius, quam auctores spectabitis?* Appius plebi aduersus tribunitiam quandam rogationem clamabat. Res vero & loco, & tempore, & reliquis adiunctis, quæ non modo rem comitãtur, sed variant quoq; diuersimode, debet diligenter expendi. Res magna neq; creditur facile, neque sperni solet, si maior sit, quam ipsius auctores, & horum opera peragenda est. prudẽtius spernitur, quam arripitur. Et in huiusmodi casu Annibal postquam dubitarit diu, fideritque, & diffiderit his, qui Capuam se ei prodituros pollicebantur, an, vt tãdem crederet, moueri sapienter potuit ante cladem Cannensem? Sed qua etiam credidit? Inspiciendus libro Liuius 22. Quod si persona, resque vna suadeant consilium suscipiendum, non hæsitabimus. Verum si alio nos personæ existimatio, alio existimatio rei ducit: electio difficilis reddita est: certior tamen est ex re cõiectura. rei namque nihil cohæret magis, quã res ipsamet. & si coniectura ex personis sumpta illa præfertur, quæ agendæ rei propius iungitur: certe coniectura ex re ipsa accepta reliquis omnibus anteponetur. & cognatos, & familiares infidos esse æque ac ignotos posse, notat Plato, siue quis est Demodoci auctor, & remipsam præcipue intuendam, si consilium nobis detur, ostendit. Martius ille, qui duobus Sci-

Liu. lib. 6.

Liu. lib. 37.

pionibus extinctis rem Romanam in Hispania restituit, quid aliud ad animandos in maximũ facinus milites potuit afferre certius, quam quod dixit: *Nec huius occasionis spẽ, milites, forte, temere, sed ex re ipsa concepta habeo.* Liu. lib. 25. Difficilis tamen (vt dixi) optio est. Nam quid si rem visam, sensibus subiectam narret legato is, cui fides aliàs præstaretur: num fidere legatus denegabit, quoniam narratæ rei ratio repugnare videtur? At res plures & præter opinionem, & præter rationem omnẽ accidere solent. nam vt multa hominibus credibilia sunt, quæ sunt falsa: ita multa, quamuis sint incredibilia, vera tamen esse, decet existimare: vt Aristoteles libro 2. Rhetor. ait. Id semper legato suaserim, ne sic fidat vmquam, vt non putet & aduersus omnẽ bene iactam sententiam cedere rem posse: vtque malo huic non studeat paratum, promptũ habere auxilium, quod potest melius. Nihil. n. adeo certum est, quod non frustrari nos queat: turpe autem semper illud, *Non putaram. Quorum ego*, dicebat Scipio, *fidei ita innitor, vt veriturus perfidiam sim.* Liu. lib. 28 Dicebat de Syphace, ac Masanissa. Habet iam & alienarum actionũ diiudicatio non dissimilem rationem. Tenẽda hic tamen præcipue sententia Liuii est: *Fraus fidem in paruis sibi præstituit, vt, cum operæprecium sit, cum mercede magna fallat:* Eodem. Omni standum facto non est. Quid rursus iudicem deceptorũ legatorum historias? Addo, inanib. colloquiis frustra-

frustratos a Cæsare legatos Pharnacis ipsos imperatori Romano expeditissimam adtulisse victoriam illam de rege suo, quæ tribus est præscripta verbis. Legatos Athenienſium a Lysandro dejusos notat lib. 2. rer. Græc. Xenophon: & inde Athenarum seruitutem. Quod autem est, si quis vel legatos audire procrastinetur, aut eis responsum dare, vel frustretur aliâs: idē & in responso, aut quo alio facto ambiguo est. Quid enim ambiguum a nullo distat? Egregiē igitur Fabius Æquis ambigue respondentibus talem se præbuit, ac si inique respondissent. & ille eiusdem gentis cum tergiuersantes Pœnos in re perita videret, indigna, quam illi proponebant, disceptatione refutata, bellum eis extemplo indixit. Egregium exemplū: quo legatus instruitur, & indecoras loco, quem tenet, altercationes, & inexpedita responsa, alia refutare. Illi ab istis cunctationibus belle se vindicarunt, quibus mora iniecta cum iugiter esset, ne regem alloqui possent, & huius inualetudo semper obtensa: *At locuturi*, hi retulere *venimus non luctaturi*. Agesilai regis astum vt astū superarint legati Thebanorum, Plutarchus docet. ego non recenseo: neque alia, quæ huc adduci valerent. Dixi satis multa. Et quod restat de propriis consiliis a legato explicandis, & propriis actionib. componendis, exponi ipsum potest ex iis, quæ dicta late sunt rota hac vltima istius voluminis parte. Illud hic est caput

App. lib. 2. de bel. ciu.

Dion. li. 9 Polyb. lib. 3

principiumque, vt id, de quo consilium initur, bene intelligamus; vel omnino necesse est, deliberantes prorsus aberrare. Achaicus ille quãtum erratum admisit, quod legatus ad Ptolomæum, vt cum eo rege fœdera quædam confirmaret, nec dispexerit in fœderum varietate; quæ illa essent, de quibus confirmandis mandatum acceperat; atque omnia adeo confirmarit quantum, inquam, erratum iste admiserit, & nosse omnes valemus, & recitat in Selectis Polybius. Turpe erratum. Nec tamen & errata alia non sunt, etsi adeo turpia, crassaque non sint. Intelligenda autem non generalia modo, sed & singularia sunt. Cauendum maxime ab imperitorum medicorum vitio, immo (vt in Phædro dicit Plato) ab amentia: qui scilicet quum ex quodam medicorum libro aliquãdo quidpiam audierint, & medicamentorum nõnullorum vsum temere didicerint, medicandi tamen viam, rationemque nequaquam intelligant, se medicos euasisse arbitrantur. Vir prudens & legatus noster cognoscere præterea debet, quibus, quando, quatenus hoc, illud ve cõsilium fuerit adhibendũ: siue habeat ex se consilium, siue petitum ex historiis est. Sic enim fiet, vt alterum quoque vitium vitemus, quod puerorum appellat libro 5o De rep. Plato. Inquit: *De his rebus, quæ acciderunt, consilium ineũdum est, & tamquam in talorum iactu, prout fors cecidit, ita res componendæ quomodocunque ratio*

rem

rem melius, opportunius ve futuram edixerit: non vero, sicut solent pueri, inhærendum est ei rei, ad quam impegeris. Et id tamen, quod de mutandis consiliis dicitur, non sic est accipiendum, vt si quid non ex animi sententia cesserit, cõfestim a susceptа deliberatione discedendum opinemur: immo tamquam in naui moderari nos oportet, quousque aura secundior flare incipiat. id enim si non fecerimus, quo pacto vmquam, quo tenditur, poterimus peruenire, si re quapiam leui impediente, ilico in contrarium volumus naui gare? Quæ Critias vnus triginta tyrannorum Athenienſium prudenter disſeruit. Magna & difficilis ad docendum hæc pars est. dixisse nos tamen aliquid, opinamur. Omnia vero prosequi velle, & operis immensi foret, &, quemadmodũ in Hipparchico scribit Xenophon, mandare litteris, quæ facienda sunt omnia, non magis facile est, quam omnia futura scire. Genera quædam attigimus, & summa quasi capita rerum: a quibus non leuissimam specierum cognitionem legatus (arbitror) potis fuerit deriuare. Tamen res ipsæ, quæ consilia magis dant hominibus, quam homines rebus, virum prudentem rectius in legatione tota instruent. Quoniam vero nec quisquam est, qui sapiat semper, & fidis, prudentibusque cõsiliariis, nisi Deũ (vt doctissime libr. 8 exprimit Dionysius) fingas, aliquãdo non indigeat; ac illud verissimum sit, oculos quam oculũ videre

Xenoph. libro 2 rer. Græc.

Liu. lib. 22.

magis: ſuadeo ſane, vt legatus noſter comites ſibi præſtantes viros adſciſcat, quorum in arduis negotiis vti opera poſſit. Exempla ſummorum omnium virorum, qui id fecere, non commemorabo. vnum Scipionis ſat fuerit. Hic, dũ nobiliſſimam obit ad reges legationem, Lælium illum ſapientem habuit ſecu, ſiue (vt tradit Cicero) Panætium. Ceterũ pigro & inerti ſæculo hoc noſtro legati hanc partem (at quam plerique!) curare minime ſolent, nec tantum ſapientes, doctoſque in comitatu ſuo viros legatus ducet ſed & qui grati eo loci eſſe valent, vbi peragenda legatio eſt. quod ſcilicet probato exemplo Dinocratis Meſſenij (habet in Selectis Polybius) fiet. Ac quidem, vt in ſumma dicam, tales adeſſe ſibi comites, legatus ſtudeat, qui vel ſinguli legatione defungi qũirent, non minus, quam de exercitu Fabiorum ſcriptũ eſt, vnumquemque in eo militem potuiſſe partes imperatoris obire.

Vict. in vita Illius.

Cic. in Lucull.

Liu. lib. 2.

De perfecto legato, CAP. 22.

HÆc mihi eſſe omnia videntur, quæ perfectũm conſtituere legatũ poſſunt. Nametſi ſingillatim niſi de quibuſdã virtutib. diximus: eæ tamen illæ ſunt. quæ ducunt, tamquam familias ſuas, cæteras omnes. Perfectus legatus, aut negotia & officia demandata, aut quæ ipſe ſibi incumbere nouit, apte conficere valet. Cuius itaque generis legatus ſit, teneat oportet: ac alteram perſonam pro altera induat. Conſuetu-

ſuetudines, moreſque indutæ perſonæ & ſeruet ipſe ſemper, & ſeruari ſibi proſpiciat. Iura legationum quanta, qualiaque ſint, ſic didicerit, vt in numerato penitus habeat; ac retineri ſanctiſſime, religioſiſſimeque velit. Splendore circa ipſum apparatus, comitumque pro eius, qui miſit, dignitate ornatū, & honeſtis ortum natalibus, & nunc loco agentem honeſto eum eſſe oportet. Valere etenim nobilitatem, quam etiam Cicero blandam conciliatriculam dicit, non parum, rationi conſentaneū eſt. Apta quoq; in rem præſentē ſi alia adſint fortunæ, naturæque bona, pluribus exemplis commoda commonſtrauimus. Quanta erit in ingenio vis? Quanta in ſermonis, & actionū comitate? Magno hic opus ingenio eſt. nihil enim videtur difficilius, quam grauitati facilitatem morum, res ſcilicet longiſſime diſtantes, adiungere. Neque ſane cuiuſuis eſt, in comitate dignitatem retinere; ed e ustantum viri, qui ſummis præditus virtutibus eſt, quique magis atque magis æſtimari, quo cognoſcitur magis, ſolet. Inertes barba (quod alicubi peritiſſimus Galenus notat) ad pectus promiſſa, ceteraque mire tetrici grauitatis conſequi nomen conātur; ad alteram virtutē aſpirare nō poſſunt, quia ſi explorari ſe ſineret, ab omni prorſus caderēt bona (nam multos ea ſpecie fallunt) opinione, quam de ipſis homines habent. Et alter tamen vir egregius in iſtis virtutib. coniungendis ne-

In orat. pro P. Sex.

Cic. in orat.

Libro 2. de puls. diff.

gligens esse non potest; sed quæ prudentissimi in proposito docuere, ea diligenter seruabit. neutra carere legatus potest. nam principali personæ grauitatem debet: & hæc sine comitate facile solitudinem legato pariet: qui sc. nũc cum suis nõ viuit. Qui vero (vt optamus) apud legatum erit in solitudine splẽdor? Gratia, quæ omnes humanas actiones (Dionysio præclare docente libro 8) exornat, desiderari in legato nostro haud debet. Nec debet legatus adeo principalis personæ meminisse, quin non recogitet etiam clarissimos viros, principesque, qui summa ex comitate sic summam consecuti sunt laudem, vt ad reliquam gloriam nihil istam obfuisse ipsis lenitatem, sed multum quoque profuisse, non dubitetur. Suam etiam personam legatus intuebitur, quam quidem vt tectam quodammodo habeat, non habet tamen extinctam: itaque exerat se & ista aliquando, necesse est. Sed & si exempla requirat, exemplis profecto res non carebit laudatissimis. atque ego illud vnum in memoriam reuocabo, quod Spartanis oratoribus accidisse Athenis, & Cicero, & alii litteris consignarũt. Illi Athenis cum in theatro ad spectacula sederẽt, senẽ, a nullo suorum ciuium receptũ consurgentes, & in suo loco susceperunt, & a cuncto consessu plausum multiplicem ipsi propterea exceperunt. Ea, quæ de duabus Macedonicis legationibus referuntur, etsi hinc non longissime abeant

Pla. ep. 4.

Cic. De sen. ect.

Val. lib. 4.

abeant, iuuat tamen, aliud si documentum legato præstat. quod est, vt hæc etiã facere legatus sciat, quæ mãdata sibi non sunt, nec etiã recta spectant legationem, sed tamen & ipsi legato, & principe suo esse, si fiant, vtilia queunt. Hoc indicat & Tassus præceptum, vt legatus omni studio, omnique opera amicis sui principis semper adsit. Et ita actum ab Macedonibus est. nam in funus P. Æmilii viri & clarissimi, & de Macedonia bene meriti incidentes, funebri lecto sponte se subiecerunt. Altera legatio quid egerit, audi Ciceronem pro Plantio: *Missi ob aliam caussam, tamen huius repentino periculo commoti, huic adsident: huic si præsto fuerint, gratius ciuitatibus suis facturos sperant, quam si legationem, & mandata sua confecerint.* His documentis & ea, quæ plutis sunt, addere oportet. Dicere non quidem de omnibus posse, sed de his sane legatus bene debet, quæ sub artem politicam, & ciuilem cadunt. Loquetur autem philosophica magis, quam oratoria oratione. Sed hæc patria illi sit, apud quem loquitur. Historiis omnibus curam magnam impendet. Adiunget iuris ciuilis, & probatioris philosophiæ aliquam cognitionem. Fidem eximiam sentiet se debere, & præstet: nec vlla vmquam cauillatione a prima hac sui muneris parte declinet. Scelerata enim facta Metrodori, & Alexæ notauimus. & legati officium est non nuncium modo exponere, sed

Vallib. 2, c. 12.

Iliad. 15. & illud ſuadere. quod Homerus alicubi indicauit Neptuni voce, & libro 8 De rep. Plato. Egregiam fortitudinem, inſignem temperantiam, prudentiam ſingularem in legato requirimus. Prudentes vero Romanos illos haud fuiſſe, quis opinabitur, qui Dionyſia agentes Tarentinos adierint, quare & turpi illic fuerunt contumelia affecti. quid enim homines temulentos adeas, quibus legationem exponas? Temulentos fuiſſe, non dubitamus. Illi egregium legatis omnibus exemplum præſtant; qui apud Ptolemæum dum eſſent magnificentia ſumma excepti: non iſtud, nō ipſis oſtentata gaza, non cetera regia, non ſumptuoſa conuiuia eorum oculos, aut animum detinuere, ſed vrbs, ſed regio, quam diligentiſſime perluſtrarunt. Sentin, Legate noſter, documentum? Ceterū quid te pluribus moror? Quid iterum quaſi admoneam, vt hæc humanitatis officia, quæ legatis præſtari ſolent, tu recte conſideres, ſi quid extra ordinem habēt, & id ipſum quid ſiet? Dicam legatos Rhodios in perniciem ciuitatis ſuæ ineptiiſſe, qui ingētem ipſis Romæ præſtitam humanitatem referri illuc voluerint, quaſi Rhodios vererentur Romani? Alia huius generis narrem? Scribam, e legationis dignitate non fuiſſe, quod Plinius de legatis Cypri narrat? Erat illorum vnus ex ea familia, quam a venenatis non lædi perhibent. itaq; a Coſſ. in dolium ſerpentium

App. Dio in Select.
Plato lib. 1. De legib.
Diodor. in Select.
Poly in Select.
Lib. 27 c. 3.

comi-

coniectus experimenti cauſſa. Non, etſi fuerit legatio prouincialis, id ille debuit, niſi enim Græcæ licentiæ hic aliquid demus, legationis perſonam turpiter habitam, quisq; cognoſcit. Iam dicendi finem apte cadere opinor. Copioſius de Legato (vt arbitror) ſcripſi, quã ſcripſerit Crates, aut Phalereus: Taſſi certe teſtimonio latius, quam ab Hermolao factum perhibeatur: &, quod ego ſcio, ab ipſo Taſſo factum eſt. De aliis (non ignoro, alios adhuc in iſto argumento elaboraſſe) dicere, meum nõ eſt, qui ipſorum libros non legi. Dicent alii & de re iſthac, & de aliis, quas quidem a me tibi, Legate, preſtitas deſideraui. Optimi legati formam latiſſimis, ſiue expreſſam, ſiue adumbratam diſputationibus, quantum in me fuit, tradere conatus ſum: & eam minutiori mox iſta tabella, nec tamen ſine emblematum adiectione, reddere ſtudui. At neq; prius te dimitto, quam, quod Socrates iucundius adhuc exiſtimabat, tibi etiam imaginem iſtam, ſpeciemq; viuam perfecti legati exhibeã: ad quam ſc. rem nec mihi Zeuxis artificio, nec alterius cuiusquã, qui quid ſimile ſunt executi, cenſeo opus eſſe: in vno enim viro excellentem hanc formam inueniri, & oſtendi poſſe confido: nam is omnia ſic habet, quæ ad ſummum hunc noſtrũ oratorem conſtituendũ requiruntur, vt cumulatiora etiam habeat, & ampliora. Is eſt

Diog.

Xenoph. in Oecon. Cic. lib. 2. de Inuent.

PHILIPPVS SYDNEIVS.

FINIS.

ERRATA IN THE EDITION OF 1594

PAGE	LINE	FOR	READ
iii	19	fscit	fecit
iv	28	ao	ac
vii	10	improborum,	improborum
viii	23	de	de-
3	8	lib. II	lib. VII
34	10 *marg.*	Acciat.	Alciat.
43	6	imo	im̃o
48	4	Lacædemone	Lacedæmone
49	15	Suda	Suidas
50	27	Sudæ	Suidæ
67	19	sient	fient
96	5	mittendis	mittentis
98	9	admissa	admissas
99	6	istam communionem	ista communio
106	9 *marg.*	11	6
116	19	legatio.	legatio-
118	23–24 *marg.*	7	13
124	21	illatis	illatas
128	11	sententia	sententiã
130	4	Teucæ	Teutæ
131	running head	311	131
137	21 *marg.*	13	14
141	2 *marg.*	legation.	iudic.
151	5	lagatorũ	legatorũ
169	25	num	tum
174	26	penitiusque	penitusque
185	19	seræ	setæ
200	27	Goth.	Goth.)
215	29	cõscuti	cõsecuti
221	24	illa	illi
222	running head	122	222
230	28	Cyprii	Cypriis

THE CLASSICS OF INTERNATIONAL LAW

This series, which includes the classic works connected with the history and development of international law, was undertaken by the Carnegie Institution of Washington in 1906, at the suggestion of Mr. James Brown Scott, then Solicitor for the Department of State, under whose supervision as General Editor the series has since been published. On January 1, 1917, the project was transferred to the Carnegie Endowment for International Peace and the publication of the series is being continued by the Endowment's Division of International Law, of which the General Editor of the Classics is the Director.

The republication of these classics has been undertaken principally on account of the difficulty of procuring the texts in convenient form for scientific study. The text of each author is reproduced photographically, so as to lay the source before the reader without the mistakes which creep into a newly printed text. An introduction is prefixed to each work, giving the necessary biographical details concerning its author and stating the importance of the text and its place in international law. Tables of errata in the original are added when necessary, and notes to clear up doubts and ambiguities or to correct mistakes in the text are supplied. Each of the Classics is specially edited by an expert in international law and is accompanied by an English version made expressly for the series by a competent translator.

The following works have appeared and are now on sale. The price is indicated for each work. They can be obtained by remittance to the publishers, either the Clarendon Press, Oxford, England, or the Oxford University Press, American Branch, 35 West 32d Street, New York, N. Y., who are the regular selling agents for the Clarendon Press in this country.

Ayala, Balthazar: De jure et officiis bellicis et disciplina militari. Edited by John Westlake. 2 vols. Washington, 1912. [No. 2 of the series.] Price, $7.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the Edition of 1582, with portrait of Ayala, Introduction by John Westlake, etc. xxvii+226 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by John Pawley Bate. xii+250 pages.

Bynkershoek, Cornelius van: De dominio maris. 1 vol. New York, 1923. 108+80 pages. [No. 11 of the series.] Price, $2.00.

1. Introduction by James Brown Scott.
2. A Translation of the Text, by Ralph Van Deman Magoffin.
3. A Photographic Reproduction of the Edition of 1744.
4. An Index of Authors Cited and a List of Errata in the 1744 edition, by Herbert F. Wright.

Gentili, Alberico: De legationibus libri tres. 2 vols. New York, 1924. [No. 12 of the series.] Price to be announced.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the Edition of 1594, with an Introduction by Ernest Nys, and List of Errata. 38a–xvi–233 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by Gordon J. Laing, with translation (by E. H. Zeydel) of Introduction by Ernest Nys, and an Index of Authors Cited by Herbert F. Wright. 38a–x–206 pages.

Gentili, Alberico: Hispanicae advocationis libri duo. 2 vols. New York, 1921. [No. 9 of the series.] Price, $5.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the Edition of 1661, with an Introduction by Frank Frost Abbott and a List of Errata. 44a+xvi+274 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by Frank Frost Abbott, with an Index of Authors by Arthur Williams. 12a+x+284 pages.

Legnano, Giovanni da: De bello, de repraesaliis et de duello. Edited by Sir T. Erskine Holland. 1 vol. Oxford, 1917. xxxiii+458 pages. [No. 8 of the series.] *Out of print.*

1. Collotype of the Bologna Manuscript of *circa* 1390, with Extended and Revised Text of Same, Introduction, List of Authorities Cited, etc., by Sir T. Erskine Holland, together with Photograph of Legnano's Tomb.
2. A Translation of the Text, by J. L. Brierly.
3. A Photographic Reproduction of the First Edition (1477).

Rachel, Samuel: De jure naturae et gentium dissertationes. Edited by Ludwig von Bar. 2 vols. Washington, 1916. [No. 5 of the series.] Price, $4.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the Edition of 1676, with portrait of Rachel, Introduction by Ludwig von Bar, and List of Errata. 16a+x+335 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by John Pawley Bate, with Index of Authors Cited. 16a+iv+233 pages.

Textor, Johann Wolfgang: Synopsis juris gentium. Edited by Ludwig von Bar. 2 vols. Washington, 1916. [No. 6 of the series.] Price, $4.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the First Edition (1680), with portrait of Textor, Introduction by Ludwig von Bar, and List of Errata. 28a+vi+148+168 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by John Pawley Bate, with Index of Authors Cited. 26a+v+349 pages.

Vattel, E. de: Le droit des gens. 3 vols. Washington, 1916. [No. 4 of the series.] Price, $8.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of Books I and II of the First Edition (1758), with portrait of Vattel and Introduction by Albert de Lapradelle. lix+541 pages.

Vol. II. A Photographic Reproduction of Books III and IV of the First Edition (1758). xxiv+376 pages.

Vol. III. A Translation of the Text, by Charles G. Fenwick, with translation (by G. D. Gregory) of Introduction by Albert de Lapradelle. lxxxviii+398 pages.

Victoria, Franciscus de: Relectiones: De indis and De iure belli. Edited by Ernest Nys. 1 vol. Washington, 1917. 500 pages. [No. 7 of the series.] Price, $3.00.

1. Introduction by Ernest Nys, and Translation of Same, by John Pawley Bate.
2. A Translation of the Text, by John Pawley Bate.
3. Revised Text, with Prefatory Remarks, List of Errata, and Index of Authors Cited, by Herbert F. Wright.
4. A Photographic Reproduction of Simon's Edition (1696).

Zouche, Richard: Juris et judicii fecialis, sive juris inter genetes, et quaestionum de eodem explicatio. Edited by Sir T. Erskine Holland. 2 vols. Washington, 1911. [No. 1 of the series.] Price, $4.00.

Vol. I. A Photographic Reproduction of the First Edition (1650), with Introduction, List of Errata, and Table of Authors, by Sir T. Erskine Holland, together with portrait of Zouche. xvi+204 pages.

Vol. II. A Translation of the Text, by J. L. Brierly. xvii+186 pages.

(*In Press*)

Grotius, Hugo: De jure belli ac pacis libri tres. [No. 3 of the series.]

1. A Photographic Reproduction of the Edition of 1646.
2. A Translation of the Text, by Francis W. Kelsey, with the assistance of Henry A. Sanders, Arthur E. Boak, and Jesse S. Reeves.

Pufendorf, Samuel von: De officio hominis et civis juxta legem naturalem libri duo. [No. 10 of the series.]

1. Introduction.
2. A Translation of the Text, by Frank Gardner Moore.
3. A Photographic Reproduction of the Edition of 1682.

Wolff Christian von: Jus gentium methodo scientifica pertractatum.

1. Introduction by Otfried Nippold, and Translation of Same by Francis J. Hemelt.
2. A Translation of the Text, by Joseph H. Drake.
3. A Photographic Reproduction of the Edition of 1764.

341
G 289
18967
GENTILI, ALBERICO
AUTHOR
De Legationibus Libri Tres-Vol. I.
TITLE
CHURCH INDEX
OF
FORBIDDEN BOOKS
DATE LOANED | BORROWER'S NAME | ROOM NUMBER
NOV 21 1986

HURCH INDEX
OF
FORBIDDEN BOOK
18967